

**ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่”
(ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ)
ไปสู่การปฏิบัติ**

**FACTORS AFFECTING THE SUCCESS OF IMPLEMENTATION OF THE
“NEW THEORY” PROPOSED BY HIS MAJESTY THE KING**

โดย
ประพันธ์ศักดิ์ รักชัยวรรณ

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร)
สาขาวิธีวิทยาการวิจัย
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์**

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่”
(ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ)

ไปสู่การปฏิบัติ
ประพันธ์ศักดิ์ รักษาไชยวรรณ
โครงการบัณฑิตศึกษาเทคโนโลยีการบริหาร

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาคามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร)

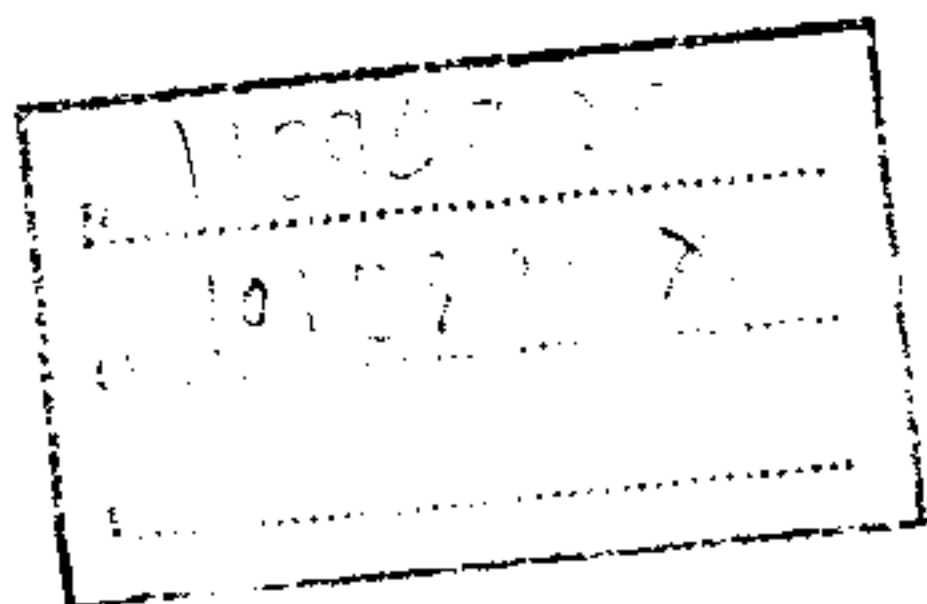
ศาสตราจารย์ ประธานกรรมการ
(ดร. สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)

รองศาสตราจารย์ กรรมการ
(ดร. กรรณิการ์ สุขเกษม)

รองศาสตราจารย์ กรรมการ
(ดร. โกเมน จิรัญกุล)

อาจารย์ กรรมการ
(ดร. นุรพา ชคเชย)

..... กรรมการ
(นายเจริญ สุขนันทพงศ์)

บทคัดย่อ

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่”

(ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ)

ไปสู่การปฏิบัติ

โดย

ประพันธ์ศักดิ์ รักษ์ไชยวรรณ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ ได้แก่ (1) ศึกษาการลักษณะการนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการในภาคปฏิบัติ และ (3) ศึกษาผลที่ได้จากโครงการและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ทั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ที่ดำเนินงานในปี 2541 และปี 2542 ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ รวม 39 จังหวัด ซึ่งใช้การประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวจับ โดยจะพิจารณาในรายละเอียดขององค์ประกอบในการประเมินผลด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ และกลไกแทรกของโครงการที่มีต่อความพหุมีพอกินซึ่งเป็นผลสำเร็จในขั้นแรกของโครงการ

ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การดำเนินโครงการส่วนใหญ่เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ทั้งในปี 2541 และปี 2542 แต่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ในทุกตำบล เนื่องจากคุณลักษณะของพื้นที่บางตำบลไม่ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น คุณสมบัติของดินไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว บางพื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน เป็นต้น อีกทั้งผู้เข้าร่วมโครงการบางรายขอถอนตัวจากโครงการอย่างใดก็ดีเจ้าหน้าที่และผู้เข้าร่วมโครงการประเมินว่าการดำเนินงานโดยรวมมีประสิทธิภาพสูง

สิ่งที่ระบุไว้เป็นวัตถุประสงค์ของโครงการคือ (1) การพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) การดำรงชีพอย่างยั่งยืนและ (3) การลดการเคลื่อนย้ายการใช้แรงงาน เป็นสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นและเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในระยะเวลาอันสั้น และต้องให้ระยะเวลาผ่านไปพอสมควรจึงจะประเมินได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไรก็ตามก็ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการทุกกลุ่มประเมินว่าการดำเนิน

งานมีประสิทธิภาพสูง โดยผู้เข้าร่วมโครงการให้คะแนนความพึงพอใจสูง (ประมาณ 9 จาก 10) นอกจากนั้นหลังจากเข้าร่วมโครงการ ผู้เข้าร่วมมากกว่าร้อยละ 70 สามารถเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น แต่ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งยังระบุว่าได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจการค้า ท้ายสุดผู้เข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมดระบุว่าไม่ต้องการเดินทางไปทำงานที่จังหวัดอื่น และต้องการดำเนินชีวิตตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไป

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถจำแนกตามประเด็นในด้านแผนงานและการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ ด้านผู้เข้าร่วมโครงการ และด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกอื่นๆ ได้ 8 ประการคือ (1) การประชาสัมพันธ์ (2) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (3) การเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ (4) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (5) การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ (6) การตลาด (7) การขยายเครือข่าย และ (8) ระบบฐานข้อมูล

นอกจากนี้พบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติด้าน (1) หลักการดำเนินโครงการ (2) ความสามารถในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และ (3) คุณสมบัติของเกษตรกรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลกับความพหุมีพอกินซึ่งเป็นผลสำเร็จในขั้นต้นของโครงการ โดยความพร้อมในการทำการเกษตรจะส่งผลทางตรง นอกนั้นจะส่งผลในทางอ้อม

เมื่อพิจารณาเรื่องกลไกแทรกของโครงการพบว่า เมื่อผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในการทำการเกษตร และมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้นจะทำให้เกษตรกรมีความพหุมีพอกินมากขึ้น ทั้งนี้ความพึงพอใจและผลผลิตเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำและปัจจัยการผลิตโดยตรง ในขณะที่การอบรมจะส่งผลให้เกิดความพหุมีพอกินในทางอ้อม นอกจากนั้นเมื่อเกษตรกรใช้พื้นที่ในการเกษตรและแหล่งน้ำที่มากขึ้น ผนวกกับการดำเนินโครงการอย่างมุ่งมั่นของเกษตรกรจะทำให้เกษตรกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้นและทำให้เกิดความพหุมีพอกินได้ในที่สุด

เมื่อพิจารณาแล้วโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มีทฤษฎีที่ใช้กำกับโครงการอย่างมีสาเหตุและผลซึ่งควรค่าแก่การนำไปปฏิบัติต่อไป อย่างไรก็ตามควรพิจารณาตรวจสอบในเรื่องกระบวนการสนับสนุนแหล่งน้ำและปัจจัยการผลิตเพื่อให้เกษตรกรมีความพร้อมและความพึงพอใจในการทำการเกษตร รวมถึงการมีผลผลิตที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น และอาจคัดเลือกเกษตรกรผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินงานการเกษตรทฤษฎีใหม่จนประสบผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

ABSTRACT

FACTORS AFFECTING THE SUCCESS OF IMPLEMENTATION OF THE “NEW THEORY” PROPOSED BY HIS MAJESTY THE KING

by

Prapansak Rakchaiwan

This discourse is intended to study the implementation of the “New Theory” proposed by His Majesty the King; to pinpoint the threats occurring while implementing the project; and finally to study factors affecting the success of implementation of this project.

This study employs the theory-driven evaluation approach to study the project implemented in 1998-1999 within Northern, Central, Northeastern, and Southern regions, in 39 provinces. There are 2 of 6 domains in theory-driven evaluation approach used in the study: implementation environment domain, and intervening mechanism domain. The implementation environment evaluation is conducted to assess the congruency between the planned implementation environment and the actual one; while the intervening mechanism evaluation is designed to study the causal process between the project treatments and the outcomes.

According to the findings, the project is mostly implemented as it was planned, both in 1998 and 1999, but it does not cover the target groups in every sub-district because of the inappropriateness of the geographical condition. Besides, some of the participants quit the project. The project staffs and the participants, however, score the project efficiency at the high level.

The 3 objectives of the project: to improve the quality of life; to have sustainability; and to reduce labor mobility; might not take place and empirically achieve in a short period of time. The project stakeholders, however, evaluate that the project has been effectively implemented. The participants score their satisfaction of the project at 9 from 10 points. Furthermore, more than 70% of the participants live better, and can feed themselves well. However, some of them still get the impact from the economic crisis. Finally, most of them stated

that they do not think of working in somewhere else but their provinces and they intend to continually live their lives by the “New Theory”.

The project problems and recommendations, according to the stakeholders’ approach, can be categorized into 8 topics, which are public relations; the selection of farmers and farmlands; participants preparation; production planning and supporting; project staffs; networking; and data base system.

Most of the implementation environment factors, even the management principle domain, the staff attributes domain and participants characteristics, have the causal relationships with the sufficiency which is the primary achievement of the project. From the factors affecting the success of the project, farm readiness has direct effect while the others have indirect effects.

In the intervening mechanism of the project, as His Majesty the King proposes, when the participants meet the production sufficiency, which supported by the project and the use of their own farmlands and water resources, and have farm productions; they live sufficiently. Moreover, the higher the intentions to produce the farm productions they have the higher the sufficiency they gain.

The project has the valuable program theory, which should be continually implemented. However, some considerations should be done to maximize the project effectiveness. The first of which is to reconsider the water resources supply and the factors of production supply process for the participants would meet the production sufficiency and be ready to farm. Moreover, the project staffs should select the farmers that have the strong intention to live their lives by the “New Theory”.

กิตติกรรมประกาศ

การที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จได้ เนื่องจากความกรุณาของบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้แนวความคิด ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ รวมถึงช่วยขัดเกลา ให้การสนับสนุน และให้กำลังใจ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางค่านระเบียบวิธีวิจัย เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติ รวมถึงความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ และประสบการณ์ในการทำวิจัยจริงในภาคสนามที่มีคุณค่ายิ่ง ตลอดจนความกรุณาในการให้แนวความคิด คำปรึกษา และการพิจารณาความถูกต้องของการทำวิทยานิพนธ์ในทุกขั้นตอน

นอกจากนั้นผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณผู้ตรวจราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คุณเจริญ สุขนันทพงศ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ และให้ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตลอดจนคำปรึกษา และข้อคิดเห็นเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ให้กับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ สุขเกษม จากคณะสถิติประยุกต์และรองศาสตราจารย์ ดร. โกเมน จิรัญกุล จากคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ รวมถึงอาจารย์ ดร. นุรพา ชดเชย จากโครงการบัณฑิตศึกษาเทคโนโลยีการบริหาร สำนักฝึกอบรม ที่ได้ช่วยแนะนำให้การศึกษารั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ทุกท่าน รวมถึงผู้ร่วมงานในการวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาทุกคน

ขอขอบคุณ คุณวิรุณศิริ อารขวงค์ คุณสุกานดา ภมรศิลป์ธรรม คุณขจิตขวัญ กิจวิสาละ คุณธนพรรณ การหมั่นดี คุณปรางทิพย์ ปรีชาวุฒิพงศ์ และคุณชื่นจิต ทวีอักษรพันธ์ เพื่อนนักศึกษา ร่วมรุ่นสาขาวิธีวิทยาการวิจัยที่ได้ช่วยให้คำแนะนำ ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจตลอดมา

ท้ายสุด ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้ความรักความเข้าใจ และขอขอบคุณพี่และน้องที่คอยเป็นห่วงเป็นใย และให้ขวัญกำลังใจ ในยามท้อแท้ตลอดมา

ประพันธ์ศักดิ์ รักษ์ไชยวรรณ

ตุลาคม 2543

สารบัญ

	หน้า
<u>บทกัณฑ์ย่อ</u>	iii
ABSTRACT.....	v
glttktkrmmprkrkt	vii
<u>สารบัญ</u>	viii
สารบัญตาราง.....	xiv
สารบัญแผนภาพ	xvii
 <u>บทที่ 1</u> บทนำ.....	 1
1.1 ความสำคัญของปัญหาและที่มาของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	1
1.2 การดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	4
1.2.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ	4
1.2.2 พื้นที่และกลุ่มประชากรเป้าหมาย	4
1.2.3 หน่วยงานรับผิดชอบ.....	5
1.2.4 แนวทางการดำเนินโครงการ	6
1.2.5 กิจกรรมการดำเนินงาน	6
1.2.6 ขั้นตอนการดำเนินงาน	8
1.2.7 งบประมาณ	13
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	15
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	15
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
1.6 การลำดับประเด็นในการนำเสนอ	16

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	17
2.1 แนวคิดและทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.....	17
2.1.1 ความเป็นมาและหลักการของ “ทฤษฎีใหม่”	18
2.1.2 ข้อสมมติฐานที่สำคัญของ “ทฤษฎีใหม่”	20
2.2 การประเมินผลโครงการ	21
2.3 แนวทางการประเมินผลโครงการ	22
2.4 การประเมินผลโครงการ โดยใช้ทฤษฎีเป็นตัวจับ (Theory-driven evaluation)	23
2.4.1 ทฤษฎีโครงการและองค์ประกอบ	24
2.4.2 การพัฒนาทฤษฎีโครงการ	26
2.5 วิธีที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ	27
2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา: ทฤษฎีโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	28
2.6.1 การศึกษาผลที่ได้จากโครงการ	28
2.6.2 สภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ.....	29
2.6.3 กลไกแทรกของโครงการ	35
2.7 สรุปแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา	39
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	41
3.1 พื้นที่เป้าหมายในการศึกษา.....	42
3.2 ประชากรเป้าหมาย การสุ่มตัวอย่าง และแหล่งที่มาของข้อมูล	42
3.2.1 ระดับหลักการบริหารและดำเนินโครงการ	43
3.2.2 ระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน.....	43
3.2.3 ระดับเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการ	43
3.3 คุณสมบัติด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรที่ศึกษา	44

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
3.4.1 ขั้นตอนการพัฒนาแบบสอบถามและการวางแผน	48
3.4.2 ขั้นตอนการปฏิบัติงานภาคสนาม	49
3.5 การจัดระเบียบข้อมูลและสถิติที่ใช้	53
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	53
3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา	53
3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปร	54
3.7 คำนิยามปฏิบัติการ	55
3.7.1 คำนิยามปฏิบัติการของตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองการปฏิบัติงานของ โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	55
3.7.2 คำนิยามปฏิบัติการของตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองกลไกแทรกของ โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	67
3.8 การวิเคราะห์ปัจจัยตัวแปรตามที่ใช้ในการศึกษา: ความพอมีพอกิน	72
บทที่ 4 การนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ไปสู่การปฏิบัติโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ c4-1	
ในภาคสนาม: การดำเนินงาน ผลที่เกิดขึ้น ปัญหาและอุปสรรค	
แนวทางในการปรับปรุงและแก้ไข	79
4.1 ระดับหลักการบริหารและดำเนินโครงการ	80
4.1.1 การดำเนินงาน	80
4.1.2 ผลการดำเนินงาน: ประสิทธิภาพและประสิทธิผล	85
4.1.3 ปัญหาและอุปสรรค	88
4.1.4 แนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ	89
4.2 ระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	90
4.2.1 การดำเนินงาน	91
4.2.2 ความสำคัญของขั้นตอนการดำเนินโครงการ ในทัศนของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	98
4.2.3 ผลการดำเนินงาน: ประสิทธิภาพและประสิทธิผล	100

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2.4 ปัญหาและอุปสรรค.....	106
4.2.5 แนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ	108
<u>4.3 ระดับเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ</u> c4-2.....	110
4.3.1 การดำเนินงาน.....	111
4.3.2 ผลการดำเนินงาน: ประสิทธิภาพและประสิทธิผล	116
4.3.3 ปัญหาและอุปสรรค.....	122
4.3.4 แนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ	127
4.4 ความสอดคล้องของข้อมูล: ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชน.....	129
4.4.1 การดำเนินงาน.....	129
4.4.2 ผลการดำเนินงาน	129
4.4.3 ปัญหาและอุปสรรค.....	130
4.4.4 แนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ	131
4.5 สรุป.....	132
4.5.1 การดำเนินงาน.....	132
4.5.2 ผลการดำเนินงาน	135
4.5.3 ปัญหาและอุปสรรค.....	136
4.5.4 แนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ	137
<u>บทที่ 5</u> ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ ...	139
5.1 คุณสมบัติของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ.....	143
5.2 ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการ ไปปฏิบัติ กับความพหุมิติ.....	147
5.2.1 ความสัมพันธ์ในองค์ประกอบด้านหลักการบริหาร และการดำเนินโครงการ.....	150
5.2.2 ความสัมพันธ์ในองค์ประกอบด้านการทำงาน ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	151

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

5.2.3 ความสัมพันธ์ในองค์ประกอบด้านคุณสมบัติของ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	151
5.2.4 ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ ที่มีต่อความพหิมิพอกิน	154
5.3 สรุป.....	154
บทที่ 6 กลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	156
6.1 คุณสมบัติด้านต่างๆ ของเกษตรกร.....	160
6.2 กลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	163
6.2.1 ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ในภาพรวม	163
6.2.2 ความสัมพันธ์ของปัจจัยแทรกของโครงการ.....	166
6.2.3 ความสัมพันธ์ของปัจจัยการสนับสนุนจากโครงการ	167
6.2.4 ความสัมพันธ์ของปัจจัยคุณสมบัติของเกษตรกร.....	168
6.2.5 ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อความพหิมิพอกิน.....	168
6.3 สรุป.....	171
บทที่ 7 บทสรุป ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะ.....	173
7.1 การนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ไปสู่การปฏิบัติ.....	173
7.2 ผลจากการดำเนินโครงการ: ประสิทธิภาพและประสิทธิผล	176
7.2.1 ประสิทธิภาพ.....	177
7.2.2 ประสิทธิภาพ.....	177
7.3 ปัจจัยที่มีผลกับความสำเร็จของโครงการ	178
7.3.1 ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ.....	178
7.3.2 กลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	179
7.4 ปัญหาและอุปสรรคของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)....	180

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7.5 ข้อเสนอแนะ	182
7.5.1 ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ.....	182
7.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย.....	184
<u>บรรณานุกรม</u>	bi 185
<u>ภาคผนวก</u>	190
<u>ก แบบสอบถาม</u>	q 191
คู่มือ/แนวทางการสัมภาษณ์เจาะลึก โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	192
แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	195
แบบสอบถามประชาชน โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	198
<u>ข การทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัด</u>	ap 208
<u>ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์</u>	v 218

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
3.1 คุณสมบัติด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรที่ศึกษา.....	45
3.2 กำหนดการปฏิบัติงานภาคสนามการติดตามและประเมินผล โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	51
3.3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสุด ค่าสูงสุด ของตัวแปรในการวิเคราะห์ปัจจัย.....	74
3.4 Correlation matrix ของตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการสํักปัจจัย.....	65
3.5 ค่า Raw component ค่า Eigenvalues ค่า Percent of Variance และ Cumulative Percent ของการผันแปรที่อธิบายได้.....	77
4.1 อัตราส่วนร้อยละการปฏิบัติงานตามหลักการดำเนินโครงการ.....	81
4.2 อัตราส่วนร้อยละระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน	86
4.3 อัตราส่วนร้อยละของประเด็นปัญหาที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดระบุ	88
4.4 อัตราส่วนร้อยละของความรู้ที่เจ้าหน้าที่ระบุว่าได้ถ่ายทอด ให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ.....	94
4.5 อัตราส่วนร้อยละของวิธีการสำรวจความต้องการของเกษตรกร	95
4.6 อัตราส่วนร้อยละความสำคัญของขั้นตอนการดำเนินโครงการ.....	98
4.7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสุด ค่าสูงสุด ของระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน	100
4.8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสุด ค่าสูงสุด ของระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน	102
4.9 อัตราส่วนร้อยละการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	105

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
4.10 อัตราส่วนร้อยละความยากในการดำเนินงาน จำแนกตามขั้นตอนการปฏิบัติงาน	107
4.11 อัตราส่วนร้อยละของประเด็นที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานระบุว่าควรปรับปรุง	109
4.12 อัตราส่วนร้อยละของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ จำแนกตามปีและกลุ่มที่เข้าร่วม.....	112
4.13 อัตราส่วนร้อยละในเรื่องความครบถ้วนของการสนับสนุนจากโครงการ	117
4.14 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสุด ค่าสูงสุด ของคะแนนความพึงพอใจ ในโครงการและการบริการจากโครงการ	118
4.15 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสุด ค่าสูงสุด ในการประเมิน สถานภาพการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	120
4.16 อัตราส่วนร้อยละของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	124
4.17 อัตราส่วนร้อยละที่ผู้เข้าร่วมโครงการและไม่เข้าร่วมโครงการระบุว่า ว่ารู้จักโครงการและแหล่งที่มาของข้อมูล	126
4.18 อัตราส่วนร้อยละของสาเหตุที่ทำให้ไม่เข้าร่วมโครงการ	127
4.19 อัตราส่วนร้อยละของสิ่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการต้องการให้ปรับปรุง.....	128
4.20 ความสอดคล้องของข้อมูลเรื่องปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ	130
4.21 ความสอดคล้องของข้อมูลเรื่องแนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ	131
5.1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสุด ค่าสูงสุด ของปัจจัยสภาพแวดล้อม ในการนำโครงการ ไปปฏิบัติ.....	144
5.2 Correlation matrix ของคุณสมบัติของปัจจัยสภาพแวดล้อม ในการนำโครงการ ไปปฏิบัติ.....	148

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
5.3 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ปัจจัยสภาพแวดล้อม ในการนำโครงการไปปฏิบัติ.....	146
5.4 ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการปฏิบัติที่มีต่อความพหุมิติพอกิน.....	153
6.1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสุด ค่าสูงสุด ของตัวแปรในการวิเคราะห์ กลไกแทรกของโครงการ	160
6.2 Correlation matrix ของคุณสมบัติของเกษตรกร	162
6.3 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางในการวิเคราะห์กลไกแทรก	164
6.4 ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติของเกษตรกรที่มีต่อความพหุมิติพอกิน.....	169

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
2.1 แบบจำลองการปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	33
2.2 แบบจำลองแนวคิดกลไกแทรกของโครงการ	36
2.3 แบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	38
5.1 แบบจำลองการปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	140
5.2 แบบจำลองผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ	149
6.1 แบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	157
6.2 แบบจำลองผลการวิเคราะห์กลไกแทรกของ โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ).....	165

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหาและที่มาของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

เมื่อพิจารณาปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ประเทศไทยประสบตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เช่น (1) ปัญหาการขาดสภาพคล่อง (2) ปัญหาอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ และ (3) ปัญหาดุลการค้า เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อสภาวะความเป็นอยู่ของประชาชน สังคม และประเทศชาติมากที่สุดปัญหาหนึ่ง

ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น จึงทำให้มีการศึกษาสภาวะของปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาถึงสาเหตุหรือต้นกำเนิดของวิกฤตการณ์ดังกล่าวในวงกว้างและหลากหลายมุมมอง ดังปรากฏในบทความตามหน้าหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และเอกสารทางวิชาการ รวมถึงรายการสนทนาทางวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าอาจเป็นต้นตอของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในครั้งนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงจุดเน้นในการพัฒนาประเทศจากภาคเกษตรกรรมไปสู่การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเพื่อตามให้ทันกับกระแสการพัฒนาของโลก

แม้ว่าการเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการแข่งขันทางการตลาด เช่น การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มความสามารถในการผลิตให้สูงขึ้น ความชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน ความสามารถในการเจรจาต่อรอง ความสามารถในการบริหารจัดการ และการเพิ่มผลกำไร แต่การเจริญเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็วของภาคอุตสาหกรรมได้ทำให้เกิดการขาดความสมดุลกับภาคการเกษตรซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอีกหลายประการ เช่น การกระจายรายได้และความเจริญที่ไม่เท่าเทียมกัน การเปลี่ยนแปลงโยกย้ายอาชีพ และการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน

เพื่อตอบสนองต่อความต้องการแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นด้วยความที่ภาคอุตสาหกรรมเป็นผู้ป้อนสินค้าและผู้คุมเกมเรื่องราคาในตลาด ภาคการเกษตรจึงได้รับผลกระทบจากกลไกของตลาดซึ่งเป็นตัวกำหนดราคาปัจจัยการผลิต ผลผลิตที่ออกสู่ตลาด รวมถึงราคาสินค้าอุปโภคบริโภคอื่นในตลาดที่เป็นผลิตผลจากภาคอุตสาหกรรม

ด้วยกลไกตลาดนี้เองที่เชื่อมโยงภาคการผลิตทั้ง 2 ภาคเข้าไว้ด้วยกัน และด้วยความเป็นเอียงไปพึ่งพาความสามารถของการอุตสาหกรรมโดยละเลยความสำคัญทางการเกษตรที่เปรียบเสมือนอยู่ข้างอุ้งน้ำ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคนอกการเกษตร ภาคการเกษตรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศจึงได้รับผลกระทบไปด้วยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเงินลงทุนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในภาคอุตสาหกรรมซึ่งครั้งหนึ่งเคยได้มาจากการใช้สินเชื่อและการกู้ยืมจากธนาคารและบรรษัทสินทรัพย์ต่างๆ ที่ครั้งหนึ่งเคยทำหน้าที่เหมือนแหล่งค้ำน้ำที่อุดมสมบูรณ์ของบรรดานักลงทุนในการนำไปใช้เพื่อการผลิต แต่จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ในท้ายที่สุดในปัจจุบันแหล่งน้ำนี้จะกลายเป็นแหล่งน้ำที่ไม่ดีเสียแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบกระเทือนไปทั่วไม่ว่าจะเป็นภูมิภาคใดและระดับใด นี่เป็นภาพที่คาดไม่ถึงและทุกคนก็คงไม่ต้องการให้เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ตอนนี้ “อุตสาหกรรม” คูเหมือนจะไม่ใช้ทางเลือกที่ดีที่สุดในการพัฒนาประเทศแต่เพียงอย่างเดียวเสียแล้ว

การหวนคืนกลับไปสู่การเกษตรกรรมจะเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจมาก เช่นเดียวกันกับแนวโน้มในการหวนกลับไปหาธรรมชาติใหม่ การเน้นการพัฒนาประเทศไปสู่การทำเกษตรกรรม เริ่มเป็นประเด็นที่มีการกล่าวขวัญถึงกันมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยมีความพร้อมในแง่ของศักยภาพทางด้านพื้นที่และสภาพภูมิอากาศ การเกษตรกรรมซึ่งคูเหมือนครั้งหนึ่งจะถูกกลืนเลือนก็กลับมาสวมบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศอีกครั้ง

แนวคิดในเรื่องการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมไม่ได้เพิ่งถูกค้นพบและให้ความสำคัญเฉพาะช่วงเวลานี้เท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่นักวิชาการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่างให้ความสนใจและที่สำคัญยิ่งคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงสนพระราชหฤทัย และได้ให้ความสำคัญมานานแล้ว โดยสามารถสังเกตได้จากแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่ทรงดำริขึ้น ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดและทฤษฎีในเรื่องน้ำ ดิน การพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสังคมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นต้น (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541; นาท พันธ์มุนาวิน, 2541)

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในแต่ละด้านก็จะมีรายละเอียดของแนวคิดและทฤษฎีย่อยๆ ลงไปอีก เช่น แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องน้ำที่ว่าด้วยเรื่อง แหล่งกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก โครงการแก้ปัญหาน้ำจืด น้ำเปรี้ยว น้ำเค็มที่พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง การใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน การแก้แล้งดิน และที่สำคัญที่สุด

และเป็นจุดสนใจของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือแนวพระราชดำรินี้ในเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยการจัดแบ่งประโยชน์ใช้สอยที่ดินที่อัดแน่นไปด้วยศาสตร์แขนงต่างๆ เช่น เกษตรศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เป็นต้น

จากแนวพระราชดำริทั้งหมดที่มี สิ่งที่ได้รับความสนใจมากที่สุดในช่วงนี้คงเป็นเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นหลักการดำเนินชีวิตในรูปแบบเกษตรกรรม ที่เน้นความเป็นอยู่แบบ “พอมีพอกิน” ของประชาชนเป็นพื้นฐาน ก่อนที่จะพัฒนาไปในขั้นต่อไป ไม่เพียงแต่พระราชทานแนวพระราชดำรินี้เท่านั้น พระองค์ท่านยังทรงให้จัดแปลงทดลองของโครงการนี้ขึ้นที่วัดมงคลด้วย ซึ่งต่อมาทรงพระราชกรุณาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดมงคลชัยพัฒนา” ในปี 2532 และต่อมาได้ทรงพระราชทานอธิบายวิธีการและได้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทดลองทดสอบ 2 พื้นที่ ได้แก่ ที่จังหวัดสระบุรี และกาฬสินธุ์ เพื่อหาข้อมูลที่ต้องการเพื่อเขียนคำแนะนำให้แก่เกษตรกรต่อไป หลังจากนั้นได้มีการพัฒนาต่อเนื่องมาในอีกหลายๆ พื้นที่ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541)

จากความก้าวหน้าในแปลงทดลองในพื้นที่สาธิตการทำเกษตรกรรม “ทฤษฎีใหม่” ที่ได้จัดตั้งขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศ และพระราชดำรัสในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ทฤษฎีใหม่” เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้หน่วยงานหลายหน่วยทั้งของรัฐและเอกชนได้น้อมนำแนวพระราชดำริไปเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยดำเนินโครงการภายใต้ชื่อ “ทฤษฎีใหม่” อย่างไรก็ตามหน่วยงานเหล่านั้นได้จัดทำโครงการในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปจึงทำให้เกิดข้อกังขาในแนวทางและการปฏิบัติและรูปแบบการปฏิบัติของโครงการเหล่านี้ ว่าโครงการเหล่านั้นได้ปฏิบัติหรือนำแนวทางพระราชดำริไปใช้ได้อย่างถูกต้องหรือไม่ และผลของการปฏิบัติเป็นเช่นไร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้เชิญแนวพระราชดำริไปดำเนินงานโดยใช้ชื่อว่าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) โดยโครงการนี้เกิดมาจากความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีต่อแผนปฏิบัติการบรรเทาปัญหาการว่างงานซึ่งเสนอโดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2540 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541, 2542) โดยการดำเนินงานเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในระยะยาว โดยเน้นการพัฒนาและรองรับแรงงานที่กลับสู่ชนบท และเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินงานดังนี้

1.2 การดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เป็นโครงการที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีระยะเวลาในการดำเนินโครงการครอบคลุมตั้งแต่ปี 2541 ไปจนถึง ปี 2544 โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ช่วง คือ การดำเนินงานในระยะเร่งด่วน (มกราคม 2541-กันยายน 2541) และการดำเนินโครงการในระยะยาว (ตุลาคม 2541-2544)

ในการนำเสนอเนื้อหาสาระของการดำเนินงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ได้จัดแบ่งเป็น 7 ส่วน ประกอบด้วย (1) วัตถุประสงค์ของโครงการฯ (2) พื้นที่และกลุ่มประชากรเป้าหมาย (3) หน่วยงานรับผิดชอบ (4) แนวทางการดำเนินโครงการ (5) กิจกรรมการดำเนินงาน (6) ขั้นตอนการดำเนินงาน และ (7) งบประมาณ โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541, 2542)

1.2.1 วัตถุประสงค์ของโครงการฯ

วัตถุประสงค์ของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ประกอบด้วยความต้องการที่จะ (1) ให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น รวมถึง (2) ให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างยั่งยืนโดยไม่ได้รับผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจการค้า ตลอดจน (3) เพื่อเป็นการลดการเคลื่อนย้ายการใช้แรงงาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541, 2542)

1.2.2 พื้นที่และกลุ่มประชากรเป้าหมาย

โครงการนี้วางเป้าหมายที่จะคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการในทุกจังหวัดของประเทศ โดยอย่างน้อยคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการตำบลละ 1 ราย (หรือ 1 โครงการในอีกนัยหนึ่ง) สำหรับกลุ่มประชากรเป้าหมายจะแบ่งออกเป็น 4 ประเภทซึ่งจัดแบ่งโดยเกณฑ์สำคัญ 2 ประการคือ (1) เกณฑ์การเป็นเกษตรกรหรือเป็นแรงงานคือนิน และ (2) และมีแหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่หรือไม่มี (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542) ประกอบด้วย

(1) กลุ่มแรงงานคือนินที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นผู้ที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว

(2) กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นผู้ที่มิที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว

(3) กลุ่มแรงงานคือนานที่มี ความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นผู้ที่มิที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และยังไม่มียี่แหล่งน้ำ

(4) กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นผู้ที่มิที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และยังไม่มียี่แหล่งน้ำ

1.2.3 หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ (1) ระดับนโยบาย และ (2) ระดับปฏิบัติการ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542) ดังนี้

ใน ระดับนโยบาย การบริหารประกอบด้วยคณะกรรมการและอนุกรรมการดังต่อไปนี้

(1) คณะกรรมการนโยบายบรรเทาปัญหาการว่างงานแห่งชาติ โดยมี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เป็นเลขานุการ

(2) คณะอนุกรรมการโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) โดยมี ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธาน ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการพัฒนากเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เป็นเลขานุการ

ใน ระดับปฏิบัติการ การบริหารประกอบด้วยคณะทำงาน คณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการดังต่อไปนี้

(1) คณะทำงานบริหารโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) โดยมี รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน ผู้ช่วยปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฝ่ายบริหารเป็นเลขานุการ

(2) คณะทำงานจัดเก็บและติดตามประเมินผลโครงการ โดยมี ผู้ตรวจราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน ผู้อำนวยการกองประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เป็นเลขานุการ

(3) คณะกรรมการปฏิบัติการระดับจังหวัด โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน ปลัดจังหวัด เป็นเลขานุการ

(4) คณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัด โดยมี เกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นประธาน เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นเลขานุการ

(5) คณะกรรมการปฏิบัติการระดับอำเภอ โดยมี นายอำเภอ เป็นประธาน

(6) คณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ โดยมี เกษตรอำเภอ เป็นประธาน
หัวหน้างานส่งเสริมการเกษตร เป็นเลขานุการ

1.2.4 แนวทางการดำเนินโครงการ

การดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว มีแนวทางในการดำเนินโครงการดังนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

(1) ดำเนินงานโดยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ในลักษณะสาริตและทดลอง

(2) ดำเนินโครงการในลักษณะที่ให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีส่วนร่วมในขบวนการเรียนรู้ รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการตัดสินใจในแผนการผลิตด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีทางเลือกเป็นของตนเอง

(3) ดำเนินการสร้างเครือข่ายในระบบการส่งเสริมทางการเกษตรในลักษณะของโครงการสาริต เพื่อให้เกษตรกรในชุมชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่มาแล้ว

(4) ดำเนินการช่วยเหลือสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิตและเงินทุน โดยให้เกษตรกรเป็นผู้จัดหาโดยอิสระ ในกรณีที่เกษตรกรมีความสามารถในการลงทุน เช่น มีที่ดินเป็นของตนเอง ควรให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการลงทุนด้วยเงินออมของตนเอง

(5) ดำเนินการกำหนดพื้นที่เป้าหมายและกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย โดยคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งควรเป็นพื้นที่ที่สามารถเก็บกักน้ำได้ หรืออยู่ในพื้นที่แหล่งน้ำที่สามารถกระจายน้ำชลประทานได้ ทั้งนี้ควรแบ่งแยกกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายให้ชัดเจน ระหว่างกลุ่มที่มีที่ดินเป็นของตนเอง และกลุ่มที่ยังไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งมาตรการสนับสนุนจะแตกต่างกัน

1.2.5 กิจกรรมการดำเนินงาน

กิจกรรมของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทั้งในปี 2541 และปี 2542 ได้กำหนดไว้ตามดังรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

(1) การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการ ดำเนินการโดยการเผยแพร่แนวทางในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น เอกสาร แผ่นพับ วิทยุ และสื่อสารมวลชน รวมทั้งจัดทำคู่มือ เพื่อชี้แจงหลักการของการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

(2) กิจกรรมด้านการจัดทำรูปแบบของการพัฒนาการเกษตรทฤษฎีใหม่ประมาณ 8,000 แห่ง ดำเนินการโดยให้การสนับสนุนแก่เกษตรกรที่มีความพร้อมทางด้านที่ดินและแหล่งน้ำเป็นหลัก โดยเน้นเพื่อเป็นการสาธิตทดลอง ทั้งนี้รัฐจะให้การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตพื้นฐานประมาณ 5,000 บาทต่อฟาร์ม โดยให้เกษตรกรเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตโดยอิสระ สำหรับการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของโครงการอย่างเคร่งครัด

(3) กิจกรรมด้านการเตรียมความพร้อมของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดำเนินงานโดยการจัดประชุมชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติโครงการและผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมอบหมายให้สำนักงานเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด ในทุกจังหวัดเป็นศูนย์กลางประสานงานในระดับจังหวัด โดยมีเกษตรกรอำเภอเป็นเครือข่ายในการคัดเลือกเกษตรกรจากแรงงานคืนถิ่นที่มีความประสงค์จะประกอบอาชีพในการทำการเกษตรในแนวทฤษฎีใหม่ โดยจะดำเนินการเป็นผู้จัดกิจกรรมดูงานในฟาร์มสาธิต และศูนย์ศึกษาการพัฒนาการเกษตรต่างๆ และจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเกษตรกร ภาคเอกชน รวมทั้งรวบรวมข้อมูลและจัดทำแผนงานการสนับสนุนแก่เกษตรกร โดยจัดให้มีกิจกรรมฝึกอบรมดูงานแก่เกษตรกรประมาณ 16,000 ราย ทั่วประเทศ (โดยดำเนินการในปี 2541 จำนวน 8,000 แห่ง และปี 2542 จำนวน 8,000 แห่ง) (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

(4) การดำเนินการสำรวจความต้องการของเกษตรกรและจัดทำแผนสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำและเงินทุนแก่เกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการ โดยประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่ดำเนินการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตพื้นฐานอยู่แล้ว อาทิ กระทรวงมหาดไทย สำนักนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

(5) การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ พร้อมทั้งขยายเครือข่ายของการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ไปในพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความพร้อม โดยเพิ่มบทบาทพนักงานส่งเสริมในระดับอำเภอและตำบล เพื่อให้สามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตรพื้นฐาน รวมทั้งให้ความรู้ คำแนะนำ และจัดฝึกอบรมดูงานให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ตลอดจนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาการเกษตรตามทฤษฎีใหม่

(6) กิจกรรมด้านการพิจารณาโครงสร้างพื้นฐาน ดำเนินการโดยการเร่งรัดพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ โดยเฉพาะแหล่งน้ำซึ่งเป็นปัจจัยหลักของแนวทางการพัฒนาตามทฤษฎีใหม่

โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีผู้ถือครองเป็นเกษตรกรรายย่อยและยากจน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่

(7) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีการเกษตรขั้นพื้นฐาน กำหนดให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง กรมปศุสัตว์ ให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อการสาธิต รวมทั้งการอนุรักษ์บำรุงดินและปุ๋ยอินทรีย์เพื่อทดแทนการใช้สารเคมี ในกรณีที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต จะต้องให้เกษตรกรเป็นผู้จัดหาโดยอิสระ

(8) กิจกรรมด้านการศึกษาผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจและติดตามประเมินผล กำหนดให้มีการศึกษาในการคำนวณผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจ และกำหนดตัวชี้วัดทางด้านสังคม และคุณภาพชีวิต เพื่อติดตามและประเมินผลการจัดทำการเกษตรเชิงทฤษฎีใหม่ เพื่อพิจารณาปรับปรุงโครงการให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริที่กำหนด

1.2.6 ขั้นตอนการดำเนินงาน

โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แบ่งการบริหารโครงการออกเป็น 2 ระยะคือ การดำเนินโครงการในระยะเร่งด่วน และการดำเนินโครงการในระยะเร่งยาว โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 9 ขั้นตอน คือ (1) การประชาสัมพันธ์ (2) การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ (3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน (7) เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ (8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร และ (9) การรายงานและการติดตาม (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541, 2542) แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์เน้นการดำเนินงานเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรเข้าใจหลักการของการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตลอดจนรายละเอียดและหลักการของโครงการ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน เขตสหกรณ์นิคม และพื้นที่โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร (ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับตำบล) เป็นหลัก โดยจัดทำผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ เช่น วิทยุทัศน์ รายการสนทนา โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีกำหนดระยะเวลาการดำเนินการประชาสัมพันธ์ตั้งแต่เริ่มไปจนถึงสิ้นสุดโครงการ

2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่

ขั้นตอนนี้เริ่มต้นโดยกองแผนงานและโครงการพิเศษ สำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และคณะทำงานบริหารโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) จัดประชุมชี้แจงให้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดทราบถึง หลักการ รูปแบบ และแนวทางในการดำเนินโครงการ และให้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดจัดประชุมชี้แจงต่อ คณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัดและอำเภอในพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการและรูปแบบของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ร่วมกัน ตลอดจนเพื่อให้เจ้าหน้าที่มีแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร

การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรดำเนินการโดย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ และแจ้งให้คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานในระดับต่างๆ ได้ทราบ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้ได้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยจัดแบ่งเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการออกเป็น 4 กลุ่มตามลักษณะการช่วยเหลือคือ (1) กลุ่มแปลงสาธิตและทดลอง (2) กลุ่มเครือข่ายโครงการ (3) กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ และ (4) กลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่ ซึ่งมีการช่วยเหลือและสนับสนุนดังนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

กลุ่ม 1 กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง

ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มนี้ดำเนินโครงการเต็มรูปแบบ โดยแบ่งพื้นที่ดำเนินการเกษตรกรรมออกเป็น 4 ส่วนในสัดส่วน 30: 30: 30: 10 ดังนี้

พื้นที่	30%	ปลูกข้าว
	30%	ปลูกพืชยืนต้น พืชผัก พืชสวน พืชไร่ พืชสมุนไพร
	30%	สระน้ำ
	10%	ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และ โรงเรือนอื่นๆ

ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการใน 2 ลักษณะคือ

- (1) ระบายน้ำเต็มสัดส่วนประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่
- (2) ใช้จ่ายการผลิตรายละเอียดไม่เกิน 5,000 บาท

กลุ่ม 2 กลุ่มเครือข่ายโครงการ

ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มนี้ดำเนินโครงการตามรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่แบบค่อยเป็นค่อยไป โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการ 2 ประการ ประกอบด้วย

- (1) ระบายน้ำบางส่วน โดยช่วยเหลือเพียงครั้งเดียว
- (2) ใช้จ่ายการผลิตรายละเอียดไม่เกิน 5,000 บาท

กลุ่ม 3 กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ

ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีสระน้ำในพื้นที่ที่ดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่แล้ว โดยได้รับการสนับสนุนเฉพาะใช้จ่ายจากการผลิตรายละเอียดไม่เกิน 5,000 บาท

นอกจากการสนับสนุนจากโครงการดังกล่าวแล้ว ผู้เข้าร่วมโครงการทุกกลุ่มจะได้รับการอบรมความรู้เพื่อใช้ในการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 3 กลุ่มจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในโครงการตามกลุ่มที่เข้าร่วม เช่น การทำแผนการผลิต การทำบัญชีฟาร์ม เป็นต้น

กลุ่ม 4 กลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่

กลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่ หมายถึง กลุ่มที่ใช้แปลงการเกษตรเป็นแปลงตัวอย่างที่จะพาเกษตรกรไปดูงาน ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่ ส่วนใหญ่ได้คัดเลือกไว้แล้ว ในปี 2541 สำหรับในปี 2542 จะมีหรือไม่ก็ได้ ในกลุ่มที่ 4 นี้จะไม่มีการสนับสนุนจากโครงการ แต่สามารถขอรับการสนับสนุนจากโครงการปกติของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร

การเตรียมความพร้อมเกษตรกรดำเนินการโดยให้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดร่วมกับคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัดและอำเภอ จัดทำโครงการเพื่อขออนุมัติในการจัดประชุมสัมมนา พร้อมทั้งจัดอบรมเสวนา ตลอดจนการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้และเข้าใจถึงวิธีการทำงานการเกษตรทฤษฎีใหม่

5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม

การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสนับสนุนด้านต่างๆ แก่เกษตรกร ตามข้อเสนอแผนการผลิตของเกษตรกรที่สอดคล้องกับแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เริ่มจากเกษตรกรที่ได้ผ่านการอบรมในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมเกษตรกรแล้วจะนำเสนอแผนการผลิตซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้สนับสนุนทางด้านการและให้คำปรึกษาต่อเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด เพื่อพิจารณาและรวบรวมแผนการผลิตที่สอดคล้องกับแนวทางการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อประเมินค่าใช้จ่าย หลังจากนั้นเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดจะร่วมมือกันกับคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัดและอำเภอจัดทำรายละเอียดแผนปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือและให้บริการทางวิชาการแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เมื่อแล้วเสร็จสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจะต้องจัดทำทะเบียนเกษตรกรและจัดส่งให้สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และกองแผนงานและโครงการพิเศษ อย่างละ 1 ชุด ในท้ายที่สุดของขั้นตอนนี้คือเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดจะจัดทำสัญญาบันทึกข้อตกลงกับเกษตรกร

6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน

การเตรียมเบิกจ่ายเงินเป็นไปเพื่อให้การเบิกจ่ายเงินงบประมาณตามโครงการเป็นไปอย่างถูกต้องและรวดเร็วในขั้นตอนนี้มีผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง 3 ฝ่ายคือ (1) เกษตรและสหกรณ์จังหวัด (2) กองแผนงานและโครงการพิเศษสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ (3) กองคลังสำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การดำเนินงานในขั้นตอนการเตรียมเบิกจ่ายเงินนี้ เริ่มต้นจากกองแผนงานและโครงการพิเศษจัดทำแผนการจัดสรรเงินส่งให้กองคลังเพื่อโอนเงินค่าคัดเลือก ค่าเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต ค่าชุดสระน้ำ ให้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด

7) เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่

ในการให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะเป็นผู้ดำเนินงานก่อน โดยจัดหาปัจจัยการผลิต และดำเนินการตามแผนการผลิตที่ได้ผ่านการพิจารณาจากเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดแล้ว ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องเป็นผู้ดำเนินการจัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐและคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัดและอำเภอพิจารณาให้การสนับสนุนให้ความช่วยเหลือแนะนำด้านความรู้ในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ การทำปุ๋ยอินทรีย์ และการใช้น้ำ เป็นต้น นอกจากนั้นสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรร่วมกับเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดจัดฝึกอบรมให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจัดทำบัญชีฟาร์มเป็นประจำทุกวัน

8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร

ขั้นตอนนี้ดำเนินการโดยให้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดออกตรวจสอบการทำงานของเกษตรกรแต่ละราย โดยดูว่าได้ดำเนินการตามแผนการผลิตที่เสนอหรือไม่ เมื่อเกษตรกรได้ดำเนินการครบถ้วนตามข้อบันทึกตกลงที่ได้ทำเป็นสัญญาไว้ในขั้นตอนการจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม และผ่านการตรวจสอบแล้ว ให้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดจ่ายเงินอุดหนุนค่าปัจจัยการผลิตตามที่ควรได้รับการช่วยเหลือจริง (รายละไม่เกิน 5,000 บาท) ให้แก่เกษตรกรที่ได้ดำเนินการตามแผนการผลิตที่ได้เสนอไว้ โดยให้เกษตรกรลงนามในใบสำคัญรับเงิน

9) การรายงานและการติดตาม

ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการซึ่งจะใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานต่อไป โดยขั้นตอน

นี้ดำเนินการโดยการเขียนเขียนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ และรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามแบบรายงานผลการดำเนินงานที่ปรากฏในคู่มือปฏิบัติงานโครงการ

1.2.7 งบประมาณ

1) งบประมาณปี 2541

งบประมาณในการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ใช้งบปกติปี 2541 จำนวน 56.28 ล้านบาท (กองแผนงานและโครงการพิเศษ, 2543) โดยกำหนดระยะเวลาในการใช้จ่ายเงินตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2541-กุมภาพันธ์ 2542 ดังมีรายละเอียดค่าใช้จ่ายประกอบด้วย

(1) เงินสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วประเทศ จำนวน 8,000 รายๆ ละประมาณ 1,500 บาท เป็นเงิน 12,000,000 บาท

(2) ค่าสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่เกษตรกร 8,000 รายๆ ละประมาณ 5,000 บาท เป็นเงิน 40,000,000 บาท

(3) ค่าสำรวจคัดเลือกเกษตรกร 8,000 รายๆ ละ 200 บาท เป็นเงิน 1,600,000 บาท

(4) ค่าจัดทำเอกสารและคู่มือปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เป็นเงิน 700,000 บาท รวมทั้งค่าจัดจ้างทำวีดีโอเทปเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ 300,000 บาท รวมเป็นเงิน 1,000,000 บาท

(5) ค่าใช้จ่ายในการบริหารโครงการตามที่ย่างจริง ไม่เกินร้อยละ 3 ของวงเงินโครงการ เป็นเงิน 1,680,000 บาท

2) งบประมาณปี 2542

งบประมาณที่ใช้สำหรับการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในปี 2542 มีที่มาจาก 2 แหล่ง คือ งบปกติและงบเงินกู้จากธนาคารพัฒนาเอเชีย (กองแผนงานและโครงการพิเศษ, 2543)

งบประมาณจาก งบปกติ ได้วงเงินงบประมาณทั้งสิ้น 175,000,000 บาท สามารถแจกแจงการใช้จ่ายงบประมาณตามรายละเอียดดังนี้

(1) เงินสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วประเทศ จำนวน 8,000 รายๆ ละประมาณ 500 บาท เป็นเงิน 4,000,000 บาท

(2) ค่าสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่เกษตรกร 8,000 รายๆ ละประมาณ 5,000 บาท เป็นเงิน 40,000,000 บาท

(3) ค่าจัดทำเอกสารและคู่มือปฏิบัติงาน โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” เป็นเงิน 700,000 บาท รวมทั้งค่าจัดจ้างทำวีดีโอเทปเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ 300,000 บาท รวมเป็นวงเงิน 1,000,000 บาท

(4) ค่าก่อสร้างแหล่งน้ำ รวม 1,000 แห่งๆ (ตามที่สำนักงานประมาณ ประมาณไว้เฉลี่ย 130,000 บาท/แห่ง) เป็นเงิน 130,000,000 บาท

งบประมาณจาก งบเงินกู้จากธนาคารพัฒนาเอเชีย ได้วงเงินงบประมาณทั้งสิ้น 777,000,000 บาท แบ่งเป็นงบประมาณในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) ค่าลงทุนก่อสร้างแหล่งน้ำ	วงเงิน	702,000,000	บาท
(2) ค่าจ้างบัณฑิตอาสา	วงเงิน	45,000,000	บาท
(3) ค่าตอบแทน ใช้สอย และวัสดุ	วงเงิน	30,000,000	บาท

จากรายละเอียดในการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่มีความละเอียดชัดเจน อีกทั้งยังมุ่งเน้นไปยังประชากรเป้าหมายทั่วประเทศรวมถึงเงินที่ใช้ในการดำเนินโครงการส่วนหนึ่งได้มาจากการกู้ยืม ผนวกกับความสำคัญในหน้าที่ของกระทรวงฯ ที่ต้องดูแลรับผิดชอบต่อกิจกรรมทางภาคการเกษตร ผลกระทบที่เกิดจากการปฏิบัติโครงการจึงมีความสำคัญอย่างใหญ่หลวง ด้วยเหตุผลดังนี้โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) จึงเป็นโครงการที่นั้จะทำการศึกษามากที่สุดโครงการหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในแง่ของการดำเนินงานในการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติในภาคสนาม และผลอันเกิดจากการปฏิบัติงานนั้น รวมไปถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลที่ได้จากโครงการ ทั้งนี้เพื่อจะสามารถใช้เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ “ทฤษฎีใหม่” ที่สำคัญ และอาจรวมความไปถึงแนวทางการพัฒนาประเทศไทยต่อไปในอนาคตด้วย

อนึ่งในการประชุมรายงานผลการปฏิบัติงานโครงการมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงาน ซึ่งมี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย เป็นประธาน เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2543 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่ามีการแก้ไขชื่อโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ เป็น โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ดังนั้นในวิทยา

นิพนธ์ฉบับนี้จะใช้ชื่อโครงการดังกล่าวว่า โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพื่อให้ยังคงสื่อความหมายถึงโครงการฯ ที่ได้ดำเนินงานไปแล้วก่อนหน้านี้

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ประการ คือ

- (1) ศึกษาลักษณะการนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในภาคปฏิบัติ
- (3) ศึกษาผลที่ได้จากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการฯ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้เป็นการประเมินผลโครงการระหว่างดำเนินการของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในช่วงปี 2541 และปี 2542 ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- (1) ประโยชน์ต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการปรับปรุงโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากขึ้น

(2) ประโยชน์ในความรู้เรื่องการหลอมรวมการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพให้เอื้อประโยชน์แก่กันและกัน รวมถึงประสบการณ์ตรงต่างๆ ในการศึกษานี้คงจะช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ทางการวิจัยให้เพิ่มขึ้นด้วย

1.6 การลำดับประเด็นในการนำเสนอ

เนื้อหาสาระของวิทยานิพนธ์ที่จะนำเสนอต่อไปนี้ไปจะแบ่งเป็น 6 บท เริ่มต้นจากการนำเสนอวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รวมถึงแนวคิดและวิธีที่ใช้ในการศึกษาประเมินผลโครงการในรูปแบบการประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวขับ (Theory-driven evaluation) ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดและแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา 2 แบบ คือ (1) กรอบแนวคิดเรื่องปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation environment factors) และ (2) กรอบแนวคิดเรื่องกลไกแทรกของโครงการ (Intervening mechanism) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ

บทที่ 3 จะกล่าวถึงรายละเอียดและเหตุผลของแนวทางที่ใช้ในการดำเนินการศึกษา เริ่มตั้งแต่การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา การจำแนกและระบุกลุ่มประชากรเป้าหมาย การสุ่มตัวอย่าง รวมถึงวิธีการและกระบวนการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม ตลอดจนค่านิยมปฏิบัติการ และการนำเสนอคุณสมบัติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรตัวอย่าง

ข้อค้นพบในเรื่องการนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญของการนำเสนอในบทที่ 4 โดยเนื้อหาในบทประกอบด้วย (1) การดำเนินงานที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ปฏิบัติจริงในภาคสนาม (2) ผลจากการดำเนินงาน (3) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และ (4) แนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขจากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งได้แก่ (ก) เกษตรและสหกรณ์จังหวัดในฐานะผู้บริหารโครงการระดับจังหวัด (ข) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และ (ค) เกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ

บทที่ 5 และบทที่ 6 จะกล่าวถึงรายละเอียดที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ และกลไกแทรกของโครงการที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) ตามลำดับ

สำหรับบทที่ 7 คือบทสรุปข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ จะกล่าวถึงเนื้อหาการประเมินผลโครงการโดยย่ออีกครั้ง พร้อมกับเสนอข้อคิดเห็นที่อาจใช้ในการปรับปรุงโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และการปรับปรุงแนวทางในการศึกษาต่อไป

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการศึกษาวิจัย เพราะจะทำให้ทราบว่า มีผู้ใดได้ศึกษาในหัวข้อหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องมาบ้าง มีแนวคิดและทฤษฎีใดบ้างที่ถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นในการวิจัย ตลอดจนงานวิจัยนั้นมีกระบวนการศึกษาอย่างไรและมีผลการศึกษาเป็นอย่างไร นอกจากนี้ยังสามารถใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมมากำหนดเป็นสมมติฐานหรือกรอบแนวความคิดรวมไปถึงเทคนิคการวิเคราะห์ที่ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วย

การนำเสนอเนื้อหาสาระที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จะเริ่มต้นจากการกล่าวถึงแนวพระราชดำริในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ได้พระราชทานเพื่อใช้เป็นองค์ความรู้พื้นฐานและแนวคิดที่ใช้กำกับโครงการ หลังจากนั้นจะเสนอรายละเอียดแนวคิดและวิธีที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ และท้ายสุดจะกล่าวถึงกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

2.1 แนวคิดและทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานไว้นั้นมีด้วยกันมากมายหลายด้าน โดยแต่ละด้านก็มีทฤษฎีและแนวคิดย่อยๆ อีกหลายแนวคิดประกอบกันอยู่ ซึ่งแนวคิดแต่ละแนวนั้นล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของประชาชน ทั้งนี้ไม่ใช่เฉพาะแต่ประชาชนที่เป็นเกษตรกรเท่านั้น หากแต่รวมถึงพลชนิกรชาวไทยทั่วทั้งประเทศด้วย

ในแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ตามแนวพระราชดำริสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้านหลักๆ คือ (1) แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องน้ำ (2) แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องดิน (3) แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ (4) แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องการพัฒนา

สังคมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน (นาถ หันธุมนาวิน, 2541) แนวคิดและทฤษฎีทั้ง 4 ด้านดังกล่าวในแต่ละด้านก็จะมีรายละเอียดของแนวคิดและทฤษฎีย่อยลงไปอีก เช่น แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องน้ำที่ว่าด้วยเรื่องแหล่งกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก โครงการแก้ปัญหาน้ำจืด น้ำเปรี้ยว น้ำเค็มที่พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง การใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน การแก่งดิน และเหนือสิ่งอื่นใดคือแนวพระราชดำริเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ที่เป็นทั้งแนวทางในการแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

2.1.1 ความเป็นมาและหลักการของ “ทฤษฎีใหม่”

ปัญหาของประชาชนชาวไทยที่เกิดขึ้นประจำ ได้แก่ ปัญหาฝนแล้ง ปัญหาความยากจน และการเป็นหนี้สิน ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่มีมานานและแม้จะได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องแต่ก็ไม่ได้หมดสิ้นไป แต่ด้วยพระปรีชาและพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อปวงชนชาวไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวทางเกษตรกรรมในรูปแบบที่เรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” เมื่อประมาณ พ.ศ. 2532 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541) ซึ่งเป็นแนวทางให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอมีพอกินไม่ลำบากหรือให้เกษตรกรมีความสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักการของการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” สามารถแบ่งได้เป็น 3 ชั้น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2540a; กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541, 2542) ซึ่งเริ่มต้นด้วยการทำเกษตรกรรมแบบพอมีพอกิน ไปจนถึงการรวมกลุ่มของครัวเรือนในชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ ซึ่งสามารถติดต่อและต่อรองกับองค์กรธุรกิจต่างๆ ได้ในระดับประเทศ

เมื่อพิจารณาแล้วทฤษฎีใหม่ทั้ง 3 ชั้นจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในความหมายนี้คือ ชั้นที่หนึ่งจะเป็นพื้นฐานในกับชั้นที่สอง และชั้นที่สองจะเป็นฐานให้กับชั้นที่สามตามลำดับ โดยแนวพระราชดำริเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ในแต่ละชั้นมีหลักการคร่าวๆ ตามรายละเอียดดังนี้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2540a; กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541)

“ทฤษฎีใหม่” ชั้นที่หนึ่ง

“ทฤษฎีใหม่” ชั้นที่หนึ่ง ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นของการทำเกษตรกรรมตามพระราชดำรินี้จะเป็นแนวทางในการจัดสรรพื้นที่ให้แก่เกษตรกรในการผลิตผลผลิตอย่างพอมีพอกินหรือพอเลี้ยงตัวเองได้ไม่อดอยาก ซึ่งปัจจัยสำคัญในการทำเกษตรกรรมในรูปแบบนี้คือ “น้ำ” โดยเฉพาะ

เกษตรกรที่มีพื้นที่น้อย ประมาณ 10-15 ไร่ การจัดสรรพื้นที่นี้สามารถทำได้โดยการแบ่งที่ดินที่มีอยู่ออกเป็น 4 ส่วนในอัตราส่วนของแหล่งน้ำซึ่งจำเป็นในการใช้เสริมในการปลูกพืชนอกฤดู และใช้เลี้ยงสัตว์น้ำประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่หรือประมาณ 5 ไร่ และอีก 2 ส่วนในอัตราส่วนร้อยละ 30 เท่ากันสำหรับการทำนาเพื่อให้ได้ผลผลิตพอกินตลอดปี และการปลูกพืชไร่ พืชสวน พืชยืนต้น พืชสมุนไพรต่างๆ และส่วนสุดท้ายที่เหลืออยู่ร้อยละ 10 สำหรับการสร้างโรงเรียน และเลี้ยงสัตว์รวมถึงเป็นที่อยู่อาศัย

นอกจากนั้นแล้วยังทรงคำนวณการระเหยของน้ำที่เก็บกักไว้ในบ่อน้ำ หรือสระน้ำด้วย และทรงพระราชทานแนวคิดเพิ่มเติมในการสร้างอ่างเก็บน้ำ สำหรับการลดความไม่เพียงพอในเรื่องน้ำหรือฝนแล้ง และเพื่อให้สระน้ำทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นที่อ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว จังหวัดสระบุรี และอ่างเก็บน้ำห้วยไผ่ ในจังหวัดกาฬสินธุ์

“ทฤษฎีใหม่” ขั้นที่สอง

ในขั้นนี้ “ทฤษฎีใหม่” ได้ลงลึกไปในการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกร ซึ่งมีความหมายถึงการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงใน 6 ด้านดังนี้

- (1) การผลิต (พันธุ์พืช เครื่องมือ ชลประทาน ฯลฯ)
- (2) การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
- (3) การเป็นอยู่ (กะป็น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)
- (4) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
- (5) การศึกษา (โรงเรียนทุนการศึกษา)
- (6) สังคมและศาสนา

เมื่อเกษตรกรได้พัฒนามาถึงขั้นสามารถที่จะเลี้ยงตัวเองได้แล้ว การรวมกลุ่มของเกษตรกรในด้านต่างๆ เหล่านี้ เป็นไปเพื่อการต่อสู้กับโลกภายนอก หรือเพื่อประโยชน์ในการแข่งขัน แต่อย่างไรก็ดี เกษตรกรรายย่อยและเกษตรกรที่มีความรู้น้อยอาจไม่สามารถกระทำขั้นนี้ได้ง่ายนัก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงทรงเสนอว่าต้องอาศัยความร่วมมือจาก หน่วยงานราชการ มูลนิธิ และเอกชนด้วย

“ทฤษฎีใหม่” ขั้นที่สาม

หลังจากที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้เกินขั้นพอมีพอกิน และเกิดการรวมกลุ่มแล้ว ในขั้นนี้จะเป็นขั้นที่ว่าด้วยการติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงินกับแหล่งพลังงาน ซึ่งได้แก่ ธนาคารและบริษัทน้ำมันตามลำดับ การติดต่อร่วมมือนี้เพื่อจะจัดตั้งและบริหารโรงสีสำหรับการรวมกลุ่มด้านการตลาด และจัดตั้งและบริหารร้านสหกรณ์เพื่อประโยชน์ด้านการผลิตและการเป็นอยู่ นอกจากนั้นยังมีส่วนช่วยในการลงทุน และช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งได้แก่ สุขศึกษา การศึกษา สังคม และวัฒนธรรมอีกด้วย ทั้งนี้ได้ทรงเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งฝ่ายเกษตรกร และฝ่ายธนาคารและบริษัท ในลักษณะที่เกษตรกรจะไม่ถูกกดราคา ในขณะที่ธนาคารและบริษัทจะซื้อข้าวได้ในราคาต่ำ เกษตรกรจะซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ และธนาคารและบริษัทสามารถกระจายบุคลากรได้ทั่วประเทศ

2.1.2 ข้อสมมติพื้นฐานที่สำคัญของ “ทฤษฎีใหม่”

นอกจากจะทรงพระราชทานแนวทางการดำเนินงานเป็น 3 ขั้นตอนอย่างละเอียดแล้ว ยังทรงพระราชทานข้อสมมติที่สำคัญในการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริ ซึ่งถือว่าเป็นข้อตกลงเบื้องต้นอยู่ 6 ประการ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541, 2542) ประกอบด้วย

(1) เกษตรกรที่ดำเนินตามแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” ควรเป็นเกษตรกรมีพื้นที่น้อยประมาณ 15 ไร่ ซึ่งเป็นอัตราที่น้อยกว่าอัตราการถือครองเฉลี่ยทั้งประเทศ ซึ่งอยู่ที่คนละ 25 ไร่โดยประมาณ

- (2) พื้นดินนั้นอยู่ในเขตเกษตรใช้น้ำฝน ฝนตกไม่ชุกนัก (ภาคกลาง อีสาน และเหนือ)
- (3) สภาพของดิน สามารถขุดบ่อเก็บกักน้ำเพื่อใช้ในการบริโภคและอุปโภคได้
- (4) มีฐานะค่อนข้างยากจน
- (5) มีสมาชิกครอบครัวปานกลาง (ประมาณ 5-6 คน)
- (6) ไม่มีอาชีพหรือแหล่งรายได้อื่นที่ดีกว่าในบริเวณใกล้เคียง

นอกจากข้อตกลงเบื้องต้นทั้ง 6 ประการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีข้อสมมติพื้นฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540a) ได้กล่าวไว้ นั่นคือ “ความมีเหตุมีผลและความมุ่งมั่นของเกษตรกรในการประกอบอาชีพ” ซึ่งข้อสมมติดังกล่าวนี้เป็นข้อสมมติที่สำคัญในการชี้ถึง “ความสำเร็จ” ของปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ในขั้นที่หนึ่ง

นอกจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและหลักการของ “ทฤษฎีใหม่” และเนื้อหาสาระของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพื่อความเข้าใจในหลักการและการนำหลักการไปสู่การปฏิบัติแล้ว การทบทวนวรรณกรรมในเรื่องระเบียบวิธีที่จะใช้เพื่อศึกษาผลที่ได้จากการนำโครงการไปปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ในแง่การปฏิบัติเป็นอีกกระบวนการหนึ่งเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการศึกษาผลและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานดังกล่าว

2.2 การประเมินผลโครงการ

แนวคิดในการศึกษาการดำเนินงานและผลที่ได้จากโครงการเป็นสิ่งที่มีการศึกษาค้นคว้าและพัฒนามานาน จนเป็นวิชาการสาขาหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในชื่อ “การประเมินผลโครงการหรือแผนงาน (Program evaluation)” ซึ่งมีนัยสำคัญในการศึกษาถึงประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับโครงการ เช่น เมื่อนำโครงการไปปฏิบัติแล้วมีผลเกิดขึ้นหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร รวมถึงการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งผลกระทบที่ต้องการให้เกิดและผลกระทบที่ไม่ได้คาดคิดไว้ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน รวมถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหรือแก้ไขโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินงานของโครงการ (Cronbach et al., 1981; Berk and Rossi, 1990; Chen, 1990; Guba and Lincoln, 1990; Patton, 1990; Chen and Rossi, 1992)

ความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการประเมินผลโครงการอาจจำแนกได้หลายประเภทตามลักษณะของการประเมินที่เกิดขึ้น ถ้าพิจารณาประเภทของการประเมินผลโครงการด้วยเกณฑ์ทางด้านระยะเวลาในการทำการประเมิน อาจสามารถจำแนกความรู้ที่ได้จากการประเมินผลโครงการได้ 3 ประเภท คือ (1) การประเมินผลโครงการก่อนที่จะนำโครงการไปปฏิบัติหรือในขั้นตอนการออกแบบโครงการ (2) การประเมินผลโครงการในช่วงระหว่างกำลังปฏิบัติโครงการ และ (3) การประเมินผลโครงการหลังจากที่โครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว (Berk and Rossi, 1990; Chen, 1990; Chen and Rossi, 1992) ทั้งนี้ความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการประเมินผลโครงการในแต่ละประเภทจะแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และประโยชน์ในการนำความรู้นั้นไปใช้

สำหรับวัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการก่อนที่จะนำโครงการไปปฏิบัติ อาจเป็นไปเพื่อความต้องการศึกษาในเรื่องความเป็นไปได้ของโครงการ การวางแผนงานในการบริหารและการจัดการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดความช่วยเหลือหรือข้อบังคับ เป็นต้น

ในขณะที่การประเมินผลโครงการในช่วงระหว่างกำลังปฏิบัติโครงการอาจเน้นจุดสนใจในการศึกษา เรื่องการดำเนินงานของโครงการว่าได้ดำเนินการอย่างไรบ้าง การดำเนินงานนั้นเป็นไปตามหลักการที่กำหนดหรือไม่ และดำเนินการได้ดีเพียงใด ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อใช้ในการแก้ไขหรือปรับปรุงโครงการดังกล่าว และท้ายสุดการประเมินผลโครงการหลังจากที่โครงการได้สิ้นสุดลงแล้วอาจมีเป้าประสงค์ในการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งมีความหมายถึงผลที่เกิดขึ้นจากโครงการทั้งที่เป็นผลที่ตั้งใจให้เกิดและไม่ตั้งใจให้เกิด

เมื่อพิจารณาลักษณะของความรู้จากการประเมินผลโครงการทั้ง 3 ระยะกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ระบุไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทั้ง 3 ประการที่ต้องการศึกษาการนำโครงการไปสู่ภาคปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจนผลที่ได้จากโครงการและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำโครงการไปปฏิบัติ ควบคู่ไปกับสถานภาพของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ซึ่งยังอยู่ระหว่างการดำเนินงาน ดังนั้นแนวทางการประเมินผลโครงการระหว่างกำลังปฏิบัติโครงการจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการศึกษา เพราะมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของระเบียบวิธีและสภาพความเป็นจริง

2.3 แนวทางในการประเมินผลโครงการ

เนื่องจากระเบียบวิธีหรือแนวทางที่ใช้ในการศึกษาผลหรือสิ่งที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของโครงการมีความหลากหลาย แต่ละวิธีก็มีข้อดี ข้อเสีย และความเหมาะสมกับการใช้งานที่แตกต่างกันออกไป การใช้ระเบียบวิธีหรือแนวทางใดแนวทางหนึ่งในการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกอื่น เช่น ขอบเขตของโครงการ ขนาดของโครงการ ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ ความสลับซับซ้อนของเป้าหมาย และความชัดเจนของปัจจัยนำเข้า เป็นต้น นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่ทำการศึกษาด้วยว่าต้องการที่จะศึกษาในแง่มุมใด

แนวทางการศึกษาประเมินผลโครงการอาจสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การศึกษาค้นคว้าเชิงปริมาณ (Quantitative approach) และศึกษาค้นคว้าเชิงคุณภาพ (Qualitative approach) แม้ว่าแนวทางการศึกษาทั้งคู่จะเป็นไปเพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจในโครงการเช่นเดียวกัน แต่ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลและแนวความคิดกำกับวิธีของแนวทางทั้ง 2 มีแตกต่างกันจึงให้รายละเอียดของข้อค้นพบที่แตกต่างกันออกไป โดยผลการประเมินด้วยระเบียบวิธีเชิงปริมาณจะให้ภาพที่เป็นรูปธรรม ข้อค้นพบกว้าง สามารถเปรียบเทียบทางสถิติได้ และมีความสามารถใช้ได้ทั่วไปสูง เนื่องจากเก็บข้อมูลจากคนจำนวนมากโดยใช้มาตรวัดเดียวกัน ในขณะที่การศึกษาค้นคว้าเชิงวิธี

เชิงคุณภาพจะให้ภาพที่มีรายละเอียดและเจาะลึกลงไปลึกซึ้งมากกว่า เนื่องจากวิธีการเก็บข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะเปิดกว้างไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัวอีกทั้งยังเก็บจากเป้าหมายจำนวนน้อยกว่า (Chen, 1990; Patton, 1990)

จากข้อดีของการประเมินผลโครงการของทั้ง 2 แนวทางที่ส่งเสริมกัน ทำให้มีนักวิชาการหลายท่านเห็นด้วยกับการใช้ระเบียบวิธีทั้งคู่ในการศึกษาโดยอาจพิจารณาจากความเหมาะสมทางด้านระยะเวลาทั้งในแง่ของระยะเวลาที่ได้ปฏิบัติโครงการ และระยะเวลาในการประเมินผลโครงการ รวมถึงความรวดเร็วของการประเมินผลโครงการเพื่อการตอบสนองความต้องการใช้ข้อมูล ตลอดจนการพิจารณาจากความเหมาะสมในด้านเงินลงทุนในการศึกษาวิจัย (Cronbach et al., 1981; Chen, 1990)

2.4 การประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวขับ (Theory-driven evaluation)

เนื่องจากการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติต้องกระทำภายใต้บริบทต่างๆ ที่อยู่แวดล้อมโครงการ ดังนั้นในการประเมินผลโครงการนอกจากจะพิจารณาความเหมาะสมในการเลือกใช้แนวทางการศึกษาเชิงปริมาณหรือคุณภาพแล้ว ควรพิจารณากระบวนการศึกษาไปพร้อมกับความสอดคล้องกับบริบทด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ได้มีอำนาจในการอธิบายผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานโครงการที่มีความสัมพันธ์กับประชากรหรือสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติได้ในขอบเขตที่กว้างขึ้น

ทั้งนี้ มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว และเสนอแนวทางในการผนวกรวมแนวคิดทฤษฎีรวมไปกับกระบวนการประเมินผลเพื่อให้ความรู้ที่ได้จากการประเมินผลโครงการสามารถอธิบายได้ว่า โครงการนั้นได้ดำเนินการตามแนวทางที่กำหนดหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการเป็นไปตามที่ควรจะเป็นหรือไม่ ตลอดจนความรู้ในการอธิบายว่าด้วยเหตุผลหรือกลไกใดที่ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งเป็นที่มาของการประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวขับ (Theory-driven evaluation) เพื่อให้ข้อค้นพบที่ได้มีอำนาจในการอธิบายในขอบเขตที่กว้างขึ้น (Chen, 1990; Chen and Rossi, 1992)

การประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวขับตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า การดำเนินงานของโครงการใดๆ มิได้เกิดขึ้นมาอย่างไร้แก่นสาร หากแต่โครงการทุกโครงการมีที่มา และมีแนวคิดที่กำหนดรายละเอียดในเรื่องกระบวนการรวมถึงวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลที่

ต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ซึ่ง Chen (1990) และ Chen and Rossi (1992) เรียกพื้นฐานแนวคิดนี้ว่า “ทฤษฎีโครงการ (Program theory)”

2.4.1 ทฤษฎีโครงการและองค์ประกอบ

เนื่องจากรายละเอียดของโครงการไม่ว่าจะเป็น วัตถุประสงค์ ประชากรเป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินงาน หน้าที่และคุณสมบัติของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้โดยแนวคิดพื้นฐานหรือทฤษฎีบางอย่างของผู้ออกแบบโครงการ ดังนั้นการประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวจับจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาแนวความคิดหรือทฤษฎีที่ใช้กำกับโครงการ (Program theory) ซึ่งจะใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางและกรอบแนวความคิดในการศึกษา ตรวจสอบ ตลอดจนการอธิบายผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา (Chen, 1990; Chen and Rossi, 1992)

“ทฤษฎีโครงการ” ในที่นี้อาจมีความหมายที่ถึงข้อความหรือข้อเสนอที่ระบุความสัมพันธ์ของสิ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ต้องการ หรือข้อความ หรือแบบจำลองที่ระบุถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยองค์ประกอบในการดำเนินงานที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่โครงการกำหนดให้หรือสิ่งที่โครงการได้สนับสนุนให้ (Treatment) กับผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการ (Outcome) (Chen, 1990; Chen and Rossi, 1992)

ทฤษฎีโครงการมีองค์ประกอบรวมทั้งสิ้น 6 ด้านคือ (1) องค์ประกอบของสิ่งที่โครงการสนับสนุนหรือทำให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ (Treatment domain) (2) องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับการนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation environment domain) (3) องค์ประกอบด้านผลลัพธ์ (Outcome domain) (4) องค์ประกอบเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้น (Impact domain) (5) องค์ประกอบในเรื่องกลไกหรือกระบวนการเชิงสาเหตุและผลที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่โครงการได้กระทำและผลลัพธ์ของโครงการ (Intervening mechanism domain) และ (6) องค์ประกอบด้านความใช้ได้ทั่วไปของผลการศึกษา (Generalization domain) (Chen, 1990)

ทฤษฎีในองค์ประกอบแต่ละประเภทจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น ทฤษฎีโครงการในองค์ประกอบเรื่องสิ่งที่โครงการสนับสนุนหรือทำให้ (Treatment) จะมีรายละเอียดและแนวคิดในส่วนหนึ่งเกี่ยวกับประเภท จำนวน ขนาด ระยะเวลา สัดส่วน การจัดสรร ของสิ่งที่โครงการจะให้แก่กลุ่มเป้าหมาย รวมไปถึงแนวคิดและรายละเอียดในการตรวจสอบและการวัดคุณภาพของการสนับสนุนด้วย (Chen, 1990)

แนวความคิดหรือทฤษฎีสำหรับองค์ประกอบที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation environment) เป็นแนวความคิดเรื่องการตรวจสอบความสอดคล้อง

คล่องของคุณภาพและเงื่อนไขของบริบทที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ว่าเป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถตรวจสอบคุณภาพและข้อกำหนดขององค์ประกอบได้ใน 6 มิติดังนี้ (Chen, 1990)

- (1) มิติด้านผู้เข้าร่วมโครงการ (Participant dimension)
- (2) มิติด้านผู้นำโครงการไปปฏิบัติ (Implementor dimension)
- (3) มิติของกระบวนการจัดส่งการสนับสนุน (Delivery mode dimension)
- (4) มิติทางด้านองค์กรที่มีส่วนร่วมและมีความเกี่ยวข้องกับการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ (Implementing organization dimension)
- (5) มิติความสัมพันธ์กันระหว่างองค์การที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน (Interorganizational relationship dimension)
- (6) มิติทางด้านบริบททั่วไป ซึ่งแบ่งเป็นบริบทระดับจุลภาค (Micro-context dimension) และบริบทระดับมหภาค (Macro-context dimension)

สำหรับทฤษฎีโครงการในส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านผลลัพธ์ของโครงการ (Outcome) จะเป็นการกำหนดกรอบแนวความคิดที่เกี่ยวกับการระบุคุณสมบัติ ลักษณะ และขอบเขตของสิ่งที่เป็นผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการ (Intended outcome) และผลลัพธ์ที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นหรือผลลัพธ์ที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน (Unintended outcome) (Chen, 1990)

องค์ประกอบด้านผลกระทบ (Impact) ประกอบไปด้วยแนวคิดที่มุ่งเน้นในการศึกษา และตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งที่โครงการให้กับผลที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ โดยมีทั้งการตรวจสอบผลที่ต้องการและผลที่เป็นไปได้ (Chen, 1990)

ทฤษฎีโครงการเกี่ยวกับองค์ประกอบเรื่องกลไกแทรกของโครงการ (Intervening mechanism) จะเน้นแนวคิดเรื่องการระบุและตรวจสอบกระบวนการเชิงสาเหตุและผล (Causal process) ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่โครงการสนับสนุนหรือทำให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ กับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของโครงการ (Chen, 1990)

องค์ประกอบด้านความใช้ได้ทั่วไป (Generalization) ของผลการศึกษาประกอบไปด้วยแนวความคิดเกี่ยวกับการแนวทางและวิธีประเมินผลโครงการที่จะยังผลให้ได้ข้อค้นพบที่ถูกต้องเป็นจริงและสามารถนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต (Chen, 1990)

เมื่อเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์กับการใช้ประโยชน์ขององค์ประกอบในแต่ละด้านจะเห็นว่า การศึกษาองค์ประกอบสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation environment domain) จะสามารถตอบคำถามเรื่องลักษณะการนำโครงการไปปฏิบัติและปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ 2 ข้อแรกได้ และเมื่อใช้คู่กันกับองค์ประกอบด้าน

กลไกแทรก (Intervening mechanism domain) ก็จะทำให้ทราบถึงปัจจัยและกระบวนการเชิงสาเหตุ และผลที่เชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนของโครงการกับผลที่เกิดขึ้นซึ่งสามารถใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

2.4.2 การพัฒนาทฤษฎีโครงการ

ทฤษฎีโครงการที่จะใช้ในการประเมินผลโครงการไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบในด้านใดสามารถสร้างและพัฒนาได้ใน 2 มุมมอง คือ มุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder approach) และมุมมองทางทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ (Social science approach) (Chen, 1990)

ทฤษฎีโครงการที่ได้จากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยมากจะเป็นทฤษฎีที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิด มุมมอง ตลอดจนความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นๆ ซึ่งเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ข้อมูลในการประเมินผลในลักษณะต่างๆ ในขณะที่ทฤษฎีโครงการที่มาจากทฤษฎีทางสังคมจะให้ความสำคัญกับข้อมูลจริงที่ได้จากการปฏิบัติรวมไปถึงแนวคิด และทฤษฎีที่เป็นที่ยอมรับกันทางศาสตร์ เพื่อใช้ตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลที่กำกับระหว่างสิ่งที่โครงการให้กับผลสำเร็จของโครงการ (Chen, 1990)

เมื่อพิจารณารายละเอียดของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้ว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทฤษฎีโครงการหรือกรอบแนวความคิดที่จะใช้ในการประเมินผลโครงการสามารถสร้างได้จากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งได้มาจากแนวคิดที่มีอยู่ในคู่มือการปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และสามารถสร้างจากมุมมองทางสังคมศาสตร์โดยศึกษาจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งเป็นพื้นฐานแนวความคิดในการดำเนินงานของโครงการ

1) ทฤษฎีโครงการจากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากเนื้อหาสาระของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ที่ได้นำเสนอในบทที่ 1 จะเห็นได้ว่าแนวคิดที่ใช้กำกับโครงการแนวคิดหนึ่งคือ โครงการจะให้การสนับสนุนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเกษตรทั้งในรูปแบบเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต แหล่งน้ำ และการอบรมความรู้ เพื่อให้เกษตรกรหรือเป้าหมายที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดมีความพร้อม และสามารถดำเนินการเกษตรตามแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” โดยหวังว่าผู้เข้าร่วมโครงการจะมีคุณภาพ

ชีวิตที่ดีขึ้น มีความยั่งยืน ไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน

2) ทฤษฎีโครงการในมุมมองที่ได้จากการวิเคราะห์แนวพระราชดำริ

เมื่อพิจารณาทฤษฎีโครงการในส่วนที่ได้จากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จะเห็นได้ว่า สิ่งที่สำคัญที่ซ่อนอยู่ คือแนวคิดที่ว่า การจะทำให้เกษตรกรมีความพอมีพอกินได้ จะต้องเริ่มจากการทำให้การมีผลผลิตหรือมีข้าวกินตลอดปี ทั้งนี้การจะมีผลผลิตพอกินได้ ก็ต้องอาศัยการแบ่งประโยชน์ใช้สอยที่ดินและการการจัดสรรทรัพยากรแหล่งน้ำ ซึ่งส่วนหนึ่งจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากทางราชการ หน่วยงานเอกชน หรือมูลนิธิ หลังจากนั้นจึงสร้างความเข้มแข็งในชุมชนก่อนแล้วจึงขยายผลสู่ภายนอก ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและทำให้มีความยั่งยืนในการดำรงชีวิตในที่สุด

2.5 วิธีที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ

จากแนวคิดในเรื่องการประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวขับเคลื่อนมา การศึกษาองค์ประกอบของทฤษฎีโครงการในด้านต่างๆ สามารถทำได้โดยการพัฒนาแบบจำลองโครงการในการศึกษาวิจัย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ได้ภาพของกระบวนการที่มีความชัดเจนมากขึ้น และเพื่อให้สามารถกำหนดข้อสมมติสำคัญที่กำกับทฤษฎีโครงการ ตลอดจนเพื่อให้สามารถระบุหรือกำหนดกรอบตัวแปรหรือปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อผลลัพธ์ของโครงการ รวมถึงวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งประโยชน์ในการตีความข้อค้นพบหรือผลที่ได้จากการติดตามและประเมินผลโครงการ

ระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษากระบวนการและผลของโครงการ สามารถทำได้ในหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ และการศึกษาเชิงปริมาณ ซึ่งแต่ละแบบก็จะมีข้อจำกัดในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามก็พิจารณาการศึกษาทั้ง 2 แนวทางเพื่อศึกษาวิจัยน่าจะให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาในลักษณะที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาโครงการทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะข้อมูลของโครงการมีทั้งลักษณะที่มีความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivity) และข้อมูลที่มีลักษณะภาวะวิสัย (Subjectivity)

นอกจากนั้นแหล่งของข้อมูลที่จำเป็นในการศึกษาไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเชิงวัตถุวิสัยหรือข้อมูลที่มีลักษณะอัตวิสัย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ (1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และ (2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) สำหรับข้อมูลปฐมภูมิการได้มาซึ่งข้อมูลอาจมาจากการ

สังเกต (Observation) หรือการสัมภาษณ์เชิงคำถาม (Interview) หรือทั้ง 2 วิธีรวมกันและควรจะทำ การเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ (Stakeholders) ทุกระดับ เพราะทุกคนที่เกี่ยวข้องกับโครงการเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการแทบทั้งสิ้น และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการทุกส่วนมีสิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ ตลอดจนเพื่อให้ได้ข้อค้นพบในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป (Guba and Lincoln, 1990) สำหรับข้อมูลทุติยภูมิอาจได้มาจากการข้อมูลสถิติต่างๆ เนื้อหาของโครงการ และรายงานผลของโครงการในบางระยะ เป็นต้น

2.6 กรอบแนวความคิดในการศึกษา: ทฤษฎีโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

จากการทบทวนเนื้อหาการประเมินผลโครงการและการพัฒนาทฤษฎีโครงการ การศึกษาผลที่เกิดขึ้นของโครงการและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการไปปฏิบัติ นั้นสามารถทำได้ภายใต้กรอบแนวความคิด 3 กรอบ คือ (1) การตรวจสอบผลที่ได้จากโครงการ (2) กรอบแนวความคิดเรื่องสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ และ (3) กรอบแนวความคิดเรื่องกลไกแทรกของโครงการ ในแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

2.6.1 การศึกษาผลที่ได้จากโครงการ

การศึกษาผลที่ได้จากโครงการสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 ส่วนคือ ศึกษาว่าผลที่ตั้งใจให้เกิดขึ้นนั้นได้เกิดขึ้นหรือไม่ (Intended outcome) และศึกษาว่ามีผลที่เกิดจากโครงการที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นหรือไม่ (Unintended outcome)

การศึกษาผลที่ได้จากโครงการส่วนใหญ่จะทำหลังจากที่โครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว โดยพิจารณาว่าผลที่ได้จากโครงการเป็นไปตามที่ได้ตั้งไว้ในเป้าหมาย (Goal) หรือวัตถุประสงค์ (Objective) ของโครงการหรือไม่ ทั้งนี้ทั้งนั้นเป้าหมายและ/หรือวัตถุประสงค์ที่โครงการกำหนดดังกล่าวควรมีความเป็นไปได้ทั้งในแง่ของการทฤษฎีและปฏิบัติ (Chen, 1990)

เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) คือ (1) การพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) การดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน และ (3) ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน จะสังเกตว่าวัตถุประสงค์ทั้งหมดเป็นวัตถุประสงค์ที่น่าจะเป็นไปได้ในทางทฤษฎี นอกจากนั้นยังเป็นวัตถุประสงค์ในระยะยาวโดยต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินการและส่งผลในระยะ

เวลาพอสมควร อย่างไรก็ตามการศึกษานี้เป็นการประเมินผลโครงการในระหว่างกำลังปฏิบัติ ดังนั้นการพิจารณาผลที่ได้จากโครงการจึงควรเน้นการพิจารณาผลที่ได้ในปัจจุบันอันซึ่งเป็นผลขั้นต้นอันจะนำไปสู่ผลสำเร็จหรือผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ในอนาคต

เนื่องจากวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 3 ประการสามารถสัมฤทธิ์ได้โดยการปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาแบบ “ทฤษฎีใหม่” ทั้ง 3 ขั้นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยเริ่มจากการเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอมีพอกิน หลังจากมีความพอมีพอกินในครัวเรือนแล้วจึงรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาความร่วมมือร่วมแรงกันในชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง และท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความสามารถในการติดต่อและต่อรองกับแหล่งเงินทุนและแหล่งพลังงานภายนอก ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าที่ได้จากโครงการในการประเมินผลโครงการระหว่างกำลังปฏิบัตินี้อาจทำได้โดยศึกษาผลที่เกิดขึ้นในรูปของ “ความพอมีพอกิน” ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในขั้นแรกของการพัฒนาแบบ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ซึ่งเป็นหัวใจหลักของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

การศึกษาความพอมีพอกินนั้นอาจศึกษาได้หลายรูปแบบ เช่นการใช้ดัชนีหรือตัวชี้วัดสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ เช่น รายได้ของผู้เข้าร่วมโครงการ ผลผลิตที่มี และอัตราค่าใช้จ่ายที่ลดลง เป็นต้น นอกจากนั้นยังอาจให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ประเมินสถานภาพในการเลี้ยงตัวเองว่าเป็นไปในลักษณะพอมีพอกินหรือไม่

สำหรับการศึกษาผลที่ไม่ได้ระบุไว้เป็นวัตถุประสงค์หรือการศึกษาค้นคว้าที่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นนั้น (Unintended outcome) อาจศึกษาโดยกำหนดกรอบการศึกษาจากทฤษฎีที่มีความสัมพันธ์กับโครงการ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ในประเด็นหลังมักจะต้องอาศัยความพยายามและกำลังทรัพย์ของผู้วิจัยอย่างมาก (Ball, 1981; Chen and Rossi, 1992) นอกจากนั้นในการกำหนดกรอบการศึกษาจะต้องอาศัยระยะเวลาในการศึกษาพอสมควร ถึงจะสามารถกำหนดกรอบได้อย่างครอบคลุมทุกประเด็น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงไม่นำการพิจารณาผลที่ไม่ได้ระบุเป็นวัตถุประสงค์มารวมในการศึกษานี้

2.6.2 สภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ

เนื่องจากการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ได้วางเป้าหมายที่จะดำเนินงานให้ครอบคลุมทั่วประเทศ การดำเนินโครงการจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่และบุคลากรในหน่วยงานต่างๆ จากหลายจังหวัดในการปฏิบัติ ประเด็นคำถามสำคัญคือ ภายใต้อาณัติในการปฏิบัติในบริบทที่หลากหลายจะสามารถทำให้โครงการประสบผลสำเร็จของได้หรือไม่ ด้วย

แนวความคิดนี้เองที่นำไปสู่กรอบแนวความคิดในการศึกษาผลที่ได้จากโครงการกับองค์ประกอบทางด้านสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ

การประเมินผลโครงการ โดยพิจารณาองค์ประกอบทางด้านสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติที่ Chen (1990) เสนอตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานในการตรวจสอบความสอดคล้องของสิ่งที่โครงการกำหนดกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ในหลายมิติและองค์ประกอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านผู้เข้าร่วมโครงการ เจ้าหน้าที่ผู้นำโครงการไปปฏิบัติ องค์กรและหน่วยงานในการบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรในการปฏิบัติ เป็นต้น การจะเลือกตรวจสอบในมิติใดขึ้นกับความเหมาะสมทางด้านข้อมูลและทฤษฎีที่ใช้กำกับโครงการ

จากการพิจารณารายละเอียดในแผนงานและคู่มือปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) จะเห็นได้ว่าผู้ออกแบบโครงการได้กำหนดแนวทางการบริหารและการดำเนินงาน ตลอดจนขั้นตอนการปฏิบัติงานและวิธีการดำเนินงาน 9 ขั้นตอน รวมทั้งคุณสมบัติและประเภทของผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการไว้ค่อนข้างชัดเจน ดังนั้นในการประเมินผลโครงการจะเน้นการวิเคราะห์ใน 3 องค์ประกอบได้แก่ (1) องค์ประกอบด้านการบริหารหรือหลักการดำเนินโครงการ (2) การทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และ (3) คุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของคุณสมบัติในประเด็นต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 ประการที่ได้ระบุไว้ในข้อกำหนด หลักเกณฑ์ หรือข้อสมมติ (Assumption) ของการดำเนินโครงการ ในรายละเอียดดังนี้

1) องค์ประกอบด้านการบริหารหรือหลักการดำเนินโครงการ

ในแผนปฏิบัติการบรรเทาปัญหาการว่างงานเฉพาะส่วนมาตรการโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ได้กำหนดให้การบริหารงานในส่วนกลางอยู่ในความดูแลของปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในขณะที่ส่วนภูมิภาคจะมีเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเป็นผู้จัดการโครงการในระดับพื้นที่ นอกจากนั้นยังแบ่งหลักการดำเนินงานเป็น 2 ระยะคือ ระยะเร่งด่วนซึ่งเน้นเป้าหมายที่เป็นแรงงานที่กลับสู่ชนบทโดยเริ่มต้นตั้งแต่มกราคม 2541 ถึงกันยายนในปีเดียวกัน และระยะยาวซึ่งจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ตุลาคม 2541 ถึงปี 2544 โดยทั้ง 2 ระยะมีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายบรรเทาปัญหาการว่างงานแห่งชาติ, 2541)

หลักการดำเนินงานในระยะเร่งด่วนจะเน้นการดำเนินงานในลักษณะสารพัดกิจและทดลอง ซึ่งจะคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการจากเกษตรกรที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำ และจะให้การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต นอกจากนั้นยังต้องเตรียมความพร้อมให้เกษตรกร และสร้าง

เครือข่ายการฝึกอบรมแก่แรงงานที่จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ รวมทั้งได้กำหนดให้มีการติดตามและประเมินผลโครงการ

สำหรับหลักการดำเนินงานในระยะยาวจะเน้นในเรื่องการขยายผลโดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่ม และให้การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตรวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการจัดสรรแหล่งน้ำ ตลอดจนการสนับสนุนการถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาด และการแปรรูปผลผลิต โดยต้องจัดให้มีการติดตามและประเมินผลโครงการด้วย

2) องค์ประกอบทางด้านการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ในคู่มือปฏิบัติงานของโครงการฯ ได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไว้ทั้งสิ้น 9 ข้อประกอบด้วย (1) การประชาสัมพันธ์ (2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (3) การคัดเลือกพื้นที่เกษตรกร (4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (6) การเตรียมเบิกจ่ายเงิน (7) การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ (8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร (9) การรายงานและติดตามผล (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542)

จากขั้นตอนทั้งหมด การประชาสัมพันธ์เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป ในขณะที่ขั้นตอนที่ (2)-(8) เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและกระบวนการสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมในการดำเนินการเกษตรโดยตรง ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากฝ่ายรัฐและเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ส่วนขั้นตอนที่ (9) เป็นขั้นตอนที่เน้นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่เป็นหลัก

3) องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการ

คุณสมบัติหรือเงื่อนไขที่เกษตรกรจะต้องมีในการเข้าร่วมและดำเนินโครงการสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทคือ เงื่อนไขที่เกษตรกรต้องมาก่อนเข้าร่วมโครงการ และเงื่อนไขประเภทที่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ

เงื่อนไขประเภทแรกได้แก่ เงื่อนไขที่เกษตรกรจะต้องมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และต้องมีแรงงานที่พอเหมาะในการดำเนินการเกษตร เงื่อนไขประเภทที่ 2 ได้แก่ เงื่อนไขที่จะต้องได้รับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต แหล่งน้ำ และความรู้ความเข้าใจในโครงการและการ

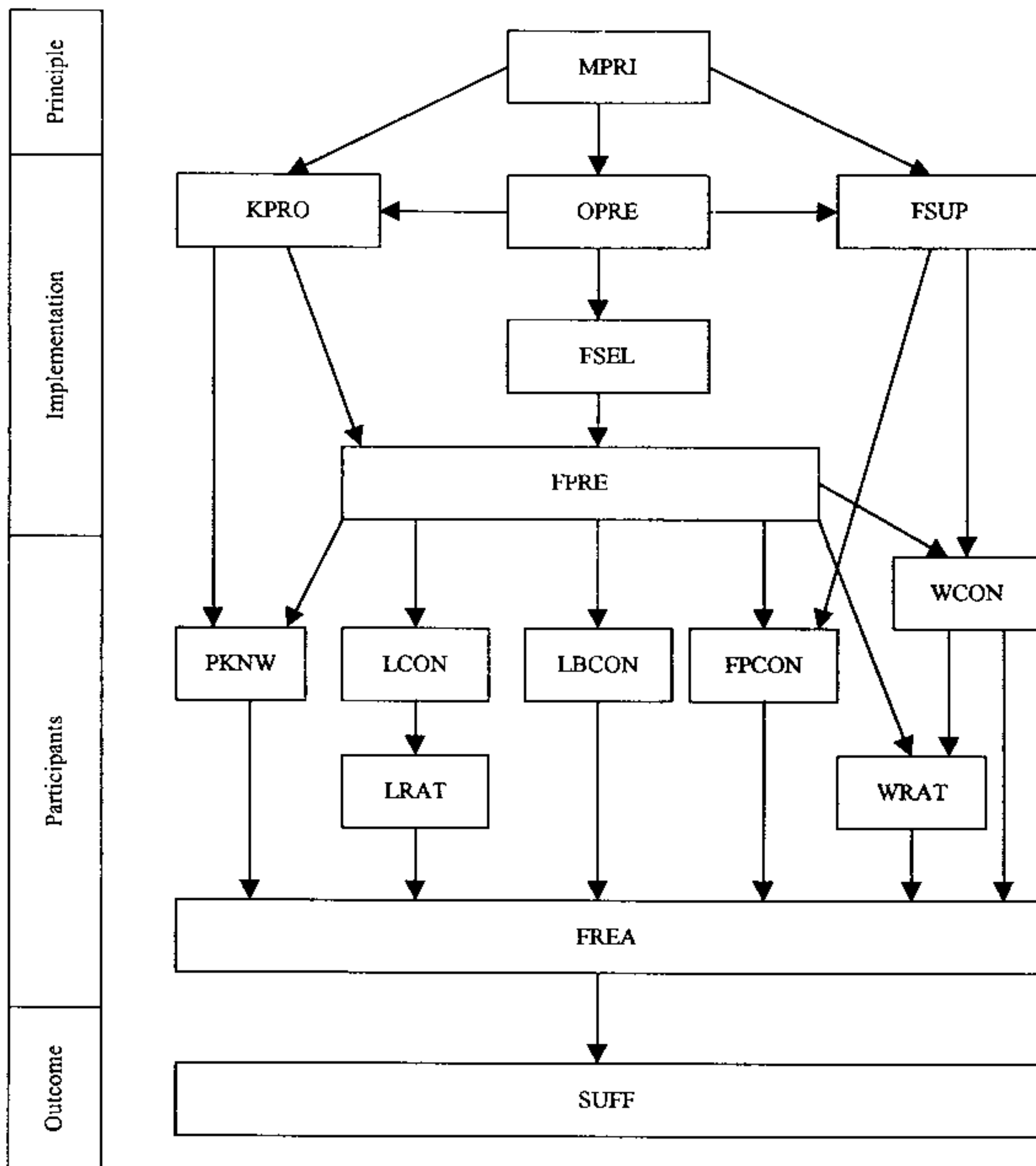
ดำเนินโครงการ ด้วยเงื่อนไขทั้ง 2 ประเพณีเองที่น่าจะทำให้เกษตรกรมีความพร้อมและสามารถดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 3 ประการที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติสามารถเขียนได้ดังแผนภาพ 2.1 แบบจำลองการปฏิบัติงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

จากแผนภาพชี้ให้เห็นว่าโครงการสามารถแบ่งการปฏิบัติงานออกได้ 4 องค์ประกอบ โดย 3 ส่วนแรกคือปัจจัยทางด้านสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติโครงการ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) หลักการบริหารหรือหลักการดำเนินโครงการ (2) การทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และท้ายสุดคือ (3) คุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เมื่อการดำเนินงานของทุกระดับมีสอดคล้องกันจะส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ของโครงการ คือทำให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอมีพอกินซึ่งอยู่ในส่วนล่างสุดของแผนภาพ โดยแต่ละระดับมีรายละเอียดดังนี้

ในขั้นของหลักการดำเนินโครงการจะประกอบไปด้วย แนวทางการบริหารและปฏิบัติ ในขั้นตอนของการดำเนินโครงการในภาพรวม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่และเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้งในด้านแนวคิดและวิธีการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการกำหนดหลักเกณฑ์การสนับสนุนในเรื่องปัจจัยการผลิตให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการด้วย

ในระดับของเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้นำโครงการไปสู่ภาคปฏิบัติจะต้องดำเนินกิจกรรมสำคัญรวม 5 ประการ โดยเริ่มต้นจาก (1) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ในเรื่องของหลักการและแนวทางการดำเนินโครงการด้วยการจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถที่จะ (2) คัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้อย่างถูกต้องตามประเภทและกลุ่มที่ได้กำหนดไว้ รวมถึง (3) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร และ (4) การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และหลักการดำเนินชีวิตในรูปแบบทฤษฎีใหม่ นอกจากนี้ (5) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องดำเนินการจัดหาและจัดสรรการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรเพื่อใช้ในการดำเนินโครงการตามลักษณะการช่วยเหลือของเกษตรกรในแต่ละกลุ่มที่ได้ระบุไว้ในคู่มือปฏิบัติงานโครงการที่ประกอบด้วย กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง (กลุ่มที่ 1) กลุ่มเครือข่ายโครงการ (กลุ่มที่ 2) และกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ (กลุ่มที่ 3)

แผนภาพ 2.1 แบบจำลองการปฏิบัติงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ในที่นี้

MPRI คือ หลักการดำเนินโครงการ (Management principle)

OPRE คือ การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (Operator preparation)

FSEL คือ การคัดเลือกเกษตรกร (Farmer selection)

FSUP คือ การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (Farmer supplement)

KPRO	คือ	การให้ความรู้เกษตรกร (Knowledge providing)
FPRE	คือ	การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (Farmer preparation)
PKNW	คือ	ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (Project knowledge)
LCON	คือ	เงื่อนไขด้านที่ดิน (Land condition)
LRAT	คือ	อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Farmland to land ratio)
LBCON	คือ	เงื่อนไขด้านแรงงาน (Labor condition)
FPCON	คือ	เงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิต (Factors of production condition)
WCON	คือ	เงื่อนไขด้านแหล่งน้ำ (Water resources condition)
WRAT	คือ	อัตราส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในโครงการ (Water to farmland ratio)
FREA	คือ	ความพร้อมในการทำการเกษตร (Farm readiness)
SUFF	คือ	ความพอมีพอกิน (Sufficiency)

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มแปลงสาธิตทดลองจะได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำแบบเต็มรูปแบบ (ประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ) ในขณะที่ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายโครงการจะได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำในบางส่วนโดยดำเนินการช่วยเหลือเพียงครั้งเดียว ส่วนกลุ่มผู้เริ่มโครงการจะไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำเพราะผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 3 กลุ่มจะได้รับเงินทุนอุดหนุนในการซื้อปัจจัยการผลิตรายละไม่เกิน 5,000 บาทและจะได้รับการอบรมความรู้เรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่และแนวทางในการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ด้วย

ในระดับล่างที่สุดของการปฏิบัติงานของโครงการหรือระดับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการนั้น ให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ จากทางรัฐเพื่อให้มีความพร้อมในการทำการเกษตรในลักษณะที่เรียกว่า “เกษตรทฤษฎีใหม่” โดยเริ่มจากการเตรียมความพร้อมเกษตรกรเพื่อให้ได้เงื่อนไขสำคัญตามที่กำหนดในโครงการฯ ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดำเนินงานทางการเกษตรคือ (1) เงื่อนไขที่จะต้องได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำในการทำเกษตร (2) เงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิตที่จะได้จากการสนับสนุนจากรัฐ (3) เงื่อนไขด้านจำนวนแรงงานที่เพียงพอในการดำเนินโครงการ และ (4) เงื่อนไขด้านที่ดินในการดำเนินโครงการ พร้อมกันนั้นผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของโครงการในการดูแลและจัดการโครงการ รวมไปถึงการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการจัดทำแผนการผลิตที่สอดคล้องกับ

ความต้องการ และการสนับสนุนจากโครงการ โดยเกษตรกรสามารถที่จะจัดวางแผนในการผลิต
อย่างไรก็ได้ตามแต่ความต้องการ

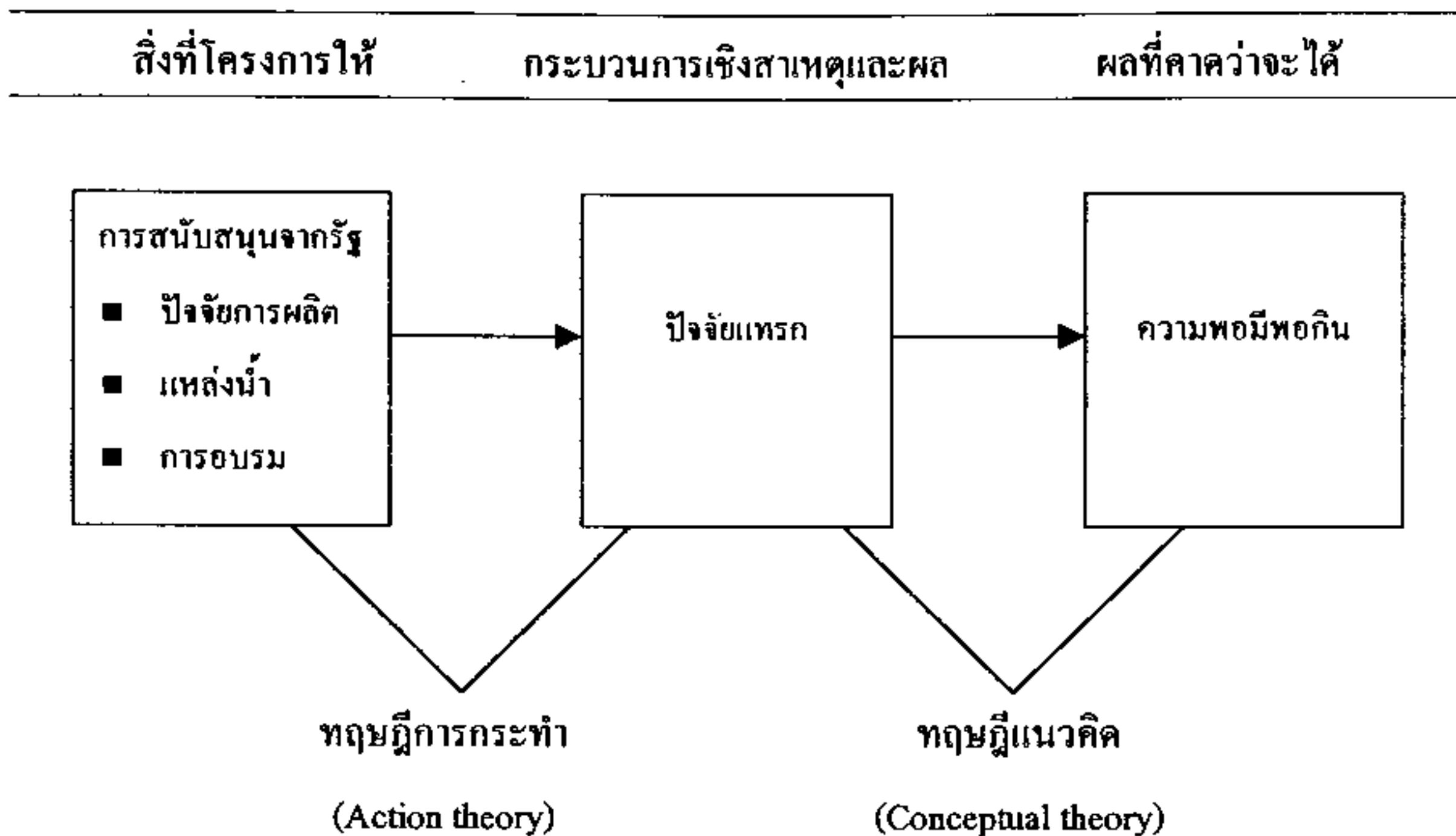
ทั้งนี้เมื่อเกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากทางราชการผนวกกับความครบถ้วน
สมบูรณ์จากคุณสมบัติเดิม จะทำให้ทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความสมบูรณ์ในด้านความรู้
แรงงาน ที่ดิน แหล่งน้ำ และปัจจัยการผลิต ซึ่งจะนำไปสู่การมีความพร้อมในการดำเนินการเกษตร
ทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้เมื่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้ดำเนินงานตามลักษณะการเกษตรทฤษฎีใหม่
แล้ว จะทำให้เกษตรกรมีความพอใจมากขึ้นซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักในขั้นแรกของทฤษฎีใหม่

2.6.3 กลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ทฤษฎีโครงการหรือกรอบแนวความคิดในส่วนกลไกแทรกของโครงการ
(Intervening mechanism) ที่จะนำเสนอจะครอบคลุมแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเชิงสาเหตุและผล
(Causal process) ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่โครงการสนับสนุนให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
(Treatment) 3 ประการ ได้แก่ (1) การสนับสนุนทางด้านเงินทุนอุดหนุนในการซื้อปัจจัยการผลิต (2)
การสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ และ (3) การให้การอบรม กับความพอใจมากขึ้นซึ่งเป็นผลที่คาดว่าจะ
เกิดขึ้นของโครงการ แนวคิดในเรื่องกลไกแทรกดังกล่าวนี้สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังแผน
ภาพ 2.2

จากแผนภาพแบบจำลองแนวคิดกลไกแทรกของโครงการตามแนวคิดของ Chen
(1990) จะเห็นได้ว่าการสนับสนุนของรัฐจะทำให้เกิดผลหรือปัจจัยแทรกขึ้นอย่างหนึ่งในโครงการ
ซึ่งผลนี้จะเป็นตัวแปรสาเหตุที่ทำให้เกิดความพอใจมากขึ้นซึ่งเป็นเป้าหมายของโครงการ ทั้งนี้ในการ
ประเมินผลโครงการควรตรวจสอบความสัมพันธ์ 2 ประการคือ ความสัมพันธ์ในทฤษฎีความคิด
(Conceptual theory) และความสัมพันธ์ในทฤษฎีการปฏิบัติ (Action theory)

การตรวจสอบความสัมพันธ์อย่างแรกเป็นการยืนยันความถูกต้องของแนวคิดที่ใช้
กำกับโครงการ ในขณะที่การทดสอบประการหลังจะทำให้ทราบว่า การสนับสนุนของโครงการทำ
ให้เกิดผลซึ่งเป็นปัจจัยแทรกของโครงการได้หรือไม่ ถ้าตรวจสอบความสัมพันธ์ในทฤษฎีทั้ง 2
ประเภทแล้วพบว่าความสัมพันธ์ในทฤษฎีการปฏิบัติไม่เป็นจริงแสดงว่าการสนับสนุนจากรัฐไม่ก่อ
ให้เกิดปัจจัยสาเหตุที่จะทำให้โครงการประสบผลสำเร็จ แต่ถ้าพบว่าความสัมพันธ์ในทฤษฎีความ
คิดไม่เป็นจริงแสดงว่าแนวความคิดที่ใช้กำกับโครงการมีความบกพร่องและควรได้รับการพิจารณา
แก้ไขหรือทดแทนด้วยแนวคิดใหม่ (Chen, 1990)

แผนภาพ 2.2 แบบจำลองแนวคิดกลไกแทรกของโครงการ

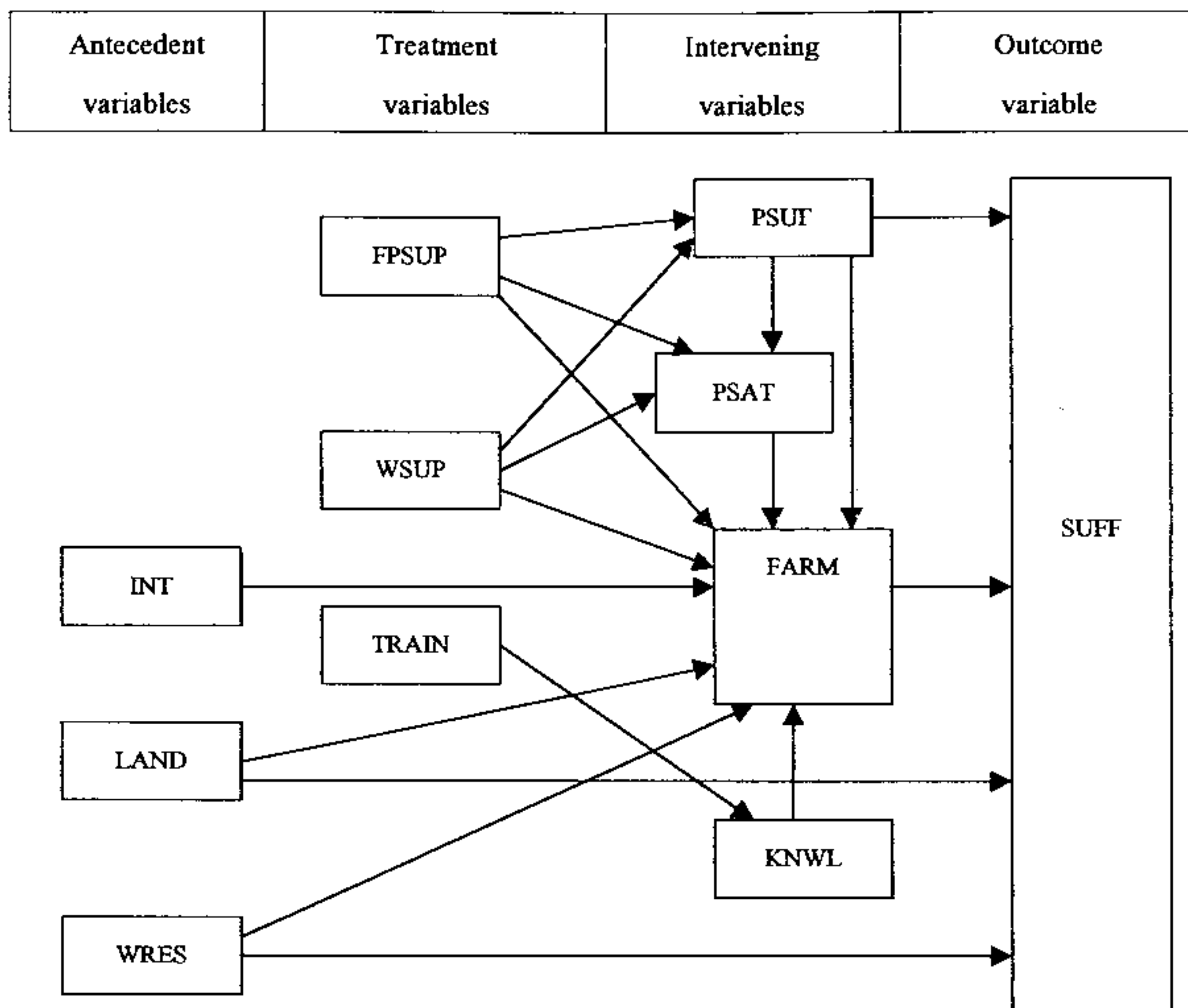
เมื่อพิจารณาทฤษฎีการกระทำ (Action theory) จะเห็นได้ว่าการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำจากรัฐนั้นเป็นไปเพื่อให้เกษตรกรมีความสามารถในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ ในขณะที่การอบรมจะทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจแนวทางและเป้าหมายของ “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ต้องการให้ประชาชนผู้ดำเนินตามแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มีความพอมีพอกิน ช่วยเหลือตัวเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

จากแนวพระราชดำริเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” จะเห็นได้ว่าแนวคิดหนึ่งที่เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีแนวคิด (Conceptual theory) คือ การที่เกษตรกรจะสามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอเพียง นั้นจำเป็นที่จะต้องผลิตข้าวเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี (คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับประชาชน ปี 2541 และทฤษฎีใหม่, 2541) และการจะมีผลผลิตได้นั้นก็ต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยหลักสำคัญ ในการทำการเกษตร นอกจากนั้นการจัดการแบ่งประโยชน์การใช้ที่ดินก็จะยังผลให้มีการกระจายการผลิต ซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงในแง่ของรายได้และช่วยลดค่าใช้จ่ายอีกทางหนึ่งด้วย (คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2542) นอกจากนั้นการนำโครงการไปปฏิบัติจะประสบความสำเร็จได้ ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีความเข้าใจ ฟังพอใจ ยอมรับและปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ (Chen, 1990)

การพิจารณาคุณสมบัติของปัจจัยแทรกจากการวิเคราะห์ทฤษฎีการกระทำและทฤษฎีแนวคิดที่ได้นำเสนอ จะเห็นได้ว่าสิ่งที่เป็นปัจจัยแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการคือ (1) เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอในการทำการเกษตร (2) เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและผลสำเร็จสูงสุดตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (3) เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอ และมีความรู้ความเข้าใจในผลสำเร็จของโครงการ จะเป็นผู้ที่มีความพร้อมและสามารถดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่จนมีผลผลิตเพิ่มขึ้นและเพียงพอแก่การบริโภค (4) ในขณะเดียวกันเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการต้องมีความยอมรับ และมีความพอใจ รวมถึงให้ความร่วมมือกับทางราชการในการดำเนินโครงการด้วย เมื่อปัจจัยทั้ง 4 ส่วนนี้ถูกผนวกและร้อยเรียงเข้าด้วยกัน จะเป็นปัจจัยสาเหตุที่ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด

อย่างไรก็ดีนอกจากการสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำจากรัฐที่ทำให้เกษตรกรมีความเพียงพอในการทำการเกษตรจนมีผลผลิตพอเพียงกับการบริโภคแล้ว ปริมาณผลผลิตยังมีความสัมพันธ์กับคุณสมบัติอื่นที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีก่อนเข้าร่วมโครงการ (Antecedent condition) เช่น ปริมาณและคุณภาพของพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตร และปริมาณแหล่งน้ำที่เกษตรกรมีเป็นของตนเองด้วย (Reynolds, 1975) อีกทั้งการทำเกษตรกรรมเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความมานะอดสาหะดังนั้นความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพของเกษตรกรจึงน่าจะมีส่วนสำคัญช่วยส่งเสริมให้การนำโครงการไปปฏิบัติประสบความสำเร็จได้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2540a)

จากรายละเอียดของปัจจัยในด้านต่างๆ ทั้ง (1) ปัจจัยที่โครงการให้ (2) ปัจจัยแทรกของโครงการ (3) คุณสมบัติของเกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการ และ (4) ผลสำเร็จของโครงการที่ได้ศึกษาและนำเสนอแล้ว สามารถกำหนดและเขียนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษากลไกแทรกของโครงการได้ดังแผนภาพ 2.3 แบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

แผนภาพ 2.3 แบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ในที่นี้

- INT คือ ความมุ่งมั่นของเกษตรกร (Farmers' intention)
- LAND คือ พื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Farmland)
- WRES คือ พื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Water resources)
- FPSUP คือ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต (Factors of production supply)
- WSUP คือ การสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (Water resources supply)
- TRAIN คือ การอบรม (Training)
- PSUF คือ ความเพียงพอในการทำการเกษตร (Production sufficiency)
- PSAT คือ ความพึงพอใจในการบริการของโครงการ (Project satisfaction)
- FARM คือ ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (Farm production)

KNWL คือ ความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการ (Knowledge of program goal)

SUFF คือ ความพอมีพอกิน (Sufficiency)

ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์กลไกแทรกของโครงการตามแผนภาพ 2.3 สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ (1) การสนับสนุนจากโครงการ (Treatment variable) (2) ปัจจัยแทรก (Intervening variable) (3) ผลที่คาดว่าจะได้รับ (Outcome variable) และ (4) ปัจจัยหรือคุณสมบัติที่มาก่อนของเกษตรกร (Antecedent variable)

การสนับสนุนที่โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ให้แก่เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการได้แก่ (1) การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต (2) การสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ และ (3) การอบรม

การสนับสนุน 2 ประการแรก ในทางหนึ่งจะทำให้เกษตรกรมีความเพียงพอในการทำการเกษตร มีความยอมรับและพึงพอใจในการบริการของโครงการ และมีผลผลิตเพิ่มขึ้น และเกษตรกรที่มีความเพียงพอในการทำการเกษตรจะดำเนินโครงการจนมีผลผลิตเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนทางด้านกายภาพจนเพียงพอก็อาจจะมีคามพึงพอใจในโครงการและเร่งดำเนินการเกษตรจนมีผลผลิตเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกับการอบรมเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่ก็จะทำให้เกษตรกรมีความรู้และตระหนักในความสำคัญและความสำเร็จของโครงการซึ่งอาจเป็นจุดผลักดันให้เกษตรกรทำการเกษตรจนมีผลผลิตมากขึ้น

อย่างไรก็ดีการมีผลผลิตที่เกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการสนับสนุนจากรัฐ ในขณะที่เดียวกันอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยหรือคุณสมบัติที่เกษตรกรมีอยู่ก่อน คือ พื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตร และพื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในโครงการ นอกจากนั้นเกษตรกรที่มีความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพก็น่าจะดำเนินโครงการจนมีผลผลิตเพิ่มขึ้นด้วย

ในท้ายที่สุด ด้วยการสนับสนุนจากโครงการที่ทำให้เกษตรกรมีความเพียงพอในการทำการเกษตรและมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้น ผสมกับพื้นที่การเกษตรและแหล่งน้ำที่เกษตรกรมีอยู่เดิมน่าจะทำให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอมีพอกินในที่สุด

2.7 สรุปแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากแนวคิดในเรื่องการประเมินผลโครงการตามที่เสนอ ในการศึกษาการดำเนินงานและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ไปปฏิบัติในครั้งนี้ ใช้การประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวขับ (Theory-driven evaluation) โดยจะพิจารณาตรวจสอบใน (1) องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation environment domain) และ (2) องค์ประกอบด้านกลไกแทรกของโครงการ (Intervening mechanism domain)

การพิจารณาองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ จะเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องในการปฏิบัติงาน ว่าเป็นไปตามที่โครงการได้กำหนดไว้หรือไม่ โดยจะตรวจสอบ (1) กระบวนการบริหารหรือหลักการดำเนินโครงการที่เกษตรและสหกรณ์จังหวัดใช้ในการบริหารและจัดการโครงการ (2) การทำงานของเจ้าหน้าที่ในรายละเอียดของขั้นตอนการปฏิบัติงานทั้ง 9 ขั้นตอน และ (3) คุณสมบัติตลอดจนรายละเอียดในการดำเนินโครงการของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ความรู้ในรายละเอียดการนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ไปสู่การปฏิบัติซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ตลอดจนความรู้ในเรื่องปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

นอกจากนั้นยังจะใช้การตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับความพอมีพอกิน เพื่อให้สามารถได้คำตอบส่วนหนึ่งในเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำโครงการไปปฏิบัติซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบจากภายนอก

สำหรับการประเมินผลโครงการในองค์ประกอบกลไกแทรกของโครงการ จะใช้ในการยืนยันและตรวจสอบกระบวนการเชิงสาเหตุและผล รวมทั้งปัจจัยแทรกที่เชื่อมโยงระหว่าง การสนับสนุนที่โครงการให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ กับความพอมีพอกินซึ่งเป็นผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเป็นขั้นแรกในการดำเนินโครงการ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการในลักษณะปัจจัยภายในด้วย

ในบทต่อไปจะกล่าวถึงรายละเอียดของ แนวทาง ขั้นตอน และกระบวนการในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นการศึกษารอบการศึกษาให้มีแนวทางที่แน่นอนชัดเจน และเพื่อความสามารถในการตรวจสอบได้ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของศาสตร์

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ได้ตั้งเป้าหมายการดำเนินโครงการครอบคลุมทุกตำบลทั่วประเทศโดยใช้เงินลงทุนส่วนหนึ่งจากงบประมาณ ผลกระทบจากการดำเนินงานจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีได้จำกัดคงอยู่เพียงแค่ผู้เข้าร่วมโครงการเท่านั้น หากจะยังผลถึงประชาชนชาวไทยที่ต้องแบกรับภาระหนี้จากการกู้ยืมด้วย ดังนั้นการติดตามและประเมินผลโครงการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งและจะต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบเพื่อให้ผลของการศึกษาสามารถเป็นตัวแทนที่ดีของประชาชนทั่วทั้งประเทศ

จากเหตุผลดังกล่าวในกระบวนการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะการใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยใช้ระเบียบวิธีทั้งในเชิงปริมาณ (Quantitative approach) และระเบียบวิธีในเชิงคุณภาพ (Qualitative approach) ควบคู่กันไป เพราะระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้ในการสำรวจ เหมาะสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนปริมาณมาก และให้ผลการศึกษาที่สามารถใช้ได้ทั่วไปได้สูง นอกจากนั้นข้อมูลที่ได้จากระเบียบวิธีวิจัยทางปริมาณยังเอื้อประโยชน์ในการเปรียบเทียบและวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงสถิติได้ ในขณะที่ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจะให้ภาพที่ลึกลงไป รายละเอียดในประเด็นต่างๆ เช่น ลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ ลักษณะการดำเนินงานของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงความรู้สึกรักใคร่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขของโครงการ ตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ เป็นต้น

การผนวกระเบียบวิธีทั้ง 2 เข้าด้วยกันนั้น จะทำให้ได้ข้อมูลทั้งในแนวกว้างและข้อมูลในแนวลึก ทั้งนี้เพื่อให้ผลการศึกษา มีความสมบูรณ์ครบถ้วนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (Patton, 1990; Stewart and Shamdasani, 1991)

การนำเสนอรายละเอียดของระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาจะเริ่มขึ้นจาก (1) การระบุพื้นที่เป้าหมายในการศึกษา (2) การระบุประชากรเป้าหมาย การสุ่มตัวอย่างและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (3) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (4) รายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูล (5) วิธีการจัดระเบียบข้อมูล (6) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ (7) คำนิยามปฏิบัติ

การ และท้ายสุดจะเป็นการนำเสนอ (8) การสกัดปัจจัยตัวแปรตามในการศึกษา โดยแต่ละส่วนมีเนื้อหาสาระดังนี้

3.1 พื้นที่เป้าหมายในการศึกษา

เพื่อให้ผลที่ได้จากการวิจัยสำรวจมีความสามารถใช้ได้ทั่วไปสูงจึงได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ครอบคลุม 4 ภาครวม 39 จังหวัด ประกอบด้วย

(1) ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา จังหวัดลำปาง และจังหวัดอุตรดิตถ์

(2) ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดนครปฐม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสุพรรณบุรี

(3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดนครพนม จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดหนองคาย และจังหวัดอุดรธานี

(4) ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดชุมพร จังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดปัตตานี จังหวัดพัทลุง จังหวัดยะลา จังหวัดระนอง จังหวัดสงขลา และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.2 ประชากรเป้าหมาย การสุ่มตัวอย่าง และแหล่งที่มาของข้อมูล

ประชากรเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม ตามองค์ประกอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติที่เสนอในแผนภาพ 2.1 แบบจำลองการปฏิบัติงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ประกอบด้วย (1) องค์ประกอบด้านหลักการบริหารหรือดำเนินโครงการ (2) องค์ประกอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและ (3) องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

3.2.1 หลักการบริหารและดำเนินโครงการ

ประชากรเป้าหมายและตัวอย่างในระดับนี้ได้แก่ เกษตรและสหกรณ์จังหวัด ซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดการโครงการในพื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายบริหารปัญหาการว่างงานแห่งชาติ, 2541) อีกทั้งยังเป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัด (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541, 2542) ซึ่งมีหน้าที่บริหาร ดูแล และควบคุมให้การดำเนินโครงการทุกขั้นตอนเป็นไปอย่างถูกต้อง

ข้อมูลในระดับนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์เจ้าพนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดด้วยแบบสอบถาม “คู่มือ/แนวทางการสัมภาษณ์เจ้าพนักงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)” ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 5 ข้อคำถาม

3.2.2 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ประชากรเป้าหมายในระดับนี้ได้แก่เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนในสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดซึ่งมีหน้าที่ดูแล รับผิดชอบ และปฏิบัติงานในขั้นตอนต่างๆ ที่ได้ระบุไว้ในคู่มือปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ปี 2541 และปี 2542

ข้อมูลในระดับนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการประมาณ 1 คนต่อจังหวัดด้วย “แบบสอบถามเจ้าหน้าที่โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)” เกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการจำนวนทั้งสิ้น 14 ข้อ

3.2.3 ประชาชน

ประชากรเป้าหมายในระดับนี้มี 2 ประเภท คือ (1) เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในปี 2541 และปี 2542 ทั้ง 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง กลุ่มที่ 2 กลุ่มเครือข่ายโครงการ และกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ และ (2) ผู้ที่อยู่ในพื้นที่โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ

ประชากรตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้มาจากกลุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน โดยเริ่มจากการสุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 2 อำเภอ อำเภอละ 2 ตำบล ตำบลละ 2 หมู่บ้าน และ

ชั้นท้ายสุดหมู่บ้านละ 2 โครงการ ในแต่ละชั้นใช้การสุ่มตัวอย่างกระจายแบบง่าย (Simple random sampling) โดยได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 651 โครงการ

ประชากรตัวอย่างที่เป็นผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการได้มาจากการสุ่มตัวอย่างในอัตราส่วนประมาณ 1:1 กับผู้เข้าร่วมโครงการ โดยเลือกพิจารณาจากผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการที่อาศัยอยู่ในบ้านเลขที่ที่อยู่ก่อนหน้าหรือถัดจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการไป 1 หลัง ทั้งนี้ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 587 ตัวอย่าง

ข้อมูลในระดับผู้เข้าร่วมโครงการนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์ตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการด้วย “แบบสอบถามประชาชนโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)” ที่แบ่งออกเป็น 4 ส่วนตามรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ (เป็นผู้เข้าร่วมหรือไม่ได้เข้าร่วมโครงการ) และลักษณะโครงการที่เข้าร่วม (โครงการทางตรง โครงการทางอ้อม หรือโครงการแบบให้ประโยชน์ทางอ้อม) รวมจำนวน 2 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามสำหรับสาระทั่วไปของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) รวมจำนวนทั้งสิ้น 16 ข้อ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับรายละเอียดของมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานในภาพรวม มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ข้อคำถาม

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม รวมจำนวนทั้งสิ้น 8 ข้อคำถาม

3.3 คุณสมบัติด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรที่ศึกษา

จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดทั้ง 3 กลุ่ม ในการศึกษาประเมินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดการโครงการในระดับพื้นที่จำนวน 38 คน และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการจำนวน 91 คน นอกจากนั้นยังสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 651 คน และผู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการจำนวน 587 คน

เมื่อพิจารณาคุณสมบัติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่เข้าร่วมโครงการและไม่เข้าร่วมโครงการพบว่ามีรายละเอียดดังปรากฏในตาราง 3.1

ตาราง 3.1 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ของคุณสมบัติทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรที่ศึกษา

คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ	อัตราส่วนร้อยละ			
เพศชาย	75.3			
การศึกษา				
ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	64.3			
ประถมศึกษาปีที่ 6	14.5			
สูงกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	21.2			
สถานภาพในครอบครัว				
หัวหน้าครอบครัว	73.9			
คู่สมรส	19.4			
อื่นๆ	6.7			
สถานภาพสมรส				
แต่งงานและอยู่ด้วยกัน	89.5			
ม้าย/หย่าร้าง	5.7			
โสด	4.0			
อื่นๆ	0.8			
ประกอบอาชีพเกษตรกร	92.9			
มีที่ดินเป็นของตนเอง	99.4			
มีแหล่งน้ำในพื้นที่การเกษตร	88.0			
คุณสมบัติ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
อายุ (ปี)	48.6	11.5	22	82
จำนวนสมาชิกประเภทต่างๆ				
สมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน (คน)	4.9	1.8	1	12
สมาชิกในวัยทำงาน (คน)	3.6	1.6	0	9
สมาชิกวัยทำงานที่มีงานทำ (คน)	2.9	1.6	0	9
สมาชิกวัยทำงานที่ว่างงาน (คน)	0.3	0.8	0	5
สมาชิกวัยทำงานและเรียน (คน)	0.5	0.9	0	6
จำนวนที่ดินถือครอง (ไร่)	22.74	17.6	0	170
จำนวนที่ดินที่ใช้ในการดำเนินโครงการ (ไร่)	11.9	6.3	0	33

ตาราง 3.1 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ของคุณสมบัติทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรที่ศึกษา (ต่อ)

คุณสมบัติของผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ	อัตราส่วนร้อยละ			
เพศชาย	54.0			
การศึกษา				
ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	68.6			
ประถมศึกษาปีที่ 6	17.1			
สูงกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	14.3			
สถานภาพในครอบครัว				
หัวหน้าครอบครัว	54.9			
คู่สมรส	34.8			
อื่นๆ	10.3			
สถานภาพสมรส				
แต่งงานและอยู่ด้วยกัน	85.5			
ม้าย/หย่าร้าง	4.6			
โสด	6.7			
อื่นๆ	3.2			
ประกอบอาชีพเกษตรกร	78.7			
มีที่ดินเป็นของตนเอง	83.9			
มีแหล่งน้ำในพื้นที่การเกษตร	33.6			
คุณสมบัติ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
อายุ (ปี)	46.1	12.6	17	79
จำนวนสมาชิกประเภทต่างๆ				
สมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน (คน)	4.5	1.7	1	13
สมาชิกในวัยทำงาน (คน)	3.2	1.5	1	11
สมาชิกวัยทำงานที่มีงานทำ (คน)	2.6	1.5	0	9
สมาชิกวัยทำงานที่ว่างงาน (คน)	0.3	0.8	0	5
สมาชิกวัยทำงานและเรียน (คน)	0.3	0.7	0	4
จำนวนที่ดินถือครอง (ไร่)	13.1	7.5	0	160
จำนวนที่ดินที่ใช้ในการดำเนินโครงการ (ไร่)	-	-	-	-

จากรายละเอียดของคุณสมบัติด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่เข้าร่วมโครงการและไม่เข้าร่วมโครงการในตาราง 3.1 จะเห็นได้ว่า ผู้เข้าร่วมโครงการประมาณ 3 ใน 4 เป็นชาย มีอายุเฉลี่ย 48.6 ปี และส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาดำรงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นอกจากนั้นยังพบว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 73.9 เป็นหัวหน้าครัวเรือน และประมาณร้อยละ 90 ได้สมรสแล้วและอาศัยอยู่ด้วยกัน โดยประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลักก่อนเข้าร่วมโครงการ

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมดเป็นผู้ที่มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีพื้นที่เฉลี่ย 22.74 ไร่และใช้พื้นที่เพื่อเข้าร่วมในโครงการประมาณร้อยละ 12 ไร่ ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 88 ระบุว่ามีแหล่งน้ำในพื้นที่ที่ใช้ในการทำเกษตรกรรม

นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมโครงการยังให้รายละเอียดทางด้านแรงงานในครัวเรือน โดยระบุว่าสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 5 คน โดยเป็นสมาชิกในวัยทำงานประมาณ 4 คน ในกลุ่มสมาชิกวัยทำงานนี้เป็นผู้ที่มีงานทำประมาณ 3 คน อีกทั้งยังระบุว่าสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานแต่ว่างงานและเป็นผู้ที่กำลังเรียนหนังสืออยู่ไม่เกิน 1 คน

เมื่อพิจารณารายละเอียดของผู้ที่อยู่ในพื้นที่โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการพบว่ามีลักษณะการกระจายตัวของข้อมูลแตกต่างกันออกไป โดยพบว่าผู้ไม่เข้าร่วมโครงการที่ให้สัมภาษณ์ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 46 ปี ประมาณ 7 ใน 10 ได้รับการศึกษาดำรงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และผู้ไม่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 54.9 เป็นหัวหน้าครอบครัวในขณะที่ร้อยละ 34.8 เป็นคู่สมรส สำหรับผู้ไม่เข้าร่วมโครงการที่แต่งงานแล้วและอยู่ด้วยกันมีประมาณร้อยละ 85.5 ของตัวอย่างทั้งหมด

นอกจากนั้นผู้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 78.7 ระบุว่าประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยร้อยละ 83.9 ระบุว่ามียอดที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีขนาดที่ดินถือครองเฉลี่ย 13.1 ไร่ ทั้งนี้มีผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการเพียงร้อยละ 33.6 เท่านั้นที่กล่าวว่ามีแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ของตนเองเป็นเจ้าของ

อย่างไรก็ดีจำนวนสมาชิกจำแนกตามประเภทต่างๆ ของผู้ไม่เข้าร่วมโครงการมีการกระจายไม่แตกต่างจากผู้เข้าร่วมโครงการมากนัก กล่าวคือผู้ไม่เข้าร่วมโครงการมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน เป็นผู้ที่อยู่ในวัยทำงานและมีงานทำ 3 คน และมีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานแต่ว่างงานและกำลังเรียนหนังสืออยู่โดยเฉลี่ยไม่เกิน 1 คน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนตามระยะเวลาในการดำเนินงานได้แก่ (1) ขั้นตอนการพัฒนาสอบถามและการวางแผน และ (2) ขั้นตอนการลงปฏิบัติงานภาคสนาม โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 ขั้นตอนการพัฒนาแบบสอบถามและการวางแผน

กิจกรรมในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยการออกแบบและพัฒนาแบบสอบถาม รวมไปถึงการทดสอบแบบสอบถาม (Pretest) และการวางแผนการปฏิบัติงานเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยสามารถสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

(1) ทำการรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทั้งที่เป็นแผนปฏิบัติงานการแก้ปัญหาการว่างงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการ รวมถึงคู่มือปฏิบัติงานโครงการ และเอกสารเกี่ยวกับแนวพระราชดำริ ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลโครงการและระเบียบวิธีวิจัยเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบสอบถาม

(2) วางแผนและกำหนดกรอบการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นสถานที่ในการทดสอบแบบสอบถาม

(3) ดำเนินการติดต่อไปยังคณะอนุกรรมการการติดตามและประเมินผลโครงการมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานเพื่อขอความเห็นชอบและขอความอนุเคราะห์เรื่องการทำหนังสือแนะนำตัว และแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบถึงหมายกำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการขอความร่วมมือและประสานงานกับเจ้าหน้าที่ในภาคสนามด้วย

(4) ดำเนินการทดสอบแบบสอบถามที่จังหวัดสุพรรณบุรีวันที่ 18-22 สิงหาคม 2542 พร้อมทั้งสรุปผลและประเด็นปัญหาที่พบในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

(5) หลังจากนั้นได้ปรับปรุงและพัฒนาแบบสอบถาม และทดสอบแบบสอบถามอีกครั้งหนึ่งที่จังหวัดหนองคายเมื่อวันที่ 23-27 สิงหาคม 2542

(6) รวบรวมประเด็นปัญหาและข้อคิดสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล และปรับปรุงแบบสอบถามอีกครั้งจนแล้วเสร็จ โดยมีแบบสอบถามทั้งสิ้น 3 ชุดประกอบด้วย

(6.1) คู่มือ/แนวทางสัมภาษณ์เจาะลึกโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

(6.2) แบบสอบถามเจ้าหน้าที่โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

(6.3) แบบสอบถามประชาชนโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

(7) กำหนดหมายกำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลในจังหวัดที่เหลือ รวมทั้งติดต่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรับสมัครและอบรมพนักงานเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.4.2 ขั้นตอนการปฏิบัติงานภาคสนาม

จากข้อสรุปในรายละเอียดเรื่องปัญหาและข้อควรระวังในการเก็บข้อมูลที่ได้ในขั้นตอนการวางแผน ในการเก็บข้อมูลภาคสนามในแต่ละจังหวัดได้แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ช่วง คือ (1) การเก็บข้อมูลในระดับจังหวัด และ (2) การเก็บข้อมูลในระดับพื้นที่โครงการ

1) การเก็บข้อมูลในระดับจังหวัด

การปฏิบัติงานในระดับจังหวัดนี้เป็นไปเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการ รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่โครงการ และเพื่อรวบรวมเอกสารโครงการเพื่อให้ทราบว่า มีหน่วยงานใดที่เกี่ยวข้องกับโครงการบ้าง และโครงการอยู่ในพื้นที่ใดของจังหวัดบ้าง ตลอดจนความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน และผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายและ/หรือวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

การเก็บข้อมูลในระดับจังหวัดสามารถจำแนกเป็นขั้นตอนดำเนินงานตามเกณฑ์ด้านเวลาได้ 3 คาบดังนี้

9.00-12.00 น. ติดต่อประสานงาน แนะนำตัว และแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษากับผู้ว่าราชการจังหวัดและสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เพื่อ

(1) ขอความร่วมมือในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(2) รวบรวมเอกสารโครงการที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วย

(2.1) แนวทางการดำเนินงานของโครงการระดับจังหวัด

(2.2) รายชื่อและที่อยู่ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้งในปี 2541 และปี 2542

จำแนกตามกลุ่มที่เกษตรกรเข้าร่วมใน 3 กลุ่ม ได้แก่

(2.2.1) กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง .

(2.2.2) กลุ่มเครือข่ายโครงการ

(2.2.3) กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ

(2.3) รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการครั้งสุดท้าย

13.00-14.30 น. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เกษตรและสหกรณ์จังหวัด

15.00-16.30 น. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโครงการ

หลังจากนั้นในช่วงกลางคืนได้จัดประชุมกลุ่ม และสอบถามผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมถึงรายละเอียดและความครบถ้วนของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด มีส่วนใดที่ยังไม่สามารถจัดเก็บได้ รวมไปถึงการวางแผนงานในการเก็บข้อมูลที่ยังไม่เรียบร้อยในวันถัดไป

2) การเก็บข้อมูลในระดับพื้นที่โครงการ

หลังจากที่ได้เอกสารเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานและสรุปผลการดำเนินงานโครงการ รวมถึงรายชื่อและที่อยู่ของผู้เข้าร่วมโครงการจำแนกตามปีและกลุ่มที่เข้าร่วมแล้ว การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในลำดับถัดไปได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

(1) ทำการสุ่มตัวอย่างและกำหนดแผนการเดินทางในการเก็บข้อมูลเพื่อให้มีความเหมาะสมกับความสามารถในการเดินทางจากจังหวัดไปยังพื้นที่โครงการ ระยะเวลา และค่าใช้จ่าย

(2) แจ้งหมายกำหนดการและรายนามตัวอย่างที่เป็นเป้าหมายในการเก็บข้อมูลให้เกษตรและสหกรณ์จังหวัด รวมถึงเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโครงการทราบ และขออนุญาตลงพื้นที่

(3) ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจ้งให้ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์

(4) ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้ทำการสัมภาษณ์แล้ว และบรรณาธิกรข้อมูล

(5) หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วเสร็จในแต่ละวัน ได้ทำการประชุมกลุ่มเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน ปัญหาที่เกิดขึ้น และวางแผนลงพื้นที่ในวันถัดไป

การดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในแต่ละจังหวัดที่เป็นเป้าหมาย ได้ดำเนินการตามหมายกำหนดการปฏิบัติงานภาคสนามในตาราง 3.2

ตาราง 3.2. กำหนดการปฏิบัติงานภาคสนามการติดตามและประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ภูมิภาค	กำหนดการ
ภาคเหนือ	
จังหวัดเชียงราย	26 กันยายน-1 ตุลาคม 2542
จังหวัดอุตรดิตถ์	26 กันยายน-1 ตุลาคม 2542
จังหวัดเชียงใหม่	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดพะเยา	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดลำปาง	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดแพร่	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดนครสวรรค์	6-10 กันยายน 2542
จังหวัดพิษณุโลก	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดพิจิตร	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดเพชรบูรณ์	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
ภาคกลาง	
จังหวัดสุพรรณบุรี	18-22 สิงหาคม 2542
จังหวัดนครปฐม	27-30 กันยายน 2542
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	6-10 ตุลาคม 2542
จังหวัดสระบุรี	13-17 ตุลาคม 2542
จังหวัดกาญจนบุรี	4-7 ตุลาคม 2542
จังหวัดชัยนาท	11-17 ตุลาคม 2542
จังหวัดลพบุรี	11-17 ตุลาคม 2542
จังหวัดฉะเชิงเทรา	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดสระแก้ว	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดชลบุรี	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542

ตาราง 3.2 กำหนดการปฏิบัติงานภาคสนามการติดตามและประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) (ต่อ)

ภูมิภาค	กำหนดการ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
จังหวัดหนองคาย	23-27 สิงหาคม 2542
จังหวัดอุดรธานี	19-24 กันยายน 2542
จังหวัดบุรีรัมย์	19-24 กันยายน 2542
จังหวัดขอนแก่น	1-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดมหาสารคาม	1-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดนครพนม	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดนครราชสีมา	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดสุรินทร์	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดศรีสะเกษ	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดอุบลราชธานี	26 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
ภาคใต้	
จังหวัดชุมพร	3-8 ตุลาคม 2542
จังหวัดระนอง	3-8 ตุลาคม 2542
จังหวัดสุราษฎร์ธานี	3-8 ตุลาคม 2542
จังหวัดนครศรีธรรมราช	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดตรัง	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดพัทลุง	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดสงขลา	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดปัตตานี	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542
จังหวัดยะลา	27 กันยายน-15 ตุลาคม 2542

3.5 การจัดระเบียบข้อมูล

หลังจากที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาจากแบบสอบถามทั้ง 3 ชุดซึ่งประกอบด้วยข้อมูลการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามปลายปิด (Close-ended interview) และข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended interview) ได้ทำการจัดระเบียบข้อมูลตามประเภทของข้อมูลดังนี้

ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามปลายปิดได้จัดทำคู่มือลงรหัส พร้อมทั้งลงรหัสและบันทึกข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมทางสถิติสำเร็จรูป SPSS for Windows version 7.5

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เจาะลึกและแบบสอบถามปลายเปิดได้คัดลอกและรวบรวมข้อมูลที่ได้ไว้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็น กำหนดประโยคหรือคำสำคัญ (Key word) แล้วจัดแยกเป็นข้อมูลประเภท (Type) รูปแบบและแบบแผน (Pattern) ตามข้อคำถามและประเด็นในการวิเคราะห์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้คือ การวิเคราะห์เพื่อใช้ในการพรรณนาคุณสมบัติและลักษณะของตัวแปร และการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติ ดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะนี้จะใช้เพื่อบรรยายและพรรณนารายละเอียดที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติในภาคสนาม ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางการปรับปรุงและแก้ไขปัญหา ตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาในข้อที่ 1 และ 2 โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การแจกแจงเป็นอัตราส่วนร้อย (Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.: Standard deviation) ค่าต่ำสุด (Minimum) และค่าสูงสุด (Maximum)

3.6.2 การวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปร

การวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะนี้ใช้เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติตามแบบจำลองการปฏิบัติงานของโครงการ (แผนภาพ 2.1) และแบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ (แผนภาพ 2.3) เพื่อตอบคำถามที่ได้ระบุไว้ในวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 3 โดยมีเทคนิคทางสถิติที่ใช้ดังนี้

(1) การวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ที่ใช้เพื่อยืนยันความถูกต้องในการสร้างมาตรวัดความพหิพอกินซึ่งใช้เป็นตัวแปรตามในการศึกษา โดยจะพิจารณาจากจำนวนปัจจัยที่สกัดได้ ความหมายของปัจจัย และอัตราส่วนร้อยละของการผันแปรทั้งหมดที่อธิบายได้

(2) การวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) ใช้ทดสอบความสัมพันธ์ของ (1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ และ (2) กลไกแทรกของโครงการ ที่มีต่อความพหิพอกินซึ่งเป็นผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของโครงการ

เนื่องจากการวิเคราะห์เส้นทางนั้นใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุสามารถพิจารณาได้จากค่าสถิติทดสอบต่างๆ ดังนี้

(2.1) พิจารณาค่า R^2 ของสมการซึ่งบ่งชี้ว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายตัวแปรตามได้มากน้อยเพียงใด (ร้อยละเท่าใด) โดยถ้าค่า R^2 สูงแสดงว่าสมการดังกล่าวสามารถนำไปใช้ประมาณค่าตัวแปรตามได้ดี

(2.2) พิจารณาค่าสถิติทดสอบ F ถ้ามีค่าเข้าใกล้หรือมากกว่า 2 แสดงว่าสมการที่ได้มีความสัมพันธ์แบบมีนัยสำคัญทางสถิติ

(2.3) ถ้าสมการที่ได้มีนัยสำคัญทางสถิติให้พิจารณาขนาดและทิศทางของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Beta) ของตัวแปรอิสระในสมการ

(2.4) พิจารณาค่าสถิติทดสอบ T ก่อนจะนำค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางไปแทนค่าในสมการโครงสร้าง ถ้า T มีค่าเข้าใกล้หรือมากกว่า 2 แสดงว่าตัวแปรอิสระนั้นที่ได้มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามในสมการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.7 คำนียามปฏิบัติการ

ในหัวข้อนิยามปฏิบัติการจะครอบคลุมประเด็นในเรื่องรายการที่ใช้ในการวัด วิธีที่ใช้ในการวัดหรือวิธีการให้คะแนนสำหรับตัวแปรต่างๆ โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ช่วงตามแบบจำลองในการวิเคราะห์คือ (1) นิยามปฏิบัติของตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองการปฏิบัติงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และ (2) นิยามปฏิบัติการที่ใช้ในแบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.7.1 นิยามปฏิบัติการของตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองการปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

จากแบบจำลองการปฏิบัติงานของโครงการในแผนภาพ 2.1 จะเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติใน (1) องค์ประกอบด้านการบริหาร (2) องค์ประกอบด้านการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ และ (3) องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของเกษตรกร ซึ่งใช้เป็นตัวแปรอิสระรวมจำนวนทั้งสิ้น 14 ปัจจัยที่มีต่อความพหิมิพอกินซึ่งเป็นตัวแปรตาม โดยตัวแปรแต่ละตัวมีนิยามปฏิบัติการดังนี้

1) หลักการดำเนินโครงการ (Management principle: MPRI)

หลักการดำเนินโครงการเป็นตัวแปรในองค์ประกอบด้านการบริหาร ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับจังหวัด (เกษตรและสหกรณ์จังหวัด) โดยใช้รายการข้อความเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานรวมทั้งสิ้น 10 ข้อ โดยข้อความ 5 ข้อแรกเป็นแนวทางการดำเนินงานของโครงการในระยะเร่งด่วน (มกราคม 2541-กันยายน 2541) ส่วนข้อความที่เหลือจะเป็นแนวทางการดำเนินงานในระยะยาว (ตุลาคม 2541-2544) โดยข้อความทั้ง 10 มีรายละเอียดดังนี้

(1) ทางจังหวัดมีการดำเนินการในลักษณะสาธิตทดลอง โดยคัดเลือกจากเกษตรกรที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำหรือไม่ (MPRI₁)

(2) ถ้าได้ดำเนินการ รัฐให้การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตเบื้องต้นหรือไม่ (MPRI₂)

(3) ในด้านการเตรียมความพร้อมให้แก่เกษตรกร เจ้าหน้าที่ของรัฐทางจังหวัดได้ดำเนินการอะไรบ้างหรือไม่ (MPRI₃)

(4) ทางจังหวัดได้ดำเนินการในการสร้างเครือข่ายของการฝึกอบรมแก่แรงงานที่ประสงค์จะทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่หรือไม่ (MPRI₄)

(5) มีการติดตามประเมินผลโครงการในระยะเร่งด่วนหรือไม่ (MPRI₅)

(6) การดำเนินงานในระยะยาวได้ขยายผลในการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นหรือไม่ (MPRI₆)

(7) ในด้านปัจจัยการผลิตและเงินทุนสินเชื่อผ่อนปรน ทางจังหวัดมีการดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่ (MPRI₇)

(8) ในขั้นตอนการขยายผลซึ่งเน้นด้านการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการจัดแหล่งน้ำ ทางจังหวัดได้ดำเนินการหรือไม่ (MPRI₈)

(9) ในการถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาดและการแปรรูปผลผลิต ทางจังหวัดมีการดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่ (MPRI₉)

(10) มีการติดตามประเมินผลโครงการในระยะยาวหรือไม่ (MPRI₁₀)

เกณฑ์การให้คะแนน: จากรายการข้อคำถามทั้ง 10 ข้อ ถ้าเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดตอบว่าได้ดำเนินการจะให้คะแนนสำหรับข้อนั้นๆ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่ได้ดำเนินการให้คะแนนข้อนั้นๆ 0 คะแนน

มาตรวัดนี้คำนวณจากสมการดังนี้

$$MPRI = \frac{10}{\sum_{i=1} MPRI_i} \quad \dots\dots(3.1)$$

จากสมการ 3.1 หลักการดำเนินโครงการ (MPRI) คำนวณได้จากผลรวมของคะแนนที่ได้จากข้อรายการข้อคำถาม (MPRI) ตั้งแต่ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 10 ที่ได้นำเสนอแล้ว

หลังจากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปใส่เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยวิเคราะห์ทุกหน่วยในแต่ละจังหวัดที่เป็นเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Reliability coefficient) ของรายการข้อคำถามทั้ง 10 ข้อ ปรากฏว่ามาตรวัดนี้มีค่า Alpha เท่ากับ 0.7883 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อถือได้สูง (สำหรับรายละเอียดของการทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัดสามารถดูได้ในภาคผนวก ข)

2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (Operator preparation: OPRE)

การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่วัดโดยการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในโครงการว่า “ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ ท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด”

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนตัวแปรนี้ตามคะแนนที่เจ้าหน้าที่ประเมินตั้งแต่ 0-100 คะแนน หลังจากนั้นคำนวณหาค่าเฉลี่ยระดับประสิทธิภาพจากเจ้าหน้าที่ทุกคนในจังหวัด และนำคะแนนที่ได้นี้เป็นตัวแทนของหน่วยวิเคราะห์ทุกหน่วยของจังหวัดที่เป็นเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) การคัดเลือกเกษตรกร (Farmer selection: FSEL)

การคัดเลือกเกษตรกรวัดโดยการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในโครงการว่า “ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการคัดเลือกเกษตรกร ท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด”

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนตัวแปรนี้ตามคะแนนที่เจ้าหน้าที่ประเมินตั้งแต่ 0-100 คะแนน หลังจากนั้นคำนวณหาค่าเฉลี่ยระดับประสิทธิภาพจากเจ้าหน้าที่ทุกคนในจังหวัด และนำคะแนนที่ได้นี้เป็นตัวแทนของหน่วยวิเคราะห์ทุกหน่วยของจังหวัดที่เป็นเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (Farmer supplement: FSUP)

ตัวแปรนี้วัดโดยการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้วยรายการข้อคำถาม 4 ข้อ ซึ่งเกี่ยวกับการขั้นตอนในการดำเนินการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ ขั้นตอนที่ 5 การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม ขั้นตอนที่ 6 การเตรียมเบิกจ่ายเงิน ขั้นตอนที่ 7 การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ และขั้นตอนที่ 8 การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร ด้วยรายการทั้ง 4 ข้อประกอบด้วย

(1) ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม ท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP₁)

(2) ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการเตรียมเบิกจ่ายเงินท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP₂)

(3) ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP₃)

(4) ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกรท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP₄)

เกณฑ์การให้คะแนน: วิธีในการให้คะแนนตัวแปรการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรนี้ ในแต่ละข้อจะให้คะแนนตามคะแนนที่เจ้าหน้าที่ประเมินตั้งแต่ 0-100 คะแนน
มาตรวัดนี้คำนวณจากสมการ

$$FSUP = \frac{4}{(\sum_{i=1}^4 FSUP_i)/4} \dots\dots(3.2)$$

จากสมการ 3.2 คะแนนของมาตรวัดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (FSUP) ได้มาจาก ผลรวมของคะแนนจากรายการข้อคำถาม (FSUP_i) ตั้งแต่ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 4 แล้วหารด้วย 4 ซึ่งเป็นจำนวนรายการข้อคำถาม ทั้งนี้เพื่อให้ได้เป็นคะแนนเฉลี่ยของข้อคำถามทั้ง 4 รายการ

หลังจากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปใส่เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยวิเคราะห์ทุกหน่วยในแต่ละจังหวัดที่เป็นเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ปรากฏว่ามาตรวัดนี้มีค่า Alpha เท่ากับ 0.7996 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อถือได้สูง

5) การให้ความรู้เกษตรกร (Knowledge Providing: KPRO)

การให้ความรู้เกษตรกรวัดโดยให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานระบุถึงงานในด้านที่เกี่ยวกับการให้ความรู้เกษตรกรในด้านต่างๆ นอกเหนือจากความรู้ในเรื่องการดำเนินโครงการฯ โดยใช้รายการข้อคำถาม 2 ข้อ ได้แก่

(1) นอกจากปัจจัยต่างๆ ที่ต้องให้กับเกษตรกรแล้ว ท่านยังต้องมีการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรพื้นฐานแก่เกษตรกรหรือไม่ (KPRO₁)

(2) ท่านได้มีการส่งเสริมและดำเนินการด้านใดมาก่อนหรือไม่ เพื่อให้เกิดกิจกรรมใน 2 ข้อข้างต้น (การมีวิทยากรที่เป็นเกษตรกรในชุมชน และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของเกษตรกรในชุมชน) ($KPRO_2$)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนโดยพิจารณาจากคำตอบของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ดังนี้ ถ้าตอบว่าได้ดำเนินการให้ข้อละ 1 คะแนน

มาตรวัดนี้คำนวณจากสมการ

$$KPRO = \frac{KPRO_1 + KPRO_2}{2} \times 100 \quad \text{.....(3.3)}$$

จากสมการ 3.3 คะแนนการให้ความรู้เกษตรกร (KPRO) ได้มาจากผลรวมของคะแนนจากรายการข้อคำถามในข้อที่ 1 ($KPRO_1$) และข้อที่ 2 ($KPRO_2$) เมื่อรวมคะแนนแล้วจึงหารด้วยจำนวนข้อคำถามและคูณด้วย 100 เพื่อให้มีคะแนนเป็นร้อยละเช่นเดียวกันกับตัวแปรอื่นๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

หลังจากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยวิเคราะห์ทุกหน่วยในแต่ละจังหวัดที่เป็นเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล

6) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (Farmer preparation: FPPE)

การเตรียมความพร้อมเกษตรกรวัดโดยการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในโครงการว่า “ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมเกษตรกร ท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด”

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนตัวแปรนี้ตามคะแนนที่เจ้าหน้าที่ประเมินตั้งแต่ 0-100 คะแนน หลังจากนั้นคำนวณหาค่าเฉลี่ยระดับประสิทธิภาพจากเจ้าหน้าที่ทุกคนในจังหวัด และนำคะแนนที่ได้นี้เป็นตัวแทนของหน่วยวิเคราะห์ทุกหน่วยของจังหวัดที่เป็นเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล

7) ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (Project knowledge: PKNW)

ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการวัดโดยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการตอบคำถามเกี่ยวกับโครงการและการดำเนินโครงการในประเด็นต่างๆ ซึ่งมีรายการข้อคำถามและเกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

(1) ท่านจะได้รับสิ่งใดบ้างในการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ข้อคำถามนี้ประกอบไปด้วยรายการย่อย 4 รายการได้แก่

(1.1) ปัจจัยการผลิตในรูปเงินช่วยเหลือจำนวนกี่บาท (PKNW₁)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าตอบว่า 5,000 บาทได้ 1 คะแนน ถ้าตอบมากหรือน้อยกว่าจำนวนที่กำหนดได้ 0 คะแนน

(1.2) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ มูลค่าประมาณกี่บาท (PKNW₂)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าตอบว่าจะได้รับการสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นจำนวนเท่าใดให้ 0 คะแนน ถ้าตอบว่าจะไม่ได้รับการสนับสนุนในประเด็นนี้ให้ 1 คะแนน

(1.3) การสนับสนุน/ปรับปรุงแหล่งน้ำจำนวนกี่ไร่ (PKNW₃)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ในการให้คะแนนจะพิจารณาจากกลุ่มที่เกษตรกรเข้าร่วมเป็นหลัก กล่าวคือในการดำเนินโครงการตามคู่มือปฏิบัติงานโครงการฯ เกษตรกรที่เข้าร่วมในกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 จะได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ ในขณะที่เกษตรกรที่เข้าร่วมในกลุ่มที่ 3 จะไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ จากแนวทางดังกล่าวจึงได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ถ้าเกษตรกรกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ระบุว่า จะได้รับการช่วยเหลือทางด้านแหล่งน้ำไม่ว่าเป็นจำนวนเท่าใดจะได้ 1 คะแนนถ้าระบุว่า จะไม่ได้รับการช่วยเหลือจะได้ 0 คะแนน

สำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมในกลุ่มที่ 3 ถ้าระบุว่า จะได้รับการช่วยเหลือทางด้านแหล่งน้ำไม่ว่าเป็นจำนวนเท่าใดจะได้ 0 คะแนนถ้าระบุว่า จะไม่ได้รับการช่วยเหลือจะได้ 1 คะแนน

(1.4) การอบรมจำนวนกี่ครั้ง (PKNW₄)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่า จะได้รับการอบรมจำนวนตั้งแต่ 1 ครั้งขึ้นไปให้ 1 คะแนน ถ้าระบุว่า จะไม่ได้รับการฝึกอบรมให้ 0 คะแนน

(2) ท่านคิดว่าวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในขณะนี้ มีผลต่อการดำรงชีวิตของท่านหรือไม่ เมื่อท่านดำเนินชีวิตตามแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ (PKNW₅)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่าไม่มีผลต่อการดำรงชีวิตให้ 0 คะแนน ถ้าระบุว่าไม่มีผลต่อการดำรงชีวิตให้ 1 คะแนน

(3) ท่านคิดว่าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) สามารถช่วยผู้ดกงานหรือเกษตรกรที่มีรายได้น้อยได้หรือไม่ มาก/น้อยเพียงใด (PKNW_i)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่าสามารถช่วยได้ให้ 1 คะแนน ถ้าระบุว่าไม่สามารถช่วยได้ให้ 0 คะแนน

สำหรับมาตรวัดนี้คำนวณจากผลรวมของคะแนนจากรายการย่อยดังสมการ

$$PKNW = \frac{\sum_{i=1}^6 PKNW_i}{6} \times 100 \quad \text{.....(3.4)}$$

จากสมการ 3.4 การหาคะแนนของมาตรวัดความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินงานของโครงการ (PKNW) เริ่มต้นจากการรวมคะแนนของข้อคำถามย่อยๆ (PKNW_i) รวม 6 ข้อ หลังจากนั้นนำคะแนนที่ได้หารด้วย 6 ซึ่งเป็นจำนวนข้อคำถามเพื่อให้ได้เป็นคะแนนเฉลี่ย และทำยสุคูณด้วย 100 เพื่อแปลงคะแนนให้มีลักษณะเป็นร้อยละ

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Reliability coefficient) ของรายการข้อคำถามทั้ง 6 ข้อ ปรากฏว่ามาตรวัดนี้มีค่า Alpha เท่ากับ 0.5874 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อถือได้ในระดับปานกลาง

8) เงื่อนไขด้านที่ดิน (Land condition: LCON)

เงื่อนไขด้านที่ดินหมายถึงเงื่อนไขที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีที่ดินเป็นของตนเอง ในที่นี้วัดโดยการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่า “ท่านมีที่ดินเป็นของตัวเองหรือไม่”

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ให้คะแนนจากการระบุของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ถ้าระบุว่ามียที่ดินเป็นของตัวเองให้ 1 คะแนน ถ้าระบุว่าไม่มีที่ดินเป็นของตัวเองให้ 0 คะแนน

9) อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Farmland to land ratio: LRAT)

อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ หมายถึงอัตราส่วนพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการหารด้วยพื้นที่ที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการถือครองทั้งหมดซึ่งสามารถเขียนเป็นรูปสมการได้ดังนี้

$$LRAT = \frac{LRAT_2}{LRAT_1} \quad \dots\dots(3.5)$$

จากสมการ 3.5 อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (LRAT) สามารถคำนวณได้จากผลหารของคะแนนของตัวแปรทางด้านพื้นที่ 2 ตัว ซึ่งวัดโดยการสอบถามเกษตรกรด้วยข้อคำถาม 2 รายการดังนี้

(1) ท่านมีที่ดินเป็นของตนเองหรือไม่ ถ้ามี ท่านมีที่ดินประมาณกี่ไร่ (LRAT₁)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าเกษตรกรตอบว่าไม่มีให้ 0 คะแนน ถ้าตอบว่ามีให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ หน่วยเป็นไร่

(2) ถ้าท่านเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ท่านใช้พื้นที่ดำเนินโครงการกี่ไร่ (LRAT₂)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ หน่วยเป็นไร่

10) เงื่อนไขด้านแรงงาน (Labor condition: LBCON)

เงื่อนไขด้านแรงงานหมายถึงเงื่อนไขที่ระบุว่าผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีแรงงานในจำนวนที่เหมาะสมกับแผนการผลิต ในที่นี้วัดจากการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการถึงจำนวนสมาชิกที่มีในครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ทั้งนี้เพราะผู้ที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ เป็นบุคคลที่มีอำนาจและมีสิทธิ์ในการตัดสินใจที่จะกระทำการใดๆด้วยตนเอง ตามรัฐธรรมนูญแล้วยังสามารถเข้าสู่ระบบของการทำงานได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายแรงงานของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

สำหรับมาตรวัดนี้จะสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่า “ในครัวเรือนของท่านมีสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปกี่คน”

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ให้คะแนนตามจำนวนคนที่เกษตรกรระบุ

11) เงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิต (Factors of production condition: FP CON)

เงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิต หมายถึงเงื่อนไขที่เกษตรกรจะต้องได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการดำเนินโครงการ ในที่นี้วัดจากการสอบถามเกษตรกรว่า “ท่านได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) เหล่านี้ครบถ้วนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ครบยังขาดอะไรบ้าง” ทั้งนี้ให้เกษตรกรเลือกตอบว่าครบถ้วน หรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าไม่ครบถ้วน เกษตรกรต้องเลือกตอบรายการที่ไม่ครบถ้วน 5 รายการได้แก่ (1) ปัจจัยการผลิต (2) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ (3) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ (4) การอบรม และ (5) อื่นๆ

เกณฑ์การให้คะแนน: ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) ครบถ้วนแล้วให้ 1 คะแนน ในกรณีที่ตอบว่ายังได้รับไม่ครบถ้วนและเลือกข้อย่อยข้อที่ (1) ปัจจัยการผลิต ให้ 0 คะแนน ถ้าเลือกข้ออื่นๆ ให้ 1 คะแนน

12) เงื่อนไขด้านแหล่งน้ำ (Water resources condition: WCON)

เงื่อนไขนี้หมายถึงเงื่อนไขที่เกษตรกรกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 จะต้องได้รับการสนับสนุนในการจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำในการดำเนินโครงการ ในที่นี้วัดจากการสอบถามเกษตรกรว่า “ท่านได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) เหล่านี้ครบถ้วนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ครบยังขาดอะไรบ้าง” ทั้งนี้ให้เกษตรกรเลือกตอบว่าครบถ้วน หรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าไม่ครบถ้วน เกษตรกรต้องเลือกตอบรายการที่ไม่ครบถ้วน 5 รายการได้แก่ (1) ปัจจัยการผลิต (2) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ (3) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ (4) การอบรม และ (5) อื่นๆ

เกณฑ์การให้คะแนน: ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) ครบถ้วนแล้วให้ 1 คะแนน ในกรณีที่ตอบว่ายังได้รับไม่ครบถ้วนและเลือกข้อย่อยข้อที่ (3) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ ให้ 0 คะแนน ถ้าเลือกข้ออื่นๆ ให้ 1 คะแนน สำหรับเกษตรกรกลุ่มที่ 3 ให้รหัส 9 (Missing value)

13) อัตราส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในโครงการ (Water to farmland ratio: WRAT)

อัตราส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในโครงการ หมายถึงอัตราส่วนของขนาดแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการหารด้วยพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการดำเนินโครงการ ทั้งนี้สามารถเขียนเป็นรูปสมการได้ดังนี้

$$WRAT = \frac{WRAT_1}{LRAT2} \quad \text{.....(3.6)}$$

จากสมการ 3.5 อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (WRAT) สามารถคำนวณได้จากผลหารของคะแนนของตัวแปรทางด้านพื้นที่ 2 ตัว ซึ่งวัดโดยการสอบถามเกษตรกรด้วยข้อคำถาม 2 รายการดังนี้

(1) ท่านมีแหล่งน้ำในที่ดินของตัวเองหรือไม่ ถ้าท่านเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ท่านใช้แหล่งน้ำในการดำเนินโครงการกี่ไร่ (WRAT₁)

เกณฑ์การให้คะแนนให้พิจารณาจากเงื่อนไขต่อไปนี้

(1.1) ถ้าเกษตรกรตอบว่ามีแหล่งน้ำเป็นของตนเอง โดยระบุจำนวนพื้นที่แหล่งน้ำที่ใช้ในโครงการให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ หน่วยเป็นไร่

(1.2) ถ้าเกษตรกรตอบว่าไม่มีแหล่งน้ำเป็นของตนเอง ให้พิจารณาว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มใด (กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง กลุ่มเครือข่ายโครงการ หรือกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ) และให้คะแนนตามเงื่อนไขดังนี้

(1.2.1) ถ้าเป็นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ ซึ่งจะไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำให้คะแนน 0

(1.2.2) ถ้าเป็นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มแปลงสาธิตทดลอง และกลุ่มเครือข่ายโครงการ ซึ่งจะได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ ให้ถามว่า “ท่านได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) เหล่านี้ครบถ้วนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ครบยังขาดอะไรบ้าง” ทั้งนี้ให้เกษตรกรเลือกตอบว่าครบถ้วน หรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าไม่ครบถ้วน เกษตรกรต้องเลือกตอบรายการที่ไม่ครบถ้วน 5 รายการได้แก่ (1) ปัจจัยการผลิต (2) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ (3) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ (4) การอบรม และ (5) อื่นๆ

เกณฑ์การให้คะแนน: ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) ครบถ้วนแล้วให้ 1 คะแนน ในกรณีที่ตอบว่ายังได้รับไม่ครบถ้วนและเลือกข้อย่อยข้อที่ (3) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ ให้ 0 คะแนน ถ้าเลือกข้ออื่นๆ ให้ 1 คะแนน

(1.2.3) ถ้าเกษตรกรได้ 1 คะแนนจากข้อ (1.2.2) ให้ถามเกษตรกรว่า “ท่านจะได้รับการจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำจำนวนกี่ไร่” และให้คะแนน WRAT1 ตามคะแนนที่เกษตรกรระบุ หน่วยเป็นไร่

(2) ถ้าท่านเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ท่านใช้พื้นที่ดำเนินโครงการกี่ไร่ (LRAT₂)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ หน่วยเป็นไร่

14) ความพร้อมในการทำการเกษตร (Farm readiness: FREA)

ความพร้อมในการทำการเกษตรวัดโดยสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วยข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ โดยที่ข้อแรกเป็นการวัดคุณสมบัติ (Property) ในเรื่องความพร้อมที่เกษตรกรจะได้รับจากโครงการ ในขณะที่อีก 3 ข้อที่เหลือจะเป็นคุณสมบัติในเรื่องความพร้อมของเกษตรกรเอง คำถามทั้ง 4 รายการประกอบด้วย

(1) ท่านคิดว่าสิ่งของที่ท่านได้รับจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตตามรูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่หรือไม่ (FREA₁)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าเพียงพอให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่เพียงพอให้ 0 คะแนน

(2) ท่านคิดวก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ครอบครัวของท่านสามารถเลี้ยงตัวเอง (แบบพอมีพอกิน) ได้ไหม (FREA₂)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าได้ให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่ได้ให้ 0 คะแนน

(3) ในแง่ของรายได้ ท่านคิดวก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายหรือไม่ (FREA₃)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าเพียงพอให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่เพียงพอให้ 0 คะแนน

(4) ในแง่ของผลผลิต ท่านคิดวก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคหรือไม่ (FREA₄)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าเพียงพอให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่เพียงพอให้ 0
คะแนน

มาตรวัดนี้คำนวณจากผลรวมของคะแนนจากรายการย่อยดังสมการ

$$FREA = \frac{4}{(\sum FREA_i) \times 100/4} \dots\dots(3.7)$$

$i = 1$

จากสมการ 3.7 มาตรวัดความพร้อมในการทำการเกษตร (FREA) คำนวณได้จากผลรวมของคะแนนจากรายการข้อคำถาม (FREA_i) ทั้งหมด คูณด้วย 100 เพื่อเป็นการปรับฐานให้เป็นร้อยละ หลังจากนั้นหารด้วย 4 ซึ่งเป็นจำนวนข้อคำถาม ทั้งนี้เพื่อให้ได้คะแนนของมาตรวัดที่เป็นคะแนนเฉลี่ยของรายการข้อคำถามทั้งหมด

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Reliability coefficient) ของรายการข้อคำถามทั้ง 4 ข้อ ปรากฏว่ามาตรวัดนี้มีค่า Alpha เท่ากับ 0.5161 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อถือได้พอสมควร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจำนวนรายการข้อคำถามที่มีน้อย และถามในคุณสมบัติ (Property) ที่ต่างกัน

15) ความพอมีพอกิน (Sufficiency: SUFF)

มาตรวัดความพอมีพอกิน วัดโดยการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- (1) หลังจากเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้วท่านสามารถเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้นหรือไม่ (HSELF)
- (2) หลังจากเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้วท่านสามารถเลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิมหรือไม่ (SSELF)
- (3) หลังจากที่ท่านได้เข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้วท่านมีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายมากขึ้นหรือไม่ (HINC)
- (4) หลังจากเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้วท่านมีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายเท่าเดิมหรือไม่ (SINC)

(5) ท่านมีรายได้จากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพิ่มขึ้นกี่ บาทต่อวัน (INC)

(6) ท่านคิดว่าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ช่วยลดค่าใช้จ่าย ของท่านได้หรือไม่ (SAVE)

(7) ถ้าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ ค่าใช้จ่ายของท่านลดลงประมาณกี่บาทต่อวัน (SRATE)

เกณฑ์การให้คะแนน: ข้อที่ (1)-(4) และข้อ (6) ถ้าเกษตรกรตอบ “ใช่” ให้ข้อละ 1 คะแนน ถ้าตอบ “ไม่ใช่” ให้ 0 คะแนน ส่วนข้อที่ (5) และ (7) ให้คะแนนตามจำนวนเงินที่เกษตรกร ระบุ หน่วยเป็นบาทต่อวัน

มาตรวัดสำหรับความพหุมีพอกินจะใช้คะแนนปัจจัยที่หาได้จากเทคนิคการวิเคราะห์ ปัจจัย (Factor analysis) จากตัวแปรทั้ง 7 ตัว (ดูรายละเอียดการวิเคราะห์ปัจจัยได้ที่หน้า 72)

3.7.2 นิยามปฏิบัติการที่ใช้ในแบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

สำหรับแบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราช ดำริ) ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 10 ตัวแปร โดยมีตัวแปรตาม (ความพหุมีพอกิน) ตัวเดียวกันกับที่ ใช้ในแบบจำลองการปฏิบัติงานของโครงการ

ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ ตัวแปรที่มาก่อน (Antecedent variable) 2 ตัวแปร ตัวแปรการสนับสนุนที่โครงการให้ (Treatment variable) 3 ตัว แปร และตัวแปรที่เป็นปัจจัยแทรก (Intervening variable) ระหว่างตัวแปรที่โครงการให้กับตัวแปร ที่เป็นผลของโครงการ 4 ตัวแปร ตัวแปรทั้งหมดมีนิยามปฏิบัติการเรียงตามลำดับดังนี้

1) ความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพของเกษตรกร (Farmers' intention: INT)

ความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพของเกษตรกรวัดโดยการสอบถามเกษตรกรผู้เข้า ร่วมโครงการด้วยข้อคำถาม 2 ข้อดังนี้

(1) หลังจากสิ้นสัญญาที่ได้ตกลงกับทางราชการแล้ว ท่านยังจะดำเนินชีวิตตามแบบ โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ต่อไปอีกหรือไม่ (INT₁)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าทำต่อไปให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่ให้ 0 คะแนน

(2) หลังจากที่ท่านได้เข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้ว ท่านเคยคิดที่จะเดินทางไปทำงานที่อื่นอีกหรือไม่ (INT₂)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าคิดให้ 0 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่คิดให้ 1 คะแนน

สำหรับมาตรวัดนี้คำนวณจากผลรวมของคะแนนจากรายการย่อยดังสมการ

$$INT = \frac{INT_1 + INT_2 \times 100}{2} \dots\dots(3.8)$$

จากสมการ 3.8 การหาคะแนนของมาตรวัดความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพของเกษตรกร (INT) เริ่มต้นจากการคำนวณหาค่าเฉลี่ยของคะแนนรายการข้อคำถามทั้ง 2 ข้อ หลังจากนั้นจึงคูณด้วย 100 เพื่อให้คะแนนที่ได้เป็นร้อยละ

2) พื้นที่ที่เกษตรกรใช้เข้าร่วมโครงการ (Farmland: LAND)

พื้นที่ที่เกษตรกรใช้เข้าร่วมโครงการวัดโดยการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่า “ท่านมีที่ดินเป็นของตัวเองหรือไม่ ถ้ามี ท่านมีประมาณกี่ไร่”

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าเกษตรกรตอบว่าไม่มีให้ 0 คะแนน ถ้าเกษตรกรตอบว่ามีให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ หน่วยเป็นไร่

3) พื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้เข้าร่วมโครงการ (Water resources: WRES)

พื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้เข้าร่วมโครงการวัดโดยการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่า “ท่านมีแหล่งน้ำในที่ดินของตัวเองหรือไม่ ถ้ามี ท่านมีประมาณกี่ไร่”

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าเกษตรกรตอบว่าไม่มีให้ 0 คะแนน ถ้าเกษตรกรตอบว่ามีให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ หน่วยเป็นไร่

4) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต (Factors of production supply: FPSUP)

ตัวแปรการสนับสนุนปัจจัยการผลิตนี้เป็น 1 ในสิ่งที่โครงการให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ (Treatment) วัดโดยการสอบถามเกษตรกร 2 ข้อดังนี้

(1) ท่านจะได้รับปัจจัยการผลิตในการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในรูปเงินช่วยเหลือจำนวนกี่บาท ($FPSUP_1$)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ มีหน่วยเป็นบาท

(2) ท่านได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) เหล่านี้ครบถ้วนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ครบยังขาดอะไรบ้าง ทั้งนี้ให้เกษตรกรเลือกตอบว่าครบถ้วน หรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าไม่ครบถ้วน เกษตรกรต้องเลือกตอบรายการที่ไม่ครบถ้วน 5 รายการได้แก่ (ก) ปัจจัยการผลิต (ข) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ (ค) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ (ง) การอบรม และ (จ) อื่นๆ ($FPSUP_2$)

เกณฑ์การให้คะแนน: ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) ครบถ้วนแล้วให้ 1 คะแนน ในกรณีที่ตอบว่ายังไม่ครบถ้วนและเลือกข้อย่อยข้อ (ก) ปัจจัยการผลิต ให้ 0 คะแนน ถ้าเลือกข้ออื่นๆ ให้ 1 คะแนน

มาตรวัดนี้ได้จากสมการ

$$FPSUP = FPSUP_1 \times FPSUP_2 \quad \dots\dots(3.9)$$

จากสมการ 3.9 มาตรวัดการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต ($FPSUP$) คำนวณได้จากผลคูณของปริมาณของปัจจัยการผลิต (บาท) ที่เกษตรกรจะได้รับ ($FPSUP_1$) กับการได้รับการสนับสนุนแล้วเสร็จ ($FPSUP_2$)

มาตรวัดนี้ใช้การ “คูณ” เพราะ การที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับผลจากโครงการได้ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนจากโครงการแล้วเสร็จก่อน ดังนั้นถ้าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการยังไม่ได้รับการสนับสนุน ($FPSUP_2 = 0$) คะแนนของมาตรวัดนี้จะเป็น 0 ด้วย

5) การสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (Water supply: $WSUP$)

ตัวแปรนี้เป็น 1 ในสิ่งที่โครงการให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ (Treatment) วัดโดยการสอบถามเกษตรกร 2 ข้อดังนี้

(1) ท่านจะได้รับการจัดสรรปรับปรุงแหล่งน้ำในการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) จำนวนกี่ไร่ ($WSUP_1$)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ มีหน่วยเป็นไร่

(2) ท่านได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) เหล่านั้นครบถ้วนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ครบยังขาดอะไรบ้าง ทั้งนี้ให้เกษตรกรเลือกตอบว่าครบถ้วน หรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าไม่ครบถ้วน เกษตรกรต้องเลือกตอบรายการที่ไม่ครบถ้วน 5 รายการประกอบด้วย (ก) ปัจจัยการผลิต (ข) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ (ค) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ (ง) การอบรม และท้ายสุด (จ) อื่นๆ (WSUP₂)

เกณฑ์การให้คะแนน: ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) ครบถ้วนแล้วให้ 1 คะแนน ในกรณีที่ตอบว่ายังได้รับไม่ครบถ้วนและเลือกข้อย่อยข้อที่ (ค) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ ให้ 0 คะแนน ถ้าเลือกข้ออื่นๆ ให้ 1 คะแนน

มาตรวัดนี้ได้จากสมการ

$$WSUP = WSUP_1 \times WSUP_2 \quad \dots\dots(3.10)$$

จากสมการ 3.10 คะแนนของมาตรวัดการสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (WSUP) คำนวณได้จากผลคูณของปริมาณของแหล่งน้ำ (ไร่) ที่เกษตรกรจะได้รับ (WSUP₁) กับการได้รับการสนับสนุนแล้วเสร็จ (WSUP₂)

6) การอบรม (Training: TRAIN)

ตัวแปรนี้เป็น 1 ในสิ่งที่โครงการให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ (Treatment) วัดโดยการสอบถามเกษตรกร 2 ข้อดังนี้

(1) ท่านจะได้รับการอบรมจำนวนกี่ครั้ง ให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ มีหน่วยเป็นครั้ง (TRAIN₁)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนตามจำนวนที่เกษตรกรระบุ มีหน่วยเป็นครั้ง

(2) ท่านได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) เหล่านั้นครบถ้วนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ครบยังขาดอะไรบ้าง ทั้งนี้ให้เกษตรกรเลือกตอบว่าครบถ้วน หรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าไม่ครบถ้วน เกษตรกรต้องเลือกตอบรายการที่ไม่ครบถ้วน 5 รายการประกอบด้วย (ก) ปัจจัยการผลิต (ข) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ (ค) การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ (ง) การอบรม และท้ายสุด (จ) อื่นๆ (TRAIN₂)

เกณฑ์การให้คะแนน: ในกรณีที่เกษตรกรตอบว่าได้รับสิ่งต่างๆ (ในการเข้าร่วมโครงการ) ครบถ้วนแล้วให้ 1 คะแนน ในกรณีที่ตอบว่ายังได้รับไม่ครบถ้วนและเลือกข้อย่อยข้อที่ (ง) การอบรม 0 คะแนน ถ้าเลือกข้ออื่นๆ ให้ 1 คะแนน

มาตรวัดนี้ได้จากสมการ

$$\text{TRAIN} = \text{TRAIN}_1 \times \text{TRAIN}_2 \quad \dots\dots(3.11)$$

จากสมการ 3.11 มาตรวัดการฝึกอบรม (TRAIN) คำนวณได้จากผลคูณของจำนวนครั้งที่เกษตรกรจะได้รับการฝึกอบรม (TRAIN_1) กับการได้รับการสนับสนุนแล้วเสร็จ (TRAIN_2)

7) ความเพียงพอในการทำการเกษตร (Production sufficiency: PSUF)

ความเพียงพอในการทำการเกษตรวัดโดยการสอบถามเกษตรกรว่า “ท่านคิดว่าสิ่งที่ท่านได้รับจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตตามรูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่หรือไม่”

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนโดยพิจารณาจากคำตอบของเกษตรกรดังนี้ ถ้าตอบว่าเพียงพอให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่เพียงพอให้ 0 คะแนน

8) ความพึงพอใจในการบริการของโครงการ (Project satisfaction: PSAT)

ตัวแปรนี้หมายถึงความพอใจในโครงการและคุณภาพด้านต่างๆ ของการได้รับบริการจากโครงการหรือความพอใจในคุณภาพของสิ่งที่โครงการให้

วัดโดยการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่า “ขอให้ท่านให้คะแนนความพึงพอใจในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้ ในแง่ของการได้รับบริการจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) โดยท่านสามารถให้คะแนนได้ตั้งแต่ 0 คะแนนซึ่งหมายถึงท่านไม่พึงพอใจเลยไปจนถึง 10 คะแนนซึ่งหมายความว่าท่านพอใจในเรื่องนั้นมากที่สุด” โดยประกอบด้วยรายการย่อยๆ 6 รายการดังนี้

- (1) ความสะดวกในการรับบริการ (PSAT_1)
- (2) ความรวดเร็วในการรับบริการ (PSAT_2)
- (3) ความครบถ้วนทั่วถึงของการให้บริการ (PSAT_3)

- (4) ความเท่าเทียมของการให้บริการ (PSAT₄)
- (5) การติดตามผลการให้บริการ (PSAT₅)
- (6) การเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) (PSAT₆)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนแต่ละข้อตามจำนวนที่เกษตรกรระบุถึงระดับของความพึงพอใจ โดยมีช่วงตั้งแต่ 0-10 คะแนน

มาตรวัดนี้คำนวณจากผลรวมของคะแนนจากรายการย่อยดังสมการ

$$PSAT = \frac{\sum_{i=1}^6 PSAT_i}{6} \times 100 \quad \text{.....(3.12)}$$

จากสมการ 3.12 มาตรวัดความพร้อมในการทำการเกษตร (PSAT) คำนวณได้จากผลรวมของคะแนนจากรายการข้อคำถาม (PSAT_i) ทั้งหมด คูณด้วย 100 เพื่อเป็นการปรับฐานให้เป็นร้อยละ หลังจากนั้นหารด้วย 6 ซึ่งเป็นจำนวนข้อคำถาม ทั้งนี้เพื่อให้ได้คะแนนของมาตรวัดที่เป็นคะแนนเฉลี่ยของรายการข้อคำถามทั้งหมด

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Reliability coefficient) ของรายการข้อคำถามทั้ง 6 ข้อ ปรากฏว่ามาตรวัดนี้มีค่า Alpha เท่ากับ 0.8672 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อถือได้สูง

9) ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (Farm production: FARM)

ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นวัดโดยการสอบถามเกษตรกรว่า “ในแง่ผลผลิต ท่านคิดว่าหลังเข้าร่วมโครงการ ผลผลิตที่ได้จากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อการบริโภคหรือไม่” โดยให้เลือกตอบจากตัวเลือก 3 ตัวเลือก ประกอบด้วย (1) เพียงพอน้อยลง (2) เพียงพอเท่าเดิม และ (3) เพียงพามากขึ้น

เกณฑ์การให้คะแนน: การให้คะแนนกำหนดจากคำตอบของเกษตรกร ถ้าเกษตรกรเลือกตอบข้อ (3) จะให้ 1 คะแนน ถ้าตอบข้ออื่นๆ ให้ 0 คะแนน

10) ความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการ (Knowledge of project goal: KNWL)

ความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการวัดโดยการสอบถามเกษตรกรถึงประเด็นเรื่องผลสำเร็จของโครงการ 2 รายการ ได้แก่

(1) ท่านคิดว่าวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในขณะนี้มีผลต่อการดำรงชีวิตของท่านหรือไม่ เมื่อท่านดำเนินชีวิตตามแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ (KNWL₁)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนโดยพิจารณาว่า ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่า มีผลต่อการดำรงชีวิตให้ 0 คะแนน ถ้าระบุว่าไม่มีผลต่อการดำรงชีวิตให้ 1 คะแนน

(2) ท่านคิดว่าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) สามารถช่วยผู้ตกงานหรือเกษตรกรที่มีรายได้น้อยได้หรือไม่ (KNWL₂)

เกณฑ์การให้คะแนน: ให้คะแนนโดยพิจารณาว่า ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่าสามารถช่วยได้ให้ 1 คะแนน ถ้าระบุว่าไม่สามารถช่วยได้ให้ 0 คะแนน

สำหรับมาตรวัดตัวแปรนี้คำนวณจากสมการ

$$KNWL = \frac{KNWL_1 + KNWL_2}{2} \quad \dots\dots(3.13)$$

จากสมการ 3.13 คะแนนของมาตรวัดความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการ (KNWL) สามารถหาได้จากคะแนนเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากรายการข้อคำถามทั้ง 2 ข้อข้างต้น

3.8 การวิเคราะห์ปัจจัยตัวแปรตามที่ใช้ในการศึกษา: ความพอมีพอกิน

รายละเอียดในส่วนนี้จะเกี่ยวกับการยืนยันความถูกต้องในการสร้างและการหาคะแนนมาตรฐานของตัวแปรตามในการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติและกลไกแทรกของโครงการ ตามแบบจำลองในการศึกษาที่นำเสนอในแผนภาพ 2.1 และแผนภาพ 2.3 ซึ่งได้จากการสกัดปัจจัย (Factor analysis) และการหาคะแนนปัจจัย (Factor score) จากตัวแปรทั้ง 7 ตัว ซึ่งประกอบด้วย (1) การเลี้ยงตัวเองได้มากขึ้น (2) การเลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิม (3) รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากขึ้น (4) รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเท่าเดิม (5) รายได้จากโครงการฯ (6) การช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ และท้ายสุด (7) ค่าใช้จ่ายที่ลดลง

ในการนำเสนอผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยจะแบ่งเป็น 2 ช่วง โดยช่วงแรกจะกล่าวถึงคุณสมบัติในด้านต่างๆ ของผู้เข้าร่วมโครงการที่ใช้ในการวิเคราะห์ และในช่วงท้ายจะเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการสกัดปัจจัยและการหาค่าคะแนนปัจจัย

ตาราง 3.3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ของตัวแปรในการวิเคราะห์ปัจจัย

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
ระดับการเลียงตัวเองหลังเข้าร่วมโครงการ				
เลียงตัวเองได้ดีขึ้น (ใช่ = 1)	0.75	0.43	0	1
เลียงตัวเองได้เท่าเดิม (ใช่ = 1)	0.22	0.42	0	1
ระดับของรายได้ต่อค่าใช้จ่ายหลังเข้าร่วมโครงการ				
รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากขึ้น (ใช่ = 1)	0.70	0.46	0	1
รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเท่าเดิม (ใช่ = 1)	0.26	0.44	0	1
รายได้จากโครงการฯ (บาท/วัน)	103.20	58.58	30	283
การช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ (ใช่ = 1)	0.92	0.27	0	1
ค่าใช้จ่ายที่ลดลง (บาท/วัน)	32.53	15.63	20	83

เมื่อพิจารณาคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการในด้านต่างๆ ตามรายละเอียดในตาราง 3.2 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการประมาณ 3 ใน 4 ระบุว่าหลังจากเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้วพวกเขาสามารถเลียงตัวเองได้ดีขึ้น ในขณะที่ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนไม่ถึง 1 ใน 4 ระบุว่าสามารถเลียงตัวเองได้เท่าเดิม

นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 70 ระบุว่าหลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการแล้วพวกเขามีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากขึ้น สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการที่ระบุว่ามียาได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายไม่แตกต่างจากเดิมมีจำนวนร้อยละ 26 ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่ามียาได้ที่ได้หลังจากเข้าร่วมโครงการโดยเฉลี่ย 103.2 บาทต่อวัน โดยมีความเบี่ยงเบนพอสมควร กล่าวคือมียาได้ต่ำสุด 30 บาทต่อวัน และรายได้สูงสุด 283 บาทต่อวัน

อย่างไรก็ตามผู้เข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมด ระบุว่าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ช่วยให้ลดค่าใช้จ่ายได้ โดยลดได้เป็นเงินประมาณ 33 บาทต่อวัน ทั้งนี้ลดได้เป็นเงินต่ำสุด 20 บาทต่อวันและสูงสุด 83 บาทต่อวัน

นอกจากนั้นในการวิเคราะห์ปัจจัยควรมีการพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงขนาดของความสัมพันธ์แต่ละคู่ ว่ามีขนาดเท่าใด และเพื่อประกอบการพิจารณาว่าควรนำตัวแปรนั้นมาร่วมในการวิเคราะห์หรือไม่ ตลอดจนเพื่อให้ทราบทิศทางของความสัมพันธ์ของตัวแปรเหล่านั้นด้วย

ตาราง 3.4 Correlation matrix ของตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการสกัดปัจจัย

	HSELF	SSELF	HINC	SINC	INC	SAVE	SRATE
HSELF	1.000						
SSELF	-0.931**	1.000					
HINC	0.626**	-0.576**	1.000				
SINC	-0.612**	0.625**	-0.915**	1.000			
INC	-0.182**	0.204**	-0.158**	0.193**	1.000		
SAVE	0.157**	-0.136**	0.190**	-0.160**	-0.075	1.000	
SRATE	0.109*	-0.086	0.165**	-0.132**	0.148**	0.422**	1.000

หมายเหตุ: * หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.05 ** หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.01

ในที่นี้

HSELF คือ การเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น

SSELF คือ การเลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิม

HINC คือ รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากขึ้น

SINC คือ รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเท่าเดิม

INC คือ รายได้จากโครงการฯ

SAVE คือ การช่วยลดค่าใช้จ่ายได้

SRATE คือ ค่าใช้จ่ายที่ลดลง

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละคู่ที่ใช้ในการสกัดปัจจัยที่เสนอในตาราง 3.3 จะเห็นได้ว่าสามารถแยกความสัมพันธ์ของตัวแปรได้เป็น 2 ประเภทคือ ตัวแปรที่มีความ

สัมพันธ์กันปานกลางถึงสูง (มีค่าสหสัมพันธ์ประมาณ 0.60 ขึ้นไป) และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ไม่มากนัก (ค่าสหสัมพันธ์ต่ำกว่า 0.50)

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันปานกลางถึงสูงได้แก่ การเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น (HSELF) กับการเลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิม (SSELF) รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากขึ้น (HINC) และรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเท่าเดิม (SINC) โดยตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุดได้แก่ การเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น (HSELF) กับการเลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิม (SSELF) รองลงมาได้แก่ความสัมพันธ์ของรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากขึ้น (HINC) และรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเท่าเดิม (SINC) เมื่อพิจารณาทิศทางความสัมพันธ์พบว่าตัวแปรเกือบทั้งหมดในกลุ่มนี้จะมีความสัมพันธ์เชิงลบ ยกเว้นการเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น (HSELF) กับตัวแปรรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากขึ้น (HINC) และตัวแปรการเลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิม (SSELF) กับตัวแปรรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเท่าเดิม (SINC) 2 คู่ที่มีความสัมพันธ์เชิงบวก

สำหรับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันไม่สูงนัก (ความสัมพันธ์ต่ำกว่า 0.50) ได้แก่ รายได้จากโครงการฯ (INC) การช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ (SAVE) และตัวแปรค่าใช้จ่ายที่ลดลง (SRATE) ในกลุ่มนี้ การช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ (SAVE) กับตัวแปรค่าใช้จ่ายที่ลดลง (SRATE) มีความสัมพันธ์สูงที่สุดในกลุ่มนี้ ในขณะที่ตัวแปรรายได้จากโครงการ (INC) กับตัวแปรการช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ (SAVE) มีความสัมพันธ์กันต่ำที่สุด

แม้ว่าค่าของความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์จะมีทั้งตัวแปรที่ให้ค่าที่มีความสัมพันธ์กันสูงและความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยสูงนัก แต่เพื่อเป็นการทดสอบความถูกต้องในองค์ประกอบทุกตัวที่ได้บททวนมาว่าเป็นองค์ประกอบในตัวแปรการเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอมีพอกินหรือไม่ จึงใช้ตัวแปรทั้งหมดในการวิเคราะห์ปัจจัย

วิธีการวิเคราะห์ปัจจัยที่เลือกใช้คือการสกัดปัจจัยแบบองค์ประกอบหลัก (Principle Component) ซึ่งเน้นในการหาปัจจัยหลักในรูปแบบการผสมเชิงเส้นของตัวแปรต่างๆ ที่สามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรที่เข้าร่วมในการวิเคราะห์ให้ได้มากที่สุด ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติบนปลายออกมาตามที่ปรากฏในตาราง 3.5

ตาราง 3.5 ค่า Raw Component ค่า Eigenvalues ค่า Percent of Variance และ Cumulative Percent ของการผันแปรที่อธิบายได้

องค์ประกอบ	Raw Component	Eigenvalues	Pct of Variance	Cum Pct
INC	188.823	35672.800	97.823	97.823
SSUFF	0.085	792.922		
SINC	0.085	5.559		
HSUFF	-0.079	2.134		
HINC	-0.072	1.059		
SRATE	4.320	1.021		
SAVE	-0.020	1.008		

KMO = 0.804, Barlett's Test of Sphericity: Approx. Chi-Square = 1235.82, sig. = 0.000

ในที่นี้

HSELF คือ การเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น

SSELF คือ การเลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิม

HINC คือ รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากขึ้น

SINC คือ รายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเท่าเดิม

INC คือ รายได้จากโครงการฯ

SAVE คือ การช่วยลดค่าใช้จ่ายได้

SRATE คือ ค่าใช้จ่ายที่ลดลง

จากการวิเคราะห์ปัจจัยโดยใช้ตัวแปรทั้ง 7 ตัวโดยการสกัดปัจจัยแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักตามที่ได้นำเสนอ ผลปรากฏว่าสามารถสกัดปัจจัยออกมาได้เพียงปัจจัยเดียว และปัจจัยที่สกัดได้นี้สามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรทั้งหมดได้ร้อยละ 97.823 ซึ่งถือว่าสามารถอธิบายได้สูง

นอกจากนั้นได้ในการสกัดปัจจัยตัวแปรตามในการศึกษาครั้งนี้ ยังได้ทำการวิเคราะห์หาค่าคะแนนปัจจัย (Factor score) สำหรับตัวอย่าง (หน่วยวิเคราะห์) ที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลมา โดยทดลองหาจาก 3 วิธีคือ วิธีของ Regression วิธีของ Anderson-Rubin และวิธีของ Bartlett ซึ่งการหาค่าคะแนนปัจจัยทั้ง 3 วิธีให้คะแนนปัจจัยที่เหมือนกัน ในที่นี้ได้เลือกใช้ในการหาค่าคะแนนปัจจัยแบบ Regression สำหรับการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อไป

บทที่ 4

การนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ไปสู่การปฏิบัติโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในภาคสนาม: การดำเนินงาน ผลที่เกิดขึ้น ปัญหาและอุปสรรค แนวทางในการปรับปรุงและแก้ไข

โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำขึ้น ได้น้อมนำแนวพระราชดำริเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ว่าด้วยการแบ่งประโยชน์ใช้สอยที่ดินในการทำนาข้าว พื้นที่ทำสวนและไร่ แหล่งน้ำ และที่พักอาศัยออกเป็น 4 ส่วนในอัตราส่วน 30: 30: 30: 10 ตามลำดับ เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยมีความสามารถที่จะเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอมีพอกินไม่ถึงกับอดอยาก อีกทั้งยังทรงพระราชทานแนวพระราชดำริเรื่องทฤษฎีใหม่ในขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ซึ่งเน้นในการรวมกลุ่มสร้างความเข้มแข็งในชุมชนให้สามารถรองรับกับองค์การภายนอกซึ่งเป็นแนวการแก้ปัญหาความจนในระยะยาว (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติไว้ 3 ประการ คือ (1) เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดีขึ้น และ (2) เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างยั่งยืนโดยไม่ได้รับผลกระทบจากสภาพทางเศรษฐกิจการค้า ตลอดจน (3) เพื่อเป็นการลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยจะดำเนินการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตในด้านต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรที่เป็นเป้าหมายทั้งประเทศมีความพร้อมและสามารถดำเนินชีวิตตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่จนบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2541, 2542)

ในการติดตามและประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ที่ดำเนินการโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมาย 3 กลุ่มคือ (1) เกษตรและสหกรณ์จังหวัด (2) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบและปฏิบัติงานโครงการ ตลอดจน (3) เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและผู้ที่อยู่ในพื้นที่

โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ (Stakeholders) ในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมสามารถจำแนกได้ 4 ลักษณะคือ (1) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงาน (2) ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ (3) ปัญหาและอุปสรรค และ (4) แนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการ

เพื่อความชัดเจนและง่ายต่อการติดตาม ในการนำเสนอรายละเอียดในการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติจะเสนอข้อมูลทั้ง 4 ลักษณะตามกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลตามลำดับดังนี้

- (1) ระดับหลักการบริหารและดำเนินโครงการ (เกษตรและสหกรณ์จังหวัด 38 คน)
- (2) ระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน (เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 91 คน)
- (3) ระดับเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการ (ผู้เข้าร่วมโครงการและผู้ที่อยู่ในพื้นที่โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ 1,238 คน)

4.1 ระดับหลักการบริหารและดำเนินโครงการ

4.1.1 การดำเนินงาน

การดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) สามารถจำแนกโดยอาศัยเกณฑ์ทางด้านเวลาได้ 2 ระยะคือ การดำเนินโครงการในระยะเร่งด่วนซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม 2541 ไปจนถึงเดือนกันยายน 2541 และการดำเนินโครงการในระยะยาวที่เริ่มต้นเมื่อเดือนตุลาคม 2541 และจะไปสิ้นสุดลงในเดือนกันยายน 2544

จากการสัมภาษณ์เกษตรและสหกรณ์จังหวัดถึงแนวทางในการดำเนินโครงการทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาวที่เกษตรและสหกรณ์จังหวัดได้ยึดถือเพื่อใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ ตลอดจนรายละเอียดในขั้นตอนการดำเนินการนั้นได้รายละเอียดดังปรากฏในตาราง 4.1

ตาราง 4.1 อัตราส่วนร้อยละการปฏิบัติงานตามหลักการดำเนินโครงการ

แนวทางการดำเนินโครงการ	อัตราส่วนร้อยละที่ได้ปฏิบัติ
การดำเนินโครงการระยะเร่งด่วน	
การคัดเลือกเกษตรกรที่มีความพร้อมด้านแหล่งน้ำ	94.0
การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเบื้องต้นให้เกษตรกร	76.2
การเตรียมความพร้อมให้กับเกษตรกร	99.8
การสร้างเครือข่ายการฝึกอบรมแก่แรงงานที่ต้องการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่	83.9
การติดตามและประเมินผลระยะเร่งด่วน	78.3
การดำเนินโครงการในระยะยาว	
การขยายผลโดยการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเพิ่ม	79.3
การสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุนสินเชื่อผ่อนปรน	51.2
การสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการจัดสรรแหล่งน้ำ	72.8
การถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาดและการแปรรูปผลผลิต	49.3
การติดตามและประเมินผลในระยะยาว	32.5

จากรายละเอียดในตาราง 4.1 เกษตรและสหกรณ์จังหวัดได้จัดการและบริหารงานโครงการ ตลอดจนดูแลการปฏิบัติงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ตามหลักการบริหารและดำเนินโครงการในระยะเร่งด่วน และระยะยาวดังนี้

1) การดำเนินงานระยะเร่งด่วน

ในการดำเนินงานโครงการระยะเร่งด่วนหรือการดำเนินงานในช่วงปี 2541 นั้น เกษตรและสหกรณ์จังหวัดร้อยละ 94.0 (ตาราง 4.1) ได้ดำเนินการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการโดยพิจารณาจากเกษตรกรที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำเป็นหลัก โดยเกษตรและสหกรณ์จังหวัดส่วนหนึ่งให้เหตุผลสนับสนุนหลักการในการคัดเลือกของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่า ผู้ที่มีแหล่งน้ำเป็นของตนเองนั้นจะมีความพร้อมกว่าและสามารถเริ่มต้นดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ทันทีและมี

แนวโน้มที่จะเห็นผลจากการปฏิบัติได้ในระยะเวลาอันสั้น อีกทั้งยังสามารถที่จะใช้เป็นสถานที่ในการเผยแพร่ความรู้และผลงานสำหรับเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงด้วย

ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกในปี 2541 นี้สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่มคือ (1) ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่แล้วและมีที่ดินเป็นของตนเองหรือครอบครัวและมีแหล่งน้ำในพื้นที่ และ (2) ผู้ที่เป็นแรงงานคือนินที่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือครอบครัวและความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำ

เมื่อพิจารณาในเรื่องการสนับสนุนปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐานให้เกษตรกรพบว่า เกษตรและสหกรณ์จังหวัดร้อยละ 76.2 ระบุว่าได้ดำเนินการสนับสนุนปัจจัยการผลิต โดยสนับสนุนในรูปแบบเงินอุดหนุนให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการรายละไม่เกิน 5,000 บาท ทั้งนี้เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิตที่จะใช้ตามรายละเอียดของแผนการผลิตที่ได้วางไว้ด้วยตนเองก่อน หลังจากนั้นจึงนำไปดำเนินการซื้อปัจจัยการผลิตดังกล่าวมาเบิกจ่ายตามขั้นตอนทางราชการในภายหลัง นอกจากปัจจัยการผลิตในรูปแบบเงินแล้วยังได้สนับสนุนปัจจัยการผลิตในรูปแบบอื่น เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ในการกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น

นอกจากนั้นเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.8) ได้เตรียมความพร้อมให้แก่เกษตรกรโดยการจัดอบรมความรู้ความเข้าใจเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งในแง่ของหลักการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รายละเอียดในการดำเนินโครงการ พร้อมทั้งการศึกษาดูงานในแปลงการเกษตรทฤษฎีใหม่อันเป็นแปลงตัวอย่างเพื่อใช้สาธิตการแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินและแหล่งน้ำในบริเวณจังหวัดใกล้เคียง เช่น (1) โครงการแปลงตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ห้วยคิงเต่า จังหวัดเชียงใหม่ในภาคเหนือ (2) แปลงตัวอย่างศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (3) แปลงการเกษตรตัวอย่างตำบลทพรราช อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้วในภาคกลาง และ (4) แปลงตัวอย่าง ณ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8 จังหวัดพิจิตรในภาคใต้ เป็นต้น

สำหรับการสร้างเครือข่ายของโครงการ เกษตรและสหกรณ์จังหวัดร้อยละ 83.9 (ตาราง 4.1) ได้ดำเนินการโดยผลักดันให้ผู้เข้าร่วมโครงการเป็นผู้กระจายความรู้ในเรื่องสาระและประโยชน์ที่จะได้จากการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท อีกทั้งเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดในบางส่วนยังได้ใช้สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเป็นเสมือนศูนย์กลางในการเผยแพร่ความรู้และรับสมัครแรงงานที่ต้องการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ด้วย

สิ่งที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มแรงงานทั้งที่เป็นกลุ่มเกษตรกรทั่วไป และกลุ่มแรงงานคือนินที่ต้องการจะดำเนินชีวิตหรือทำการเกษตรในรูปแบบ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) จากมุมมองของเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดส่วนใหญ่ สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประการสำคัญ คือ (1) ผลลัพธ์ที่ได้จากการทำการเกษตรตามแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ รวมถึงปัจจัย

การผลิตและการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำที่จะได้รับจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และ (2) การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่

นอกจากนั้นเกษตรและสหกรณ์จังหวัดร้อยละ 78.3 แจ้งให้ทราบว่า ได้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในช่วงปี 2541 โดยการตรวจเยี่ยมเขียนแปลงการเกษตรของเกษตรกร และดูจากการบันทึกบัญชีฟาร์มซึ่งเป็นแบบบันทึกรายรับรายจ่ายของครอบครัวในเรื่องการทำการเกษตรและการอยู่อาศัยเป็นหลัก

2) การดำเนินโครงการระยะยาว

แนวทางการดำเนินโครงการในระยะยาวหรือในช่วงปี 2542 ที่ผ่านมาประกอบด้วยแนวทาง 5 ประการ ได้แก่ (1) การขยายผลในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่ม (2) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุนสินเชื่อผ่อนปรน (3) การสนับสนุนและการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านแหล่งน้ำ (4) การถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาดและการแปรรูปผลผลิต และ (5) การติดตามและประเมินผลโครงการ โดยเกษตรและสหกรณ์จังหวัดได้ให้รายละเอียดในการดำเนินงานทั้ง 5 แนวทางดังนี้

เกษตรและสหกรณ์จังหวัดร้อยละ 79.3 (ตาราง 4.1) ได้คัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการในระยะยาวเพิ่ม โดยรายงานว่าผู้ที่เข้าร่วมโครงการในระยะยาว (ปี 2542) เกือบทั้งหมดเป็นกลุ่มแรงงานที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรที่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือครอบครัว โดยผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมดนี้ประกอบด้วยผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้ในคู่มือปฏิบัติงานโครงการ 4 ประเภทประกอบด้วย

(1) กลุ่มแรงงานคืนถิ่นที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว

(2) กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว

(3) กลุ่มแรงงานคืนถิ่นที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และยังไม่มีแหล่งน้ำ

(4) กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และยังไม่มีแหล่งน้ำ

นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 4 ประเภทได้ถูกคัดเลือกและจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย (1) กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง (2) กลุ่มเครือข่ายโครงการ (3) กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ และ (4) กลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่ โดยเกษตรกรและสหกรณ์กล่าวว่าจะพิจารณาจากความสมัครใจเป็นหลัก ทั้งนี้แนวทางการดำเนินการสนับสนุนที่โครงการจะให้แก่เกษตรกรแต่ละกลุ่มและการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มจะแตกต่างกันออกไปตามที่ได้กำหนดไว้ในคู่มือการปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

อย่างไรก็ดีเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดประมาณครึ่งหนึ่ง (ตาราง 4.1) ระบุว่าได้ดำเนินการสนับสนุนปัจจัยการผลิต โดยใช้หลักการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในรูปแบบเงินเหมือนกันกับที่เคยได้ปฏิบัติมาแล้วในการดำเนินโครงการในปี 2541 โดยให้เกษตรกรเป็นผู้ดำเนินการซื้อปัจจัยการผลิตด้วยเงินทุนสำรองส่วนตัวก่อนแล้วจึงเบิกจ่ายคืนในภายหลัง ทั้งนี้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดให้เหตุผลว่า เพื่อให้เกษตรกรมีอิสระในการจัดหาปัจจัยการผลิตที่ต้องการ อีกทั้งมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ พร้อมทั้งวางแผนและรับผิดชอบต่อเงินทุนที่ลงไป

ทั้งนี้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดที่สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความประสงค์ที่จะให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการใช้เงินออมส่วนตัวในการซื้อปัจจัยการผลิต เพื่อใช้ในการดำเนินโครงการมากกว่าการใช้สินเชื่อ แม้ว่าเงินสินเชื่อจะมาจากการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ หรือแหล่งกู้ยืมปลอดดอกเบี้ยอื่น โดยเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดให้เหตุผลว่า โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มีจุดเน้นในเรื่องความพอมีพอกินและเลี้ยงตัวเองได้ ในขณะที่การกู้หนี้ยืมสินจะทำให้เกษตรกรกลับไปสู่วังวนของภาวะหนี้สิน และไม่เป็นไทแก่ตัวเองซึ่งเป็นวัฏจักรของความยากจน การกู้ยืมจึงเปรียบเสมือนการกระทำที่สวนทางกันกับแนวทางของทฤษฎีใหม่ซึ่งไม่น่าจะถูกต้องเท่าใดนัก

ในขั้นตอนการขยายผลซึ่งเน้นด้านการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดสรรแหล่งน้ำให้เกษตรกร เกษตรและสหกรณ์จังหวัดร้อยละ 72.8 (ตาราง 4.1) ได้ดำเนินการโดยการ บุคลากรให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการตามกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการตามกลุ่มที่ได้เข้าร่วม กล่าวคือ จะ บุคลากรให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการเต็มรูปแบบในกลุ่มสาธิตทดลองจนมีปริมาณสระน้ำประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่ในการทำเกษตร และจะสนับสนุนสระน้ำบางส่วนสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการที่ดำเนินโครงการโดยไม่ได้แบ่งพื้นที่ตามสัดส่วนในทฤษฎี นอกจากนี้ยังได้ประสานงานกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น โครงการชลประทานจังหวัดและพัฒนาที่ดินในจังหวัดในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้และการดูแลแหล่งน้ำอีกทางหนึ่งด้วย

การถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาดและการแปรรูปผลผลิตในการดำเนินโครงการระยะยาว เกษตรและสหกรณ์จังหวัดบางส่วน ได้ดำเนินการโดยการให้ความรู้ทั้งในด้านการแปรรูปผลผลิตและด้านการตลาด เช่น ราคาและความต้องการของตลาด อีกส่วนหนึ่งได้ประสานงานและติดต่อกับหน่วยราชการอื่น (เช่น พาณิชย์จังหวัด) ในการหาตลาด อย่างไรก็ตามเกษตรและสหกรณ์จังหวัดบางส่วนมีความเห็นว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการดำเนินโครงการควรดำเนินโครงการในลักษณะพอเพียงก่อน ต่อเมื่อมีผลผลิตมากพอจึงขยายผลทางด้านการตลาดออกไป

นอกจากนั้นเกษตรและสหกรณ์จังหวัดร้อยเอ็ด 32.5 (ตาราง 4.1) ระบุว่าได้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในช่วงปี 2542 โดยใช้วิธีการเดียวกันกับการติดตามในปี 2541 ที่ผ่านมา กล่าวคือใช้การตรวจเยี่ยมเยียนแปลงการเกษตรของเกษตรกร และพิจารณารายละเอียดเรื่องราวรับรายงานจากสถาบันที่บัญชีฟาร์มเป็นหลัก อย่างไรก็ตามเนื่องจากในปี 2542 ได้มีการจ้างบัณฑิตอาสาตามโครงการจ้างงานชั่วคราวสำหรับผู้มีการศึกษาซึ่งเป็น 1 ใน 9 มาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานแห่งชาติในปี 2542 เพื่อช่วยงานในหน่วยงานจึงได้ใช้วิธีการติดตามและประเมินผลโครงการ โดยการพิจารณาจากรายละเอียดในบันทึกการเยี่ยมเยียนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการของบัณฑิตอาสาอีกทางหนึ่งด้วย

4.1.2 ผลการดำเนินงาน: ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

นอกจากการสอบถามถึงแนวทางและหลักการดำเนินโครงการทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาวที่เกษตรและสหกรณ์จังหวัดได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติแล้ว ในการสัมภาษณ์ยังได้สอบถามเกษตรและสหกรณ์จังหวัดในประเด็นเกี่ยวกับผลของการปฏิบัติงานตามแนวทางการดำเนินโครงการทั้ง 10 ข้อ โดยให้เกษตรและสหกรณ์จังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโครงการในภาพรวมระดับจังหวัดประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานว่าได้ทำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด และประเมินประสิทธิผลของการดำเนินโครงการ ว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการปฏิบัติงานเป็นไปตามความต้องการหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

1) ประสิทธิภาพ

สำหรับประเด็นเรื่องประสิทธิภาพการดำเนินงานของโครงการในระยะเร่งด่วนและระยะยาว เกษตรและสหกรณ์จังหวัดส่วนใหญ่รายงานว่า การดำเนินงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริในปี 2541 และปี 2542 ในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณสมบัติ

ตามที่โครงการระบุส่วนใหญ่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดแต่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ในทุกตำบล โดยเกษตรและสหกรณ์จังหวัดให้เหตุผลว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากคุณลักษณะของพื้นที่ในบางตำบลไม่ตรงตามเกณฑ์ที่โครงการกำหนด เช่น คุณสมบัติของดินในบางพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว เพราะบางพื้นที่เป็นดินทรายและบางพื้นที่มีความเป็นกรดหรือด่างสูง

นอกจากนั้นเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยังระบุว่าเป็นเพราะพื้นที่ในบางตำบลอยู่ในเขตชลประทานซึ่งเป็นคุณสมบัติของพื้นที่ที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดกำกับโครงการที่ต้องการจะช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรในเขตพื้นที่ใช้น้ำฝนเป็นหลัก รวมไปถึงมีเกษตรกรบางรายที่ได้รับการคัดเลือกแล้วขอถอนตัวจากโครงการเนื่องจากไม่สามารถดำเนินโครงการตามกำหนดได้ เช่น เกษตรกรบางรายไม่ต้องการจะแบ่งพื้นที่แปลงเกษตรในการขุดสระน้ำเพราะเห็นว่าจะทำให้พื้นที่ในการผลิตลดลง และเกษตรกรบางรายใช้ที่ดินของบิดามารดาหรือญาติในการเข้าร่วมโครงการเมื่อมีความเห็นในเรื่องการแบ่งประโยชน์ในพื้นที่ใช้สอยไม่ตรงกัน อีกทั้งมีความต้องการที่จะกำหนดแผนการผลิตที่แตกต่างกันซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การขอถอนตัวในที่สุด

2) ประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพของการดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทั้งที่ได้จากการดำเนินงานระยะเร่งด่วนและการดำเนินงานระยะยาวที่ได้จากการประเมินของเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสามารถสรุปได้ดังตาราง 4.2

ตาราง 4.2 อัตราส่วนร้อยละของระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน

ระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน	อัตราส่วนร้อยละ
การดำเนินงานระยะเร่งด่วน	
มีประสิทธิภาพมาก	66.7
มีประสิทธิภาพปานกลาง	25.9
มีประสิทธิภาพน้อย	7.4
การดำเนินงานระยะยาว	
มีประสิทธิภาพมาก	52.0
มีประสิทธิภาพปานกลาง	40.3
มีประสิทธิภาพน้อย	7.7

สำหรับประสิทธิผลการดำเนินงานในระยะเร่งด่วน เกษตรและสหกรณ์จังหวัดส่วนใหญ่ประเมินว่าการปฏิบัติงานตามแนวทางและหลักการดำเนินโครงการในช่วงปี 2541 มีประสิทธิผลมาก ในขณะที่อีกร้อยละ 25.9 ประเมินว่าการดำเนินงานในช่วงดังกล่าวมีประสิทธิผลปานกลาง โดยมีเกษตรและสหกรณ์จำนวนไม่ถึงร้อยละ 10 ที่ระบุว่าผลการปฏิบัติงานระยะเร่งด่วนของโครงการมีประสิทธิผลน้อย

โดยเกษตรและสหกรณ์ส่วนหนึ่งให้เหตุผลที่ประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานในระดับสูงและปานกลางว่าเป็นเพราะเกษตรกรที่ได้คัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการปี 2541 เป็นผู้ที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำซึ่งเป็นไปตามที่โครงการต้องการ อีกทั้งการจัดอบรมยังทำให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินโครงการและหลักการของการเกษตรทฤษฎีใหม่ดีในระดับหนึ่ง รวมไปถึงจนถึงเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติงานได้จริง และยังสามารถนำแนวทางการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงไปถ่ายทอดให้กับผู้ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง อีกทั้งการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เรื่องทฤษฎีใหม่ยังได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากประชาชนและมีผู้ที่สนใจอยากจะเข้าร่วมในโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เป็นจำนวนมาก ในขณะที่เกษตรและสหกรณ์จังหวัดที่ประเมินว่าผลการปฏิบัติงานระหว่างปี 2541 มีประสิทธิผลน้อยให้เหตุผลว่าเป็นเพราะการดำเนินโครงการดังกล่าวในบางพื้นที่ยังเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมได้ไม่เด่นชัดนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจะให้เกษตรกรดำเนินโครงการให้ได้ผลต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควร

สำหรับการดำเนินโครงการในระยะยาว เกษตรและสหกรณ์จังหวัดประมาณครึ่งหนึ่ง (ตาราง 4.2) ประเมินว่าการดำเนินงานตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541 เป็นต้นมามีประสิทธิผลมาก นอกจากนั้นเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอีกส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 40.3) ระบุว่าผลการปฏิบัติงานโครงการในช่วงที่ผ่านมามีประสิทธิผลในระดับปานกลาง ในขณะที่เกษตรและสหกรณ์จังหวัดส่วนน้อยที่ประเมินว่าการทำงานตามแนวทางและหลักการดำเนินโครงการในปี 2542 และปี 2541 มีประสิทธิผลน้อย

สาเหตุหนึ่งที่เกษตรและสหกรณ์จังหวัดประเมินว่า การดำเนินโครงการในระยะยาวมีประสิทธิผลมากเพราะ สามารถคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2542 เพิ่มได้ครบถ้วนตามคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการที่โครงการได้ระบุ ทั้งที่เป็นเกษตรกรและแรงงานคีนถิ่น รวมถึงเป็นผู้ที่มีแหล่งน้ำและไม่มีแหล่งน้ำเป็นของตนเองในพื้นที่ นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมโครงการในระยะเร่งด่วนในปีที่ผ่านมาเริ่มได้ผลผลิตจากการดำเนินโครงการ และสามารถใช้แปลงเกษตรเป็นแหล่งศึกษาดูงานสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการชุดใหม่รวมถึงเกษตรกรอื่นในพื้นที่ ในขณะที่เกษตรและ

ต้องการเมื่อไม่ได้จึงไม่ให้ความร่วมมือ นอกจากนั้นเป็นเรื่องความไม่พร้อมของเกษตรกรในการรวมกลุ่มและเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางรายถอนตัวเพราะไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขบางประการของโครงการได้ โดยเหตุผลที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดรายงานว่าพบมากที่สุดคือ การขอถอนตัวออกจากโครงการเพราะไม่ต้องการจะใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งที่ตนเองมีไปขุดเป็นบ่อน้ำ และบางรายระบุว่าไม่ต้องการจดบันทึกบัญชีฟาร์มเป็นระยะเวลานานเท่าที่โครงการกำหนด

นอกจากปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการแล้ว กระบวนการดำเนินงานเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดร้อยละ 21.5 ระบุว่า เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ ปัญหาการดำเนินงานนี้ครอบคลุมประเด็นในเรื่องการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานในการจัดหาปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนในการขุดสระน้ำที่ดำเนินการสนับสนุนไม่ทันตามระยะเวลาเวลาในฤดูกาลทำเกษตรกรรมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

จากตาราง 4.3 นอกจากปัญหาและอุปสรรค 2 ประการข้างต้นแล้ว สิ่งที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดระบุว่า เป็นปัญหาของการดำเนินโครงการเรียงตามลำดับ คือ (1) ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณที่มีน้อยและมีความล่าช้าในการเบิกจ่าย (2) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ขาดเกณฑ์หรือหลักการที่มีความแน่นอนชัดเจนในการปฏิบัติ และต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ปฏิบัติหลายฝ่าย เมื่อได้รับการเสนอรายชื่อของเกษตรกรและพื้นที่ก็จำเป็นต้องรับไว้แม้ว่าเกษตรกรรายนั้นอาจจะมีคุณสมบัติตามที่โครงการกำหนดในบางด้านเท่านั้น ปัญหาในลำดับถัดไปอีกประการได้แก่ (3) ปัญหาการตลาด โดยเฉพาะเรื่องการขาดแคลนตลาดในการรองรับผลผลิตและขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้นำเข้าร่วมโครงการ และ (4) ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดกล่าวว่าระยะเวลาการดำเนินโครงการในปี 2541 มีความกระชั้นมากเกินไปจึงทำให้ยากที่จะปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายที่กำหนด

4.1.4 แนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ

เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดที่ได้ให้สัมภาษณ์ได้ตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการนำโครงการไปปฏิบัติในด้านต่างๆ และได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหารวมถึงแนวทางในการพัฒนาหลักการและวิธีในการดำเนินโครงการเพื่อให้โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น รวม 3 ข้อดังนี้

(1) ควรพิจารณาการสนับสนุนทางด้านวิชาการที่ให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหาในการสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา

สาระ หลักการ ข้อปฏิบัติของ “ทฤษฎีใหม่” ตลอดจนแนวทางการดำเนินชีวิตตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แก่เกษตรกร โดยอาจจัดการอบรมรวมถึงการฝึกปฏิบัติและดูงานจริงในสนามเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินโครงการได้อย่างถูกต้อง และสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในแนวทางการดำรงชีวิตแบบพอเพียงด้วยการเกษตรทฤษฎีใหม่ในชุมชนซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาไปสู่ “ทฤษฎีใหม่” ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ต่อไปในอนาคต

(2) ควรพิจารณาแผนการดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ตลอดจนขั้นตอนและข้อปฏิบัติในการดำเนินโครงการให้มีความแน่นอนชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายละเอียดในหลักการและกระบวนการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมในโครงการเพื่อให้ได้เกษตรกรที่มีความพร้อมและตั้งใจในการดำเนินโครงการ และควรพิจารณารายละเอียดของกระบวนการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำในด้านวิธีการและระยะเวลา เพื่อให้เกษตรกรได้รับปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำได้ทันกับเวลาและฤดูในการผลิต

(3) ควรสนับสนุนให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการขยายความรู้จากผู้ที่มีความชำนาญ การแลกเปลี่ยนผลิตผลทางการเกษตร และการต่อรองผลประโยชน์ในตลาดอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

4.2 ระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ในการศึกษาการนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ไปสู่การปฏิบัติในภาคสนาม นอกจากจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารราชการจังหวัด และเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการแล้ว ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นผู้นำโครงการไปสู่ภาคปฏิบัติก็เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเป็นแหล่งความรู้ที่ดีในการติดตามและประเมินผลโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลในแง่ของการดำเนินการแต่ละขั้นตอน ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนในการดำเนินการนั้น ๆ ตลอดจนการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในกิจกรรมของโครงการและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญห โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดเรื่องความลำดับดังนี้

4.2.1 การดำเนินงาน

การดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริประกอบด้วย ขั้นตอนการดำเนินงานทั้งสิ้น 9 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ (1) การประชาสัมพันธ์โครงการ (2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (4) การเตรียมความพร้อมให้เกษตรกร (5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน (7) การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ (8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร (9) การรายงานและการติดตามการดำเนินงานของโครงการ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ทำให้ได้รายละเอียดในการปฏิบัติงานจริงในสนามของแต่ละขั้นตอนดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ซึ่งกิจกรรมสำคัญประการหนึ่งก่อนที่จะมีการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการได้ดำเนินการ โดยเน้นให้เป้าหมายซึ่งในที่นี้ได้แก่เกษตรกรทั่วไปและแรงงานที่ว่างงานได้รับทราบถึง หลักเกณฑ์และวัตถุประสงค์ รวมถึงข้อปฏิบัติและเงื่อนไขของโครงการ โดยดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น รายการวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์เช่น หนังสือพิมพ์ประจำท้องถิ่น ใบปลิว และจดหมายเวียน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวสำหรับหมู่บ้าน รวมทั้งในหลายพื้นที่ได้ใช้การประชาสัมพันธ์โดยผ่านทางเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรงหรือขอความร่วมมือผ่านไปยังองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อให้ช่วยประชาสัมพันธ์ในทางอ้อม โดยการจัดประชุมชี้แจงให้กรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลทราบในรายละเอียดของโครงการเพื่อจะได้นำไปเผยแพร่แก่กลุ่มเป้าหมายของโครงการต่อไป

2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานแจ้งให้ทราบว่าขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักการและรูปแบบการดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) รวม

ทั้งแนวทางการปฏิบัติงานของโครงการให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายทุกระดับ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่เริ่มต้นจากการจัดประชุมสัมมนาเกษตรและสหกรณ์จังหวัด จังหวัดในระดับประเทศก่อน เพื่อชี้แจงรายละเอียดและวิธีการดำเนินโครงการ รวมถึงรูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เกษตรและสหกรณ์จังหวัดทราบ หลังจากนั้นเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจะจัดประชุมชี้แจงต่อคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัดและระดับอำเภอซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหลายหน่วยงาน เช่น เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เกษตรอำเภอ หัวหน้างานส่งเสริมการเกษตร ให้ได้ทราบรายละเอียดการดำเนินงานอีกครั้งหนึ่ง

3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร

การดำเนินงานของขั้นตอนการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรมีหลักการคล้ายกันกับขั้นตอนการเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ โดยก่อนที่จะทำการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดการประชุมและทำหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพร้อมทั้งแจ้งให้เกษตรและสหกรณ์จังหวัดทราบ หลังจากนั้นเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจะแจ้งให้คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานในระดับต่างๆ ในจังหวัดได้ทราบอีกครั้งหนึ่ง

การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรในระดับพื้นที่จะเริ่มต้นจากการสำรวจข้อมูลเรื่องคุณสมบัติของเกษตรกรและพื้นที่แปลงการเกษตรของเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย หลังจากนั้นคณะทำงานและคณะอนุกรรมการในระดับพื้นที่จะสรรหาผู้ที่มีคุณสมบัติตามที่โครงการกำหนด โดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ให้รายละเอียดในการพิจารณาคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการดังนี้

(1) สำหรับการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2541 จะพิจารณาจากผู้ที่มีแหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตรของตนเองเป็นหลัก เพราะในปี 2541 จะมีการสนับสนุนเฉพาะปัจจัยการผลิตในรูปแบบเงินเท่านั้น

(2) สำหรับการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2542 สามารถคัดเลือกจากผู้ที่มีและไม่มีแหล่งน้ำในพื้นที่ได้ เพราะสามารถคัดเลือกให้เข้าร่วมในกลุ่มที่ให้การสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำและปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน

(3) เกษตรกรหรือผู้ที่เข้าร่วมโครงการจะต้องเป็นผู้ที่มีพื้นที่น้อย โดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งระบุว่าควรมีพื้นที่เฉลี่ยอยู่ที่ 15-25 ไร่

(4) พื้นที่แปลงการเกษตรควรอยู่ในเขตการใช้น้ำฝนและมีฝนตกไม่มากนัก

(5) พื้นที่แปลงการเกษตรที่จะใช้ในการเข้าร่วมโครงการควรสามารถเข้าถึงได้ และใกล้แหล่งชุมชน เพราะจะต้องใช้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง

(6) เกษตรกรผู้ที่เข้าร่วมโครงการควรเป็นผู้ที่มีเงินออมพอสมควร เพราะจะต้องใช้เงินในการลงทุนซื้อปัจจัยการผลิตด้วยตนเองก่อน แล้วเบิกจ่ายกับทางรัฐในภายหลัง

(7) เกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการควรมีจำนวนแรงงานในจำนวนที่เพียงพอในการดำเนินโครงการ โดยเจ้าหน้าที่ส่วนหนึ่งระบุว่าควรมีจำนวนมากกว่า 3-4 คนขึ้นไป

เมื่อเจ้าหน้าที่และคณะทำงานได้คัดเลือกเกษตรกรผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการตามเกณฑ์แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการเสนอรายชื่อเกษตรกรให้คณะอนุกรรมการระดับจังหวัดพิจารณาความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ได้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ หลังจากนั้นแจ้งรายชื่อเกษตรกรที่ผ่านการพิจารณาให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทราบและอนุมัติอย่างเป็นทางการในลำดับถัดไป

4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมให้เกษตรกรว่า ได้ดำเนินการโดยการจัดประชุมสัมมนา พร้อมทั้งจัดอบรมเสวนา ตลอดจนการศึกษา ดูงานเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้ และเข้าใจถึงวิธีการทำงานการเกษตรทฤษฎีใหม่

นอกจากการเตรียมความพร้อมให้แก่เกษตรกรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังได้ขอความร่วมมือและประสานงานไปยังหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระดับพื้นที่ในการถ่ายทอดความรู้พื้นฐานในการทำเกษตรกรรมให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการดังรายละเอียดในตาราง 4.4

จากตาราง 4.4 ความรู้ที่เจ้าหน้าที่ได้ถ่ายทอดให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมากที่สุด คือ ความรู้ในเกี่ยวกับรายละเอียดของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การวางแผนและจัดทำการผลิตที่ระบุถึงการเลือกปลูกพันธุ์พืชและการแบ่งประโยชน์การใช้สอยพื้นที่ตั้งแต่เริ่มเข้าร่วมโครงการจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ และการจดบันทึกบัญชีฟาร์มซึ่งเป็นแบบบันทึกการรับจ่ายประจำวันในแปลงการเกษตร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้

เกษตรกรสามารถดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับคุณสมบัติทางกายภาพของพื้นที่

ตาราง 4.4 อัตราส่วนร้อยละของความรู้ที่เจ้าหน้าที่ระบุว่าได้อำยทอดให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

ประเด็นความรู้	อัตราส่วนร้อยละ
การเพาะปลูก	23.0
การเลี้ยงสัตว์	23.0
การปราบศัตรูพืช	11.7
การจัดการเรื่องน้ำ	4.0
การดูแลและปรับปรุงดิน	4.7
การตลาดและผลผลิต	10.2
รายละเอียดของขั้นตอนการเกษตรทฤษฎีใหม่	23.4

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการยังระบุว่าได้ให้ความรู้เรื่องการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ในอัตราส่วนเท่ากัน ในขณะที่ความรู้ในเรื่องการปราบศัตรูพืชโดยใช้สารเคมีและใช้สารอินทรีย์จากธรรมชาติ เช่น การใช้สารสะเดาและใบฝรั่ง เป็นความรู้ในลำดับถัดมาที่เจ้าหน้าที่เพิ่มเติมให้เกษตรกร และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้สัมภาษณ์ว่าได้ให้ความรู้เรื่องการตลาดและผลผลิต การดูแลและปรับปรุงดินให้มีความเหมาะสมกับพืชพันธุ์แต่ละแบบ และความรู้ในการใช้น้ำและการแบ่งสรรแหล่งน้ำ รวมถึงการดูแลรักษาแหล่งน้ำ ตามลำดับ

ด้วยความรู้ในรายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และความรู้เกี่ยวกับการเกษตรพื้นฐานที่เจ้าหน้าที่ได้อำยทอดให้เกษตรกร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการเชื่อว่า จะทำให้เกษตรกรมีความพร้อมในการดำเนินงานตามโครงการและสามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรทั้งปริมาณและคุณภาพให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วย

5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม

ตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่ง ขั้นตอนการจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริมเป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยหลังจากที่เกษตรกรได้รับการฝึกอบรมและศึกษาดูงานเพื่อเตรียมความพร้อมแล้ว

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องวางแผนการผลิตซึ่งจะใช้กำกับการดำเนินงานทางด้านการเกษตรไปจนตลอดโครงการ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐคอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านวิชาการ

เมื่อเกษตรกรได้จัดทำแผนการผลิตที่มีความเหมาะสมแล้วจะนำเสนอต่อเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเพื่อรับการพิจารณาว่ามีความสอดคล้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่หรือไม่ และเพื่อใช้แผนการผลิตในการประเมินค่าใช้จ่ายที่จะสนับสนุนให้เกษตรกร ทั้งนี้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานรวมทั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดและอำเภอจะร่วมกันวางแผนและระบุรายละเอียดกระบวนการและวิธีการที่จะให้การสนับสนุนแก่เกษตรกรเป็นรายๆ ไป

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังแสดงความคิดเห็นถึงหลักการสำคัญที่จะทำให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลคือ การดำเนินโครงการตามความต้องการของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ทั้งในลักษณะที่ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในขบวนการเรียนรู้ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการตัดสินใจในทางเลือกต่างๆ ด้วยตนเอง ดังนั้นเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการจึงได้ดำเนินการสำรวจความต้องการของเกษตรกรดังรายละเอียดในตาราง 4.5

ตาราง 4.5 อัตราส่วนร้อยละของวิธีสำรวจความต้องการของเกษตรกร

วิธีสำรวจความต้องการของเกษตรกร	อัตราส่วนร้อยละ
การสอบถามความต้องการจากเกษตรกร	48.0
การให้เกษตรกรจัดทำร่างแผนการผลิตด้วยตนเอง	38.0
วิธีการอื่นๆ	14.0

จากตาราง 4.5 วิธีการสำรวจความต้องการของเกษตรกรที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการส่วนใหญ่ใช้ได้แก่ (1) การประชุมชี้แจงในรายละเอียดการจัดทำแผนการผลิตและสอบถามความต้องการจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการโดยตรง และ (2) การสำรวจโดยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจัดทำร่างแผนการผลิตด้วยตนเองก่อนแล้วจึงนำมาพิจารณาและแนะนำอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้วิธีที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานใช้คือ การพิจารณาวางแผนการผลิตจากความเป็นไปได้และความเหมาะสมของพื้นที่ของเกษตรกรในการผลิตและการตลาด และนำเสนอให้เกษตรกรเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ

อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาในภาพรวม เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกล่าวว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของขั้นตอนการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและส่งเสริม คือให้การสนับสนุนที่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน

การดำเนินงานของขั้นตอนนี้เป็นไปเพื่อให้การเบิกจ่ายเงินงบประมาณตามโครงการเป็นไปอย่างถูกต้องและรวดเร็ว โดยในขั้นตอนนี้มีความเกี่ยวข้องกับมีผู้ปฏิบัติ 3 ฝ่ายคือ (1) เกษตรและสหกรณ์จังหวัด (2) กองแผนงานและโครงการพิเศษสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ (3) กองคลัง สำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้รายละเอียดการดำเนินงานในภาคปฏิบัติว่า ขั้นตอนนี้เริ่มต้นจากการจัดทำรายงานการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรที่จะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำจืดตามกลุ่มที่เข้าร่วม หลังจากนั้นจึงเสนอให้กับกองแผนงานและโครงการพิเศษกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อพิจารณาจัดสรรการสนับสนุนตามความเหมาะสม และร่วมมือกับฝ่ายวิศวกรรมในการจัดการประกวราค่าฯชุดสระน้ำ เมื่อแล้วเสร็จได้ส่งผลการประกวราค่าฯให้กองแผนงานและโครงการพิเศษเพื่อทำการเบิกจ่าย และโอนเงินตามลำดับ

7) เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่

ในขั้นตอนการให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำและการสนับสนุนทางด้านวิชาการต่างๆ เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง เพื่อให้เกษตรกรที่ได้รับการพิจารณาและอนุมัติแผนการผลิตที่มีความสอดคล้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่แล้วได้ดำเนินการตามแผนการผลิตที่เสนอ ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนความรู้เพื่อประกอบการพิจารณาของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในการจัดหาปัจจัยการผลิต โดยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ดำเนินการลงทุนและจัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังได้ร่วมมือกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในการฝึกอบรมเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในการจดบันทึกฟาร์ม รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลบัญชีฟาร์มแล้วบันทึกเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้แก่เกษตรกร

ภาระที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องทำคือ การออกตรวจสอบการดำเนินงานของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละรายว่าได้ดำเนินการผลิตตามแผนการผลิตที่ได้รับการอนุมัติจากเกษตรและสหกรณ์จังหวัดครบถ้วนตามที่ได้ตกลงไว้หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อใช้ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาจ่ายเงินค่าปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรที่ได้ดำเนินการตามแผนการผลิตที่ได้เสนอไว้

เมื่อตรวจสอบการดำเนินงานของเกษตรกรว่าเป็นไปตามแผนการผลิตที่ได้ลงนามทำสัญญากับเกษตรและสหกรณ์จังหวัดแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะจ่ายเงินให้แก่เกษตรกรตามใบสำคัญการซื้อปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้ซื้อมาด้วยเงินส่วนตัวตามจริง แต่ไม่เกินรายละ 5,000 บาท โดยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้รับเงินค่าปัจจัยการผลิตแล้วลงชื่อไว้เป็นหลักฐานด้วย ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในบางจังหวัดแจ้งให้ทราบว่าได้มีการจัดงานเพื่อจ่ายเงินปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการอย่างเป็นทางการด้วย

9) การรายงานและการติดตาม

การรายงานและติดตามผลการดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ โดยวิธีที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานใช้คือการเขียนเขียนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อสอบถามถึงความก้าวหน้าในการดำเนินโครงการ นอกจากนั้นได้จัดบันทึกการติดตามและรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามแบบรายงานผลการดำเนินงานแบบที่ 7 ในคู่มือการปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ปี 2541 และแบบการติดตามและการรายงานแบบที่ 10 ในคู่มือการปฏิบัติงานโครงการปี 2542

อย่างไรก็ดีในปี 2542 ได้มีการจัดจ้างบัณฑิตอาสาตามโครงการมาตรการจ้างงานชั่วคราวสำหรับผู้มีการศึกษาตามมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานแห่งชาติ ที่เสนอโดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมด้วยงบเงินกู้ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank) ให้ทำงานภายใต้โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ดังนั้นภาระงานในการติดตามและการรายงานผลการดำเนินงานในบางส่วนจึงได้รับการแบ่งเบาไป

ในการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและบัณฑิตอาสาได้ลงรายละเอียดและจัดทำแบบรายงานผลการดำเนินงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และรวบรวมส่งกองแผนงานและโครงการพิเศษ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นรายสัปดาห์ โดยรายละเอียด

ในแบบรายงานผลการดำเนินงานจะประกอบด้วยรายการงบประมาณที่ใช้ในการบริหารโครงการ
งบจัดเสวนาอบรม และงบอุดหนุนปัจจัยการผลิตในลักษณะสอดคล้อง

นอกจากนั้นในแบบรายงานยังมีรายการประเมินการทำงานในกิจกรรมปฏิบัติ 9
ประการ ได้แก่ (1) การประชาสัมพันธ์ (2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (3) การคัดเลือกพื้นที่และ
เกษตรกร (4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (5) การสนับสนุนสระน้ำ (6) การจัดทำแผนการผลิต
และการส่งเสริม (7) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน (8) เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ และ
(9) การตรวจสอบและจ่ายเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต ซึ่งจำแนกเป็นการบันทึกเป้าหมายและระยะ
เวลาดำเนินการตลอดปี กับรายการบันทึกผลการดำเนินงานและระยะเวลาในการปฏิบัติแบบสะสม
อีกทั้งยังมีรายการบันทึกปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการในช่วงท้ายด้วย

4.2.2 ความสำคัญของขั้นตอนการดำเนินโครงการในทัศนะของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

นอกจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะให้รายละเอียดของการดำเนินงานจริงในภาคสนาม
ของขั้นตอนการดำเนินงานทั้ง 9 ขั้นตอนแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังได้แสดงทัศนะถึงความสำคัญ
ของขั้นตอนการดำเนินงานในแต่ละขั้นในระดับที่แตกต่างกันออกไปดังรายละเอียดในตาราง 4.6

ตาราง 4.6 อัตราส่วนร้อยละความสำคัญของขั้นตอนการดำเนินโครงการ

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อัตราส่วนร้อยละ
การประชาสัมพันธ์	6.5
การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่	2.6
การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร	51.9
การเตรียมความพร้อมเกษตรกร	9.1
การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม	13.0
การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน	2.6
การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่	13.0
การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร	0.0
การติดตามและการรายงาน	1.3

จากการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกินกว่าครึ่งระบุว่าขั้นตอนการคัดเลือกพื้นที่ และเกษตรกรเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุดในขั้นตอนการดำเนินโครงการ โดยให้เหตุผลว่าการ คัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและจะต้องคัดเลือกให้ได้ผู้ ที่มีคุณสมบัติตามที่โครงการกำหนด เพราะการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระ ราชดำริ) ต้องอาศัยความเข้าใจ ความสามารถและความพยายามของเกษตรกรเป็นสำคัญโดยเจ้าหน้าที่ ของรัฐมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเพียงบางด้านเท่านั้น

ขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสัดส่วนเท่ากันระบุว่ามีความสำคัญเป็นลำดับที่ 2 คือ (1) ขั้นตอนการจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม และ (2) ขั้นตอนการให้เกษตรกรดำเนินการ เกษตรทฤษฎีใหม่ การที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้ความสำคัญกับขั้นตอนทั้งคู่มาก เพราะเจ้าหน้าที่ เชื่อว่าความสำเร็จของโครงการส่วนหนึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการผลิตของเกษตรกร ดังนั้นถ้าเกษตรกรมีแผนการผลิตที่มีความเหมาะสมและเกิดขึ้นมาจากความต้องการก็难怪จะทำให้ เกษตรกรมีความเพียรในการดำเนินการเกษตรและสามารถดำเนินโครงการตามแผนการผลิตที่ได้ วางไว้ได้จนสิ้นสุดโครงการ และเจ้าหน้าที่บางส่วนต้องการให้เกษตรกรจัดทำและดำเนินงานตาม แผนการผลิตอย่างถูกต้องตามหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

นอกจากขั้นตอนทั้ง 3 แล้วเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ให้ความสำคัญของขั้นตอนอื่นๆ ในสัดส่วนที่กระจายกันออกไป โดยมีเจ้าหน้าที่ร้อยละ 9.1 ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการเตรียม ความพร้อมให้เกษตรกรเพราะขั้นตอนนี้จะพียงเป็นขั้นตอนพื้นฐานที่จะทำให้เกษตรกรมีความรู้ความ เข้าใจและสามารถดำเนินโครงการต่อไปได้ ในขณะที่เจ้าหน้าที่อีกร้อยละ 6.5 ให้ความสำคัญกับ การประชาสัมพันธ์เพราะเป็นด่านแรกที่จะทำให้เกษตรกรได้รู้จักโครงการ และเป็นขั้นตอนที่มี สามารถทำให้ประชาชนทั่วไปทั้งที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการมีความรู้ในเรื่องการเกษตร ทฤษฎีใหม่มากขึ้น

อย่างไรก็ดียังมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งในจำนวนเท่ากันให้สัมภาษณ์ว่า การ เตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่และการเตรียมการเบิกจ่ายเงินเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากที่สุด โดย ให้เหตุผลสนับสนุนว่าการดำเนินงานโครงการจะต้องเริ่มจากการพัฒนาความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ เสียก่อนเพราะเจ้าหน้าที่จะต้องมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกษตรกรเป็นจำนวนมาก ถ้าเจ้าหน้าที่ผู้ ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน โครงการคงไม่สามารถเดินไปสู่จุดแห่งความ สำเร็จได้ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ที่ให้ความสำคัญกับการเบิกจ่ายให้เหตุผลในมุมมองที่เน้นให้เกิดการ เบิกจ่ายเงินให้ถึงมือเกษตรกรให้เร็วที่สุดโดยมีความผิดพลาดน้อยที่สุด

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ส่วนที่เหลือ ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการติดตามและรายงาน มากที่สุด เพราะเห็นประโยชน์ทางข้อมูลที่จะได้จากการรายงานและติดตามการดำเนินงานเพื่อใช้

ในการลดความผิดพลาดของการดำเนินงาน พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพการปฏิบัติงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในภาคสนามอีกด้วย

4.2.3 ผลการดำเนินงาน: ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับโครงการเป็นอย่างดี ทั้งในแง่ของการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติและรายละเอียดในทุกประการเกี่ยวกับโครงการในภาคสนาม รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มประชากรเป้าหมายที่เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ ในการติดตามและประเมินผลครั้งนี้จึงได้ให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการในแต่ละจังหวัดที่เป็นเป้าหมายทำการประเมินประสิทธิภาพของการปฏิบัติของตนว่าได้ทำลุล่วงไปมากน้อยเพียงใด และประเมินผลลัพธ์ที่ได้ดำเนินการว่าเป็นไปตามความต้องการหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ดังรายละเอียดในตาราง 4.7 และตาราง 4.8 ตามลำดับ

ตาราง 4.7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ของระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ประสิทธิภาพ			
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
การประชาสัมพันธ์	84.7	18.5	30	100
การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่	87.3	17.3	40	100
การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร	82.8	17.8	30	100
การเตรียมความพร้อมเกษตรกร	84.6	17.3	30	100
การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม	87.4	14.5	40	100
การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน	91.3	15.4	40	100
การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่	81.8	19.9	10	100
การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร	92.9	12.6	50	100
การติดตามและการรายงาน	91.9	11.9	50	100
ทุกขั้นตอนรวมกัน	87.1	12.2	48	100

1) ประสิทธิภาพ

ผลจากการประเมินประสิทธิภาพในตาราง 4.7 พบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินระดับประสิทธิภาพในการดำเนินงานของทุกขั้นตอนรวมกันที่ระดับเฉลี่ยร้อยละ 87.1 โดยมีความแตกต่างพอสมควรกล่าวคือต่ำสุดที่ระดับร้อยละ 48.0 และสูงสุดที่ระดับร้อยละ 100

เมื่อพิจารณาลงไปรายละเอียดของระดับประสิทธิภาพในแต่ละขั้นตอนจะเห็นได้ว่าขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินว่ามีประสิทธิภาพสูงสุดคือ ขั้นตอนการตรวจสอบและจ่ายเงินให้แก่เกษตรกร โดยมีระดับประสิทธิภาพอยู่ที่ร้อยละ 92.9 ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกล่าวให้เหตุผลว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มีแบบแผนแน่นอน สามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งกระบวนการเบิกจ่ายเป็นการดำเนินงานที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว

ขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินว่ามีประสิทธิภาพในลำดับถัดไปได้แก่ (1) ขั้นตอนการติดตามและการรายงาน (2) ขั้นตอนการเตรียมการเบิกจ่ายเงิน (3) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (4) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (5) การประชาสัมพันธ์ (6) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (7) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (8) และขั้นตอนการให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามลำดับ

เมื่อสอบถามถึงสาเหตุที่เจ้าหน้าที่ประเมินระดับประสิทธิภาพของขั้นตอนการติดตามและการรายงาน และขั้นตอนการเตรียมการเบิกจ่ายเงินในระดับสูง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งชี้แจงให้ทราบว่าขั้นตอนทั้งคู่นี้เป็นขั้นตอนที่ถือเป็นหน้าที่ปฏิบัติอยู่แล้ว อีกทั้งยังสามารถทำได้ในกรอบระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอีกส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงเหตุผลที่ประเมินประสิทธิภาพของขั้นตอนการจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ การประชาสัมพันธ์ และการเตรียมความพร้อมเกษตรกรในระดับถัดมา ว่าเป็นเพราะการดำเนินงานทั้ง 4 ขั้นตอนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม และการเตรียมความพร้อมเกษตรกรซึ่งเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินงานจนตลอดขั้นตอน ดังนั้นการปฏิบัติงานให้ได้จำนวนและปริมาณตามที่กำหนดไว้จึงมีได้ขึ้นอยู่กับ การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเพียงฝ่ายเดียว

อย่างไรก็ดีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอีกจำนวนหนึ่งได้ให้เหตุผลที่ประเมินประสิทธิภาพในการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร และการให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ใน 2 ระดับท้ายสุด เพราะว่าการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดให้ได้ครบตามจำนวน และการดำเนินการสนับสนุนปัจจัยการผลิตไม่ว่า

จะเป็นปัจจัยการผลิตในรูปเงินทุนอุดหนุนหรือแหล่งน้ำ รวมถึงการสนับสนุนพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ให้เกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรมีความพร้อมในการทำการเกษตรได้จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินงานพอสมควร

2) ประสิทธิภาพ

นอกจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะประเมินระดับประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการในขั้นตอนต่างๆ แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการในภาคสนามยังได้ประเมินระดับประสิทธิผลของการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนด้วยการให้คะแนนเป็นอัตราส่วนร้อยโดยพิจารณาจากการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานกับผลที่ตั้งใจจะให้เกิดขึ้น ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

ตาราง 4.8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ของระดับประสิทธิผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ประสิทธิภาพ			
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
การประชาสัมพันธ์	78.6	21.3	20	100
การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่	82.1	18.5	30	100
การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร	75.6	19.4	10	100
การเตรียมความพร้อมเกษตรกร	79.5	19.0	20	100
การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม	81.5	17.7	30	100
การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน	89.4	16.3	40	100
การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่	76.4	21.0	10	100
การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร	91.4	13.2	50	100
การติดตามและการรายงาน	88.1	14.5	50	100
ทุกขั้นตอนรวมกัน	82.5	13.3	43	100

จากผลการประเมินประสิทธิผลในตาราง 4.8 พบว่าเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานระดับประสิทธิผลการดำเนินงานในทุกขั้นตอนรวมกันที่ระดับ 82.5 โดยมีความแตกต่างภายในพหุสมการ กล่าวคือต่ำสุดในระดับร้อยละ 43 และสูงสุดในระดับร้อยละ 100 เมื่อเปรียบเทียบกับระดับประสิทธิภาพรวมในตาราง 4.7 จะเห็นได้ว่ามีระดับใกล้เคียงกัน โดยมีระดับต่ำกว่าระดับประสิทธิภาพรวมเฉลี่ยร้อยละ 5 โดยประมาณ

อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาระดับประสิทธิผลเรียงตามลำดับจากมากไปน้อยจะเห็นได้ว่าขั้นตอนที่มีประสิทธิผลสูงสุดคือขั้นตอนการตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร รองลงมาได้แก่การเตรียมการเบิกจ่าย การติดตามและการรายงาน การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม การเตรียมความพร้อมเกษตรกร การประชาสัมพันธ์ การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ และขั้นตอนการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเป็นขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินว่ามีระดับประสิทธิผลต่ำที่สุด (ตาราง 4.8)

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงสาเหตุที่ประเมินให้ขั้นตอนการตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร และการเตรียมการเบิกจ่าย รวมทั้งขั้นตอนการติดตามและการรายงานมีระดับประสิทธิผลสูงที่สุดใน 3 อันดับแรก เพราะเจ้าหน้าที่ได้ออกตรวจสอบติดตามการดำเนินงานของเกษตรกรและพบว่าส่วนมากเป็นได้ดำเนินการตามแผนการผลิตไปบ้างแล้วในบางส่วน นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังสามารถจัดทำข้อมูลประกอบการพิจารณาในการเบิกจ่ายค่าปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรที่ดำเนินโครงการตามแผนการผลิตที่ได้ทำสัญญาไว้กับเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดได้ตามที่กำหนดไว้ในกรอบเวลา และได้รับคำชมเชยจากผู้เข้าร่วมโครงการเป็นอันมาก

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ยังผลให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีความเข้าใจในหลักการและแนวทางการดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มากขึ้น ผสมกับเกษตรกรที่ผ่านการอบรมในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมเกษตรกรจำนวนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ อีกทั้งเมื่ออาศัยความร่วมมือจากเกษตรกรและความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนมากสามารถจัดทำแผนการผลิตที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพทางกายภาพได้ดีพอสมควร

อย่างไรก็ดีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอีกส่วนหนึ่งมีความกังวลในการประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่สามารถกระทำได้อย่างทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งได้แสดงความห่วงใยต่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในบางส่วนที่กำลังดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ต้องดำเนินการเกษตร ทั้งที่ยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ยังขาดการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ

ให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมในกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ยังไม่แล้วเสร็จ ซึ่งทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ไม่เต็มที่นัก

เมื่อสอบถามถึงเหตุผลที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินประสิทธิผลขั้นตอนการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรในระดับต่ำที่สุดในขั้นตอนทั้งหมด เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานชี้แจงให้ทราบว่า เนื่องจากการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควรในการตัดสินใจพิจารณาคุณสมบัติของเกษตรกร ได้ครบถ้วนทุกด้านที่โครงการระบุ อีกทั้งกระบวนการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเป็นขั้นตอนที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่และคณะทำงานมาก ดังนั้นการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการจึงมีเกณฑ์ที่ค่อนข้างหลากหลายและยากแก่การพิจารณาตัดสินใจและคัดเลือกกว่าจะให้ผู้ใดเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในโครงการ นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางรายเมื่อทราบเงื่อนไขการปฏิบัติของโครงการซึ่งมีรายละเอียดค่อนข้างมากจึงขอถอนตัวออกไป

3) ผลการดำเนินงานในภาพรวม

นอกจากจะให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินโครงการแล้ว ในการสัมภาษณ์ยังได้สอบถามถึงความก้าวหน้าของการทำงานของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วย โดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งกล่าวว่า ในการดำเนินงานขั้นแรกของการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ต้องการให้เกษตรกรมีความพร้อมพอกินนั้น เกษตรกรผู้เข้าร่วมในปี 2541 ที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตครบถ้วนและดำเนินโครงการแล้ว เริ่มมีผลผลิตจากการเกษตรทฤษฎีใหม่พอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือผลผลิตข้าวและผลผลิตทางการเกษตรอื่นซึ่งช่วยให้เกษตรกรสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายที่จะต้องซื้อจากภายนอกได้พอสมควร สำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งในปี 2542 ยังได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตไม่ครบถ้วน จึงสามารถดำเนินการผลิตได้ในขอบเขตที่จำกัดและมีผลผลิตจากการเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่มากนัก

อย่างไรก็ดีแม้ว่าผลการดำเนินงานในขั้นแรกของการ “ทฤษฎีใหม่” ยังอยู่ในขั้นค่อยเป็นค่อยไปและต้องอาศัยการพัฒนาการอีกสักระยะหนึ่ง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้รายงานว่าการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้เริ่มสร้างความสามัคคี และมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการด้วยกันเองและระหว่างผู้อาศัยอื่นในชุมชน ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเชื่อว่าจะทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ได้ระบุรายละเอียดความก้าวหน้าของขั้นนี้ในตาราง 4.9

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ (ตาราง 4.9) รายงานให้ทราบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทั้งในปี 2541 และปี 2542 ได้เริ่มมีการแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันในระดับชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียง โดยสิ่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการประมาณครึ่งหนึ่งได้ทำการแลกเปลี่ยนในกลุ่มคือประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการเกษตรด้านต่างๆ และที่สำคัญคือประสบการณ์ที่ได้รับในการดำเนินงานการเกษตรทฤษฎีใหม่ นอกจากนั้นเกษตรกรอีกจำนวนหนึ่งได้แลกเปลี่ยนพันธุ์พืชที่ใช้ในการเพาะปลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์ข้าวที่จะใช้ปลูกหมุนเวียนในนาและพันธุ์ไม้ผล รวมถึงบางส่วนได้แลกเปลี่ยนพันธุ์สัตว์เช่น สุกร ไก่ และเป็ด ที่เลี้ยงไว้ใช้ในการบริโภคและขายด้วย

ตาราง 4.9 อัตราส่วนร้อยละการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

การดำเนินงาน	อัตราส่วนร้อยละ
มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในกลุ่ม	65.9
สิ่งที่ได้แลกเปลี่ยนในชุมชน	
พันธุ์พืช	26.4
พันธุ์สัตว์	23.0
ประสบการณ์ในการทำงานและการเกษตรทฤษฎีใหม่	50.6
มีวิทยากรที่เป็นเกษตรกรในชุมชน และมีการถ่ายทอดความรู้	87.5
ความรู้ที่ได้ทำการถ่ายทอด	
การเพาะปลูก	33.3
การเลี้ยงสัตว์และประมง	25.9
การจัดแปลงการเกษตรและการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่	24.4
ประโยชน์ในการรวมกลุ่มและการดูงาน	8.2
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	8.2

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ยังได้รายงานว่ามีวิทยากรที่เป็นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกิดขึ้นในชุมชน โดยเกษตรกรเหล่านี้ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรด้านต่างๆ แก่เกษตรกรผู้อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความรู้ในเรื่องการเพาะปลูก รองลงมาได้แก่ การเลี้ยงสัตว์และการประมง การจัดแปลงการเกษตรและการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อเพิ่มประโยชน์และเพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิต รวมไปถึงการใช้และรักษาแหล่งน้ำในแปลงการเกษตร นอกจากนั้นเป็นเรื่องประโยชน์ที่จะได้จากการรวมกลุ่ม เช่น การสร้างอำนาจในการต่อรอง

และการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันในกลุ่ม รวมถึงการจัดดูงานเพื่อรับแนวคิดและวิธีการทำงานเพื่อเพิ่มผลผลิตให้แปลงการเกษตร และการให้ความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีการทางธรรมชาติ และการแปรรูปผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค ตามลำดับ

ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งกล่าวว่า การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์และการถ่ายทอดความรู้ในหมู่เกษตรกรด้วยกันเองจะเอื้อประโยชน์ในเรื่องการใช้ภาษา ซึ่งจะยังผลให้เกิดความเข้าใจและสามารถเห็นถึงประโยชน์สูงสุดของการเกษตรทฤษฎีใหม่ร่วมกันในกลุ่มเกษตรกร และเพื่อจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนดังกล่าวขึ้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจำนวนหนึ่งได้ดำเนินการผลักดันในหลายรูปแบบ เช่น การจัดอบรมดูงานและชี้ให้เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม การคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อใช้เป็นแปลงตัวอย่างในการสาธิตและจุดแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตร การเชิญเกษตรกรผู้มีความรู้ความชำนาญมาเป็นวิทยากรรับเชิญในการประชุมเกษตรกร รวมไปถึงในบางจังหวัดได้ดำเนินการจัดประกวดแปลงการเกษตรดีเด่นเพื่อใช้เป็นแปลงสาธิตการเกษตรทฤษฎีใหม่ในชุมชน เป็นต้น

4) ผลการดำเนินงานโดยสรุป

เมื่อกล่าวถึงผลการดำเนินงานจากการประเมินของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโดยสรุปจะพบว่า การปฏิบัติงานในขั้นตอนต่างๆ ของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทำให้เกิดผลการดำเนินงานในระดับที่สูงทั้งในแง่ของประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในระดับร้อยละ 87.1 และร้อยละ 82.5 ตามลำดับ

นอกจากนั้นเกษตรกรในบางส่วนได้รับประโยชน์จากผลผลิตที่ได้ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว และในหมู่เกษตรกรบางกลุ่มได้เริ่มมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ทั้งในแง่ของผลผลิตทางการเกษตรและประสบการณ์การทำเกษตรกรรม รวมถึงความรู้ในการจัดการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตามแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งเชื่อว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีและจะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการในที่สุด

4.2.3 ปัญหาและอุปสรรค

ในการศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการส่วนหนึ่งได้ทำการศึกษาจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ถึงความยากและง่ายในการดำเนินงานในขั้นตอนการดำเนินโครงการทั้ง 9 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย (1) การประชาสัมพันธ์ (2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (3) การคัด

เลือกพื้นที่และเกษตรกร (4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน (7) เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ (8) การตรวจสอบและการจ่ายเงิน (9) การรายงานและติดตามผล พร้อมทั้งเหตุผลที่ระบุการประเมินความยากง่ายนั้น ดังรายละเอียดในตาราง 4.10

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ (ตาราง 4.10) เห็นพ้องต้องกันว่า ขั้นตอนการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด โดยให้เหตุผลสนับสนุนว่าเป็นเพราะเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรยังขาดความเข้มข้นของควมมีวัตถุประสงค์ เช่น เกณฑ์ที่จะใช้ระบุความยากจนของเกษตรกรจะพิจารณาจากดัชนีหรือตัวชี้วัดใด รวมทั้งขนาดพื้นที่ถือครองของเกษตรกรที่บางรายมีน้อยหรือมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ประมาณ 15 ไร่) เป็นต้น

นอกจากนั้นการจัดแบ่งจำแนกกลุ่มของเกษตรกรที่จะให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตในลักษณะที่แตกต่างกันก็เป็นสิ่งที่ยากแก่การดำเนินการ เพราะเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีจำนวนมากและคุณสมบัติในแต่ละด้านของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการยังมีความแตกต่างกัน รวมทั้งความยากอันเกิดจากระยะเวลาที่สั้นกระชั้นโดยเฉพาะการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2541 ให้ครบตามจำนวนและวัตถุประสงค์

ตาราง 4.10 อัตราส่วนร้อยละความยากในการดำเนินงานจำแนกตามขั้นตอนการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อัตราส่วนร้อยละ
การประชาสัมพันธ์	13.4
การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่	19.3
การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร	60.9
การเตรียมความพร้อมเกษตรกร	43.3
การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม	36.4
การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน	25.3
การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่	52.9
การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร	26.8
การติดตามและการรายงาน	20.9

ขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกินกว่าครึ่ง ระบุว่ามีความยากเป็นลำดับที่ 2 ได้แก่ การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้เหตุผลว่าเป็นเพราะ

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการยังไม่เข้าใจถึงลักษณะการดำเนินโครงการในลักษณะนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มแปลงสาธิตและทดลองซึ่งจะต้องแบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินออกเป็น 4 ส่วนในอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 นอกจากนั้นเกษตรกรบางรายต้องการจะใช้พื้นที่ร้อยละ 30 ที่จะต้องใช้ในการขุดสระน้ำมาเป็นพื้นที่ในการทำเกษตรด้วย และมองว่าการใช้พื้นที่ขุดเป็นสระน้ำถึง 3 ใน 10 ของพื้นที่เป็นการสิ้นเปลืองและจะทำให้พื้นที่ในการทำเกษตรน้อยลงและจะยังผลให้ได้รายได้ลดลงตามไปด้วย อีกทั้งยังมีปัญหาในเรื่องการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐในการให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตและสระน้ำให้กับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วย

การขาดความเข้าใจในเนื้อหาสาระและหลักปฏิบัติของ “ทฤษฎีใหม่” อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาในเรื่องการเตรียมความพร้อมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ โดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเห็นว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นลำดับถัดมาจากการให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเจ้าหน้าที่ให้ความเห็นว่าขั้นตอนนี้มีความยากเพราะเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนมากเป็นผู้ไม่มีความรู้ และมีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ

ขั้นตอนการจัดทำแผนการผลิตและการส่งเสริมเป็นขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมองว่าเป็นขั้นตอนที่มีความยากในลำดับที่ 4 เพราะเกษตรกรไม่มีความรู้ และขาดความเข้าใจ ตลอดจนสภาพของพื้นที่และความพร้อมของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน อีกทั้งการทำแผนการผลิตและการส่งเสริมมีความหลากหลาย และมีรายละเอียดค่อนข้างมาก

ขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่แสดงความเห็นว่ามีความยากเป็นลำดับถัดมาได้แก่ การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร การเตรียมเบิกจ่ายเงิน การรายงานและติดตามผล การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ และการประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ การที่เจ้าหน้าที่จัดให้ขั้นตอนทั้ง 5 มีความยากน้อยกว่าการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ การเตรียมความพร้อมเกษตรกร การจัดทำแผนการผลิตและการส่งเสริม เพราะผู้ปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นเห็นว่าขั้นตอนทั้ง 5 นี้มีกรอบการปฏิบัติที่ชัดเจน และคล้ายกับขั้นตอนของการดำเนินงานตามปกติ

4.2.4 แนวทางแก้ไขปัญหามาและปรับปรุงโครงการ

เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้นำโครงการ ไปสู่การปฏิบัติด้วยความใกล้ชิดและเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการในทุกขั้นตอน ในการศึกษาติดตามประเมินผลโครงการนอกจากจะให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานแสดงทัศนะถึงความยากง่ายในการปฏิบัติงาน รวมทั้งประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการแล้ว ยังได้สอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับแนวทางในการ

แก้ปัญหาและสิ่งที่ควรปรับปรุงเพื่อให้โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ประสบความสำเร็จหรือมีประโยชน์มากยิ่งขึ้นด้วย

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ระบุแนวทางในการแก้ปัญหา รวมถึงประเด็นที่ควรปรับปรุง เพื่อให้การดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลรวม 6 ประการดังรายละเอียดในตาราง 4.11 โดยสามารถเรียงตามลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ (1) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต (2) การสนับสนุนทางด้านวิชาการ (3) กระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ (4) การปรับปรุงแผนงานและหลักการของการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้มีความชัดเจนมากขึ้น (5) การปรับปรุงในเรื่องการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ และท้ายสุด (6) งบประมาณ

ตาราง 4.11 อัตราส่วนร้อยละของประเด็นที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานระบุว่าควรปรับปรุง

ประเด็นที่ควรปรับปรุง	อัตราส่วนร้อยละ
การสนับสนุนปัจจัยการผลิต	21.3
การสนับสนุนด้านวิชาการ	21.0
กระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่	20.8
แผนงานและหลักการของการเกษตรทฤษฎีใหม่	17.9
การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	10.8
งบประมาณ	8.2

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของข้อเสนอแนะที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ให้สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้เสนอให้ปรับปรุงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการใน 3 มิติ ประกอบด้วย (1) ปริมาณ (2) ความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และ (3) ความเหมาะสมทางด้านเวลา โดยที่เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นว่าควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตในปริมาณที่มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยในรูปเงินหรือสิ่งของหรือพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ นอกจากนั้นการจัดหาแหล่งน้ำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการควรพิจารณาให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ และควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมกับเวลาและฤดูในการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วย

จุดเน้นในการปรับปรุงการสนับสนุนด้านวิชาการที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการเสนอคือการสร้างความเข้าใจให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและเกษตรกรทั่วไปให้มากขึ้น และควรมีความต่อเนื่องทั้งในด้านแนวคิดและหลักการการดำเนินชีวิตตามแนว “ทฤษฎีใหม่” รวมไปถึงความ

รู้ในวิชาการทางด้านการเกษตร ตลอดจนการอบรมความรู้แก่เจ้าหน้าที่เพิ่มเติมเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานและดำเนินโครงการในทิศทางเดียวกัน

สิ่งที่ควรปรับปรุงเพิ่มเติมในด้านกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ ตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ ได้แก่ ความต่อเนื่องในการติดตามการดำเนินงานของเกษตรกรให้เป็นไปตามแผนการผลิตที่ได้วางไว้ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังระบุว่าความร่วมมือและประสานงานของเจ้าหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ เพื่อความรวดเร็วในการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและสื่อน้ำให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเป็นประเด็นสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม

การปรับปรุงความชัดเจนแน่นอนของแผนงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ตลอดจนความชัดเจน ความหมาย หลักการ และขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่” เป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานคิดมีความสำคัญต่อความสำเร็จ และน่าจะก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจใช้ประโยชน์จากการติดตามและการรายงานเพื่อชี้จุดปัญหา และทบทวนแนวทางการดำเนินงานอีกครั้งหนึ่ง

การคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการควรพิจารณาจากผู้ที่มีคุณสมบัติถูกต้องครบถ้วนมากกว่าการรับเกษตรกรเข้าร่วมโครงการตามที่เจ้าหน้าที่และคณะทำงานในระดับต่างๆ ได้คัดเลือกมาโดยมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนและขาดซึ่งความตั้งใจในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในภาพรวม อีกทั้งยังเป็นการปิดกั้นโอกาสของเกษตรกรผู้ที่ต้องการเข้าร่วมโครงการรายอื่นๆ อีกด้วย และท้ายสุดควรปรับปรุงกระบวนการอนุมัติงบประมาณให้มีความรวดเร็วขึ้นเพื่อให้ทันต่อเวลาและฤดูกาลในการผลิตของเกษตรกร

4.3 ระดับเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ

เนื่องจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการสนับสนุนจากรัฐโดยตรง ซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นในการศึกษาการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่ภาคปฏิบัติของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้สัมภาษณ์รายละเอียดในการดำเนินโครงการ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงโครงการในมุมมองของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วย ในขณะที่เดียวกันก็ได้เก็บข้อมูลจากผู้ที่อยู่ในพื้นที่โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมในเรื่องผลกระทบจากการดำเนินโครงการที่มีต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับเป้าหมายของโครงการด้วย

รู้ในวิชาการทางด้านการเกษตร ตลอดจนการอบรมความรู้แก่เจ้าหน้าที่เพิ่มเติมเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานและดำเนินโครงการในทิศทางเดียวกัน

สิ่งที่ควรปรับปรุงเพิ่มเติมในด้านกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ ตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ ได้แก่ ความต่อเนื่องในการติดตามการดำเนินงานของเกษตรกรให้เป็นไปตามแผนการผลิตที่ได้วางไว้ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังระบุว่าความร่วมมือและประสานงานของเจ้าหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ เพื่อความรวดเร็วในการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแนะนำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเป็นประเด็นสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม

การปรับปรุงความชัดเจนแน่นอนของแผนงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ตลอดจนความชัดเจน ความหมาย หลักการ และขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่” เป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานคิดมีความสำคัญต่อความสำเร็จ และน่าจะก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจใช้ประโยชน์จากการติดตามและการรายงานเพื่อชี้จุดปัญหา และทบทวนแนวทางการดำเนินงานอีกครั้งหนึ่ง

การคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการควรพิจารณาจากผู้ที่มีความสนใจสมัครต้องครบถ้วนมากกว่าการรับเกษตรกรเข้าร่วมโครงการตามที่เจ้าหน้าที่และคณะทำงานในระดับต่างๆ ได้คัดเลือกมาโดยมีความสนใจไม่ครบถ้วนและขาดซึ่งความตั้งใจในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในภาพรวม อีกทั้งยังเป็นการปิดกั้นโอกาสของเกษตรกรผู้ที่ต้องการเข้าร่วมโครงการรายอื่นๆ อีกด้วย และท้ายสุดควรปรับปรุงกระบวนการอนุมัติงบประมาณให้มีความรวดเร็วขึ้นเพื่อให้ทันต่อเวลาและฤดูกาลในการผลิตของเกษตรกร

4.3 ระดับเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ

เนื่องจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการสนับสนุนจากรัฐโดยตรง ซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นในการศึกษาการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่ภาคปฏิบัติของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้สัมภาษณ์รายละเอียดในการดำเนินโครงการ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงโครงการในมุมมองของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วย ในขณะเดียวกันก็ได้เก็บข้อมูลจากผู้ที่อยู่ในพื้นที่โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมในเรื่องผลกระทบจากการดำเนินโครงการที่มีต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับเป้าหมายของโครงการด้วย

4.3.1 การดำเนินงาน

โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาในระยะยาวเริ่มต้นจากปี 2541 ไปจนถึงปี 2544 โดยแบ่งการดำเนินโครงการออกเป็น 2 ช่วง คือ การดำเนินโครงการระยะเร่งด่วน (มกราคม 2541 - กันยายน 2541) และการดำเนินโครงการในระยะยาว (ตุลาคม 2541 - 2544)

ผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2541 หรือผู้เข้าร่วมโครงการในระยะเร่งด่วนส่วนมากเป็นเกษตรกรหรือแรงงานคือนินที่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือญาติและมีแหล่งน้ำที่ใช้ในการดำเนินการเกษตรอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในระยะเร่งด่วนนี้ได้ดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ในลักษณะสาธิตทดลองตามหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยจะได้รับความช่วยเหลือในลักษณะเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตรายละไม่เกิน 5,000 บาท

สำหรับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2542 ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินโครงการในระยะยาว นอกเหนือจากการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในรูปเงินรายละไม่เกิน 5,000 บาทเช่นเดียวกับในปี 2541 ยังจะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้วยการขุดสระน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรทฤษฎีใหม่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มที่เกษตรกรได้เข้าร่วม ทั้งนี้การดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในระยะยาวได้แบ่งกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการออกเป็น 4 กลุ่มตามลักษณะการช่วยเหลือ คือ (1) กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง (2) กลุ่มเครือข่ายโครงการ (3) กลุ่มผู้เริ่มโครงการ และ (4) กลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่

ในการติดตามและประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริได้เก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ จากผู้ร่วมโครงการ 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มแปลงสาธิตและทดลอง (2) กลุ่มเครือข่ายโครงการ (3) กลุ่มผู้ร่วมโครงการ เพราะกลุ่มทั้ง 3 เป็นกลุ่มที่จะได้รับการสนับสนุนจากโครงการให้ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่โดยตรง ในขณะที่กลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกไว้เป็นแปลงในการดูงานโดยสามารถขอรับการช่วยเหลือจากโครงการปกติของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จากการเก็บข้อมูลจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 651 คนสามารถจำแนกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการตามปีที่เข้าร่วม และกลุ่มที่เข้าร่วมได้ดังตาราง 4.12

ตาราง 4.12 อัตราส่วนร้อยละของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจำแนกตามปีและกลุ่มที่เข้าร่วม

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	อัตราส่วนร้อยละ
จำแนกตามปี	
ผู้เข้าร่วมในปี 2541	39.9
ผู้เข้าร่วมในปี 2542	60.1
จำแนกตามกลุ่มที่เข้าร่วม	
กลุ่มที่ 1 กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง	21.6
กลุ่มที่ 2 กลุ่มเครือข่ายโครงการ	35.1
กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ	43.3

จากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้ทำการศึกษาตามกระบวนการติดตามและประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ (ตาราง 4.12) ส่วนใหญ่เป็นผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2542 ส่วนที่เหลือเป็นผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2541 โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 2 ปีเป็นผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มแปลงสาธิตและทดลอง (กลุ่มที่ 1) ร้อยละ 21.6 อีกร้อยละ 35.1 เป็นผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายโครงการ (กลุ่มที่ 2) และเป็นผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ (กลุ่มที่ 3) ร้อยละ 43.3

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในแต่ละกลุ่มแปลงสาธิตทดลอง กลุ่มเครือข่ายโครงการ และกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการจะมีเงื่อนไขที่ต้องปฏิบัติ และจะได้รับการสนับสนุนจากโครงการในรายละเอียดที่แตกต่างกันไป ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มนี้จะต้องดำเนินโครงการในแบบเต็มรูปแบบ โดยเกษตรกรจะต้องวางแผนการผลิตโดยแบ่งพื้นที่ในแปลงการเกษตรออกเป็น 4 ส่วนในอัตราส่วนประมาณ 30 : 30 : 30 : 10 ตามแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

- (1) พื้นที่ส่วนแรกประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับการทำนาข้าวซึ่งเน้นเป็นข้าวนาปี เกษตรกรจะทำข้าวนาปลังเพิ่มเติมได้ต่อเมื่อมีน้ำเหลือมากพอ

(2) พื้นที่ส่วนที่ 2 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับการปลูกพืชยืนต้น พืชผัก พืชสวน พืชสมุนไพร ซึ่งสามารถใช้ในการบริโภคและใช้เป็นพืชหมุนเวียนเพื่อให้มีการกระจายให้มีผลผลิต พอกินไปตลอดปี

(3) พื้นที่ส่วนที่ 3 อีกประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับเป็นแหล่งน้ำในการทำเกษตร ซึ่ง การขุดแหล่งน้ำนี้จะได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐให้ครบตามสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรม

(4) พื้นที่ส่วนสุดท้ายประมาณร้อยละ 10 ใช้สำหรับการปลูกโรงเรือนเพื่อการอยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่นๆ เช่น โรงเก็บของและเครื่องมือทางการเกษตร ยุ้งนาง เป็นต้น

เงื่อนไขที่ผู้เข้าร่วมโครงการต้องปฏิบัติ

เงื่อนไขที่ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มแปลงสาธิตทดลองที่จะต้องปฏิบัติตามตลอดโครงการซึ่งมีระยะเวลาทั้งสิ้น 5 ปี ประกอบด้วยเงื่อนไขรวม 5 ข้อดังนี้

(1) ทำแผนการผลิตเป็นเวลา 5 ปี (ปรับแผนการผลิตรายปี) ซึ่งจะได้รับการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ ในการจัดทำแผนการผลิตที่มีความสอดคล้องกับการเกษตรแบบ ทฤษฎีใหม่

(2) ทำบัญชีรายรับและรายจ่ายในการดำเนินโครงการและการดำเนินชีวิต หรือการ จดบัญชีฟาร์มอย่างน้อย 5 ปีตามระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการ

(3) ทำแผนผังฟาร์มแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในส่วนต่างๆ พร้อมระบุชนิดและ ปริมาณของกิจกรรมที่ทำในพื้นที่ส่วนนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแบบตรวจสอบ และให้ความรู้แก่ผู้ที่มา ศึกษาดูงานในแปลงการเกษตร

(4) ทำข้อมูลเชิงวิศวกรรม โดยทำร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

(5) ทำหนังสือบันทึกข้อตกลงในการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนว พระราชดำริ) กับสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดแสดงความยินยอมให้ความร่วมมือกับทาง ราชการ ตลอดจนถึงลงลายมือไว้เป็นหลักฐาน

การสนับสนุนจากโครงการ

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มแปลงสาธิตทดลองจะได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนทางด้านปัจจัยในการทำเกษตรใน 2 ลักษณะ ประกอบด้วย

(1) ให้นำตามประมาณร้อยละ 30 ตามสัดส่วนของพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ

(2) ปัจจัยการผลิตในรูปแบบเงินทุนอุดหนุนรายละไม่เกิน 5,000 บาท ทั้งนี้เกษตรกรจะต้องจัดหาปัจจัยการผลิตที่จะใช้ในการเกษตรทฤษฎีใหม่ด้วยตนเองก่อน แล้วจึงเบิกจ่ายในภายหลัง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเครือข่ายโครงการ

ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายโครงการ ต้องดำเนินการตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่จำเป็นต้องแบ่งที่ดินในสัดส่วน 30: 30: 30: 10 อย่างแน่นอนตายตัว รายละเอียดของเงื่อนไขที่ต้องปฏิบัติตามและการสนับสนุนจากโครงการมีดังนี้

เงื่อนไขที่ผู้เข้าร่วมโครงการต้องปฏิบัติ

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มผู้เครือข่ายโครงการที่จะต้องปฏิบัติตามตลอดสัญญาที่ทำไว้กับโครงการซึ่งมีระยะเวลาทั้งสิ้น 3 ปี ตามเงื่อนไขรวม 4 ข้อดังนี้

- (1) ทำแผนการผลิตเป็นเวลา 3 ปี โดยปรับแผนการผลิตทุกปีเช่นเดียวกับกลุ่มแปลงสาธิตทดลอง
- (2) ทำบัญชีฟาร์มอย่างน้อย 3 ปี
- (3) ทำแผนผังฟาร์ม
- (4) ทำหนังสือแสดงความยินยอมให้ความร่วมมือทางราชการในการดำเนินโครงการกับสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด พร้อมทั้งลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

การสนับสนุนจากโครงการ

การสนับสนุนที่โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) จะให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายโครงการประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

- (1) การสนับสนุนด้านแหล่งน้ำบางส่วน (ไม่ถึงร้อยละ 30 ของพื้นที่) โดยช่วยเหลือเพียงครั้งเดียว

(2) ปังจัยการผลิตในลักษณะเงินทุนอุดหนุนรายละเอียดไม่เกิน 5,000 บาท ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการต้องเป็นผู้จัดซื้อปังจัยการผลิตที่จะใช้ในการดำเนินการผลิตตามแผนการผลิตที่ได้เสนอด้วยตนเองก่อน แล้วจึงทำเรื่องขอเบิกจ่ายตามจริงในภายหลังเช่นเดียวกันกับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มแปลงสาธิตทดลอง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ

ผู้ที่เข้าร่วมโครงการในกลุ่มริเริ่มโครงการนี้ได้คือผู้ที่มีสระน้ำในพื้นที่ที่จะทำเกษตรกรรมในรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่แล้ว การดำเนินโครงการจะทำในลักษณะเดียวกันกับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายโครงการ กล่าวคือการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่แบบไม่เต็มรูปแบบ

เงื่อนไขที่ผู้เข้าร่วมโครงการต้องปฏิบัติ

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการที่จะต้องปฏิบัติตามตลอดสัญญาที่ทำไว้กับโครงการซึ่งมีระยะเวลาทั้งสิ้น 1 ปีตามเงื่อนไขรวม 3 ข้อดังนี้

- (1) จัดทำแผนการผลิตโดยสามารถขอความร่วมมือและช่วยเหลือด้านวิชาการจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน โดยเป็นแผนการผลิตที่ระบุรายละเอียดในการทำงานเป็นเวลา 1 ปี
- (2) จัดทำบันทึกบัญชีฟาร์มตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ทำสัญญากับทางราชการ
- (3) ผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการในกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการได้จะต้องมีสระน้ำอยู่แล้ว

การสนับสนุนจากโครงการ

สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการนี้จะได้รับการสนับสนุนจากโครงการในการเตรียมความพร้อมในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่เพียงเงินอุดหนุนปังจัยการผลิตรายละเอียดไม่เกิน 5,000 บาท เท่านั้น

นอกเหนือจากการสนับสนุนปังจัยการผลิตและแหล่งน้ำซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เกษตรกรทางด้านกายภาพแล้ว เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้งในปี 2541 และปี 2542 ทั้ง 3 กลุ่มจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ การอบรม เรื่องหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่

และการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ตลอดจนการศึกษาดูงาน แปลงสาธิตและแปลงการเกษตรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่เชิงทฤษฎีอีกทางหนึ่งด้วย

4.3.2 ผลการดำเนินงาน

การศึกษาผลการดำเนินงานในระดับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถจำแนกได้ 3 ประเด็นซึ่งประกอบด้วย (1) การศึกษาตรวจสอบในการสนับสนุนที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องได้รับ ว่ามีความครบถ้วนแล้วหรือไม่อย่างไร (2) ศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีต่อโครงการและการได้รับบริการจากโครงการ และ (3) ศึกษาสถานการณ์ในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร

การศึกษาเกี่ยวกับการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะทำให้สามารถตรวจสอบความสามารถในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ว่าสามารถดำเนินงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้หรือไม่ นอกจากนั้นการศึกษความพึงพอใจในโครงการและการบริการของโครงการจะทำให้ทราบว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และการสนับสนุนของโครงการก่อให้เกิดความประทับใจแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมากน้อยเพียงใด และการบริการนั้นเป็นไปตามเกณฑ์และความต้องการที่เกษตรกรได้ตั้งไว้หรือไม่ ในขณะที่การศึกษสถานการณ์ในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่เปลี่ยนแปลงไปจะทำให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นเมื่อเกษตรกรได้ดำเนินโครงการในรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้การศึกษาทั้ง 3 ประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1) การได้รับการสนับสนุนจากโครงการ

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้งในปี 2541 และปี 2542 ทั้ง 3 กลุ่มที่ได้ทำการสัมภาษณ์ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการได้รับการสนับสนุนและการเตรียมความพร้อมในการดำเนินโครงการตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ดังตาราง 4.13

จากตาราง 4.13 เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้ระบุว่าได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตแต่ละด้านในสัดส่วนที่แตกต่างกัน โดยเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ ระบุว่าได้รับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตในรูปเงินอุดหนุนรายละไม่เกิน 5,000 แล้ว และส่วนใหญ่ได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่และความรู้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนการ

ศึกษาฐานเรียบร้อยแล้ว ในขณะที่มีเพียงเกษตรกรเพียงส่วนน้อย ที่ระบุว่าได้รับการสนับสนุนทาง
ด้านแหล่งน้ำจนครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว

ตาราง 4.13 อัตราส่วนร้อยละในเรื่องความครบถ้วนของการสนับสนุนจากโครงการ

การสนับสนุนด้านต่างๆ	อัตราส่วนร้อยละ
ได้รับการสนับสนุนครบถ้วนแล้ว	
การสนับสนุนปัจจัยการผลิต	79.9
การสนับสนุนแหล่งน้ำ	32.8
การอบรม	89.8
ถ้าได้รับการสนับสนุนไม่ครบถ้วนท่านคิดว่าโครงการจะจัดหาให้ได้หรือไม่	
จัดหาให้ได้	79.9
จัดหาให้ไม่ได้	20.1
การสนับสนุนที่ได้รับทำให้ท่านมีความเพียงพอต่อการดำรงชีวิตตาม	
การเกษตรทฤษฎีใหม่หรือไม่	
เพียงพอ	48.9
ไม่เพียงพอ	51.1

อย่างไรก็ดีเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ยังได้รับการสนับสนุนไม่ครบถ้วนส่วนใหญ่
แสดงความเชื่อมั่นว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการจะสามารถสรรหาปัจจัยการผลิตและการ
สนับสนุนที่ยังได้รับไม่ครบถ้วนให้ได้ครบตามจำนวนในกรอบเวลาที่กำหนด ทั้งนี้เกษตรกรส่วน
หนึ่งให้ความเห็นว่า เพราะโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เป็นโครงการที่มี
วิธีการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ดังนั้นจะอย่างไรเจ้าหน้าที่
ที่จะต้องจัดหาและดำเนินการสนับสนุนให้ได้อย่างแน่นอน

นอกจากนั้นเมื่อสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้รับการสนับสนุนครบถ้วน
แล้วว่าการสนับสนุนที่ได้รับนั้นเพียงพอที่จะให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตตามรูปแบบการเกษตร
ทฤษฎีใหม่หรือไม่ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 48.9 ระบุว่าสิ่งที่ได้รับเพียงพอต่อการดำเนิน
ชีวิตแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เน้นในเรื่องความพอมีพอกิน ในขณะที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครง
การส่วนใหญ่แสดงความเห็นในทางตรงกันข้าม และได้ระบุสิ่งที่ต้องการได้รับการสนับสนุนเพิ่ม
เช่น การสนับสนุนพันธุ์พืชและสัตว์ การสนับสนุนด้านแหล่งน้ำและการชลประทานเพิ่ม ต้องการที่
ดินในการดำเนินการผลิตเพิ่ม และต้องการให้มีการปรับปรุงดินให้มีคุณภาพดีขึ้น ต้องการทุนใน

การดำเนินโครงการเพิ่ม ต้องการปัจจัยเสริมการผลิต เช่น ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง รวมถึงอุปกรณ์การเกษตรอื่น เช่น เครื่องตัดหญ้า เครื่องสูบน้ำ รถไถ เครื่องร่อนน้ำคันไถ เครื่องพ่นยา เป็นต้น

2) ความพึงพอใจในโครงการและการบริการของโครงการ

เมื่อสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในเรื่องความพึงพอใจในโครงการและการได้รับบริการจากโครงการในด้านต่างๆ โดยขอความร่วมมือให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการประเมินคะแนนความพึงพอใจซึ่งมีคะแนนตั้งแต่ 0-10 คะแนน โดยที่ 0 คะแนนหมายถึงไม่มีความพึงพอใจในการบริการด้านนั้นๆ เลย และคะแนนที่มากขึ้นแสดงให้เห็นถึงความพอใจที่มีมากขึ้นตามลำดับไปจนถึง 10 คะแนนซึ่งมีความหมายว่ามีความพึงพอใจในเรื่องนั้นมากที่สุด ซึ่งได้ผลการประเมินดังปรากฏในตาราง 4.14

ตาราง 4.14 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ของคะแนนความพึงพอใจในโครงการและการบริการของโครงการ

ความพึงพอใจด้านต่างๆ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
การเข้าร่วมโครงการ	9.1	1.5	0	10
ความสะดวกในการรับบริการ	8.2	1.8	0	10
ความรวดเร็วในการรับบริการ	7.8	1.9	0	10
ความครบถ้วนทั่วถึงของการให้บริการ	8.0	2.0	0	10
ความเท่าเทียมกันของการให้บริการ	8.4	1.9	0	10
การดูแลและติดตามผลการให้บริการ	8.5	1.8	0	10
ความพึงพอใจโครงการในภาพรวม	9.0	1.4	0	10

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการโดยการประเมินความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของโครงการตามที่ปรากฏในตาราง 4.14 ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการให้คะแนนความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวทางพระราชดำริในระดับสูง โดยรวมที่คะแนนเฉลี่ยสูงถึง 9.1 คะแนน เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าข้อมูลมีการกระจายพอสมควร (มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.5)

สำหรับคะแนนที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในปี 2541 และปี 2542 ประเมินในด้านที่เกี่ยวกับการให้บริการหรือการดำเนินงานของโครงการเรียงตามลำดับจากคะแนนมากไปน้อย (ตาราง 4.14) ได้แก่ (1) การดูแลติดตามผล (2) ความเท่าเทียมกันของการได้รับการปฏิบัติเมื่อเทียบกับผู้ร่วมโครงการคนอื่น (3) ความสะดวกที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ (4) ความครบถ้วนทั่วถึงของโครงการ และ (5) ความรวดเร็วในการให้บริการจากโครงการ ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวจึงอาจพิจารณาการดำเนินงานในด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานของทางรัฐเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของความรวดเร็วในการให้บริการที่ผู้เข้าร่วมโครงการประเมินความพึงพอใจในระดับที่ต่ำที่สุด

เมื่อพิจารณาความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีต่อโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในภาพรวมตามตาราง 4.14 จะพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการประเมินความพึงพอใจดังกล่าวในระดับ 9 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 ซึ่งถือได้ว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจโครงการในระดับสูง

3) สถานภาพการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

นอกจากการพิจารณาประสิทธิผลจากความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของผู้เข้าร่วมโครงการแล้ว การศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการในประเด็นที่เกี่ยวเนื่องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริที่ได้กำหนดไว้ 3 ประการคือ (1) สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) สามารถดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ได้รับผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจการค้า และท้ายสุด (3) ลดการเคลื่อนย้ายการใช้แรงงาน สามารถทำได้โดยให้ผู้เข้าร่วมโครงการประเมินสถานภาพในการดำเนินชีวิตของตนเองทั้งก่อนเข้าร่วมโครงการและหลังเข้าร่วมโครงการ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการประเมินสถานภาพการดำเนินชีวิตใน 7 ด้าน ได้แก่ (1) ความสามารถในการเลี้ยงตัวเองได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (2) รายได้ที่สามารถหาได้เปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต (3) ความเพียงพอของผลผลิตในการบริโภคภายในครอบครัว (4) แนวโน้มการลดลงของค่าใช้จ่าย (5) การได้รับผลกระทบจากภาวะทางเศรษฐกิจ (6) ความต้องการโยกย้ายงานและถิ่นฐาน และท้ายสุด (7) ความต้องการในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไป สามารถสรุปเป็นรายละเอียดได้ดังตาราง 4.15

ตาราง 4.15 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ในการประเมินสถานภาพการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

สถานภาพการดำเนินชีวิต	อัตราส่วนร้อยละ
ความสามารถในการเลี้ยงตัวเองได้	
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	
เลี้ยงตัวเองได้	87.5
ไม่เลี้ยงตัวเองได้	12.5
หลังเข้าร่วมโครงการ	
เลี้ยงตัวเองได้มากขึ้น	75.0
เลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิม	22.4
เลี้ยงตัวเองได้น้อยลง	2.6
การมีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย	
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	
เพียงพอ	70.9
ไม่เพียงพอ	29.1
หลังเข้าร่วมโครงการ	
เพียงพอมากขึ้น	70.2
เพียงพอเท่าเดิม	26.3
เพียงพอ น้อยลง	3.5
ความเพียงพอของผลผลิตต่อการบริโภค	
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	
เพียงพอ	75.0
ไม่เพียงพอ	25.0
หลังเข้าร่วมโครงการ	
เพียงพอมากขึ้น	75.5
เพียงพอเท่าเดิม	23.0
เพียงพอ น้อยลง	1.5

ตาราง 4.15 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ในการประเมินสถานภาพการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (ต่อ)

สถานภาพการดำเนินชีวิต	อัตราส่วนร้อยละ			
สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายได้	90.0			
ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจ	74.2			
ไม่ต้องการเดินทางไปทำงานอื่นที่จังหวัดอื่น	95.6			
ต้องการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไป	98.8			
สถานภาพการดำเนินชีวิต	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
รายได้ที่เพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการ (บาท/วัน)	103.2	58.6	30	283
ปริมาณผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (ร้อยละ/ปี)	59.6	31.9	20	100
ค่าใช้จ่ายที่ลดลงหลังเข้าร่วมโครงการ (บาท/วัน)	32.5	15.6	20	83

เมื่อพิจารณาในเรื่องความสามารถในการเลี้ยงตัวเองได้ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ ระบุว่าก่อนเข้าร่วมโครงการพวกเขาสามารถเลี้ยงตัวเองได้ และหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 7.50 ระบุว่าสามารถเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น และเกษตรกรอีกร้อยละ 22.4 กล่าวว่าพวกเขาสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับเดียวกันกับก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการ ในขณะที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนที่เหลือ ประมาณร้อยละ 3 ระบุว่าพวกเขาสามารถเลี้ยงตัวเองได้น้อยลง

นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้งในปี 2541 และปี 2542 มากกว่าร้อยละ 70 ระบุว่าพวกเขามีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายตั้งแต่ก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 70.9 ระบุว่าหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วพวกเขามีรายได้ที่เพียงพอต่อการใช้จ่ายมากขึ้น

จากการพิจารณาในแง่ของรายได้ที่เพิ่มขึ้นพบว่า หลังจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้ดำเนินชีวิตตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว จะมีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณ 100 บาทต่อวัน เมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำรวจอยู่ที่ 424.3 บาทต่อวัน (<http://\nso.go.th>) โดยเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำสุดมีรายได้เพิ่มขึ้น

30 บาทต่อวัน ในขณะที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางรายมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเกษตรทฤษฎีใหม่ถึง 283 บาทต่อวัน

เมื่อสอบถามถึงความเพียงพอของผลผลิตที่เกษตรกรใช้ในการบริโภคก่อนเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 75.0 (ตาราง 4.15) ระบุว่าผลผลิตที่เพียงพอจะใช้ในการบริโภคภายในครอบครัว นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในสัดส่วนใกล้เคียงกันแจ้งให้ทราบว่าพวกเขามีผลผลิตที่มากขึ้นหลังจากที่ได้ดำเนินโครงการ

เมื่อพิจารณารายละเอียดในเรื่องความเพียงพอของผลผลิตต่อไปพบว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการอีกร้อยละ 23.0 ระบุว่าผลผลิตเพียงพอกับการบริโภคเท่ากันกับก่อนที่จะดำเนินโครงการ โดยมีเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเพียงร้อยละ 1.5 ที่มีผลผลิตที่เพียงพอกับการบริโภคในระดับที่น้อยลง อย่างไรก็ตาม เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีอัตราผลผลิตเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 60 เมื่อเทียบกับอัตราผลผลิตเดิม

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 90 แจ้งให้ทราบว่าเมื่อเข้าร่วมโครงการแล้วทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายลงไปได้เพราะมีผลผลิตเพิ่มขึ้น อีกทั้งผลผลิตที่ได้จากแปลงการเกษตรทฤษฎีใหม่ยังมีความหลากหลายด้วย ดังนั้นจึงสามารถใช้ผลผลิตในการบริโภคได้โดยตรงโดยไม่จำเป็นต้องไปซื้อหาจากที่อื่น ซึ่งทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายได้โดยเฉลี่ย 33 บาทต่อวัน (ตาราง 4.15)

อย่างไรก็ตามผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ได้แสดงความเห็นว่ายังได้รับผลกระทบจากสภาวะทางเศรษฐกิจบ้าง โดยให้เหตุผลสำคัญ 3 ประการได้แก่ (1) สินค้าที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการบริโภคมีราคาสูงขึ้น และมีค่าใช้จ่ายในด้านอื่นเพิ่มขึ้น (2) ราคาผลผลิตตกต่ำลงทำให้มีรายได้ที่น้อยลง และ (3) มีหนี้สินสะสม

นอกจากนั้น เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ (กว่าร้อยละ 95) ไม่ต้องการเดินทางไปทำงานที่จังหวัดอื่น เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนที่เหลือให้ข้อมูลว่า ต้องการเดินทางไปทำงานอื่นในจังหวัดอื่น เช่น ทำงานในโรงงาน รับจ้างเป็นแรงงานก่อสร้าง และขับรถรับจ้าง เป็นต้น ในขณะที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมด ระบุว่าแม้จะสิ้นสุดสัญญาที่ได้ทำไว้กับโครงการแล้ว แต่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเหล่านั้นยังมีความต้องการที่จะดำเนินชีวิตตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไป

4.3.3 ปัญหาและอุปสรรค

อย่างไรก็ตามนอกจากการศึกษานำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ไปสู่การปฏิบัติจะมุ่งประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการได้

รับการสนับสนุนของผู้เข้าร่วมโครงการ ความพึงพอใจที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมี และการศึกษาสถานภาพการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่เปลี่ยนแปลงไป ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการยังได้สอบถามถึงปัญหาและอุปสรรคของโครงการจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและผู้ไม่เข้าร่วมโครงการด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาหาทางแก้ไขให้โครงการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้มากยิ่งขึ้น

ในการนำเสนอปัญหาและอุปสรรคของโครงการช่วงแรกจะนำเสนอปัญหาที่ได้จากมุมมองของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานของโครงการโดยตรง หลังจากนั้นจะนำเสนอประเด็นปัญหาที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลของผู้ที่อยู่ในพื้นที่โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ

1) ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทั้งในส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประเด็นปัญหาในส่วนของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเอง สามารถเรียบเรียงประเด็นปัญหาจากข้อมูลการสัมภาษณ์ได้ทั้งสิ้น 9 ประเด็น ซึ่งพบว่าประเด็นปัญหาที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการระบุมีการกระจายตัวในอัตราส่วนที่แตกต่างกันออกไป โดยสามารถเรียงลำดับจากสิ่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่าเป็นปัญหาจากมากไปน้อยได้ดังนี้ (ตาราง 4.16)

(1) ปัญหาเรื่องสระน้ำ เป็นปัญหาที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการระบุครอบคลุมปัญหาในเรื่องความเพียงพอของแหล่งน้ำและขนาดของสระน้ำที่ใหญ่หรือเล็กกว่าความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ อีกทั้งเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนยังระบุว่าการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำมีความล่าช้ามาก

(2) ความไม่เพียงพอของเงินทุนในการดำเนินโครงการ ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่าขาดแคลนเงินทุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตด้วยตนเองก่อนแล้วจึงเบิกจ่ายในภายหลัง และบางรายต้องใช้วิธีกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนเพื่อใช้จัดซื้อปัจจัยการผลิตดังกล่าว ในขณะที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนระบุว่าขาดแคลนเงินทุนที่จะใช้เพื่อดำเนินการเกษตรในระยะต่อไป

ตาราง 4.16 อัตราส่วนร้อยละของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ

ปัญหาและอุปสรรคในด้านต่างๆ	อัตราส่วนร้อยละ
การขาดแคลนเงินทุน	15.2
การสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ	16.0
การขาดแคลนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์	12.6
การขาดแคลนปัจจัยเสริมทางการเกษตร	10.4
การขาดแคลนความรู้	11.5
ความล่าช้าในการให้บริการ	13.8
การขาดความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่	6.5
การขาดการติดตามดูแล	10.2
การตลาด	3.8

(3) ปัญหาความล่าช้าในการให้บริการของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความล่าช้าในการขุดสระน้ำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการให้ทันต่อความต้องการในฤดูเพาะปลูก

(4) การขาดแคลนพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ในการดำเนินโครงการ นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งยังระบุว่าพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่ได้รับการสนับสนุนยังไม่ตรงกับความต้องการเท่าใดนัก

(5) เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่ายังขาดความรู้ ทั้งความรู้ในเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และความรู้ทางการเกษตรอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งกล่าวว่า การจัดทำบัญชีฟาร์มซึ่งเป็นบัญชีรายรับรายจ่ายในแปลงการเกษตรและครอบครัวมีความยุ่งยากซับซ้อนและยากแก่การปฏิบัติ

(6) ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยเสริมทางการเกษตร โดยเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่ายังขาดแคลนปัจจัยเสริมการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง อุปกรณ์และวัสดุทางการเกษตร รวมถึงสาธารณูปโภคด้านไฟฟ้า เป็นต้น

(7) ปัญหาการขาดความต่อเนื่องของการดูแลและติดตามของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนระบุว่าเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานบางส่วนเมื่อให้การสนับสนุนแล้วก็ไม่ได้ติดตามดูแลการดำเนินโครงการของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการอย่างใกล้ชิดเท่าใดนัก

(8) ปัญหาการขาดความเอาใจใส่ดูแลตลอดจนการให้คำปรึกษาของเจ้าหน้าที่ โดยเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่าเจ้าหน้าที่ยังให้ความเอาใจใส่ในการช่วยเหลือสนับสนุน และอำนวยความสะดวกแก่การดำเนินโครงการได้ไม่เพียงพอ

(9) ปัญหาด้านการตลาด โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องการขาดตลาดในการรองรับผลิตผลทางการเกษตรและการควบคุมราคาของผลผลิตที่ออกสู่ตลาด

2) ปัญหาและอุปสรรคของผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ

อย่างไรก็ดี ปัญหาทั้ง 9 ประการดังกล่าวแล้วข้างต้น เป็นปัญหาในมุมมองของผู้เข้าร่วมโครงการ แต่จากการศึกษาติดตามและประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ภาพการประเมินที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สิ่งหนึ่งที่โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) จะต้องทำให้กับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและผู้ไม่เข้าร่วมโครงการเหมือนกันคือ การประชาสัมพันธ์ให้รู้จักโครงการก่อนที่จะมีการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการและพื้นที่ ดังนั้นการตรวจสอบว่าผู้เข้าร่วมโครงการและผู้ไม่เข้าร่วมโครงการรู้จักโครงการหรือไม่น่าจะเป็นตัวชี้คุณภาพการทำงาน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ทางหนึ่ง

จากการสัมภาษณ์เรื่องการรู้จักโครงการตามรายละเอียดในตาราง 4.17 เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.4) ระบุว่ารู้จักโครงการ ในขณะที่มีผู้ไม่เข้าร่วมโครงการไม่ถึงครึ่ง (ร้อยละ 45.0) เท่านั้นที่ทราบว่ารัฐบาลได้จัดให้มีโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ขึ้นมา

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่รู้จักโครงการส่วนใหญ่ทราบจากการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่โดยตรง ซึ่งได้แก่ เกษตรและสหกรณ์จังหวัด เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการ เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล เป็นต้น รองลงมาได้แก่การทราบจากสื่อ และทราบจากเจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในขณะที่ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการที่รู้จักโครงการส่วนหนึ่งทราบจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ในปลิ้ว และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน มากที่สุด รองลงมาได้แก่การทราบจากเจ้าหน้าที่ ส่วนที่เหลือทราบจากเพื่อนบ้าน (ตาราง 4.17)

ตาราง 4.17 อัตราส่วนร้อยละที่ผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการระบุว่ารู้จักโครงการและแหล่งที่มาของข้อมูล

การประชาสัมพันธ์	ผู้เข้าร่วมโครงการ	ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ
ท่านรู้จักโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	98.4	45.0
รู้จัก เจ้าหน้าที่	67.7	37.4
อปค.	13.1	17.0
บัณฑิตอาสา	8.3	8.8
ญาติพี่น้อง	2.7	7.9
เพื่อนบ้าน	12.8	30.2
สื่อต่างๆ	32.6	50.9

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอจะเห็นได้ว่า มีปัญหาในเรื่องความแตกต่างในการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการค่อนข้างมากระหว่างผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามสมาชิกในกลุ่มผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการถึงความต้องการที่จะเข้าร่วมโครงการ ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่แสดงความประสงค์ที่จะเข้าร่วมและดำเนินงานตามการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยให้เหตุผลว่า เพราะเป็นโครงการตามกระแสพระราชดำริอีกทั้งคนที่เข้าร่วมยังจะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำอีกด้วย

อย่างไรก็ดีในการสัมภาษณ์ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ นอกจากการสอบถามเรื่องการรู้จักโครงการและแหล่งที่มาของข้อมูลเกี่ยวกับโครงการแล้ว ยังได้สอบถามถึงสาเหตุที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการด้วย ซึ่งผู้ไม่เข้าร่วมโครงการให้เหตุผลดังนี้ในตาราง 4.18

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของการไม่เข้าร่วมโครงการที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ (ร้อยละ 27.9) ระบุว่าปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ไม่เข้าร่วมโครงการบางส่วนไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ในขณะที่ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการที่มีที่ดินยังกล่าวว่าพวกเขามีที่ดินน้อยไม่เพียงพอต่อการดำเนินโครงการจึงไม่ได้เข้าร่วม นอกจากนั้นระบุว่าไม่ได้รับข่าวสารจากโครงการถึงวิธีการในการสมัครเพื่อเข้าร่วมโครงการ รวมถึงระยะเวลาและสถานที่ในการรับสมัคร ตลอดจนไม่ทราบถึงคุณสมบัติของผู้สมัครที่โครงการต้องการ

ตาราง 4.18 อัตราส่วนร้อยละของสาเหตุที่ทำให้ไม่เข้าร่วมโครงการ

สาเหตุที่ไม่เข้าร่วมโครงการ	อัตราส่วนร้อยละ
ไม่ได้รับข่าวสารการสมัคร	24.9
ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน	27.9
ปัญหาเกี่ยวกับแรงงาน	13.8
ปัญหาจากหลักเกณฑ์ที่โครงการกำหนด	8.8
ปัญหาความไม่เข้าใจในโครงการ	9.9
ได้เข้าร่วมโครงการอื่นแล้ว	3.8
ไม่ต้องการเข้าร่วม	5.4
ไม่มีเวลา	5.5

สาเหตุอื่นที่ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการระบุถึงอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาการขาดแคลนทางด้านแรงงานที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ โดยผู้ไม่เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งกล่าวว่าการขาดแคลนแรงงานเกิดขึ้นเพราะ แรงงานในครอบครัวบางส่วนเป็นแรงงานที่อยู่ในวัยศึกษา และบางส่วนไปประกอบอาชีพอื่นที่จังหวัดอื่น

นอกจากนั้นสาเหตุที่ไม่เข้าร่วมโครงการประกอบด้วย ปัญหาความไม่เข้าใจในโครงการ เช่น ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการเกรงว่าจะต้องดำเนินการขุดสระน้ำถึงร้อยละ 30 ของพื้นที่ อีกทั้งยังจะเป็นการผูกมัดตัวเองให้ดำเนินงานโดยมีผลผลิตเพิ่มขึ้นตลอดเวลา และปัญหาการไม่เข้าร่วมจากหลักเกณฑ์ที่โครงการกำหนด โดยผู้ไม่เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่าไม่ต้องการจะเข้าร่วมเพราะไม่ต้องการทำบัญชีฟาร์มนานเป็นปี ในขณะที่ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการอีกส่วนหนึ่งระบุว่าไม่ต้องการเข้าร่วมโครงการ อีกทั้งไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมโครงการ และบางส่วนได้เข้าร่วมโครงการอื่นไปก่อนหน้านี้แล้ว

4.3.4 แนวทางในการปรับปรุงและแก้ไข

จากการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการถึงประเด็นการดำเนินงานของโครงการ ที่ควรปรับปรุงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ รวมถึงประชาชนโดยทั่วไปที่

ต้องการจะดำเนินการเกษตรในรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการระบุถึงสิ่งที่ควรปรับปรุงรวม 9 ประเด็น ดังรายละเอียดในตาราง 4.19

ตาราง 4.19 อัตราส่วนร้อยละของสิ่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการต้องการให้ปรับปรุง

สิ่งที่ต้องการให้ปรับปรุง	อัตราส่วนร้อยละ
ทุน	17.7
แหล่งน้ำและสภาพที่ดิน	11.4
การสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์	19.5
ปัจจัยเสริมการผลิต และวัสดุอุปกรณ์การเกษตร	11.5
การดำเนินการและการบริการ	6.0
การให้คำปรึกษา	17.7
การติดตามผลอย่างต่อเนื่อง	5.9
การสนับสนุนทางด้านการตลาด	8.1
แผนงานดำเนินงาน	2.2

สิ่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการคิดว่าควรปรับปรุงมากที่สุดคือ โครงการควรสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์สำหรับการดำเนินงานให้มากกว่าเดิม โดยเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่าพันธุ์ที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอและไม่มีคุณภาพ โดยพันธุ์พืชที่ต้องการได้แก่ พันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้ผล และผัก ส่วนพันธุ์สัตว์ที่ต้องการได้แก่ พันธุ์ปลา โค กระบือ ไก่ และสุกร เป็นต้น นอกจากนี้ควรปรับปรุงและสนับสนุนทุนที่ให้สำหรับการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เพิ่มขึ้น หรืออาจจะหาเงินกู้ปลอดดอกเบี้ยหรือเงินกู้ที่มีดอกเบี้ยต่ำให้ และควรให้คำปรึกษา ความรู้ ตลอดจนการอบรมอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาสาระหลักการ วิธีการดำเนินชีวิตในรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ ความรู้ทางด้านการเกษตร และการบำรุงรักษาตลอดจนเทคโนโลยีทางด้านแหล่งน้ำ

ตาราง 4.19 ยังชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการต้องการให้ปรับปรุงจากมากไปน้อย ได้แก่ (1) ปัจจัยเสริมทางการผลิตและวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เครื่องสูบน้ำ เครื่องพ่นยา (2) การสนับสนุนแหล่งน้ำที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความต้องการใช้งานของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (3) การหาตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนการประกันราคาผลผลิตในตลาด (4) การดำเนินการและการบริการที่รวดเร็วขึ้น (5) การดูแลติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และ (6) ท้ายสุดคือการแผนการดำเนินโครงการ โดยเกษตรกรส่วนหนึ่งเสนอว่า

ควรให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์และกระบวนการในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ ควรกระจายขอบเขตของโครงการให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่มากกว่านี้ ควรปรับปรุงแนวทางดำเนินโครงการให้ผู้ไม่มีที่ดินสามารถเข้าร่วมได้ รวมถึงควรเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ และเข้าใจถึงการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้มากขึ้น ตามลำดับ

4.4 ความสอดคล้องของข้อมูล: ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชน

หัวข้อนี้จะเน้นเนื้อหาสาระในการพิจารณาถึงความสอดคล้องของรายละเอียดจากข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมและจัดนำเสนอแล้ว โดยจะจำแนกออกเป็น (1) ความสอดคล้องในเรื่องการดำเนินงานของโครงการ (2) ความสอดคล้องของผลการดำเนินงาน (3) ความสอดคล้องของปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และท้ายสุดจะกล่าวถึง (4) ความสอดคล้องของแนวทางในการแก้ปัญหาและการปรับปรุงโครงการ

4.4.1 การดำเนินงาน

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้มีส่วนร่วมในโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ส่วนใหญ่ได้ดำเนินโครงการตามภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง โดยเกษตรและสหกรณ์จังหวัดได้จัดการและบริหาร ตลอดจนดำเนินโครงการสอดคล้องตามหลักการดำเนินโครงการทั้ง 10 ข้อ ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการได้ดำเนินงานตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในคู่มือการปฏิบัติงานโครงการทั้งในปี 2541 และปี 2542 นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการยังได้ดำเนินโครงการโดยการจัดแบ่งแปลงที่ดินออกเป็นส่วนๆ ตามกลุ่มที่ตนเองเข้าร่วม ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง กลุ่มเครือข่ายโครงการ หรือกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ

4.4.2 ผลการดำเนินงาน

เมื่อพิจารณาในเรื่องผลการดำเนินงานจะพบว่าผู้มีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐหรือฝ่ายประชาชนให้ข้อมูลที่สอดคล้องตรงกันว่า ผลการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอยู่ในเกณฑ์สูง

ทั้งนี้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดได้ประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานทั้งในปี 2541 และปี 2542 ว่าส่วนใหญ่เป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงการ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการตามขั้นตอนการปฏิบัติงาน 9 ขั้นตอนรวมกันในระดับสูงโดยอยู่ที่ระดับร้อยละ 87.1 และประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ระบุว่าได้รับการสนับสนุนจากโครงการในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต และได้รับการฝึกอบรมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

นอกจากนั้นเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดยังได้ระบุว่าการดำเนินโครงการทั้ง 2 ระยะที่ผ่านมาส่วนใหญ่ได้ผลเป็นไปตามที่โครงการมาก ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ประเมินระดับประสิทธิผลไว้ที่ระดับร้อยละ 82.5 อีกทั้งประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการยังระบุว่า สามารถเลี้ยงตัวเองได้มากขึ้น มีผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคมากขึ้น และมีรายได้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายมากขึ้น อีกทั้งยังให้คะแนนความพึงพอใจในโครงการสูง

4.4.3 ปัญหาและอุปสรรค

จากข้อมูลในเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการที่ได้จากมุมมองของเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการและไม่เข้าร่วมโครงการพบว่ามีความสอดคล้องในประเด็นต่างๆ ดังตาราง 4.20

ตาราง 4.20 ความสอดคล้องของข้อมูลเรื่องปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ

ประเด็นปัญหา	เกษตรกรและ สหกรณ์จังหวัด	เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน	ประชาชน
คุณสมบัติและความเข้าใจของเกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ	✓	✓	✓
แผนงานและกระบวนการดำเนินโครงการ	✓	✓	✓
งบประมาณ	✓	✓	✓
การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร	✓	✓	
การตลาด	✓		✓
ระยะเวลาในการดำเนินงาน	✓		✓

จากตาราง 4.20 จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนเห็นพ้องต้องกันมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเด็นคือ (1) คุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ยังไม่เป็นไปตามที่โครงการกำหนดเท่าใดนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (2) แผนงานและกระบวนการดำเนินงานที่ยังขาดความชัดเจนแน่นอนในการปฏิบัติ เช่น เรื่องการจัดแบ่งกลุ่มเกษตรกรและรูปแบบในการดำเนินการสนับสนุน และ (3) เรื่องงบประมาณที่มีจำนวนจำกัด

นอกจากนั้นปัญหาในรายละเอียดเรื่อง (1) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (2) ปัญหาทางด้านการตลาด และ (3) ปัญหาทางด้านระยะเวลาในการดำเนินโครงการที่สั้นกระชั้น และความล่าช้าในการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการก็เป็นปัญหาที่ผู้มีส่วนร่วมเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ

4.4.4 แนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ

จากข้อมูลในเรื่องแนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการที่ได้จากมุมมองของเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการและไม่เข้าร่วมโครงการพบว่ามีความสอดคล้องในประเด็นต่างๆ ดังตาราง 4.21

ตาราง 4.21 ความสอดคล้องของข้อมูลเรื่องแนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ

แนวทางแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการ	เกษตรกรและ สหกรณ์จังหวัด	เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน	ประชาชน
การสนับสนุนทางด้านวิชาการ	✓	✓	✓
แผนงานและกระบวนการดำเนินโครงการ	✓	✓	✓
งบประมาณ		✓	✓
การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร	✓	✓	
การตลาด	✓		✓

จากตาราง 4.21 แนวทางการแก้ปัญหาและปรับปรุงโครงการที่ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันคือ (1) ควรให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการหรือการอบรม ศึกษาดูงานแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้มีความรู้ความเข้าใจ

ในโครงการมากขึ้น (2) ควรพิจารณาความชัดเจนในแผนงานและกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นไปตามกำหนดระยะเวลาเพื่อให้สามารถสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการให้ทันตามความต้องการในฤดูเพาะปลูก

นอกจากนั้นผู้มีส่วนร่วมยังต้องการให้มีการพิจารณาปรับปรุงการจัดสรรงบประมาณ ตลอดจนกระบวนการในการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร โดยอาจเน้นการประชาสัมพันธ์ถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และท้ายสุดควรพิจารณาการวางแผนการสนับสนุน และการวางแผนการผลิตเพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด และเป็นการแก้ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำด้วย

4.5 สรุป

จากการนำเสนอข้อค้นพบในประเด็นการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานที่จำแนกเป็นประสิทธิภาพและประสิทธิผล ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะโดยละเอียดทั้ง 3 ระดับ คือ (1) ระดับหลักการบริหารและดำเนินโครงการ (2) ระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และ (3) ระดับประชาชนผู้เข้าร่วมและผู้ไม่เข้าร่วมโครงการตามการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ในการสรุปนี้ได้ นำข้อค้นพบในระดับต่างๆ มาประมวลรวมกันเพื่อให้ได้ภาพรวมข้อค้นพบของการติดตามและประเมินผลโครงการที่ได้ศึกษา โดยนำเสนอในประเด็นการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไข ตามลำดับ

4.5.1 การดำเนินงาน

โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาในระยะยาว เริ่มต้นจากปี 2541 ไปจนถึงปี 2544 โดยแบ่งการดำเนินโครงการออกเป็น 2 ช่วง คือ การดำเนินโครงการระยะเร่งด่วน (มกราคม 2541 ถึงกันยายน 2541) และการดำเนินโครงการในระยะยาว (ตุลาคม 2541–2544) โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายของโครงการที่สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ประเภทคือ

(1) กลุ่มแรงงานคืนถิ่นที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว

(2) กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว

(3) กลุ่มแรงงานคือนั้นที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และยังไม่มีแหล่งน้ำ

(4) กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และยังไม่มีแหล่งน้ำ

ผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2541 ส่วนมากเป็นผู้มีความพร้อมทางด้านที่ดินและแหล่งน้ำ ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้ดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ในลักษณะสาธิตทดลอง สำหรับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2542 ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินโครงการในระยะยาวได้มีการขยายการสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้วยการขุดสระน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรทฤษฎีใหม่ นอกเหนือจากการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในรูปเงินรายละไม่เกิน 5,000 บาท เช่นเดียวกันกับในปี 2541 โดยแบ่งกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการออกเป็น 4 กลุ่มตามลักษณะการสนับสนุน ได้แก่ (1) กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง (2) กลุ่มเครือข่ายโครงการ (3) กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ และ (4) กลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่

โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริแบ่งการบริหารโครงการออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 9 ขั้นตอน คือ (1) การประชาสัมพันธ์ (2) การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ (3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน (7) เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ (8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร (9) การรายงานและการติดตาม ตามรายละเอียดดังนี้

(1) การประชาสัมพันธ์: จัดทำผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และหอกระจายข่าวสำหรับหมู่บ้าน ให้กลุ่มเป้าหมายซึ่งในที่นี้ ได้แก่ เกษตรกรทั่วไปและแรงงานที่ว่างงานได้รับทราบถึงหลักเกณฑ์ วัตถุประสงค์ ข้อปฏิบัติ และเงื่อนไขของโครงการ รวมทั้งในหลายพื้นที่ใช้การประชาสัมพันธ์โดยผ่านทางเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรงหรือขอความร่วมมือผ่านไปยังองค์กรบริหารส่วนตำบลเพื่อให้ช่วยประชาสัมพันธ์ในทางอ้อมโดยการจัดประชุมชี้แจงให้กรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลทราบในรายละเอียดของโครงการ เพื่อจะได้นำไปเผยแพร่ต่อไป

(2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่: ดำเนินการโดยการจัดประชุมสัมมนาเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดเพื่อชี้แจงและให้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดจัดประชุมชี้แจงต่อคณะอนุกรรมการและคณะทำงานในพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในทุกระดับได้เข้าใจ

หลักการรูปแบบของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติงานของโครงการทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

(3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร: การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรดำเนินการโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ และแจ้งให้คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานในระดับต่างๆ ได้ทราบ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้ได้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

(4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร: ดำเนินการโดยการจัดประชุมสัมมนา พร้อมทั้งจัดอบรมเสวนา ตลอดจนการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้และเข้าใจถึงวิธีการทำงานการเกษตรทฤษฎีใหม่

(5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม: ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสนับสนุนด้านต่างๆ แก่เกษตรกร ตามข้อเสนอในแผนการผลิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่สอดคล้องกับแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

(6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน: การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นไปเพื่อให้การเบิกจ่ายเงินงบประมาณตามโครงการเป็นไปอย่างถูกต้องและรวดเร็วในขั้นตอนนี้มีผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง 3 ฝ่ายคือ (ก) เกษตรและสหกรณ์จังหวัด (ข) กองแผนงานและโครงการพิเศษสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ (ค) กองคลัง สำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

(7) เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่: ดำเนินงานโดยให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแผนการผลิตที่ได้เสนอต่อเกษตรและสหกรณ์จังหวัดและผ่านการพิจารณาเห็นชอบแล้ว

(8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร: ดำเนินงานโดยการออกสำรวจการทำงาน of เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่าได้ดำเนินการตามแผนการผลิตหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการพิจารณาจ่ายเงินค่าปัจจัยการผลิต (รายละไม่เกิน 5,000 บาท) ให้แก่เกษตรกร

(9) การรายงานและการติดตาม: เพื่อให้ทราบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินโครงการ โดยการเขียนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อติดตามและรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานโดยทำรายงานแบบบันทึกตามแบบรายงานผลการดำเนินงานแบบที่ 7 ในคู่มือการปฏิบัติงานโครงการในปี 2541 และตามแบบรายงานผลการดำเนินงานแบบที่ 10 ในคู่มือการปฏิบัติงานโครงการในปี 2542

4.5.2 ผลการดำเนินงาน

1) ประสิทธิภาพ

การดำเนินงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ส่วนใหญ่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในปี 2541 และปี 2542 แต่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ในทุกตำบล เนื่องจากคุณลักษณะของพื้นที่ในบางตำบลที่ไม่ตรงตามเกณฑ์ เช่น คุณสมบัติของดินไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว บางพื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน เป็นต้น ตลอดจนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางรายขอถอนตัวจากโครงการ เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ โดยให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ประเมินพบว่า การดำเนินงานโดยรวมมีประสิทธิภาพสูงทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานว่ามีประสิทธิภาพในระดับร้อยละ 87.1

2) ประสิทธิภาพ

สิ่งที่ระบุไว้เป็นวัตถุประสงค์ของโครงการคือ (1) การพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) การดำรงชีพอย่างยั่งยืนและ (3) การลดการเคลื่อนย้ายการใช้แรงงาน เป็นสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นและเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในระยะเวลาอันสั้น และต้องให้ระยะเวลาผ่านไปพอสมควรจึงจะประเมินได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เมื่อพิจารณาประสิทธิผลส่วนหนึ่งที่ประเมินจากผู้เกี่ยวข้องทั้งโครงการทั้ง 3 กลุ่มพบว่า ในกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด ส่วนใหญ่ระบุว่าการดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพมาก (ร้อยละ 66.7 สำหรับการดำเนินงานระยะเร่งด่วน และร้อยละ 52.0 สำหรับการดำเนินงานระยะยาว) ในกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานของโครงการในระดับสูงร้อยละ 82.52

ในกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการให้คะแนนความพอใจสูง (9 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10) และมากกว่าร้อยละ 70 ระบุว่าหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว สามารถเลี้ยงตัวเองได้มากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีผลผลิตที่เพียงพอต่อการบริโภคมากขึ้น นอกจากนั้น เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่า ยังได้รับผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจการค้า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมด ระบุว่าไม่ต้องการเดินทางไปทำงานที่จังหวัดอื่น และต้องการดำเนินชีวิตตามรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไป

4.5.3 ปัญหาและอุปสรรค

จากการศึกษาประเด็นที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานจากผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่ายสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ 8 ประเด็นดังนี้

(1) การประชาสัมพันธ์: สำหรับกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการได้รับข้อมูลในระดับที่น่าพอใจ (ร้อยละ 98.5) แต่เกษตรกรอื่นในพื้นที่โครงการยังมีความประสงค์จะทราบเนื้อหาสาระและหลักการของโครงการฯ เพื่อจะนำไปปฏิบัติ

(2) การคัดเลือกพื้นที่และการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ: การดำเนินงานในขั้นตอนนี้มีปัญหาสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

(2.1) เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกขาดความชัดเจนในปี 2541 แต่ในปี 2542 ได้มีการจัดกลุ่มเกษตรกรเป็น 3 กลุ่มให้ครอบคลุมกลุ่มที่มีในปี 2541 (กลุ่มที่มีแหล่งน้ำอยู่แล้ว)

(2.2) การคัดเลือก เจ้าหน้าที่บางจังหวัดในปี 2541 ได้คัดเลือกโดยพิจารณาจากการที่เกษตรกรนั้นเคยร่วมโครงการช่วยเหลือทางด้านการเกษตรอื่นมาก่อน มีความพร้อมด้านปัจจัยการผลิต (มีแหล่งน้ำโดยเฉพาะในปี 2541) มากกว่าเกษตรกรที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการใดมาก่อน แต่ในปี 2542 มีงบประมาณค่าอุดหนุนและมีการจัดกลุ่มเกษตรกรใหม่ เกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐได้รับโอกาสในการเข้าร่วมโครงการมากขึ้น

(2.3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร เกษตรกรได้รับการเสนอชื่อมาจากหน่วยงานคัดเลือกระดับท้องถิ่น คณะอนุกรรมการคัดเลือกในบางจังหวัดต้องรับไว้ แม้ว่าผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อนั้นมีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่โครงการกำหนดในบางด้านก็ตาม

(3) การเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ: จากการติดตามและประเมินผลโครงการ พบปัญหาในการเตรียมความพร้อมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในประเด็นต่างๆ ดังนี้

(3.1) ในขั้นตอนการทำความเข้าใจถึงแนวทางเกษตรกรรมแบบ “ทฤษฎีใหม่” เกษตรกรบางรายที่ทราบเงื่อนไขบางประการขอถอนตัว เพราะไม่สามารถปฏิบัติตามได้ เช่น การขุดสระและการบันทึกบัญชีฟาร์ม เป็นต้น

(3.2) เกษตรผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่า ยังขาดความรู้ทางการเกษตรในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ในการเพาะปลูกพืชบางชนิด การเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนความรู้ในเรื่องการใช้จ่ายปราบศัตรูพืช เป็นต้น

(3.3) เกษตรกรขาดทุนทรัพย์จัดซื้อปัจจัยการผลิต เพื่อดำเนินการก่อนแล้วเบิกจ่ายในภายหลัง ทำให้เกษตรกรบางรายต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาใช้ในการซื้อปัจจัยการผลิต

(3.4) ปัญหาความพร้อมด้านพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่า ยังขาดแคลน ตลอดจนปัจจัยเสริมทางการเกษตรอื่น เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เครื่องสูบน้ำ เป็นสิ่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความต้องการเพื่อใช้ในการดำเนินโครงการ

(3.5) ปัญหาการสนับสนุนสระน้ำ ซึ่งครอบคลุมประเด็นในเรื่องความไม่เพียงพอของแหล่งน้ำ และขนาดของสระน้ำที่ใหญ่หรือเล็กกว่าความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ

(4) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม: แม้ว่าเกษตรกรจะได้มีการจัดทำแผนการผลิตด้วยตนเอง แต่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางกลุ่มรายงานว่า ปัจจัยการผลิตส่วนหนึ่งในด้านพันธุ์พืชไม่ตรงกับความต้องการ แต่ที่ปลูกเพราะเจ้าหน้าที่แนะนำ

(5) การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่: ปัญหาที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่าเกิดขึ้นในขั้นตอนการทำงานของเจ้าหน้าที่ คือ ความล่าช้าในการให้บริการ เช่น ความล่าช้าในการขุดสระน้ำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ไม่ทันต่อฤดูกาลทำเกษตรกรรม การขาดการติดตามดูแลการทำงานอย่างใกล้ชิด และการขาดความเอาใจใส่ดูแล ตามลำดับ

(6) การตลาด: สิ่งหนึ่งที่ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่าเป็นปัญหา คือ การขาดตลาดในการรองรับผลิตผลทางการเกษตรและการควบคุมราคาของผลผลิตที่ออกสู่ตลาด

(7) การขยายเครือข่ายของการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่: ในกลุ่มจังหวัดที่ได้มีการขยายเครือข่ายของการทำการเกษตรกรรมตามรูปแบบ “ทฤษฎีใหม่” มีทั้งเกษตรกรที่พร้อมทั้งในแง่ของรายได้และผลผลิตที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต แต่บางส่วนยังขาดความพร้อมเพราะยังอยู่ในขั้นตอนแรกของทฤษฎีใหม่

(8) ระบบฐานข้อมูล: ระบบฐานข้อมูลที่กำลังดำเนินงานอยู่ยังไม่แล้วเสร็จ อีกทั้งยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดและส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค ทำให้สามารถติดตามความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น

4.5.4 แนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหา

(1) ควรเน้นการประชาสัมพันธ์พันธุ์เจื่อนใจที่จำเป็นเมื่อจะเข้าร่วมโครงการให้เกษตรกรในพื้นที่ได้ทราบเพื่อลดการถอนตัว และเพื่อให้ผู้ที่มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการโดยถูกต้องมากขึ้น

(2) ส่วนกลางควรกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนให้แก่เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ และบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณสมบัติถูกต้องครบถ้วน

(3) ควรปรับปรุงความพร้อมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ 4 ประการคือ (ก) ควรให้คำปรึกษา ความรู้ ตลอดจนการอบรมอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาสาระ หลักการ วิธีการ ดำเนินชีวิตในรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ ความรู้ทางด้านการเกษตร และบำรุงรักษาตลอดจนเทคโนโลยีทางด้านแหล่งน้ำ (ข) ควรพิจารณาบทบาทในเรื่องปริมาณเงินทุนปัจจัยการผลิตที่ให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและกระบวนการในการสนับสนุนเบิกจ่าย ทั้งนี้เพื่อให้มีความเหมาะสมเพียงพอกับความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ (ค) ปัจจัยการผลิตทางด้านพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และปัจจัยเสริมทางการเกษตรอื่น เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เครื่องสูบน้ำ และ (ง) การสนับสนุนสระน้ำตามความต้องการของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

(4) การจัดทำแผนการผลิตและการจัดหาปัจจัยการผลิตควรเป็นสิ่งที่มาจากความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร โดยเจ้าหน้าที่เพียงให้คำแนะนำในการจัดทำเท่านั้น

(5) ควรพิจารณาการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่เพื่อให้เกษตรกรได้รับบริการได้รวดเร็วและทันต่อเวลาในการทำการเกษตร ตลอดจนเพิ่มการติดตามดูแลให้คำปรึกษาในด้านต่างๆ อย่างใกล้ชิด

(6) ควรให้ความรู้ทางด้านการตลาดแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนตรวจสอบดูความเป็นไปได้ทางด้านการตลาดและความสอดคล้องของแผนการผลิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการกับสถานะทางการตลาด

(7) การขยายเครือข่ายในกลุ่มเกษตรกรที่ยังไม่มีความพร้อมแม้จะมีประโยชน์ต่อการรวมกลุ่มและกระตุ้นให้เกษตรกรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่การกระตุ้นนี้ต้องทำอย่างระมัดระวัง มิฉะนั้นอาจเกิดปัญหาการก้าวกระโดดข้ามขั้นของเกษตรกร และนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

(8) ควรเร่งการจัดทำระบบฐานข้อมูลที่ดำเนินการอยู่ในการติดตามผลความก้าวหน้า ทั้งที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันและต่างพื้นที่กัน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการปฏิบัติทั่วประเทศ

บทที่ 5

ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ

เนื่องจากการนำโครงการซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งยังต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบในเรื่องของการบริหารจัดการโครงการให้เป็นไปตามแผนงานที่ได้วางไว้ รวมถึงความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนคุณสมบัติผู้ที่เข้าร่วมโครงการ ดังนั้นบริบทแวดล้อมของการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ เหล่านี้เองที่น่าจะเป็นตัวกำหนดคุณภาพของผลที่เกิดขึ้นของโครงการว่ามีความสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด จะเป็นไปในทิศทางใด และเหนือสิ่งอื่นใดคือได้บรรลุวัตถุประสงค์ของผลโครงการที่ผู้คิดโครงการได้ตั้งไว้หรือไม่

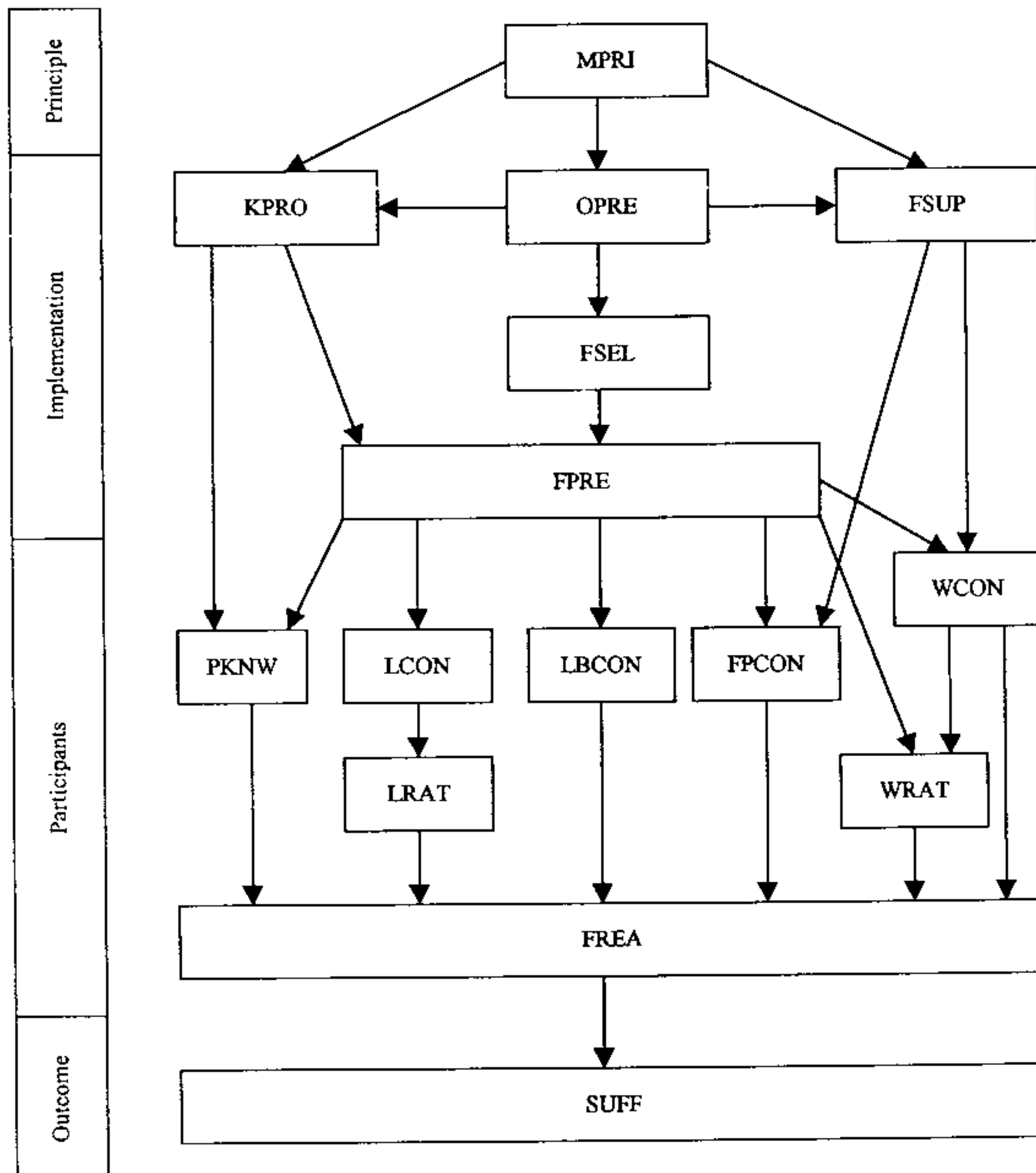
ด้วยแนวความคิดพื้นฐานจากการทบทวนวรรณกรรมนี้เองที่ได้ตีกรอบล้อมให้เกิดภาพร่างในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลของโครงการกับปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation environment factors) ใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) องค์ประกอบด้านการบริหารและดำเนินโครงการ (2) องค์ประกอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และ (3) องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ดังที่ได้นำเสนอในแผนภาพ 2.1 แบบจำลองการปฏิบัติงานของโครงการ

ในการศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติดังกล่าวสามารถจำแนกได้ 2 ส่วน ส่วนแรกจะเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของแนวทางการบริหารและดำเนินโครงการของเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด ความสามารถในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการ และคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่โครงการกำหนดกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในภาคสนาม

ส่วนที่ 2 จะเป็นการวิเคราะห์ว่าหลักการดำเนินโครงการที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดใช้ในการบริหารโครงการ รวมทั้งประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ และความครบถ้วนสมบูรณ์ในคุณสมบัติด้านต่างๆ ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือ

ไม่อย่างใดกับความพอมิพอกินซึ่งถือเป็นความสำเร็จของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในขั้นแรก

เพื่อความสะดวกในการติดตาม จะนำเสนอแบบจำลองในการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติอีกครั้ง

แผนภาพ 5.1 แบบจำลองการปฏิบัติงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ในที่นี้

MPRI	คือ	หลักการดำเนินโครงการ (Management principle)
OPRE	คือ	การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (Operator preparation)
FSEL	คือ	การคัดเลือกเกษตรกร (Farmer selection)
FSUP	คือ	การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (Farmer supplement)
KPRO	คือ	การให้ความรู้เกษตรกร (Knowledge providing)
FPRE	คือ	การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (Farmer preparation)
PKNW	คือ	ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (Project knowledge)
LCON	คือ	เงื่อนไขด้านที่ดิน (Land condition)
LRAT	คือ	อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Farmland to land ratio)
LBCON	คือ	เงื่อนไขด้านแรงงาน (Labor condition)
FPCON	คือ	เงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิต (Factors of production condition)
WCON	คือ	เงื่อนไขด้านแหล่งน้ำ (Water resources condition)
WRAT	คือ	อัตราส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในโครงการ (Water to farmland ratio)
FREA	คือ	ความพร้อมในการทำการเกษตร (Farm readiness)
SUFF	คือ	ความพอมีพอกิน (Sufficiency)

จากแบบจำลองการปฏิบัติงาน ในส่วนหลักการดำเนินโครงการ (MPRI) ที่กล่าวถึงนี้ จะเป็นการตรวจสอบแนวทางการดำเนินโครงการในระยะเร่งด่วนและระยะยาวทั้ง 10 ข้อที่ผู้จัดการโครงการระดับจังหวัด (เกษตรและสหกรณ์จังหวัด) ที่จะต้องปฏิบัติว่าได้บริหารจัดการดำเนินการตามแนวทางนั้นหรือไม่

สำหรับประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่จะพิจารณาจาก ผลการประเมินระดับประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ 5 ประการ ได้แก่ (1) การเตรียมความพร้อมในระดับเจ้าหน้าที่ด้วยตนเอง (OPRE) (2) การคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (FSEL) (3) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (FSUP) (4) การให้ความรู้เกษตรกร (KPRO) (5) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (FPRE) ว่าได้ดำเนินการตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่ร้อยละเท่าใด

คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการที่จะพิจารณาตรวจสอบ ได้แก่ (1) การตรวจสอบว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีที่ดินเป็นของตนเองหรือไม่ (LCON) (2) มีจำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตเท่าใด (LBCON) และ (3) เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต

(FPCON) และแหล่งน้ำ (WCON) จากทางรัฐเพื่อใช้ในการดำเนินโครงการครบถ้วนแล้วหรือไม่ รวมไปถึง (4) สัดส่วนของพื้นที่แปลงการเกษตรต่อพื้นที่ที่เกษตรกรมี (LRAT) และ (5) สัดส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการกับขนาดพื้นที่แปลงการเกษตร (WRAT) อีกทั้ง (5) การตรวจสอบเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในเรื่องความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (PKNW)

เมื่อมองในภาพรวม การที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดได้ดำเนินการดูแลบริหารตามแนวทางทั้ง 10 ข้อจะยังผลให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามเป้าหมายในสัดส่วนที่สูง โดยสามารถดำเนินการคัดเลือก และสนับสนุนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณสมบัติครบถ้วนให้มีความพร้อมในการทำการเกษตร และเมื่อเกษตรกรดำเนินงานตามการเกษตรทฤษฎีใหม่ก็น่าจะทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างพอมีพอกินได้ในที่สุด

ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการ ไปปฏิบัติตามที่ปรากฏในแบบจำลอง สามารถเขียนเป็นสมการ โครงการ (Structural equation) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ (Path analysis) โดยให้ β แทนค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Beta) ได้ 14 สมการดังนี้

$$\text{OPRE} = \beta_{11} \text{MPRI} \quad \text{.....(5.1)}$$

$$\text{FSEL} = \beta_{12} \text{OPRE} \quad \text{.....(5.2)}$$

$$\text{KPRO} = \beta_{13} \text{MPRI} + \beta_{23} \text{OPRE} \quad \text{.....(5.3)}$$

$$\text{FSUP} = \beta_{14} \text{MPRI} + \beta_{24} \text{OPRE} \quad \text{.....(5.4)}$$

$$\text{FPRE} = \beta_{15} \text{FSEL} + \beta_{25} \text{KPRO} \quad \text{.....(5.5)}$$

$$\text{PKNW} = \beta_{16} \text{KPRO} + \beta_{26} \text{FPRE} \quad \text{.....(5.6)}$$

$$\text{LCON} = \beta_{17} \text{FPRE} \quad \text{.....(5.7)}$$

$$\text{LRAT} = \beta_{18} \text{LCON} \quad \text{.....(5.8)}$$

$$\text{LBCON} = \beta_{19} \text{FPRE} \quad \text{.....(5.9)}$$

$$\text{FPCON} = \beta_{110} \text{FPRE} + \beta_{210} \text{FSUP} \quad \text{.....(5.10)}$$

$$\text{WCON} = \beta_{111} \text{FPRE} + \beta_{211} \text{FSUP} \quad \text{.....(5.11)}$$

$$\text{WRAT} = \beta_{112} \text{FPRE} + \beta_{212} \text{FSUP} \quad \text{.....(5.12)}$$

$$\begin{aligned} \text{FREA} = & \beta_{113} \text{PKNW} + \beta_{213} \text{LRAT} + \beta_{313} \text{LBCON} + \beta_{413} \text{FPCON} \\ & + \beta_{513} \text{WCON} + \beta_{613} \text{WRAT} \end{aligned} \quad \text{.....(5.13)}$$

$$\text{SUFF} = \beta_{114} \text{FREA} \quad \text{.....(5.14)}$$

จากสมการความสัมพันธ์ตามแผนภาพ 5.1 ที่ได้นำเสนอ สมการ 5.1-5.5 เป็นสมการโครงสร้างที่ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหลักการดำเนินโครงการที่มีต่อประสิทธิภาพการทำงานในขั้นตอนต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ในขณะที่สมการ 5.6-5.13 เป็นสมการที่ใช้สำหรับวิเคราะห์ว่าตัวแปรในระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่งผลอย่างไรกับตัวแปรในระดับเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการ ส่วนสมการ 5.14 ซึ่งสุดท้ายสมการสุดท้ายใช้สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความพร้อมในการทำการเกษตรซึ่งเป็นคุณสมบัติของเกษตรกรที่มีต่อความพอมีพอกินซึ่งเป็นผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของโครงการ

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการไปปฏิบัติ จะแบ่งเป็นการพิจารณาคุณสมบัติของปัจจัยสภาพแวดล้อมของประชากร การหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและการพิจารณาความสัมพันธ์ของเส้นทางตามลำดับ

5.1 คุณสมบัติของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ

คุณสมบัติของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ ทั้งในองค์ประกอบด้านหลักการบริหารและดำเนินโครงการ ความสามารถในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ มีรายละเอียดดังปรากฏในตาราง 5.1

จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจะเห็นได้ว่า ผู้จัดการโครงการระดับจังหวัด (เกษตรและสหกรณ์จังหวัด) ได้บริหารโครงการตามหลักการดำเนินโครงการ (MPRI) โดยเฉลี่ย 7 ข้อจาก 10 ข้อ โดยมีความแตกต่างระหว่างจังหวัดพอสมควร กล่าวคือเกษตรและสหกรณ์บางจังหวัดระบุว่าได้ดำเนินงานตามหลักการเพียง 4 ข้อในขณะที่บางจังหวัดได้ดำเนินงานครบตามที่กำหนดไว้ทั้ง 10 ประการ (ตาราง 5.1)

สำหรับปัจจัยสภาพแวดล้อมด้านความสามารถในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่พบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนในระดับที่สูงกว่าร้อยละ 77 ทั้งสิ้น โดยไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เมื่อเรียงลำดับระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานจากมากไปน้อยจะพบว่า ขั้นตอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดได้แก่ การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (FSUP) การให้ความรู้แก่เกษตรกร (KPRO) การเตรียมความพร้อมในระดับเจ้าหน้าที่ด้วยกันเอง (OPRE) การเตรียมความพร้อมในการทำการเกษตรให้เกษตรกร (FPRE) และการคัดเลือกเกษตรกร (FSEL) ตามลำดับ (ตาราง 5.1)

ตาราง 5.1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ

ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
MPRI: หลักการที่ใช้ในการดำเนินโครงการ (ข้อ)	7.05	1.69	4	10
OPRE: การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (%)	83.53	12.67	50	100
FSEL: การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (%)	77.09	14.80	40	100
KPRO: การให้ความรู้เกษตรกร (%)	86.11	21.57	0	100
FSUP: การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (%)	87.17	9.78	60	100
FPRE: การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (%)	83.03	10.66	60	100
PKNW: ความรู้ความเข้าใจในโครงการ (%)	77.11	18.33	33.33	100
LCON: การมีที่ดินเป็นของตนเอง (มี = 1)	0.62	0.48	0	1
LRAT: อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้เข้าร่วมโครงการ (%)	95.56	8.78	71	100
LBCON: จำนวนแรงงานที่ใช้ในโครงการ (คน)	2.92	1.95	0	9
FPCON: ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต (ใช่ = 1)	0.54	0.50	0	1
WCON: ได้รับการสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (ใช่ = 1)	0.40	0.49	0	1
WRAT: อัตราส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในโครงการ (%)	14.61	11.59	0	50
FREA: ความพร้อมของเกษตรกร (%)	68.28	26.78	0	100
SUFF: ความพอมีพอกิน (คะแนนจากการสัปดาห์ปัจจัย)	-0.09	0.90	-0.76	2.76

เมื่อพิจารณาคูณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพบว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการประมาณ 6 ใน 10 เป็นผู้มีที่ดินเป็นของตนเอง (LCON) โดยใช้ที่ดินในการเข้าร่วมโครงการเมื่อเทียบกับสัดส่วนที่ดินที่ถือครอง (LRAT) ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 95.56 และมีแรงงานในการทำการเกษตร (LBCON) ประมาณครอบครัวละ 3 คน นอกจากนั้นเกษตรกรเหล่านี้ระบุว่าได้รับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต (FPCON) และการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำแล้ว (WCON) ในสัดส่วนร้อยละ 54 และร้อยละ 40 ตามลำดับ โดยมีขนาดอัตราส่วนพื้นที่แหล่งน้ำต่อพื้นที่ที่ใช้ในการทำการเกษตร (WRAT) ประมาณร้อยละ 14.61 อีกทั้งเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องต่างๆ ของโครงการและการดำเนินโครงการได้ดี (PKNW) ในระดับ

คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 77.11 และยังเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการทำการเกษตร (FREA) ในระดับร้อยละ 68.28

นอกจากนั้นผลที่เกิดขึ้นของโครงการ (ความพอมีพอกิน) ที่ได้มาจากคะแนนการสกัดปัจจัยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ -0.09 โดยผู้ที่มีคะแนนต่ำสุดมีคะแนน -0.76 ในขณะที่ผู้ที่มีคะแนนความพอมีพอกินสูงสุดมีคะแนน 2.76

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอจะเห็นได้ว่า แนวทางการดำเนินงานของเกษตรและสหกรณ์จังหวัดในองค์ประกอบในส่วนการบริหารจัดการ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ในปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติค่อนข้างจะเป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้ (ปฏิบัติตามที่กำหนดได้เกินกว่าร้อยละ 70) สำหรับคุณสมบัติของเกษตรกรส่วนหนึ่งยังไม่เป็นไปตามที่กำหนดนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนยังไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำ อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ และมีความพร้อมในการทำการเกษตรอยู่ในเกณฑ์สูง

เมื่อตรวจสอบการกระจายของข้อมูลพบว่า คุณสมบัติทุกตัวของทุกองค์ประกอบในการวิเคราะห์มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ซึ่งมีความเหมาะสมกับการนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไปได้

ในลำดับถัดไปจะเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยการหาค่าสหสัมพันธ์ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการพิจารณาว่าตัวแปรแต่ละคู่มีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นอย่างไร

จากข้อมูลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติในตาราง 5.2 จะเห็นว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันไม่มากนัก เมื่อแยกพิจารณาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบแต่ละส่วนจะพบว่า หลักการที่เกษตรและสหกรณ์จังหวัดใช้ในการดำเนินโครงการ (MPRI) มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ในขั้นตอนการปฏิบัติงาน 5 ขั้นตอนให้เป็นไปตามเป้าหมายในระดับต่ำ โดยส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เป็นลบ

สำหรับความสัมพันธ์ของประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ด้วยตนเอง เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันปานกลาง และจะเห็นได้ว่าการเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (OPRE) มีความสัมพันธ์กับการคัดเลือกเกษตรกรให้ได้ตามคุณสมบัติ (FSEL) มากที่สุด ในขณะที่การให้ความรู้แก่เกษตรกร (KPRO) และการเตรียมความพร้อมเกษตรกร (FPRE) มีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุดในกลุ่มนี้

ตาราง 5.2 Correlation matrix ของคุณสมบัติของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ

	MPRI	OPRE	FSEL	KPRO	FSUP	FPRE	PKNW	LCON	LRAT	LBCON	FPCON	WCON	WRAT	FREA	SUFF
MPRI	1.000														
OPRE	0.225**	1.000													
FSEL	-0.273**	0.727**	1.000												
KPRO	0.034	0.497**	0.351**	1.000											
FSUP	-0.057	0.642**	0.545**	0.447**	1.000										
FPRE	-0.050	0.482**	0.526**	0.295**	0.495**	1.000									
PKNW	-0.077*	0.140**	0.144**	0.122**	0.108**	0.266**	1.000								
LCON	0.099**	-0.057	-0.035	-0.037	0.038	0.087	0.122**	1.000							
LRAT	0.001	-0.022	0.011	0.019	0.041	0.032	-0.022	0.079*	1.000						
LBCON	0.058	-0.081*	-0.004	-0.024	-0.042	0.062	-0.009	0.042	-0.012	1.000					
FPCON	-0.217**	0.130**	0.185**	-0.101	0.187**	0.161**	0.033	-0.097**	0.128**	-0.062	1.000				
WCON	-0.167**	0.141**	0.163**	0.019	0.203**	0.127**	0.037	-0.125**	0.090*	-0.050	0.760**	1.000			
WRAT	0.018	0.029	0.017	0.048	-0.034	-0.124**	-0.008	-0.299**	0.035	0.055	0.063	0.061	1.000		
FREA	-0.088*	0.096**	0.066*	0.075*	0.110**	-0.053	0.088*	-0.068*	-0.077*	0.077*	0.126**	0.417**	0.007	1.000	
SUFF	-0.130**	-0.049	-0.044	-0.084	0.011	-0.015	-0.022	0.018	0.028	0.002	0.047	0.028	0.022	0.079*	1.000

หมายเหตุ: * หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.05 และ ** หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.01

จากความสัมพันธ์ของคุณสมบัติเกษตรกรในด้านต่างๆ ที่มีต่อความพร้อมในการทำการเกษตร (FREA) สิ่งที่มีความสัมพันธ์มากที่สุดได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำจากทางราชการแล้ว (WCON) รองลงมาได้แก่ความครบถ้วนในการได้รับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต (FPCON) ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกร (PKNW) อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (LRAT) จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร (LBCON) การมีที่ดินเป็นของตนเอง (LCON) และอัตราส่วนแหล่งน้ำต่อพื้นที่ที่ใช้ในการทำการเกษตร (WRAT) ตามลำดับ

สำหรับความสัมพันธ์ของความพอมีพอกิน (SUFF) กับตัวแปรอื่นๆ เป็นไปในลักษณะต่ำเช่นเดียวกัน มีทั้งความสัมพันธ์ที่ไปในทางเดียวกันและสวนทางกันดังนี้ ความพอมีพอกินมีความสัมพันธ์เชิงลบกับ (1) หลักการดำเนินโครงการที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดยึดถือเป็นแนวทางการบริหาร และ (2) ประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ ยกเว้นประสิทธิภาพในการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรที่มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก

ความสัมพันธ์ของความพอมีพอกิน (SUFF) กับคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน ยกเว้นความรู้ในโครงการและการดำเนินโครงการของเกษตรกร (PKNW) และอัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (LRAT) ทั้งนี้ความพอมีพอกินซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการในขั้นแรก มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความพร้อมในการทำการเกษตร (FREA) มากที่สุด รองลงมาได้แก่การได้รับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต (FPCON) และการช่วยเหลือทางด้านแหล่งน้ำ (WCON) อัตราส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ต่อพื้นที่ในการทำการเกษตร (WRAT) การมีที่ดินเป็นของตนเอง (LCON) และจำนวนแรงงานที่ใช้ในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ (LBCON) ตามลำดับ

เนื่องจากการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางต้องอาศัยการวิเคราะห์จากเทคนิคการถดถอยพหุ และข้อสมมติข้อหนึ่งในการใช้เทคนิคนี้คือตัวแปรทุกตัวต้องไม่มีความสัมพันธ์กันสูงเกินไป จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทั้งหมด ตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กันไม่สูงเกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ต่ำกว่า 0.80 ทุกค่า) ดังนั้นจึงได้ใช้ข้อมูลทั้งหมดในการวิเคราะห์ต่อไป

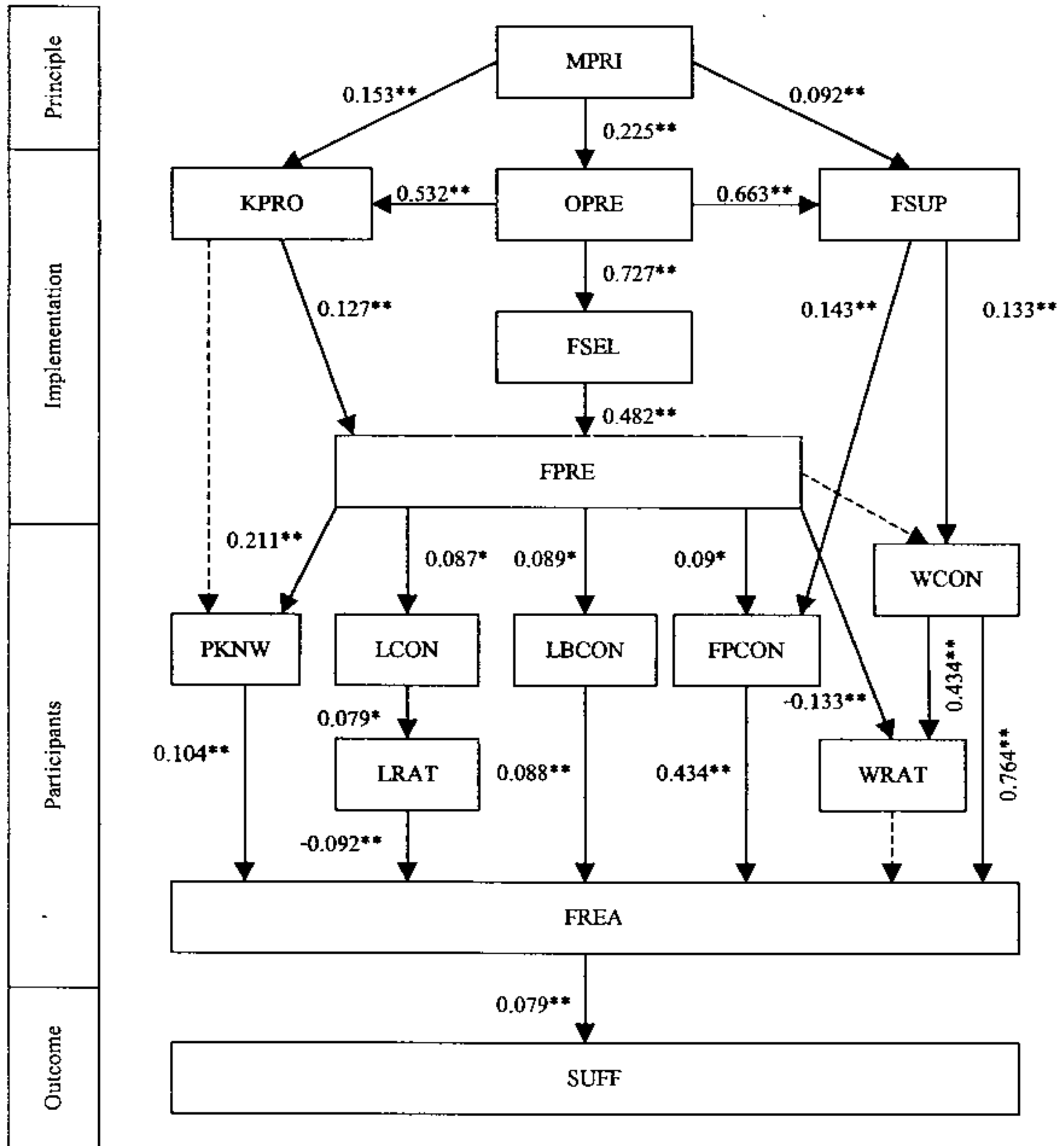
5.2 ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติกับความพอมีพอกิน

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ในสมการโครงสร้าง 14 สมการพบว่าทุกสมการที่ใช้ทดสอบมีความสัมพันธ์แบบมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตามจากค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ที่ได้ พบว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันทิศทางเป็นไปตามสมมติฐาน (มีค่าเป็นบวก)

ตาราง 5.3 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ

สมการ	ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	Path Coefficient	R ²	SEE	F
5.1	OPRE	MPRI	0.225**	0.050	12.130	34.480
5.2	FSEL	OPRE	0.727**	0.529	10.059	728.515
5.3	KPRO	MPRI	0.153**	0.270	17.930	119.576
		OPRE	0.532**			
5.4	FSUP	MPRI	0.092**	0.421	7.249	235.288
		OPRE	0.663**			
5.5	FPRE	FSEL	0.482**	0.291	8.61	132.907
		KPRO	0.127**			
5.6	PKNW	KPRO	0.049	0.053	16.117	18.219
		FPRE	0.211**			
5.7	LCON	FPRE	0.087*	0.007	0.460	4.893
5.8	LRAT	LCON	0.079*	0.006	5.62	4.071
5.9	LBCON	FPRE	-0.089*	0.008	1.94	5.224
5.10	FPCON	FPRE	0.09*	0.041	0.47	13.923
		FSUP	0.143**			
5.11	WCON	FPRE	0.035	0.042	0.460	14.296
		FSUP	0.186**			
5.12	WRAT	FPRE	-0.133**	0.021	10.22	7.025
		WCON	0.078*			
5.13	FREA	PKNW	0.104**	0.287	22.713	43.296
		LRAT	-0.092**			
		LBCON	0.088**			
		FPCON	0.434**			
		WCON	0.764**			
		WRAT	-0.015			
5.14	SUFF	FREA	0.079*	0.006	0.554	4.114

หมายเหตุ: * หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.05 และ ** หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.01

แผนภาพ 5.2 แบบจำลองผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ

หมายเหตุ: * หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.05 ** หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.01

————— หมายถึงมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

----- หมายถึงไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในที่นี้

MPRI	คือ	หลักการดำเนินโครงการ (Management principle)
OPRE	คือ	การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (Operator preparation)
FSEL	คือ	การคัดเลือกเกษตรกร (Farmer selection)
FSUP	คือ	การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (Farmer supplement)
KPRO	คือ	การให้ความรู้เกษตรกร (Knowledge providing)
FPRE	คือ	การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (Farmer preparation)
PKNW	คือ	ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (Project knowledge)
LCON	คือ	เงื่อนไขด้านที่ดิน (Land condition)
LRAT	คือ	อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Farmland to land ratio)
LBCON	คือ	เงื่อนไขด้านแรงงาน (Labor condition)
FPCON	คือ	เงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิต (Factors of production condition)
WCON	คือ	เงื่อนไขด้านแหล่งน้ำ (Water resources condition)
WRAT	คือ	อัตราส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในโครงการ (Water to farmland ratio)
FREA	คือ	ความพร้อมในการทำการเกษตร (Farm readiness)
SUFF	คือ	ความพอมีพอกิน (Sufficiency)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในลำดับถัดไป จะเริ่มต้นด้วยการพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ใน (1) องค์ประกอบด้านหลักการบริหารและดำเนินโครงการ (2) องค์ประกอบ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ (3) องค์ประกอบคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ตามลำดับ หลังจากนั้นจะเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไป ปฏิบัติขององค์ประกอบทั้ง 3 ที่มีต่อความพอมีพอกิน

5.2.1 ความสัมพันธ์ในองค์ประกอบด้านหลักการบริหารและดำเนินโครงการ

จากข้อมูลผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เส้นทางที่แสดงในตาราง 5.3 และแผนภาพ 5.2 จะให้เห็นว่า หลักการดำเนินโครงการ (MPRI) ที่เกษตรกรและสหกรณ์ได้ใช้ในการบริหารงานจะเป็นสิ่งหนึ่งที่ส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในขั้นตอนต่างๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะส่งผลในทางตรงต่อการเตรียมความพร้อมสำหรับเจ้าหน้าที่ (OPRE)

มากที่สุด รองลงมาได้แก่การให้ความรู้แก่เกษตรกร (KPRO) และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (FSUP)

5.2.2 ความสัมพันธ์ในองค์ประกอบด้านการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ผ่านการเตรียมความพร้อมแล้ว จะทำให้สามารถคัดเลือกเกษตรกรที่ถูกต้องตามเงื่อนไขในการเข้าร่วมโครงการมากยิ่งขึ้น (FSEL) ในขณะเดียวกันก็ทำให้การให้ความรู้แก่เกษตรกรมีประสิทธิภาพสูงขึ้น (KPRO) ประสิทธิภาพการดำเนินงานที่ดีทั้ง 2 ส่วนนี้เองที่ทำให้การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (FPRE) ในการดำเนินโครงการเป็นไปได้อย่างดีขึ้น นอกจากนี้การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ (OPRE) ยังส่งผลในทางบวกกับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในด้านต่างๆ ให้แก่เกษตรกร (FSUP) ซึ่งได้แก่ปัจจัยการผลิตในรูปแบบเงินทุนอุดหนุน และปัจจัยการผลิตด้านแหล่งน้ำ

5.2.3 ความสัมพันธ์ในองค์ประกอบด้านคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

กระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหลายข้อรวมกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการคัดเลือก การเตรียมความพร้อม และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีคุณสมบัติที่ตรงกับที่กำหนดไว้ เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการดี (PKNW) เป็นผู้มีที่ดินเป็นของตนเอง (LCON) มีแรงงานในการทำเกษตร (LBCON) และได้รับการสนับสนุนเงินปัจจัยการผลิต (FPCON) รวมทั้งแหล่งน้ำ (WCON) ได้ถูกต้องครบถ้วน

เมื่อพิจารณาความพร้อมในการทำเกษตรของเกษตรกร (FREA) จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับคุณสมบัติ 6 ด้านต่างๆ พบว่า มีคุณสมบัติ 5 ประการที่เป็นตัวกำหนดความพร้อมดังกล่าว คือ ความรู้ของเกษตรกร (PKNW) จำนวนแรงงานที่ใช้ทำการเกษตร (LBCON) การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำแล้ว (FPCON และ WCON) และอัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการทำเกษตร (LRAT) คุณสมบัติ 4 ประการแรกจะส่งผลในทางบวกในขณะที่อัตราส่วนพื้นที่จะส่งผลในทางลบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ที่มีพื้นที่น้อยคือผู้มีความพร้อมในการทำเกษตรน้อย เมื่อเกษตรกรเหล่านี้เข้าร่วมโครงการจึงใช้พื้นที่เกือบทั้งหมดที่ตนเองมีในการทำเกษตร ดังนั้นเมื่ออัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในโครงการสูงจึงทำให้มีความพร้อมในการทำเกษตรลดลง

อย่างไรก็ดีผลจากการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า อัตราส่วนแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในโครงการ (WRAT) ไม่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลกับความพร้อมในการดำเนินการเกษตร (FREA) ทั้งนี้เมื่อพิจารณารายละเอียดการสนับสนุนแหล่งน้ำให้เกษตรกรในตาราง 4.13 ในบทที่ 4 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำไม่แล้วเสร็จ จึงไม่สามารถใช้แหล่งน้ำในการเตรียมความพร้อมในการผลิตได้

ในท้ายที่สุดผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า เมื่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความพร้อมในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ (FREA) ซึ่งเป็นความพร้อมที่มาจากสิ่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีผนวกกันกับการได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ก็จะทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินชีวิตตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้อย่างพอมีพอกิน (SUFF)

5.2.4 ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติที่มีต่อ ความพอมีพอกิน

นอกจากการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางแล้ว การวิเคราะห์เส้นทางยังเปิดโอกาสให้ศึกษาในเรื่องการวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ ว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล และไม่ใช้เชิงสาเหตุและผลกับความพอมีพอกินอย่างไร และในความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลนั้นจำแนกเป็นทางตรงและทางอ้อมได้อย่างไรบ้าง ดังรายละเอียดที่ปรากฏในตาราง 5.4

จากปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติในการวิเคราะห์ทั้งหมดมี 13 ปัจจัยที่มีผลต่อความพอมีพอกินในลักษณะเชิงสาเหตุและผล ยกเว้นอัตราส่วนแหล่งน้ำในโครงการกับพื้นที่ในการทำการเกษตร (WRAT) เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์แบบไม่ใช่เชิงสาเหตุและผล

ในกลุ่มปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีสาเหตุและผลพบว่า มีเพียงความพร้อมในการทำการเกษตร (FREA) ที่ส่งผลต่อความพอมีพอกินในทางตรงซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ นอกจากนั้นปัจจัยอื่นๆ จะส่งผลในทางอ้อมกับความพอมีพอกิน (ตาราง 5.4)

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ (สคมภ์ 6) โดยแยกเป็นความสัมพันธ์ที่มาจากองค์ประกอบด้านคุณสมบัติของเกษตรกร และองค์ประกอบจากการบริหารและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่พบว่า ความพร้อมในการทำการเกษตรเป็นคุณสมบัติของเกษตรกรที่มีอิทธิพลต่อความพอมีพอกินมากที่สุด (0.079) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานในการวิจัยที่ได้นำเสนอ

ตาราง 5.4 ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการปฏิบัติที่มีต่อความพหิมีพอกิน

ความสัมพันธ์		ประเภทของความสัมพันธ์				
ระหว่างตัวแปร		รวม	เชิงสาเหตุและผล			ไม่ใช่
ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	ทั้งหมด	ทางตรง	ทางอ้อม	รวม	สาเหตุและผล
Principle						
SUFF	MPRI	-0.130	-	0.004	0.004	-0.134
Implementation						
	OPRE	-0.049	-	0.011	0.011	-0.060
	FSEL	-0.044	-	0.002	0.002	-0.046
	KPRO	-0.084	-	0.001	0.001	-0.085
	FSUP	0.011	-	0.013	0.013	-0.002
	FPRE	-0.015	-	0.005	0.005	-0.020
Participants						
	PKNW	-0.022	-	0.008	0.008	-0.030
	LCON	0.018	-	-0.001	-0.001	0.019
	LRAT	-0.028	-	-0.007	-0.007	-0.021
	LBCON	0.002	-	0.007	0.007	-0.005
	FPCON	0.047	-	0.034	0.034	0.013
	WCON	0.028	-	0.060	0.060	-0.032
	WRAT	0.022	-	-	-	0.022
	FREA	0.079	0.079	-	0.079	0.000

เมื่อพิจารณาต่อไปพบว่า คุณสมบัติของเกษตรกรที่ส่งผลในทางอ้อมต่อความพหิมีพอกินในอันดับรองลงมาได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ (0.060) การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต (0.034) ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (0.008)

จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร (0.007) อัตราส่วนพื้นที่ที่ใช้ในโครงการต่อพื้นที่ที่เกษตรกรมี (-0.007) การมีที่ดินเป็นของตนเอง (-0.001) ตามลำดับ

นอกจากนี้ตาราง 5.4 ยังชี้ให้เห็นว่า ในองค์ประกอบของปัจจัยด้านการปฏิบัติหน้าที่ และบริหาร การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความพอมีพอกินมากที่สุด (0.013) รองลงมาได้แก่ การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ (0.011) การเตรียมความพร้อมให้เกษตรกร (0.005) การบริหารตามหลักการดำเนินโครงการ (0.004) การคัดเลือกเกษตรกร (0.002) และการให้ความรู้เกษตรกร (0.001) ตามลำดับ

5.3 สรุป

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ด้วยการพิจารณาองค์ประกอบแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation environment evaluation) ประกอบการตรวจสอบ 2 ขั้นตอนดังนี้

(1) การพิจารณาความสอดคล้องของ (ก) หลักการบริหารและดำเนินโครงการที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ (ข) ความสามารถในการปฏิบัติงานในขั้นตอนการดำเนินโครงการและการสนับสนุนปัจจัยด้านต่างๆ ให้ผู้เข้าร่วมโครงการ และ (ค) คุณสมบัติในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการผลิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ตามที่โครงการได้กำหนดกับที่เกิดขึ้นจริงในภาคสนาม

(2) การตรวจสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยในองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านที่ส่งผลซึ่งกันและกัน ตลอดจนความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติที่มีต่อ “ความพอมีพอกิน” ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลสำเร็จในขั้นต้นของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการตรวจสอบความสอดคล้องของสภาพแวดล้อมที่โครงการได้กำหนด กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติภาคสนามสามารถกล่าวได้โดยสรุปว่า เกษตรและสหกรณ์จังหวัด รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ดำเนินโครงการ ตามหลักการและแนวทางการปฏิบัติงานที่ได้ตั้งไว้ในระดับสูง โดยสามารถปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายที่โครงการกำหนดได้สูงเกินกว่าร้อยละ 70

นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นผู้มีคุณสมบัติในเรื่องต่างๆ (เช่น การมีที่ดินเป็นของตนเอง และมีแรงงานในการทำเกษตร) เป็นตามที่โครงการได้กำหนดไว้เช่นกัน ยกเว้นเงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐเพิ่มเติม

ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการการนำโครงการไปปฏิบัติเกือบทั้งหมดทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลกับความพหุมีพอกิน โดยความพร้อมในการทำเกษตรเป็นปัจจัยที่มีผลทางตรงต่อความพหุมีพอกินในเชิงสาเหตุและผล ปัจจัยอื่นนอกเหนือจากนั้นมีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับความพหุมีพอกิน

เมื่อพิจารณาปัจจัยและคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีผลต่อความพร้อมในการทำเกษตร พบว่า (1) การที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำจะส่งผลทางตรงต่อความพร้อมในการทำเกษตรมากที่สุด รองลงมาได้แก่ (2) การได้รับเงินสนับสนุนปัจจัยการผลิต (3) ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินงาน (4) สัดส่วนพื้นที่แปลงการเกษตรที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ และ (5) จำนวนแรงงานที่ใช้ในการดำเนินโครงการ

จากคุณสมบัติของเกษตรกรทั้ง 5 ประการนี้ จะเห็นได้ว่าคุณสมบัติ 3 ประการแรกที่ส่งผลกับความพร้อมในการทำเกษตรมากที่สุดเป็นคุณสมบัติที่เกษตรกรจะต้องได้รับจากทางโครงการ ซึ่งขึ้นอยู่กับปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานใน 2 ขั้นตอนโดยตรง คือ ขั้นตอน (1) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต และ (2) การเตรียมความพร้อมให้เกษตรกร ในขณะเดียวกันการปฏิบัติงานในขั้นตอนอื่นของเจ้าหน้าที่ และแนวทางในการบริหารและดำเนินโครงการของเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจะส่งผลในทางอ้อมกับความพร้อมของเกษตรกรด้วย

ในท้ายที่สุด ด้วยความสอดคล้องในแนวทางการบริหารโครงการของเกษตรและสหกรณ์จังหวัดตามที่ได้ระบุไว้ในหลักการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ผสมกับการเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ เพื่อให้มีความสามารถในการดำเนินงานโครงการในขั้นตอนต่างๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนการเตรียมความพร้อมให้เกษตรกรซึ่งจะทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจในโครงการ รวมไปถึงขั้นตอนหรือกระบวนการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ ตลอดจนขั้นตอนการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร จะทำให้เกษตรกรมีคุณสมบัติในการทำเกษตรที่ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นความสมบูรณ์ด้านแหล่งน้ำ ปัจจัยการผลิต ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพร้อมในการทำเกษตรกรรมตามรูปแบบ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) และจะส่งผลให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างพหุมีพอกินตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้ในที่สุด

บทที่ 6

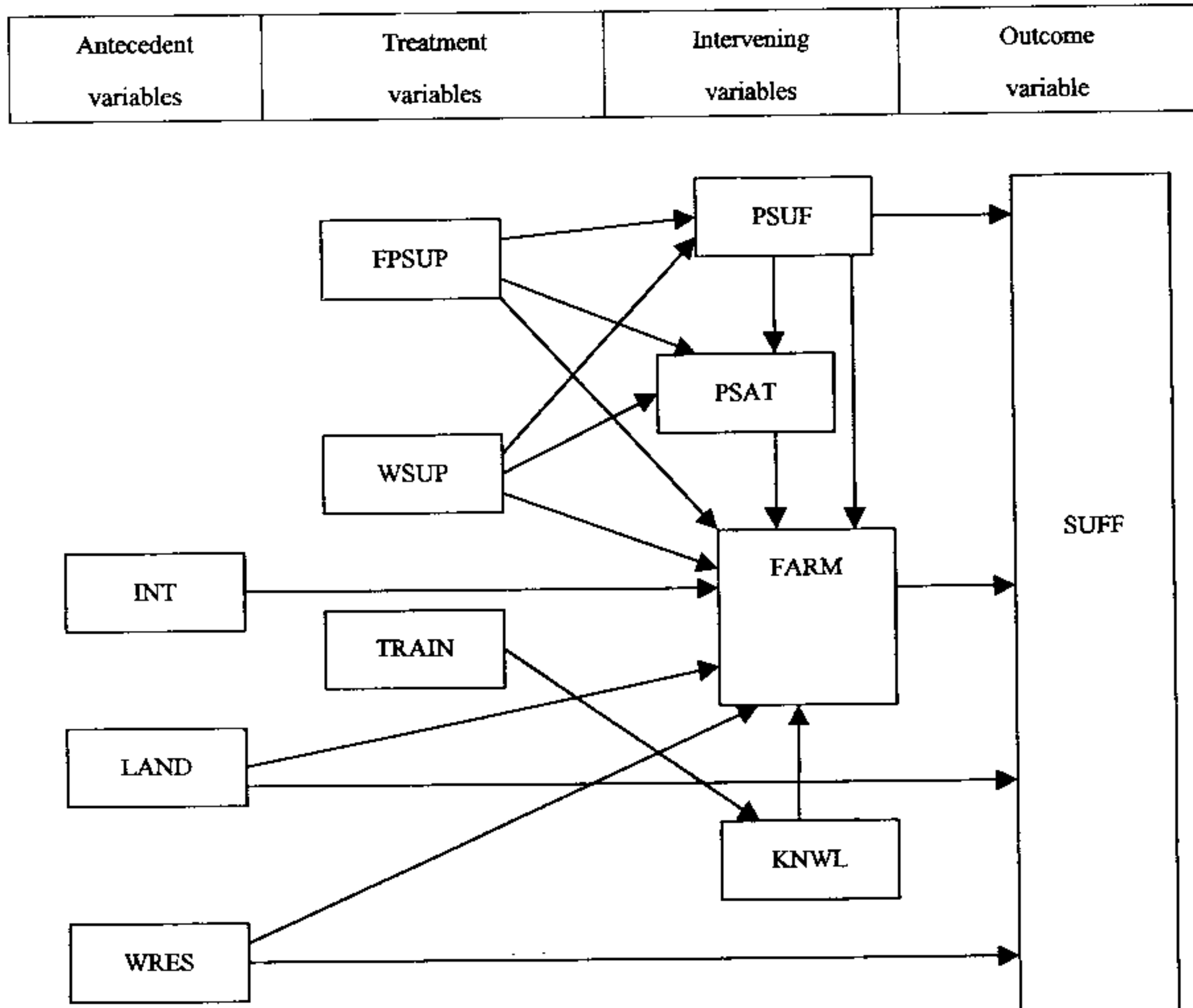
กลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ

ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลกับความสำเร็จของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) นอกจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติที่มีผลต่อ “ความพอมีพอกิน” ซึ่งเป็นผลสำเร็จในขั้นแรกของโครงการ ที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในคุณภาพและลักษณะของบริบทแวดล้อมในการดำเนินโครงการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการแล้ว การประเมินผลโครงการโดยการวิเคราะห์กลไกแทรกของโครงการ (Intervening mechanism evaluation) จะทำให้ทราบถึงกระบวนการเชิงสาเหตุและผลที่เชื่อมโยงอยู่ระหว่างการสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่โครงการให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ (Treatment) กับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Outcome) ซึ่งนำไปสู่ความรู้ที่ว่า ด้วยกลไกใดหรือปัจจัยใดก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ

แนวคิดของการประเมินผลโครงการด้วยการวิเคราะห์กลไกแทรกจะเริ่มต้นจากการค้นหาและกำหนดแนวคิดกำกับโครงการ (Program theory) ในลักษณะที่เป็นทฤษฎีแนวคิด (Conceptual theory) และทฤษฎีการกระทำ (Action theory) ซึ่งอาจได้มาจากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือมุมมองจากทางสังคมศาสตร์ ทั้งนี้ทฤษฎีแนวคิดจะใช้ในการพิจารณาและกำหนดปัจจัยสาเหตุที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ในขณะที่ทฤษฎีการกระทำจะเป็นการระบุแนวคิดกำกับการสนับสนุนของโครงการที่จะทำให้เกิดปัจจัยสาเหตุดังกล่าวขึ้น

ดังนั้นในการประเมินผลโครงการด้วยศึกษากลไกแทรก จึงควรตรวจสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ทั้งที่อยู่ในทฤษฎีแนวคิดและทฤษฎีการกระทำ ทั้งนี้ถ้าพบว่าทฤษฎีการกระทำเป็นจริง แสดงว่าการสนับสนุนของโครงการก่อให้เกิดปัจจัยแทรกหรือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการขึ้น ในขณะที่การตรวจสอบทฤษฎีแนวคิดจะเป็นการยืนยันความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของโครงการกับผลสำเร็จตามที่ได้ระบุไว้ในโครงการ เมื่อผนวกการตรวจสอบความถูกต้องของทฤษฎีทั้ง 2 เข้าด้วยกัน จะทำให้ทราบว่าโครงการประสบผลสำเร็จหรือไม่ และด้วยปัจจัยสาเหตุหรือกระบวนการเชิงสาเหตุและผลใด

ด้วยแนวความคิดนี้เองที่เป็นที่มากรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์กลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ซึ่งจะขอนำเสนออีกครั้งเพื่อความสะดวกในการติดตาม

แผนภาพ 6.1 แบบจำลองกลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ในที่นี้

- INT คือ ความมุ่งมั่นของเกษตรกร (Farmers' intention)
- LAND คือ พื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Farmland)
- WRES คือ พื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Water resources)
- FPSUP คือ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต (Factors of production supply)
- WSUP คือ การสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (Water resources supply)

TRAIN	คือ	การอบรม (Training)
PSUF	คือ	ความเพียงพอในการทำการเกษตร (Production sufficiency)
PSAT	คือ	ความพึงพอใจในการบริการของโครงการ (Project satisfaction)
FARM	คือ	ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (Farm production)
KNWL	คือ	ความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการ (Knowledge of program goal)
SUFF	คือ	ความพอมีพอกิน (Sufficiency)

แบบจำลองการวิเคราะห์กลไกแทรกของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการในแผนภาพ 6.1 ประกอบด้วยความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่าง องค์ประกอบ 4 ประเภทดังนี้

(1) สิ่งที่โครงการสนับสนุนให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (Treatment) 3 ประการ ได้แก่ (ก) การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต (FPSUP) (ข) การสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ (WSUP) (ค) การให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรมความรู้ (TRAIN)

(2) ปัจจัยแทรกหรือผลที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนที่โครงการให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (Intervening variable) ซึ่งได้แก่ (ก) ความเพียงพอในการทำการเกษตร (PSUF) (ข) ความพึงพอใจในโครงการและการบริการของโครงการ (PSAT) (ค) ผลผลิตของเกษตรกรที่เพิ่มขึ้น (FARM) และ (ง) ความรู้ความเข้าใจในผลสำเร็จของโครงการ (GAWR)

(3) ความพอมีพอกิน (SUFF) ซึ่งเป็นตัวแปรที่ใช้บ่งชี้ความสำเร็จของโครงการ (Outcome)

(4) คุณสมบัติของเกษตรกรที่มีก่อนเข้าร่วมโครงการ (Antecedent condition) ที่ประกอบด้วย (ก) ขนาดพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (LAND) (ข) ปริมาณแหล่งน้ำที่เกษตรกรมีและใช้ในการดำเนินโครงการ (WRES) และ (ค) ความมุ่งมั่นของเกษตรกรในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ (INT) ซึ่งน่าจะส่งผลต่อปัจจัยแทรกของโครงการและความพอมีพอกินตามลำดับ

การวิเคราะห์กลไกแทรกของโครงการจะกระทำภายใต้กรอบแนวคิดที่ว่า การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำที่โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ให้แก่เกษตรกร (Treatment) จะทำให้เกษตรกรมีความเพียงพอในการทำการเกษตรทางกายภาพ ในขณะเดียวกันก็น่าจะทำให้เกษตรกรเกิดความพอใจในโครงการและลงมือในการทำเกษตร ซึ่งจะยังผลให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้น

ในขณะที่การอบรมความรู้ในหลักการและกระบวนการปฏิบัติงานการเกษตรทฤษฎีใหม่ จะทำให้เกษตรกรเข้าใจถึงผลสำเร็จของโครงการ และเกิดกำลังใจในการทำการเกษตรจนนำ

ไปสู่การมีผลผลิตที่มากขึ้นเช่นกัน ด้วยผลผลิตที่เพิ่มขึ้นและความเพียงพอในการทำการเกษตรนี้เองที่น่าจะนำไปสู่ความพอมีพอกินในที่สุด

อย่างไรก็ดีนอกจากปัจจัยที่แทรกที่อาจเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของสิ่งที่โครงการให้ต่อความพอมีพอกิน คุณสมบัติอื่นที่มาก่อนของเกษตรกร (Antecedent variable) ก็อาจส่งผลกระทบต่อผลผลิตของโครงการ และความพอมีพอกินเช่นกัน คุณสมบัตินั้นคือขนาดพื้นที่และแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ รวมทั้งความมุ่งมั่นของเกษตรกร

จากความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ได้นำเสนอสามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้างสำหรับวิเคราะห์เส้นทางได้ 5 สมการดังนี้

$$PSUF = \beta_{11}FPSUP + \beta_{21}WSUP \quad \dots\dots(6.1)$$

$$PSAT = \beta_{12}FPSUP + \beta_{22}WSUP + \beta_{32}PSUF \quad \dots\dots(6.2)$$

$$KNWL = \beta_{13}TRAIN \quad \dots\dots(6.3)$$

$$FARM = \beta_{14}PSUF + \beta_{24}PSAT + \beta_{34}FPSUP + \beta_{44}WSUP \\ + \beta_{54}LAND + \beta_{64}WRES + \beta_{74}KNWL + \beta_{84}INT \quad \dots\dots(6.4)$$

$$SUFF = \beta_{15}PSUF + \beta_{25}FARM + \beta_{35}LAND + \beta_{45}WRES \quad \dots\dots(6.5)$$

จากสมการโครงสร้างตามแผนภาพ 6.1 ที่เสนอ สมการ 6.1-6.4 เป็นสมการที่ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสิ่งที่โครงการให้ (Treatment variable) และคุณสมบัติของเกษตรกร (Antecedent variable) กับปัจจัยแทรก (Intervening variable) ส่วนสมการ 6.5 ใช้สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแทรก คุณสมบัติที่มาก่อนของเกษตรกรกับความพอมีพอกิน

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์จะเริ่มต้นด้วยการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในองค์ประกอบที่ใช้ในการวิเคราะห์เส้นทาง ซึ่งประกอบด้วย (1) ปัจจัยที่เกษตรกรมีก่อนเข้าร่วมโครงการ (2) ปัจจัยการสนับสนุนจากโครงการ (3) ปัจจัยแทรกที่เกิดจากการสนับสนุนของโครงการ และ (4) ความพอมีพอกิน หลังจากนั้นจะนำเสนอการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อความพอมีพอกิน

6.1 คุณสมบัติด้านต่างๆ ของเกษตรกร

ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมด้วยการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 651 คนในเรื่องคุณสมบัติก่อนเข้าร่วมโครงการ การได้รับการสนับสนุนจากโครงการ รวมถึงความสามารถในการผลิต และความพอมีพอกิน มีรายละเอียดดังตาราง 6.1

ตาราง 6.1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ของตัวแปรในการวิเคราะห์กลไกแทรกของโครงการ

คุณสมบัติของเกษตรกร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
INT: ความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพ (%)	47.24	17.98	0	100
LAND: ที่ดินที่ใช้ในโครงการ (ไร่)	12.04	6.22	1	33
WRES: พื้นที่แหล่งน้ำที่ใช้ในโครงการ (ไร่)	1.27	0.83	0	3
FPSUP: การสนับสนุนปัจจัยการผลิต (บาท)	2688.17	2491.83	0	5000
WSUP: การสนับสนุนแหล่งน้ำ (ไร่)	0.14	0.35	0	1
TRAIN: การได้รับการอบรม (ครั้ง)	1.40	1.19	0	4
PSUF: ความเพียงพอในการผลิต (เพียงพอ = 1)	0.49	0.48	0	1
PSAT: ความพึงพอใจในบริการของโครงการ (คะแนน)	41.79	7.08	7	50
FARM: ผลผลิตหลังเข้าร่วมโครงการ (เพิ่มขึ้น = 1)	0.69	0.39	0	1
KNWL: ความเข้าใจในผลสำเร็จของโครงการ (เข้าใจ = 1)	0.72	0.45	0	1
SUFF: ความพอมีพอกิน (คะแนนจากการสัปดาห์ปัจจัย)	-0.09	0.90	-0.76	2.76

จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการใช้พื้นที่ในการเข้าร่วมโครงการโดยเฉลี่ย 12 ไร่ ทั้งนี้มีเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการใช้พื้นที่ในการเข้าร่วมโครงการตั้งแต่ 1-33 ไร่ นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีแหล่งน้ำเป็นของตนเองใช้แหล่งน้ำในการเข้าร่วมโครงการประมาณ 1.27 ไร่ อีกทั้งยังพบว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความมุ่งมั่นในระดับร้อยละ 47.24 ในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่

เมื่อพิจารณาส่งที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้รับจากโครงการในตาราง 6.1 พบว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้รับการสนับสนุนในการขุดสระน้ำจนแล้วเสร็จโดยเฉลี่ย 0.14 ไร่

ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตแล้ว โดยได้รับเงินอุดหนุนในการจัดหาปัจจัยการผลิตตามแผนการดำเนินงานในแปลงการเกษตรไม่เกินรายละ 5,000 บาท อีกทั้งเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการยังระบุว่าได้เข้ารับการฝึกอบรมเรื่องหลักการของการเกษตรทฤษฎีใหม่ และการดำเนินโครงการแล้วเสร็จเฉลี่ยมากกว่า 1 ครั้ง โดยผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้รับการอบรมมากที่สุดรายงานว่าได้รับการอบรมทั้งสิ้น 4 ครั้ง

นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการยังระบุว่าเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ประมาณร้อยละ 50 และเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการประมาณร้อยละ 70 ระบุว่าหลังจากที่เข้าร่วมโครงการแล้วพวกเขามีผลผลิตเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องผลสำเร็จของโครงการเป็นอย่างดี

ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการยังได้ระบุระดับความพึงพอใจในการบริการของโครงการในระดับเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 83.33 และเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่เป็นตัวอย่างมีคะแนนความพึงพอใจที่ได้จากการสัปดาห์ปัจจัยเฉลี่ย -0.09 โดยมีความกว้างของพิสัยอยู่ระหว่าง -0.76 ถึง 2.76

เมื่อพิจารณาการกระจายของคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการแล้ว พบว่าค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานทุกค่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไปได้

ในลำดับถัดไปจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละคู่ด้วยการหาค่าสหสัมพันธ์ เพื่อใช้ในการพิจารณาว่าตัวแปรคู่ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นอย่างไร

ผลจากการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของคุณสมบัติเกษตรกรในตาราง 6.2 จะให้เห็นว่าตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กันไม่มากนัก อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเภทเดียวกันจะเห็นได้ว่า ในคุณสมบัติของเกษตรกรที่ประกอบด้วย ขนาดพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (LAND) และปริมาณแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในโครงการ (WRES) รวมถึงความมุ่งมั่นในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (INT) มีความสัมพันธ์กันลักษณะส่งเสริมซึ่งกันและกัน และเป็นไปในเชิงบวก

สำหรับความสัมพันธ์ของปัจจัยแต่ละคู่ในการสนับสนุนด้านต่างๆ ที่โครงการได้ให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ จะมีขนาดความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไป โดยการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในรูปเงินอุดหนุน (FPSUP) และการสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (WSUP) จะมีความสัมพันธ์กันมากที่สุด ทั้งนี้เป็นความสัมพันธ์เชิงลบ ส่วนตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุดในกลุ่มการสนับสนุนจากโครงการนี้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (WSUP) และการสนับสนุนด้วยการฝึกอบรม (TRAIN) โดยเป็นความสัมพันธ์ในทางลบ

ตาราง 6.2 Correlation matrix ของคุณสมบัติของเกษตรกร

	INT	LAND	WRES	FPSUP	WSUP	TRAIN	PSUF	PSAT	FARM	KNWL	SUFF
INT	1.000										
LAND	0.016	1.000									
WRES	0.038	0.202**	1.000								
FPSUP	-0.058	-0.093**	0.003	1.000							
WSUP	0.172**	0.080*	0.052	-0.405**	1.000						
TRAIN	-0.035	0.029	0.002	-0.010	-0.169**	1.000					
PSUF	0.008	0.004	0.027	0.117**	-0.009	-0.049	1.000				
PSAT	0.029	0.005	0.027	0.126**	-0.086**	0.029	0.093**	1.000			
FARM	0.098**	0.115**	0.152**	0.034	0.066	-0.029	0.029	0.117**	1.000		
KNWL	-0.004	-0.003	0.005	-0.041	-0.021	-0.102**	-0.066**	-0.056	-0.097**	1.000	
SUFF	0.034	0.009	0.116**	0.047	-0.011	0.028	0.107**	0.014	0.096**	-0.009	1.000

หมายเหตุ: * หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.05 และ ** หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.01

ในกลุ่มตัวแปรประเภทปัจจัยแทรกของโครงการพบว่า การที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะมีผลผลิตเพิ่มขึ้น (FARM) มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (LAND) รวมถึงพื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในโครงการ (WRES) และการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต (FPSUP) ตลอดจนการสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (WSUP) แต่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการอบรม (TRAIN) และความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการ (KNWL)

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของความพอมีพอกิน (SUFF) กับปัจจัยทุกตัวในการวิเคราะห์พบว่า การที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความพอมีพอกินนั้น มีความสัมพันธ์กับพื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (WRES) มากที่สุด รองลงมาได้แก่ความเพียงพอในการทำการเกษตร (PSUF) และการมีผลผลิตเพิ่มขึ้น (FARM) นอกจากนี้มีระดับความสัมพันธ์ต่ำกว่า 0.05

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยทั้งหมดที่ได้นำเสนอ ไม่พบว่ามีปัจจัยคู่ใดที่มีความสัมพันธ์ไม่สูงเกินกว่า 0.80 ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดในการใช้การวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการถดถอยพหุ (Multiple regression analysis) ที่กำหนดว่า ตัวแปรทุกตัวต้องไม่มีความสัมพันธ์กันสูงเกินไป (Multicollinearity) เพราะในการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางต้องใช้การวิเคราะห์จากเทคนิคการถดถอยพหุเป็นพื้นฐาน ดังนั้นจึงใช้ปัจจัยทั้งหมดที่ได้นำเสนอแล้วในการวิเคราะห์เส้นทางต่อไป

6.2 กลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์กลไกแทรกของโครงการฯ ระหว่างการสนับสนุนของโครงการกับความพอมีพอกิน และคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ จะเริ่มจากกล่าวถึงผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์จากสมการโครงสร้าง และตามด้วยการจำแนกประเภทความสัมพันธ์ของกลไกนั้นๆ

6.2.1 ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ในภาพรวม

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติต่างๆ ของเกษตรกรในสมการโครงสร้างทั้ง 5 สมการ พบว่าตัวแปรอิสระในทุกสมการมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามในสมการนั้นอย่างมี

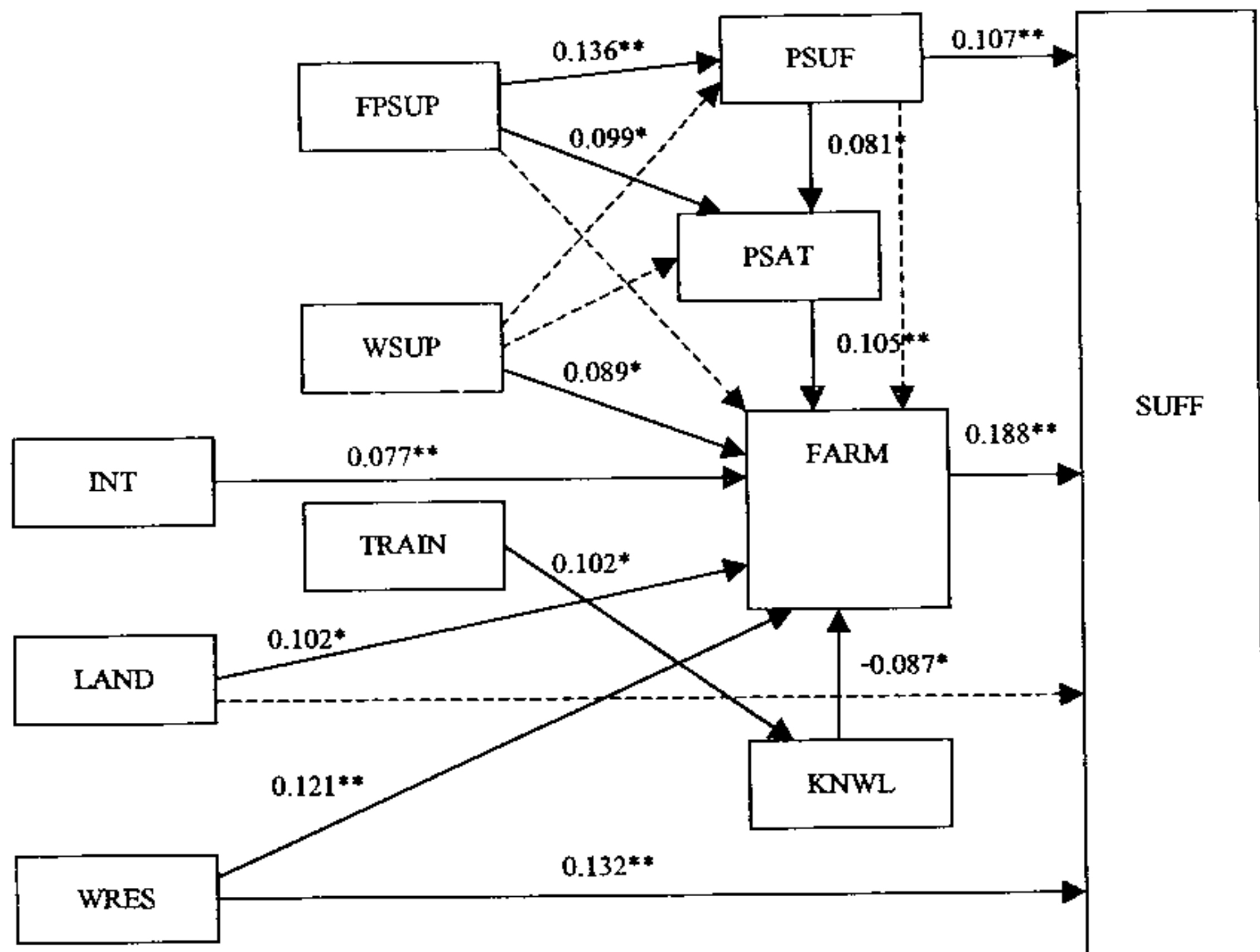
นัยสำคัญทางสถิติทั้งสิ้น ทั้งนี้ตัวแปรอิสระในแต่ละสมการมีความสามารถในการอธิบายตัวแปรตามในสมการนั้นได้แตกต่างกันออกไป ดังรายละเอียดในตาราง 6.3

ตาราง 6.3 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางในการวิเคราะห์กลไกแทรกของโครงการฯ

สมการ	ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	Path Coefficient	R ²	SEE	F
6.1	PSUF	FPSUP	0.136**	0.015	0.481	5.059
		WSUP	0.046			
6.2	PSAT	FPSUP	0.099*	0.024	6.760	5.405
		WSUP	-0.045			
		PSUF	0.081*			
6.3	GAWR	TRAIN	0.102**	0.010	0.430	6.843
6.4	FARM	PSUF	0.002	0.058	0.372	5.668
		PSAT	0.105**			
		FPSUP	0.066			
		WSUP	0.089*			
		LAND	0.102*			
		WRES	0.121**			
		KNWL	-0.087*			
		INT	0.077*			
6.5	SUFF	PSUF	0.107**	0.038	5.461	6.383
		FARM	0.188**			
		LAND	-0.005			
		WRES	0.132**			

หมายเหตุ: * หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.05 และ ** หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.01

Antecedent variables	Treatment variables	Intervening variables	Outcome variable
----------------------	---------------------	-----------------------	------------------

แผนภาพ 6.2 แบบจำลองผลการวิเคราะห์กลไกแทรกของ
โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

หมายเหตุ: * หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.05 ** หมายถึงมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.01

————— หมายถึงมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

----- หมายถึงไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในที่นี้

INT คือ ความมุ่งมั่นของเกษตรกร (Farmers' intention)

LAND คือ พื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Farmland)

WRES คือ พื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (Water resources)

FPSUP คือ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต (Factors of production supply)

WSUP	คือ	การสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ (Water resources supply)
TRAIN	คือ	การอบรม (Training)
PSUF	คือ	ความเพียงพอในการทำการเกษตร (Production sufficiency)
PSAT	คือ	ความพึงพอใจในการบริการของโครงการ (Project satisfaction)
FARM	คือ	ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (Farm production)
KNWL	คือ	ความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการ (Knowledge of program goal)
SUFF	คือ	ความพอมีพอกิน (Sufficiency)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางในสมการ 4 ที่ปรากฏในตาราง 6.3 พบว่าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์เกือบทั้งหมดมีทิศทางเป็นไปตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ (มีความสัมพันธ์เชิงบวก) โดยค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่สูงที่สุด ได้แก่ ค่าความสัมพันธ์ของความพอมีพอกิน (SUFF) กับการมีผลผลิตการเกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มขึ้น (FARM) ในสมการ 6.5 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางอยู่ที่ 0.188 และมีระดับนัยสำคัญต่ำกว่า 0.01 ในขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของความเพียงพอในการทำการเกษตรกรรม (PSUF) กับการมีผลผลิตที่เพียงพอกับการบริโภคมากขึ้น (FARM) ในสมการ 6.2 มีค่าอยู่ที่ 0.002 ซึ่งเป็นค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ต่ำที่สุด

6.2.2 ความสัมพันธ์ของปัจจัยแทรกของโครงการ

จากแผนภาพ 6.2 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปัจจัยในองค์ประกอบของทฤษฎีแนวความคิด (Conceptual theory) ซึ่งระบุถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุผลที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยแทรกของโครงการกับความพอมีพอกินจะพบว่า ความเพียงพอในการดำเนินการเกษตรและการมีผลผลิตที่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนมากขึ้น มีความสัมพันธ์กันกับความพอมีพอกิน ซึ่งจะไปตามทฤษฎีแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ที่ได้จะเห็นได้ว่า ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความพอมีพอกิน นั่นหมายความว่า เมื่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความเพียงพอในการดำเนินการเกษตร และได้ดำเนินโครงการจนมีผลผลิตจากการเกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มขึ้นจะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างพอมีพอกินสูงขึ้นด้วย

อย่างไรก็ดี นอกจากความพอเพียงและการดำเนินโครงการจนมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้นแล้ว ปริมาณแหล่งน้ำที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการใช้เพื่อดำเนินโครงการ ยังส่งผลในทางบวกกับความพอ

มีพอกินอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดที่สนับสนุนแนวทางในการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2541 ที่ดำเนินการคัดเลือกจากผู้ที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำ (มีแหล่งน้ำในแปลงการเกษตรเป็นของตนเอง) โดยเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดให้เหตุผลว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีแหล่งน้ำอยู่แล้วมีโอกาสมิมีแนวโน้มที่จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่จนประสบความสำเร็จได้เร็วกว่า

6.2.3 ความสัมพันธ์ของปัจจัยการสนับสนุนจากโครงการ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปัจจัยอื่นที่มีต่อปัจจัยแทรก เฉพาะความเพียงพอในการดำเนินการเกษตร (PSUF) พบว่า การได้รับการสนับสนุนเงินทุนอุดหนุนเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตจะทำให้เกษตรกรมีความเพียงพอในการดำเนินการเกษตรมากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามที่ทฤษฎีการกระทำ (Action theory) ได้ระบุ แต่ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์กับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ ทั้งนี้เมื่อดูรายละเอียดในการได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจากตาราง 4.13 ในบทที่ 4 จะเห็นได้ว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำแล้วเสร็จในอัตราร้อยละ 32.8 เท่านั้น การได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำไม่ครบถ้วนดังกล่าวอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่พบความสัมพันธ์ตามที่ทฤษฎีการกระทำระบุ

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการสนับสนุนด้านต่างๆ ของโครงการที่มีต่อการมีผลผลิตที่เพียงพอต่อการบริโภคมากขึ้น (FARM) พบว่า การสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำจากโครงการจะทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีผลผลิตจากการเกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มขึ้นโดยตรง ในขณะที่การสนับสนุนเงินทุนอุดหนุนปัจจัยการผลิตจะส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของผลผลิตในทางอ้อม กล่าวคือ การสนับสนุนปัจจัยการผลิตจะทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความเพียงพอในการดำเนินการเกษตร และมีความพอใจในโครงการมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอก็จะส่งผลให้มีความพึงพอใจในการบริการของโครงการมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เมื่อผู้เข้าร่วมโครงการที่มีความพอใจและยอมรับในโครงการได้ดำเนินโครงการตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ จะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีผลผลิตเพิ่มสูงขึ้น

นอกจากนั้นการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมจะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจในโครงการ รวมทั้งตระหนักในผลสำเร็จสูงสุดของโครงการมากยิ่งขึ้น และจะส่งผลต่อผลผลิตในแปลงของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วย อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ของความรู้ที่มีต่อผลผลิตของโครงการนี้เป็นความสัมพันธ์เชิงลบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรที่ได้รับการอบรม มีความเข้าใจและตระหนักในผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งได้แก่ ความพอมีพอกิน และความดำรงชีพอย่าง

ยั่งยืนโดยไม่ได้รับผลจากทางเศรษฐกิจการค้า จึงไม่มุ่งมั่นและรีบร้อนในการผลิตจนเกินกำลัง อีกทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังได้สนับสนุนให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ดำเนินโครงการอย่างค่อยเป็นค่อยไป

6.2.4 ความสัมพันธ์ของปัจจัยคุณสมบัติของเกษตรกร

การเพิ่มขึ้นของผลผลิตจากการเกษตรทฤษฎีใหม่ส่วนหนึ่งนอกจากจะมาจากการสนับสนุนจากโครงการแล้ว คุณสมบัติที่เกษตรกรมีก่อนเข้าร่วมโครงการได้ส่งผลกระทบต่อระดับผลผลิตเช่นกัน โดยพบว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีความมุ่งมั่นในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถดำเนินงานจนมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของผลผลิตยังขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่และปริมาณแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการด้วย โดยพบว่าการใช้พื้นที่ในการดำเนินโครงการในระดับสูงและการมีแหล่งน้ำในพื้นที่การเกษตรมากจะมีส่วนช่วยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นด้วย

6.2.5 ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อความพอมีพอกิน

นอกจากการหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเพื่อใช้ระบุและทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น (1) ปัจจัยหรือคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (2) ปัจจัยการได้รับการสนับสนุนจากโครงการ และ (3) ปัจจัยแทรกของโครงการ ที่มีต่อความพอมีพอกินแล้ว ยังสามารถใช้วิเคราะห์จำแนกความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งหมดที่มีต่อความพอมีพอกินด้วย โดยแยกเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล และไม่ใช้เชิงสาเหตุและผลจะได้รายละเอียดดังแสดงในตาราง 6.4

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์กลไกแทรกของโครงการพบว่า ตัวแปรทั้งหมดที่ใช้มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลกับความพอมีพอกินทั้งสิ้น โดยความเพียงพอในการทำการเกษตร (PSUF) และการดำเนินโครงการจนมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (FARM) รวมทั้งขนาดพื้นที่แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ (WRES) ส่งผลให้เกษตรกรมีความพอมีพอกินเพิ่มขึ้นโดยตรง ในขณะที่ปัจจัยอื่นจะส่งผลกระทบต่อความพอมีพอกินของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในทางอ้อม

ตาราง 6.4 ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติของเกษตรกรที่มีต่อความพอมีพอกิน

ความสัมพันธ์		ประเภทของความสัมพันธ์				
ระหว่างตัวแปร		รวม	เชิงสาเหตุและผล			ไม่ใช่
ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	ทั้งหมด	ทางตรง	ทางอ้อม	รวม	สาเหตุและผล
Antecedent						
SUFF	INT	0.034	-	0.014	0.014	0.020
	LAND	0.008	-	0.019	0.019	-0.010
	WRES	0.116	0.132	0.023	0.155	-0.039
Treatment						
	FPSUP	0.047	-	0.016	0.016	0.031
	WSUP	-0.011	-	0.017	0.017	-0.028
	TRAIN	0.028	-	-0.002	-0.002	0.030
Intervening						
	PSUF	0.107	0.107	0.002	0.109	-0.002
	PSAT	0.014	-	0.020	0.020	-0.006
	FARM	0.096	0.118	-	0.118	-0.022
	GAWR	-0.009	-	-0.016	-0.016	0.007

จากตาราง 6.4 เมื่อพิจารณาอิทธิพลของปัจจัยทั้ง 3 ประเภท คือ (1) ปัจจัยคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (2) ปัจจัยการได้รับการสนับสนุนจากโครงการ และ (3) ปัจจัยแทรกของโครงการ ที่มีผลต่อความพอมีพอกินทั้งทางตรงและทางอ้อม พบว่ามีความแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องขนาดและทิศทางของความสัมพันธ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ปัจจัยคุณสมบัติของเกษตรกร

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปัจจัยในแต่ละกลุ่มที่ใช้ในการวิเคราะห์พบว่า ในกลุ่มคุณสมบัติของเกษตรกร ปริมาณแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในโครงการ (WRES) มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับความพหุมีพอกิน ในขณะที่ขนาดพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการดำเนินโครงการ (LAND) และความมุ่งมั่นของเกษตรกร (INT) จะมีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับความพหุมีพอกิน

ถ้าพิจารณาความสัมพันธ์ของคุณสมบัติของเกษตรกรรวมไปกับแผนภาพ 6.2 พบว่าความมุ่งมั่นของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (INT) รวมถึงขนาดพื้นที่ที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการใช้ในการดำเนินโครงการ (LAND) และปริมาณแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในแปลงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (WRES) ส่งผลให้เกิดผลผลิตที่เพียงพอต่อการบริโภคมากขึ้นก่อน (FARM) หลังจากนั้นจึงส่งผลทางอ้อมจากผลผลิตที่สูงขึ้นไปยังความพหุมีพอกินอีกครั้งหนึ่ง

2) ปัจจัยการสนับสนุนจากโครงการ

จากความสัมพันธ์ของในกลุ่มปัจจัยการสนับสนุนที่โครงการให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ความแตกต่างในการสนับสนุนทางด้านเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต (FPSUP) การสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำแหล่งน้ำ (WSUP) และการอบรม (TRAIN) ที่รัฐให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ มีผลทั้งในเชิงสาเหตุและผลและไม่ใช่เชิงสาเหตุและผลกับความพหุมีพอกิน

ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของปัจจัยในกลุ่มการสนับสนุนจากโครงการในเชิงสาเหตุและผลที่พบเป็นความสัมพันธ์ทางอ้อมทั้งสิ้น โดยการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ (WSUP) มีความสัมพันธ์กับความพหุมีพอกินในทางอ้อมมากที่สุดรองลงมาได้แก่ การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต (FPSUP) และการสนับสนุนทางการฝึกอบรม (TRAIN) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรในกลุ่มการสนับสนุนจากโครงการควบคู่ไปกับแผนภาพ 6.2 จะเห็นว่าการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ (WSUP) ทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีผลผลิตจากการเกษตรทฤษฎีใหม่มากขึ้น (FARM) ในขณะที่การสนับสนุนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต (FPSUP) จะทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความเพียงพอในการดำเนินการเกษตร (PSUP) และมีความพึงพอใจในโครงการ (PSAT) เมื่อผนวกกรวมเข้าด้วยกันจะทำให้เกษตรกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้น (FARM) ในขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้รับการอบรม (TRAIN) จะมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงผลสำเร็จของโครงการ (KNWL) และสามารถดำเนินโครงการจนมีผลผลิตเพิ่มขึ้น

ด้วยเช่นกัน (FARM) การสนับสนุนจากโครงการทั้ง 3 ประการที่ทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีผลผลิตเพิ่มขึ้นจะนำไปสู่ความพอมีพอกิน (SUFF) ได้ในที่สุด

3) ปังจัยแทรกของโครงการ

ในกลุ่มคุณสมบัติที่เป็นปังจัยแทรกของเกษตรกร ความเพียงพอในการทำการเกษตร (PSUF) มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับความพอมีพอกิน (SUFF) ในขณะที่การมีผลผลิตเพิ่มขึ้น (FARM) มีความสัมพันธ์ในทางตรงเท่านั้น นอกจากนั้นความแตกต่างในเรื่องความพึงพอใจในการบริการของโครงการ (PSAT) และความรู้ในผลสำเร็จของโครงการ (KNWL) จะมีผลต่อความแตกต่างของความพอมีพอกิน (SUFF) ทางอ้อมอีกด้วย

6.3 สรุป

การวิเคราะห์ปังจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ด้วยการกำหนดและทดสอบกลไกแทรก หรือกระบวนการเชิงสาเหตุและผลของโครงการประกอบด้วยการวิเคราะห์เส้นทางของปังจัยในด้านต่างๆ 4 ด้านคือ (1) ปังจัยที่เกษตรกรมีก่อนเข้าร่วมโครงการ (2) สิ่งที่โครงการให้การสนับสนุน (3) ปังจัยแทรกซึ่งเป็นผลมาจากกำรสนับสนุนของโครงการ และ (4) ความพอมีพอกิน

แนวความคิดหรือทฤษฎีที่ใช้กำกับโครงการเกี่ยวกับกลไกแทรกของโครงการที่เชื่อมโยงปังจัยทั้ง 4 ด้านเข้าด้วยกันประกอบด้วย 2 ทฤษฎี ได้แก่ (1) ทฤษฎีการกระทำที่เป็นตัวกำหนดการสนับสนุนที่โครงการจะให้เพื่อให้เกิดปังจัยแทรกหรือผลที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนนั้น และ (2) ทฤษฎีแนวคิดที่ใช้ทดสอบว่า ปังจัยแทรกที่เกิดขึ้นส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการในขั้นสุดท้ายหรือไม่

จากผลจากการวิเคราะห์สามารถกล่าวได้โดยสรุปว่าความเพียงพอในการทำการเกษตรและการมีผลผลิตเพิ่มขึ้นมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลกับความพอมีพอกิน ซึ่งเป็นการยืนยันสมมติฐานหรือทฤษฎีแนวคิดที่กำกับโครงการ ในเรื่องการแก้ไขความยากจนที่เน้นให้เกษตรกรมีข้าว (ผลผลิต) กินตลอดปีด้วยการเกษตรทฤษฎีใหม่ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

สำหรับความสัมพันธ์ของการสนับสนุนทางด้านต่างๆ ที่โครงการให้ กับปังจัยแทรกของโครงการพบว่า การสนับสนุนปังจัยการผลิตให้เกษตรกรจะมีผลในทางตรงกับความเพียงพอ

ในการดำเนินการผลิตและความพึงพอใจในการบริการของโครงการซึ่งจะส่งผลทางอ้อมไปยังการมีผลผลิตเพิ่มขึ้นในที่สุด

นอกจากนั้นการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำจะส่งผลทางตรงกับการมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นแต่ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลกับความพึงพอใจในการทำการเกษตรและความพึงพอใจในการบริการของโครงการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการยังได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำไม่ครบถ้วน

อีกทั้งยังพบว่าทำให้การอบรมเกษตรกรจะยังผลให้เกษตรกรเป็นผู้มีความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการได้ดียิ่งขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถยืนยันแนวคิดหรือทฤษฎีในการกระทำได้ในระดับหนึ่งว่าการสนับสนุนจากโครงการจะทำให้เกษตรกรมีความสามารถในการทำการเกษตรได้ดีขึ้น

นอกจากปัจจัยในเรื่องการสนับสนุนจากโครงการ และปัจจัยแทรกที่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลกับความพหุมีพอกินแล้ว ยังมีคุณสมบัติของเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์และเป็นตัวกำหนดระดับของความพหุมีพอกินด้วย นั่นคือขนาดพื้นที่และแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ และความมุ่งมั่นในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรซึ่งสนับสนุนแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องคุณสมบัติของเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการ โดยขนาดแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรเป็นปัจจัยเดียวที่ส่งผลในทางตรงกับความพหุมีพอกิน ในขณะที่คุณสมบัติทั้ง 3 ประการนี้จะส่งผลในทางตรงกับการมีผลผลิตเพิ่มขึ้นและส่งผลทางอ้อมไปยังความพหุมีพอกินในที่สุด

เมื่อพิจารณาแล้วโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มีทฤษฎีที่ใช้กำกับโครงการอย่างมีสาเหตุและผลซึ่งควรค่าแก่การนำไปปฏิบัติต่อไป อย่างไรก็ตามควรพิจารณาตรวจสอบในเรื่องการสนับสนุนแหล่งน้ำและปัจจัยการผลิตเพื่อให้เกษตรกรมีความพึงพอใจในการทำการเกษตรและมีผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้น และอาจคัดเลือกเกษตรกรผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่จนประสบผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

บทที่ 7

บทสรุป ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะ

บทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประมวลเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดที่ได้นำเสนอ พร้อมทั้งอภิปรายผลการค้นพบนั้นไปพร้อมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจในโครงการ ตามที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ประการ คือ (1) ศึกษาการลักษณะการนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ) ไปสู่การปฏิบัติโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการในภาคปฏิบัติ และ (3) ศึกษาผลที่ได้จากโครงการและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ

การนำเสนอจะเริ่มด้วย (1) การดำเนินงานของโครงการในภาคสนามซึ่งจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติ (2) ผลจากการดำเนินงานของโครงการ (3) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ ทั้งปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติและกลไกแทรกของโครงการ (4) ปัญหาและอุปสรรคของโครงการ และท้ายสุด (5) แนวทางการแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะ โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

7.1 การนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำหลักการทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปสู่การปฏิบัติโดยจัดทำเป็นโครงการช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ว่างงานภายใต้ชื่อ โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ซึ่งมีการดำเนินงานจริงในภาคสนามดังนี้

การดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งมุ่งเน้นการแก้ปัญหาในระยะยาว มีระยะเวลาในการดำเนินโครงการนาน 4 ปี โดยเริ่มต้นจากปี 2541 ไปจนถึงปี 2544 ทั้งนี้สามารถแบ่งการดำเนินโครงการออกเป็น 2 ระยะคือ การดำเนินโครงการระยะเร่งด่วน

(มกราคม 2541-กันยายน 2541) และการดำเนินโครงการในระยะยาว (ตุลาคม 2541-2544) โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ 4 ประเภทคือ

(1) กลุ่มแรงงานคืนถิ่นที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว

(2) กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว

(3) กลุ่มแรงงานคืนถิ่นที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และยังไม่มีแหล่งน้ำ

(4) กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือครอบครัว และยังไม่มีแหล่งน้ำ

ทั้งนี้การดำเนินงานในปี 2541 เน้นการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการจากผู้มีความพร้อมทางด้านที่ดินและแหล่งน้ำ (ซึ่งได้แก่กลุ่มเป้าหมายประเภทที่ (1) และ (2)) ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ด้วยหลักการจัดสรรประโยชน์ที่ดินออกเป็นส่วนๆ ตามแนวพระราชดำริในลักษณะสาธิตทดลอง โดยโครงการจะสนับสนุนความพร้อมให้เกษตรกรในด้านปัจจัยการผลิตในรูปเงินอุดหนุนรายละไม่เกิน 5,000 บาท

สำหรับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในปี 2542 ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินโครงการในระยะยาวได้มีการขยายการสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้วยการขุดสระน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรทฤษฎีใหม่ นอกเหนือจากการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในรูปเงินรายละไม่เกิน 5,000 บาท เช่นเดียวกันกับในปี 2541 โดยแบ่งกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการออกเป็น 4 กลุ่มตามลักษณะการสนับสนุน ได้แก่ (1) กลุ่มแปลงสาธิตทดลอง (2) กลุ่มเครือข่ายโครงการ (3) กลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ และ (4) กลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่

ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มแปลงสาธิตทดลองจะต้องดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่แบบเต็มรูปแบบ (แบ่งประโยชน์ใช้สอยในที่ดินตามอัตราส่วน 30: 30: 30: 10) โดยจะได้รับการสนับสนุนสระน้ำเต็มสัดส่วน (ร้อยละ 30 ของพื้นที่) และเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตไม่เกินรายละ 5,000 บาท โดยเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องดำเนินการจัดซื้อปัจจัยการผลิตด้วยตนเองก่อนแล้วจึงเบิกจ่ายในภายหลัง

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายโครงการจะดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่แบบไม่เต็มรูปแบบ โดยได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำบางส่วนในลักษณะการช่วยเหลือครั้งเดียว และได้รับเงินอุดหนุนการซื้อปัจจัยการผลิตเช่นเดียวกัน

สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มผู้เริ่มโครงการจะต้องเป็นผู้ที่มีแหล่งน้ำอยู่แล้ว โดยดำเนินโครงการตามการเกษตรทฤษฎีใหม่แบบไม่เต็มรูปแบบ เช่นเดียวกันกับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายโครงการ ทั้งนี้จะได้รับการช่วยเหลือทางด้านเงินทุนอุดหนุนปัจจัยการผลิตอย่างเดียว (รายละไม่เกิน 5,000 บาท)

สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มเครือข่ายอื่นในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นแปลงตัวอย่างในการดำเนินงานสำหรับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มอื่น รวมถึงเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งนี้จะไม่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการโดยตรง แต่สามารถขอความช่วยเหลือได้จากหน่วยงานตามปกติของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริแบ่งการบริหารโครงการออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 9 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) การประชาสัมพันธ์ (2) การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ (3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร (5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน (7) การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ (8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร และ (9) การรายงานและการติดตาม ตามรายละเอียดดังนี้

(1) การประชาสัมพันธ์: ส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะทราบรายละเอียดโครงการจากเจ้าหน้าที่ เช่นเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เกษตรอำเภอ และเกษตรตำบล โดยตรง นอกจากนี้ยังทราบจากสื่อประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และหอกระจายข่าวสำหรับหมู่บ้าน

(2) การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่: ดำเนินการโดยจัดอบรมชี้แจงเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรและสหกรณ์จังหวัด และคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัดและอำเภอ เพื่อให้มีความเข้าใจหลักการรูปแบบของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติงานของโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

(3) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร: เริ่มต้นจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ และแจ้งให้คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานในระดับต่างๆ ได้ทราบ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้ได้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

(4) การเตรียมความพร้อมเกษตรกร: ดำเนินการโดยจัดประชุม สัมมนา และการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ในแปลงการเกษตรสาธิตในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีเข้าใจในหลักการ “ทฤษฎีใหม่” และได้เรียนรู้ถึงวิธีการทำงานการเกษตรทฤษฎีใหม่ในภาคปฏิบัติด้วย

(5) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม: ขั้นตอนนี้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ และคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัดและอำเภอ จะร่วมกันให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้จัดทำข้อเสนอแผนการผลิตตามแนวทางทฤษฎีใหม่ รวมทั้งจัดทำบันทึกข้อตกลง

(6) การเตรียมการเบิกจ่ายเงิน: ดำเนินการจัดทำรายงานการคัดเลือกเกษตรกรและการสนับสนุน พร้อมทั้งจัดประกวดราคา และแจ้งผลให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทราบ เพื่อให้การเบิกจ่ายเงินงบประมาณตามโครงการเป็นไปอย่างถูกต้องและรวดเร็ว

(7) เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่: ดำเนินงานโดยให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแผนการผลิตที่ได้เสนอต่อเกษตรและสหกรณ์จังหวัดและผ่านการพิจารณาเห็นชอบแล้ว

(8) การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร: ดำเนินงานโดยการออกสำรวจการทำงาน of เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่าได้ดำเนินการตามแผนการผลิตหรือไม่ พร้อมทั้งจ่ายเงินค่าปัจจัยการผลิต (รายละไม่เกิน 5,000 บาท) ให้แก่เกษตรกรที่ดำเนินงานตามแผนการผลิตที่ได้เสนอไว้

(9) การรายงานและการติดตาม: เพื่อให้ทราบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินโครงการ โดยการเชื่อมโยงเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อติดตามและรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทราบ

7.2 ผลจากการดำเนินโครงการ: ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ผลจากการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) สามารถประมวลได้ใน 2 ลักษณะ คือ (1) ประสิทธิภาพของโครงการ และ (2) ประสิทธิภาพของโครงการ ซึ่งได้จากการประเมินของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้ง 2 ส่วนมีสาระโดยสรุปดังนี้

7.2.1 ประสิทธิภาพ

การดำเนินงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ส่วนใหญ่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในปี 2541 และปี 2542 แต่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ในทุกตำบล เนื่องจากคุณลักษณะของพื้นที่ในบางตำบลที่ไม่ตรงตามเกณฑ์ เช่น คุณสมบัติของดินไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว บางพื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน เป็นต้น ตลอดจนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางรายขอถอนตัวจากโครงการ เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ โดยให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ประเมินพบว่า การดำเนินงานโดยรวมมีประสิทธิภาพสูงทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานว่ามีประสิทธิภาพในระดับร้อยละ 87.1

ทั้งนี้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 79.9 รายงานให้ทราบว่าได้รับเงินอุดหนุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตแล้ว และผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 89.8 แจ้งให้ทราบว่าได้รับการฝึกอบรมในการเตรียมความพร้อมเกษตรกรแล้วเช่นกัน ในขณะที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเพียงร้อยละ 32.8 ที่รายงานว่าได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ (การขุดสระน้ำ) ครบถ้วนแล้ว

7.2.2 ประสิทธิภาพ

สิ่งที่ระบุไว้เป็นวัตถุประสงค์ของโครงการคือ (1) การพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) การดำรงชีพอย่างยั่งยืนและ (3) การลดการเคลื่อนย้ายการใช้แรงงาน เป็นสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นและเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในระยะเวลาอันสั้น และต้องให้ระยะเวลาผ่านไปพอสมควรจึงจะประเมินได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่

อย่างไรก็ดีเมื่อเกษตรกรและสหกรณ์ส่วนใหญ่ระบุว่า การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพมาก (ร้อยละ 66.7 สำหรับการดำเนินงานในช่วงปี 2541 และร้อยละ 52.0 สำหรับการดำเนินงานในปี 2542 ซึ่งยังไม่แล้วเสร็จ) นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของโครงการในระดับสูงร้อยละ 82.5 และเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการให้คะแนนความพอใจโครงการในภาพรวมสูงถึง 9 คะแนน (จากคะแนนเต็ม 10)

นอกจากนั้นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการระบุถึงสถานการณ์การดำเนินชีวิตหลังจากเข้าร่วมโครงการในด้านต่างๆ ดังนี้ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมากกว่าร้อยละ 70 สามารถเลี้ยงตัวเองได้มากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีผลผลิตที่เพียงพอต่อการบริโภคมากขึ้น อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่า ยังได้รับผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจการค้า เกษตรกรผู้เข้าร่วม

โครงการเกือบทั้งหมดระบุว่าไม่ต้องการเดินทางไปทำงานที่จังหวัดอื่น และต้องการดำเนินชีวิตตามรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไป

7.3 ปัจจัยที่มีผลกับความสำเร็จของโครงการ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดในการศึกษาที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถจำแนกปัจจัยที่มีผลกับความสำเร็จของโครงการได้ 2 ประเภท คือ (1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ และ (2) ปัจจัยในองค์ประกอบทางด้านกลไกแทรกของโครงการ

7.3.1 ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการตรวจสอบความสอดคล้องของสภาพแวดล้อมที่โครงการได้กำหนดกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติภาคสนามพบว่า เกษตรและสหกรณ์จังหวัดได้บริหารโครงการตามแนวทางและหลักการดำเนินโครงการที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระบุเฉลี่ย 7 ข้อ (จาก 10 ข้อ) และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินงานได้ตามเป้าหมายที่โครงการกำหนดได้สูงเกินกว่าร้อยละ 70

สำหรับคุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นผู้มีคุณสมบัติในเรื่องต่างๆ ตามที่โครงการได้กำหนดไว้เช่นกัน ยกเว้นเงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐเพิ่มเติม

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการการนำโครงการไปปฏิบัติ พบว่าปัจจัยเกือบทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลกับความพหิมิพอกิน โดยความพร้อมในการทำการเกษตรเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลในทางตรงต่อความพหิมิพอกิน ในขณะที่ปัจจัยอื่นมีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับความพหิมิพอกิน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

นอกจากนั้นยังพบว่า ความพร้อมในการทำการเกษตรจะขึ้นอยู่กับ การได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ และการได้รับเงินทุนอุดหนุนปัจจัยการผลิตมากที่สุด รองลงมาคือ ความรู้ความเข้าใจในโครงการ ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 นี้เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในขั้นตอนการสนับสนุนและการเตรียมความพร้อมให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมากที่สุด

ในขณะเดียวกันแนวทางการดำเนินโครงการที่เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดใช้ในการบริหารโครงการจะส่งผลในทางอ้อมต่อการเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้เมื่อเจ้าหน้าที่มีความเข้าใจในโครงการแล้ว จะทำให้การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ผนวกกับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและการเตรียมความพร้อมให้เกษตรกร จะทำให้เกษตรกรมีความพร้อมในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ และสามารถดำเนินโครงการจนกระทั่งมีความพหุมีพอกินในที่สุด

จากข้อค้นพบทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า (1) หลักการที่เกษตรกรและสหกรณ์ใช้ในการบริหาร รวมถึง (2) ความสามารถในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามที่กำหนด ตลอดจน (3) คุณสมบัติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติที่มีผลต่อความสำเร็จในขั้นแรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ทั้งสิ้น

เมื่อมองในแง่มุมของการบริหารโครงการในการทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความพหุมีพอกินมากขึ้นซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการ จึงควรพิจารณาและให้ความเอาใจใส่ในกระบวนการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการปฏิบัติสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (2) การเตรียมเบิกจ่ายเงิน (3) การให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ และ (4) การตรวจสอบและการจ่ายเงินให้เกษตรกร ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้ควรพิจารณาการเตรียมความพร้อมให้เกษตรกรไปด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ และสามารถใช้ความรู้ในการดำเนินโครงการจนประสบผลสำเร็จต่อไปได้

7.3.2 กลไกแทรกของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ผลจากการวิเคราะห์กลไกแทรกหรือกระบวนการเชิงสาเหตุและผล ที่เชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนจากโครงการ (Treatment) กับความพหุมีพอกิน ซึ่งเป็นผลสำเร็จในขั้นต้นของโครงการ ยืนยันสมมติฐานของแนวคิดที่ใช้กำกับโครงการ (Conceptual theory) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยพบว่าการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่จนมีผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคมากขึ้นส่งผลในทางตรงให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความพหุมีพอกินมากขึ้นด้วย อีกทั้งความเพียงพอในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ยังส่งผลในทางตรงต่อความพหุมีพอกินด้วยเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้พบว่า การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรมีผลในทางตรงกับความพึงพอใจในการดำเนินการผลิตและความพึงพอใจในการบริการของโครงการ ซึ่งคุณสมบัติทั้ง 2 ส่งผลทางอ้อมไปยังการมีผลผลิตเพิ่มขึ้นในที่สุด อีกทั้งการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำจะส่งผลทางตรงกับการมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นด้วย และยังพบว่า การให้การอบรมเกษตรกรจะยังผลให้เกษตรกรเป็นผู้มีความรู้ถึงผลสำเร็จของโครงการได้ดียิ่งขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถยืนยันแนวคิดหรือทฤษฎีในการกระทำ (Action theory) ได้ว่าการสนับสนุนจากโครงการจะทำให้เกษตรกรมีความสามารถในการทำการเกษตรได้ดีขึ้น

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของคุณสมบัติของเกษตรกร (Antecedent variable) กับความพหุมีพอกิน พบว่าขนาดพื้นที่และแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ในการเข้าร่วมโครงการ และความมุ่งมั่นในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรยังความสัมพันธ์และเป็นตัวกำหนดระดับของความพหุมีพอกินด้วย ซึ่งข้อค้นพบนี้สนับสนุนแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องคุณสมบัติของเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการ

จากปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยในคุณสมบัติของเกษตรกร มีเพียงขนาดแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรเป็นปัจจัยเดียวที่ส่งผลในทางตรงกับความพหุมีพอกิน ในขณะที่คุณสมบัติทั้งหมดนี้จะส่งผลในทางตรงกับการมีผลผลิตเพิ่มขึ้นและส่งผลทางอ้อมไปยังความพหุมีพอกินในที่สุด

เมื่อพิจารณาแล้วโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มีทฤษฎีแนวคิดและทฤษฎีการกระทำ (Conceptual and action theory) ที่ใช้กำกับโครงการอย่างมีสาเหตุและผลซึ่งควรค่าแก่การนำไปปฏิบัติต่อไป อย่างไรก็ตามก็ควรพิจารณาตรวจสอบในเรื่องการสนับสนุนแหล่งน้ำและปัจจัยการผลิตซึ่งมีส่วนผลักดันให้เกษตรกรมีความพึงพอใจในการทำการเกษตร รวมถึงทำให้มีผลผลิตที่เพียงพอแก่การบริโภคเพิ่มมากยิ่งขึ้น และอาจพิจารณาคัดเลือกเกษตรกรผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่จนประสบผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

7.4 ปัญหาและอุปสรรคของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

จากการศึกษาประเด็นที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานจากผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ (1) เกษตรและสหกรณ์จังหวัด (2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และ (3) เกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่ได้เข้าร่วมโครงการสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ 8 ประเด็นดังนี้

(1) การประชาสัมพันธ์: สำหรับกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการได้รับข้อมูลในระดับที่น่าพอใจ ทั้งนี้พบว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการถึงร้อยละ 98.5 อย่างไรก็ตามเกษตรกรอื่นในพื้นที่โครงการยังมีความประสงค์จะทราบเนื้อหาสาระและหลักการของโครงการฯ เพื่อจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

(2) การคัดเลือกพื้นที่และการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ: การดำเนินงานในขั้นตอนนี้มีปัญหาสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

(2.1) เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกในปี 2541 ขาดความชัดเจน อย่างไรก็ตามในปี 2542 ได้มีการจัดกลุ่มเกษตรกรเป็น 3 กลุ่มให้ครอบคลุมกลุ่มที่มีในปี 2541 (กลุ่มที่มีแหล่งน้ำในพื้นที่ของตนเองอยู่แล้ว)

(2.2) เจ้าหน้าที่บางจังหวัดในปี 2541 ได้คัดเลือกโดยพิจารณาจากการที่เกษตรกรนั้นเคยร่วมโครงการช่วยเหลือทางด้านการเกษตรอื่นมาก่อน แต่ในปี 2542 มีงบประมาณค่าบุคลากร อีกทั้งมีการจัดกลุ่มเกษตรกรใหม่ เกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐได้รับโอกาสในการเข้าร่วมโครงการมากขึ้น

(2.3) เมื่อเกษตรกรได้รับการเสนอชื่อมาจากหน่วยงานคัดเลือกระดับท้องถิ่น คณะอนุกรรมการคัดเลือกในบางจังหวัดต้องรับไว้ แม้ว่าผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อนั้นที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่โครงการกำหนดเพียงบางด้านก็ตาม

(3) ปัญหาในด้านการเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ เช่น เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนยังระบุว่าขาดทุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตก่อนทำการเบิกจ่าย ขาดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่ดีมีคุณภาพ ขาดความรู้ทางด้านการเกษตรบางด้าน และที่สำคัญคือยังขาดแหล่งน้ำที่เหมาะสมกับการดำเนินการผลิต นอกจากนั้นเกษตรกรบางรายที่ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขโครงการได้ขอถอนตัวจากโครงการ

(4) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม: แม้ว่าเกษตรกรจะได้มีการจัดทำแผนการผลิตด้วยตนเอง แต่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางกลุ่มรายงานว่าปัจจัยการผลิตในบางส่วนยังไม่ตรงกับความต้องการเท่าใดนัก

(5) การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่: เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่าการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ยังมีความล่าช้า เช่น ความล่าช้าในการขุดสระน้ำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่ไม่ทันต่อฤดูกาลทำเกษตรกรรม การขาดการติดตามดูแลการทำงานอย่างใกล้ชิด และการขาดความเอาใจใส่ดูแล ตามลำดับ

(6) การตลาด: เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งระบุว่า ประสบปัญหาการขาดตลาดในการรองรับผลิตผลทางการเกษตร และการควบคุมราคาของผลผลิตที่ออกสู่ตลาด

(7) การขยายเครือข่ายของการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่: ในกลุ่มจังหวัดที่ได้มีการขยายเครือข่ายของการทำการเกษตรกรรมตามรูปแบบ “ทฤษฎีใหม่” มีทั้งเกษตรกรที่มีความพร้อมทั้งในด้านรายได้จากโครงการและผลผลิตจากโครงการที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต แต่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนยังไม่พร้อมเพราะยังอยู่ในขั้นตอนแรกของทฤษฎีใหม่

(8) ระบบฐานข้อมูล: ปัญหาที่เกิดขึ้นคือระบบฐานข้อมูลที่กำลังดำเนินงานอยู่ยังไม่แล้วเสร็จ อีกทั้งยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดและส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค ทำให้มีประสิทธิภาพในการติดตามความก้าวหน้าในระดับหนึ่งเท่านั้น

7.5 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการประเมินผลโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

- (1) ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงโครงการ
- (2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

7.5.1 ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญาและปรับปรุงโครงการ

ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญาและปรับปรุงโครงการที่นำเสนอในที่นี้ได้ประมวลจากความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ และจากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากกระบวนการประมวลผล ดังต่อไปนี้

(1) ควรเน้นการประชาสัมพันธ์เงื่อนไขที่จำเป็นเมื่อจะเข้าร่วมโครงการให้เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องจะเข้าร่วมโครงการในพื้นที่ได้ทราบเพื่อลดการถกเถียง และเพื่อให้ผู้ที่มีความพร้อมและมีความต้องการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่เข้าร่วมโครงการโดยถูกต้องมากขึ้น

(2) ส่วนกลางควรกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนให้แก่เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ และบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการที่มีคุณสมบัติถูกต้องครบถ้วน อีกทั้งยังควรพิจารณาคัดเลือกผู้จะเข้าร่วมโครงการจากผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อให้โครงการประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

(3) เนื่องจากความพร้อมในการทำการเกษตรส่งผลโดยตรงกับความพอมีพอกินซึ่งเป็นผลสำเร็จของโครงการ ดังนั้นจึงควรปรับปรุงความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ 4 ประการคือ

(3.1) ควรสนับสนุนสระน้ำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการให้มีความเหมาะสมกับระยะเวลาและฤดูในการทำเกษตร อีกทั้งควรสนับสนุนตามความต้องการใช้สอย (กว้าง ขาว ลึก รูปแบบ) ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

(3.2) ควรพิจารณาบททวนในเรื่องปริมาณเงินทุนปัจจัยการผลิตที่ให้แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและกระบวนการในการสนับสนุนเบิกจ่าย ทั้งนี้เพื่อให้มีความเหมาะสมเพียงพอกับความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ รวมถึงควรพิจารณาบททวนขั้นตอนที่ใช้ในการเบิกจ่ายเพื่อให้การดำเนินการสนับสนุนเป็นไปได้อย่างรวดเร็วขึ้น

(3.3) ควรให้คำปรึกษา ความรู้ ตลอดจนการอบรมอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาสาระ หลักการ วิธีการดำเนินชีวิตในรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ ความรู้ทางด้านการเกษตร และบำรุงรักษาตลอดจนเทคโนโลยีทางด้านแหล่งน้ำ เพื่อให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้อย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น

(3.4) ควรพิจารณาจัดหาและสนับสนุนปัจจัยการผลิตทางด้านพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และปัจจัยเสริมทางการเกษตรอื่น เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เครื่องสูบน้ำ เพื่อให้เกษตรกรมีความพร้อมในการทำเกษตรมากยิ่งขึ้น

(4) การจัดทำแผนการผลิตและการจัดหาปัจจัยการผลิตควรเป็นสิ่งที่มาจากความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ควรให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการและให้คำแนะนำในการจัดทำเท่านั้น

(5) ควรพิจารณาการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกษตรกรได้รับบริการได้รวดเร็วและทันต่อเวลาในการทำเกษตร ตลอดจนเพิ่มการติดตามดูแลให้คำปรึกษาในด้านต่างๆ อย่างใกล้ชิด

(6) ควรให้ความรู้ทางด้านการตลาด เช่น ราคา ความต้องการทางการตลาด แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนตรวจสอบดูความเป็นไปได้ทางการตลาดและความสอดคล้องของแผนการผลิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการกับสภาวะทางการตลาด

(7) การขยายเครือข่ายในกลุ่มเกษตรกรที่มีความพร้อมไม่มากนัก แม้จะมีประโยชน์ต่อการรวมกลุ่มและกระตุ้นให้เกษตรกรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ควรทำอย่างระมัดระวัง มิฉะนั้นอาจเกิดปัญหาการพัฒนาแบบกระโดดข้ามขั้นของเกษตรกร และนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

(8) ควรเร่งรัดจัดทำระบบฐานข้อมูลที่ดำเนินการอยู่ให้แล้วเสร็จ เพื่อให้การติดตามผลความก้าวหน้าทั้งที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันและต่างพื้นที่กันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อความสามารถในการเปรียบเทียบผลการดำเนินโครงการในพื้นที่ที่ต่างกันด้วย อีกทั้งเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการปฏิบัติทั่วประเทศ

7.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ “ทฤษฎีใหม่” ตลอดจนรายละเอียดของการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) รวมถึงแนวคิดเรื่องการประเมินผลโครงการ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผ่านมา ทำให้ได้เห็นจุดอ่อนและจุดแข็งรวมถึงปัญหาในการศึกษาวิจัย ซึ่งสามารถนำมาประมวลรวมเป็นข้อเสนอแนะในด้านระเบียบวิธีการประเมินผลโครงการที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาการประเมินผลโครงการ และแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไปในอนาคตรวม 4 ข้อดังนี้

(1) การศึกษาประเมินผลโครงการในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำในช่วงที่โครงการกำลังดำเนินงานอยู่ จึงควรทำการศึกษาประเมินผลโครงการอีกครั้งหนึ่งเมื่อโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) สิ้นสุดลงแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการ

(2) เพื่อให้สามารถนำแนวทางการดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปใช้เป็นต้นแบบกับโครงการอื่นต่อไป จึงอาจศึกษาประเมินผลโครงการในองค์ประกอบของความใช้ได้ทั่วไป (Generalization domain) เพิ่มเติม

(3) เพื่อขยายผลที่ได้จากการประเมินผลโครงการ ควรศึกษาพฤติกรรมในการดำเนินงานของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ การจัดสรรประโยชน์และการใช้น้ำ ปุ๋ย ตลอดจนการเลือกพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ว่ามีผลมากน้อยแค่ไหนอย่างไรกับความสำเร็จของโครงการ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นข้อมูลเสริมให้เกิดความเข้าใจในโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจใช้ข้อมูลในการบันทึกบัญชีฟาร์มของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่โครงการได้ทำการจัดเก็บอยู่แล้ว

(4) ท้ายสุด เนื่องจากการทำการเกษตรเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินการ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับฤดูกาลตามธรรมชาติ ดังนั้นการศึกษาประเมินผลโครงการโดยการวิจัยแบบระยะยาวด้วย (Longitudinal research) จึงน่าจะช่วยทำให้ได้ข้อค้นพบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ภาคผนวก ข

การทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัด

เนื้อหาของภาคผนวกนี้จะเป็นการทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ของมาตรวัดซึ่งได้มาจากรายการข้อคำถาม (ตัวแปร) หลายข้อรวมกัน ด้วยการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal consistency method) แบบ Cronbach's alpha ซึ่งใช้ในการวัดว่ารายการแต่ละข้อที่ใช้มีความผันแปรกับรายการข้อคำถามอื่นมากน้อยหรือไม่ และรายการข้อคำถามนั้นเพิ่มความเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับรายการอื่นที่ใช้ในการวัด

ค่าสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์จะมีอยู่ด้วยกันหลายค่า ทว่าในการพิจารณาผลขั้นสุดท้ายสามารถดูได้จากค่าสถิติ 2 ค่า คือ (1) ค่า Alpha if item deleted ซึ่งจะบอกว่าเมื่อตัดรายการนั้นออกจากมาตรวัดแล้วทำให้มาตรวัดโดยรวมมีความเชื่อถือได้สูงขึ้นหรือต่ำลงเป็นเท่าใด (2) ค่า Alpha รวมของมาตรวัดซึ่งจะบอกว่ามาตรวัดที่ประกอบด้วยรายการข้อคำถามที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้นมีความเชื่อถือได้ (แบบความสอดคล้องภายใน) ในระดับใด ถ้าค่า Alpha รวมมีค่าเข้าใกล้ 0.60 หรือมากกว่าจะถือว่ามาตรวัดนั้นมีความเชื่อถือได้

มาตรวัดที่จะทำการทดสอบในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 5 มาตรวัด ประกอบด้วย (1) มาตรวัดหลักการดำเนินโครงการ (2) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (3) ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (4) ความพร้อมในการทำการเกษตร และ (5) ความพึงพอใจในการบริการของโครงการ

ในการนำเสนอจะเริ่มขึ้นจากการระบุนรายการข้อคำถามที่ใช้ในการวัด หลังจากนั้นจะเสนอดาราค่า Alpha if item deleted และค่า Alpha รวมของมาตรวัด ทั้งนี้แต่ละมาตรวัดมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

มาตรวัดหลักการดำเนินโครงการ

มาตรวัดนี้มีรายการข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานรวมทั้งสิ้น 10 ข้อ โดย 5 ข้อแรกเป็นแนวทางการดำเนินงานของโครงการในระยะเร่งด่วน ส่วนข้อคำถามที่เหลือจะเป็นแนวทางการดำเนินงานในระยะยาว โดยแต่ละข้อมีรายละเอียดดังนี้

(1) ทางจังหวัดมีการดำเนินการในลักษณะสาธิตทดลอง โดยคัดเลือกจากเกษตรกรที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำหรือไม่ (MPRI₁)

(2) ถ้าได้ดำเนินการ รัฐให้การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตเบื้องต้นหรือไม่ (MPRI₂)

(3) ในด้านการเตรียมความพร้อมให้แก่เกษตรกร เจ้าหน้าที่ของรัฐทางจังหวัดได้ดำเนินการอะไรบ้างหรือไม่ (MPRI₃)

(4) ทางจังหวัดได้ดำเนินการในการสร้างเครือข่ายของการฝึกอบรมแก่แรงงานที่ประสงค์จะทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่หรือไม่ (MPRI₄)

(5) มีการติดตามประเมินผลโครงการในระยะเร่งด่วนหรือไม่ (MPRI₅)

(6) การดำเนินงานในระยะยาวได้ขยายผลในการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นหรือไม่ (MPRI₆)

(7) ในด้านปัจจัยการผลิตและเงินทุนสินเชื่อผ่อนปรน ทางจังหวัดมีการดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่ (MPRI₇)

(8) ในขั้นตอนการขยายผลซึ่งเน้นด้านการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการจัดแหล่งน้ำ ทางจังหวัดได้ดำเนินการหรือไม่ (MPRI₈)

(9) ในการถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาดและการแปรรูปผลผลิต ทางจังหวัดมีการดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่ (MPRI₉)

(10) มีการติดตามประเมินผลโครงการในระยะยาวหรือไม่ (MPRI₁₀)

เมื่อทำการวิเคราะห์ค่าความเชื่อถือได้โดยการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายใน ได้ค่า Alpha if item deleted ของแต่ละรายการข้อคำถาม และค่า Alpha รวมของทุกรายการข้อคำถามดังรายละเอียดในตาราง ข.1

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่ามาตรวัดหลักการดำเนินโครงการนี้มีค่า Alpha รวมที่ระดับ 0.7883 ซึ่งถือได้ว่ามีความเชื่อถือได้สูง ดังนั้นจึงสามารถใช้รายการข้อคำถามทั้ง 10 ข้อ ในการคำนวณได้

ตาราง ข.1 Alpha if item deleted ของมาตรวัดหลักการดำเนินโครงการ

รายการข้อคำถาม	Alpha if item deleted
ทางจังหวัดมีการดำเนินการในลักษณะสาธิตทดลอง โดยคัดเลือก จากเกษตรกรที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำหรือไม่ (MPRI ₁)	0.7702
ถ้าได้ดำเนินการ รัฐให้การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตเบื้องต้นหรือไม่ (MPRI ₂)	0.8028
ในด้านการเตรียมความพร้อมให้แก่เกษตรกร เจ้าหน้าที่ของรัฐทาง จังหวัดได้ดำเนินการอะไรบ้างหรือไม่ (MPRI ₃)	0.7974
ทางจังหวัดได้ดำเนินการในการสร้างเครือข่ายของการฝึกอบรมแก่ แรงงานที่ประสงค์จะทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่หรือไม่ (MPRI ₄)	0.7461
มีการติดตามประเมินผลโครงการในระยะเร่งด่วนหรือไม่ (MPRI ₅)	0.7757
การดำเนินงานในระยะยาวได้ขยายผลในการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นหรือไม่ (MPRI ₆)	0.7563
ในด้านปัจจัยการผลิตและเงินทุนสินเชื่อผ่อนปรน ทางจังหวัดมี การดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่ (MPRI ₇)	0.7657
ในขั้นตอนการขยายผลซึ่งเน้นด้านการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการจัดแหล่งน้ำ ทางจังหวัดได้ดำเนินการหรือไม่ (MPRI ₈)	0.7558
ในการถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาดและการแปรรูปผลผลิต ทาง จังหวัดมีการดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่ (MPRI ₉)	0.7592
มีการติดตามประเมินผลโครงการในระยะยาวหรือไม่ (MPRI ₁₀)	0.7600

Alpha = 0.7883; Standardized alpha = 0.7855

การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร

ตัวแปรนี้วัดโดยการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้วยรายการข้อคำถาม 4 ข้อ ซึ่งเกี่ยวกับการดำเนินการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ซึ่งในที่นี้ได้แก่การตรวจสอบ การจ่ายเงินปัจจัยการผลิตและการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ เป็นต้น รายการทั้ง 4 ข้อประกอบด้วย

(1) ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริมท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP₁)

(2) ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการเตรียมเบิกจ่ายเงินท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP₂)

(3) ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP₃)

(4) ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกรท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP₄)

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด จะได้ผลการวิเคราะห์ค่า Alpha if item deleted ดังปรากฏในตาราง ข.2

ตาราง ข.2 Alpha if item deleted ของมาตรวัดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร

รายการข้อคำถาม	Alpha if item deleted
ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริมท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP ₁)	0.7305
ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการเตรียมเบิกจ่ายเงินท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP ₂)	0.7180
ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการให้เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP ₃)	0.7839
ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในขั้นตอนการตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกรท่านคิดว่าจะได้ผลร้อยละเท่าใด (FSUP ₄)	0.7651

Alpha = 0.7996; Standardized alpha = 0.8135

เมื่อพิจารณาจะพบว่ามาตรวัดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรที่วัดจากข้อคำถาม 4 ข้อนี้มีค่า Alpha ที่ระดับ 0.7996 ซึ่งถือได้ว่ามีความเชื่อถือได้สูง ดังนั้นจึงสามารถใช้รายการข้อคำถามทั้งหมดในการคำนวณมาตรวัดได้

ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ

วัดโดยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการตอบคำถามเกี่ยวกับโครงการและการดำเนินโครงการในประเด็นต่างๆ ซึ่งมีรายการข้อคำถามและเกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

(1) ท่านจะได้รับสิ่งใดบ้างในการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ข้อคำถามนี้ประกอบไปด้วยรายการย่อย 4 รายการ ได้แก่

(1.1) ปัจจัยการผลิตในรูปแบบเงินช่วยเหลือจำนวนกี่บาท (PKNW₁)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าตอบว่า 5,000 บาทได้ 1 คะแนน ถ้าตอบมากหรือน้อยกว่าจำนวนที่กำหนดได้ 0 คะแนน

(1.2) พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ มูลค่าประมาณกี่บาท (PKNW₂)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าตอบว่าจะได้รับการสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นจำนวนเท่าใดให้ 0 คะแนน ถ้าตอบว่าจะไม่ได้รับการสนับสนุนในประเด็นนี้ให้ 1 คะแนน

(1.3) การสนับสนุน/ปรับปรุงแหล่งน้ำจำนวนกี่ไร่ (PKNW₃)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ในการให้คะแนนจะพิจารณาจากกลุ่มที่เกษตรกรเข้าร่วมเป็นหลัก กล่าวคือในการดำเนินโครงการตามคู่มือปฏิบัติงานโครงการฯ เกษตรกรที่เข้าร่วมในกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 จะได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ ในขณะที่เกษตรกรที่เข้าร่วมในกลุ่มที่ 3 จะไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำ จากแนวทางนี้จึงได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ถ้าเกษตรกรกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ระบุว่าได้รับการช่วยเหลือทางด้านแหล่งน้ำไม่ว่าเป็นจำนวนเท่าใดจะได้ 1 คะแนนถ้าระบุว่าไม่ได้รับการช่วยเหลือจะได้ 0 คะแนน

สำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมในกลุ่มที่ 3 ถ้าระบุว่าได้รับการช่วยเหลือทางด้านแหล่งน้ำไม่ว่าเป็นจำนวนเท่าใดจะได้ 0 คะแนนถ้าระบุว่าไม่ได้รับการช่วยเหลือจะได้ 1 คะแนน

(1.4) การอบรมจำนวนกี่ครั้ง (PKNW₄)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่าได้รับการอบรมจำนวนตั้งแต่ 1 ครั้งขึ้นไปให้ 1 คะแนน ถ้าระบุว่าไม่ได้รับการฝึกอบรมให้ 0 คะแนน

(2) ท่านคิดว่าวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในขณะนี้มีผลต่อการดำรงชีวิตของท่านหรือไม่ เมื่อท่านดำเนินชีวิตตามแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ (PKNW₅)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่าไม่มีผลต่อการดำรงชีวิตให้ 0 คะแนน ถ้าระบุว่าไม่มีผลต่อการดำรงชีวิตให้ 1 คะแนน

(3) ท่านคิดว่าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) สามารถช่วยผู้
ดกงานหรือเกษตรกรที่มีรายได้น้อยได้หรือไม่ มาก/น้อยเพียงใด (PKNW₆)

เกณฑ์ในการให้คะแนน: ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการระบุว่าสามารถช่วยผู้ดกงานหรือ
เกษตรกรที่มีรายได้น้อยได้ให้ 1 คะแนน ถ้าระบุว่าไม่สามารถช่วยได้ให้ 0 คะแนน

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด จะได้ผลการวิเคราะห์ค่า Alpha if
item deleted ดังปรากฏในตาราง ข.3 เมื่อพิจารณาจะพบว่ามาตรวัดนี้มีค่า Alpha ที่ระดับ 0.5874
ซึ่งถือได้ว่ามีความเชื่อถือได้ไม่มากนัก

ตาราง ข.3 Alpha if item deleted ของมาตรวัดความรู้ความเข้าใจในโครงการ
และการดำเนินโครงการ

รายการข้อคำถาม	Alpha if item deleted
ท่านจะได้รับสิ่งใดบ้างในการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎี ใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)	
ปัจจัยการผลิตในรูปเงินช่วยเหลือจำนวนกี่บาท (PKNW ₁)	0.4934
พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ มูลค่าประมาณกี่บาท (PKNW ₂)	0.4461
การสนับสนุน/ปรับปรุงแหล่งน้ำจำนวนกี่ไร่ (PKNW ₃)	0.5777
การอบรมจำนวนกี่ครั้ง (PKNW ₄)	0.5270
ท่านคิดว่าวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ผลต่อการดำรง ชีวิตของท่านหรือไม่ เมื่อท่านดำเนินชีวิตตามแบบการเกษตร ทฤษฎีใหม่ (PKNW ₅)	0.6544
ท่านคิดว่าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) สามารถช่วยผู้ดกงานหรือเกษตรกรที่มีรายได้น้อยได้หรือไม่ มาก/น้อยเพียงใด (PKNW ₆)	0.5732

Alpha = 0.5874; Standardized alpha = 0.5943

ความพร้อมในการทำการเกษตร

วัดโดยสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการด้วยข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ โดยที่ข้อแรกเป็นการวัดคุณสมบัติ (Property) ในเรื่องความพร้อมที่เกษตรกรจะได้รับจากโครงการ ในขณะที่อีก 3 ข้อที่เหลือจะเป็นคุณสมบัติในเรื่องความพร้อมของเกษตรกรเอง รายการข้อคำถามทั้ง 4 รายการประกอบด้วย

(1) ท่านคิดว่าสิ่งของที่ท่านได้รับจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตตามรูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่หรือไม่ (FREA₁)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าเพียงพอให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่เพียงพอให้ 0 คะแนน

(2) ท่านคิดว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ครอบครัวของท่านสามารถเลี้ยงตัวเอง (แบบพอมีพอกิน) ได้ไหม (FREA₂)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าได้ให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่ได้ให้ 0 คะแนน

(3) ในแง่ของรายได้ ท่านคิดว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายหรือไม่ (FREA₃)

เกณฑ์การให้คะแนน: ถ้าตอบว่าเพียงพอให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่เพียงพอให้ 0 คะแนน

(4) ในแง่ของผลผลิต ท่านคิดว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคหรือไม่ (FREA₄)

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด จะได้ผลการวิเคราะห์ค่า Alpha if item deleted ดังปรากฏในตาราง ข.4

เมื่อพิจารณารายละเอียดการทดสอบความเชื่อถือได้ในตาราง ข.4 พบว่ามาตรวัดนี้มีค่า Alpha ที่ระดับ 0.5161 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อถือได้ไม่มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรายการข้อคำถามที่ใช้มีคุณสมบัติ (Property) ที่แตกต่างกัน

ตาราง ข.4 Alpha if item deleted ของมาตรวัดความพร้อมในการทำการเกษตร

รายการข้อคำถาม	Alpha if item deleted
ท่านคิดว่าสิ่งของท่านได้รับจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตตามรูปแบบ ของเกษตรทฤษฎีใหม่หรือไม่ (FREA ₁)	0.6813
ท่านคิดว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนว พระราชดำริ) ครอบครัวของท่านสามารถเลี้ยงตัวเอง (แบบพอ มีพอกิน) ได้ไหม (FREA ₂)	0.4086
ในแง่ของรายได้ ท่านคิดว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎี ใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายหรือไม่ (FREA ₃)	0.2991
ในแง่ของผลผลิต ท่านคิดว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎี ใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภค หรือไม่ (FREA ₄)	0.3222

Alpha = 0.5161; Standardized alpha = 0.5478

ความพึงพอใจในการบริการของโครงการ

ตัวแปรนี้หมายถึงความพอใจในคุณภาพด้านต่างๆ ของการได้รับบริการจากโครงการ หรือความพอใจในคุณภาพของสิ่งที่โครงการให้

วัดโดยการสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการว่า “ขอให้ท่านให้คะแนนความพึงพอใจในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้ ในแง่ของการได้รับบริการจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) โดยท่านสามารถให้คะแนนได้ตั้งแต่ 0 คะแนนซึ่งหมายถึงท่านไม่พึงพอใจเลยไปจนถึง 10 คะแนนซึ่งหมายความว่าท่านพอใจในเรื่องนั้นมากที่สุด” โดยประกอบด้วยรายการย่อยๆ 6 รายการดังนี้

- (1) ความสะดวกในการรับบริการ (PSAT₁)
- (2) ความรวดเร็วในการรับบริการ (PSAT₂)
- (3) ความครบถ้วนทั่วถึงของการให้บริการ (PSAT₃)
- (4) ความเท่าเทียมของการให้บริการ (PSAT₄)

(5) การติดตามผลการให้บริการ (PSAT₅)

(6) การเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) (PSAT₆)

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด จะได้ผลการวิเคราะห์ค่า Alpha if item deleted และค่า Alpha ดังปรากฏในตาราง ข.5

ตาราง ข.5 Alpha if item deleted ของมาตรวัดความพึงพอใจในการบริการของโครงการ

รายการข้อคำถาม	Alpha if item deleted
ขอให้ท่านให้คะแนนความพึงพอใจในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้	
ความสะดวกในการรับบริการ (PSAT ₁)	0.8390
ความรวดเร็วในการรับบริการ (PSAT ₂)	0.8371
ความครบถ้วนทั่วถึงของการให้บริการ (PSAT ₃)	0.8326
ความเท่าเทียมของการให้บริการ (PSAT ₄)	0.8465
การติดตามผลการให้บริการ (PSAT ₅)	0.8369
การเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) (PSAT ₆)	0.8713

Alpha = 0.8672; Standardized alpha = 0.8651

จากตาราง ข.5 เมื่อพิจารณาคุณระดับความสอดคล้องภายในจากค่า Alpha รวมของรายการข้อคำถามทุกข้อรวมกัน จะพบว่ามาตรวัดความพึงพอใจในการบริการของโครงการนี้มีค่า Alpha ที่ระดับ 0.8672 ซึ่งถือได้ว่ามีความเชื่อถือได้สูง

สรุป

จากการทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัด 5 มาตรวัด ประกอบด้วย (1) มาตรวัดหลักการดำเนินโครงการ (2) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (3) ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ (4) ความพร้อมในการทำการเกษตร และ (5) ความพึงพอใจในการบริการของโครงการ โดยใช้การวัดความสอดคล้องภายใน (Internal consistency method) แบบ

Cronbach's alpha ด้วยสถิติทดสอบ 2 ค่า คือ (ก) ค่า Alpha if item deleted และ (ข) ค่า Alpha รวมของมาตรวัด สามารถสรุปรายละเอียดของระดับความเชื่อถือได้ดังตาราง ข.6

ตาราง ข.6 ชื่อมาตรวัด จำนวนข้อคำถาม และสถิติทดสอบ Alpha

ชื่อมาตรวัด	จำนวนข้อคำถาม	Alpha
หลักการดำเนินโครงการ	10	0.7883
การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร	4	0.7996
ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ	6	0.5874
ความพร้อมในการทำการเกษตร	4	0.5161
ความพึงพอใจในการบริการของโครงการ	6	0.8672

จากตาราง ข.6 มาตรวัดความพึงพอใจในการบริการของโครงการมีระดับความเชื่อถือได้แบบความสอดคล้องภายในสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ (1) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร (2) หลักการดำเนินโครงการ (3) ความรู้ความเข้าใจในโครงการและการดำเนินโครงการ และ (4) ความพร้อมในการทำการเกษตร ตามลำดับ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

ในภาคผนวก ก นี้จะประกอบด้วยแบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 ระดับ ได้แก่ (1) เกษตรและสหกรณ์จังหวัด (2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และ (3) ประชาชนซึ่งประกอบด้วยเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ และผู้ที่อยู่ในพื้นที่โครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ โดยแบบสอบถามที่จํานาเสนอมีจำนวนทั้งสิ้น 3 ชุดดังนี้

- (1) คู่มือ/แนวทางสัมภาษณ์เจาะลึกโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)
- (2) แบบสอบถามเจ้าหน้าที่โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)
- (3) แบบสอบถามประชาชนโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

คู่มือ/แนวทางการสัมภาษณ์เจ้าของเล็ก
โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

1. อยากทราบว่าแผนปฏิบัติงานบรรเทาปัญหาการว่างงานเฉพาะส่วนมาตรการ โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) นี้ในจังหวัดมีกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่มหรือไม่ (หรือมีมากกว่า โปรดระบุ)

กลุ่มเป้าหมาย	ปี 2541		ปี 2542	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
1. กลุ่มแรงงานที่มีความประสงค์จะทำการเกษตร ที่มีที่ดินเป็นของตนเอง				
2. กลุ่มแรงงานที่มีความประสงค์จะทำการเกษตร แต่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง				
3.				
4.				

- 1.1 กลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ นี้อยู่ในอำเภอใด ตำบลใด หมู่บ้านใดบ้าง

1.1.1 มีรายละเอียดเอกสารโครงการที่ท่านพอจะจัดหาให้ได้หรือไม่

- 1.2 แนวทางในการดำเนินโครงการของแต่ละกลุ่ม (ถ้าผู้ตอบสามารถให้รายละเอียดได้ ถ้าให้รายละเอียดไม่ได้ ก็ให้สอบถามว่าผู้ใดจะให้รายละเอียดของแต่ละกลุ่มได้ ตามไปเก็บจากบุคคลนั้นเท่าที่ทำได้)

(1)

(2)

(3)

(4)

2. ในด้านองค์การบริหารโครงการ **ในระยะเร่งด่วน** (มกราคม 2541-กันยายน 2541) ซึ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายของแรงงานที่กลับสู่ชนบท โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานที่มีที่ดินทำกินอยู่แล้ว

- 2.1 ทางจังหวัดมีการดำเนินการในลักษณะการสาริดและทดลอง โดยคัดเลือกจากเกษตรกรที่มีความพร้อมทางด้านแหล่งน้ำหรือไม่

- 2.2 ถ้าได้ดำเนินการ รัฐให้การสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตเบื้องต้นหรือไม่.....

- 2.3 เป็นปัจจัยอะไร (เช่น ปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ)

- 2.4 ได้กระทำในพื้นที่ใดบ้าง.....

มีเกษตรกรได้รับผลประโยชน์ดังกล่าว.....ราย/ครอบครัว

3. สำหรับกลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน

3.1 ทางจังหวัดได้ดำเนินการจัดหาที่ดินให้แก่กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวนี้ได้มากน้อยเพียงใด

.....

3.2 มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างหรือไม่ในการดำเนินการ

.....

.....

4. ในด้านการเตรียมความพร้อมให้เกษตรกร เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ดำเนินการอะไรบ้าง

.....

.....

4.1 มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างหรือไม่ในการดำเนินการ

.....

.....

4.2 ทางจังหวัดได้ดำเนินการอะไรบ้างในการสร้างเครือข่ายของการฝึกอบรมแก่แรงงานที่ประสงค์จะทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

.....

4.2.1 ได้ผลเป็นอย่างไร (มาก ปานกลาง น้อย)

4.2.2 มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างหรือไม่ในการดำเนินการ

.....

4.3 ทางจังหวัดได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการแก่แรงงานที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพทางการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่หรือไม่ ศูนย์ดังกล่าวได้เริ่มตั้งแต่

4.3.1 มีผลงานอะไรบ้างที่ได้รับความสนใจจากแรงงานที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพ

.....

.....

4.3.2 และได้รับความสนใจมากน้อยเพียงใด (มาก ปานกลาง น้อย)

4.3.3 มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างหรือไม่ในการดำเนินการ

.....

4.3.4 มีการติดตามผลประเมินผลโครงการในระยะเร่งด่วนหรือไม่

ถ้ามีขอทราบผลรายงานได้หรือไม่

.....

5. ในระยะยาว (ตุลาคม 2541-2544) ซึ่งเป็นขั้นตอนการขยายผล

5.1 ได้ขยายผลไปมากน้อยเพียงใด

5.2 มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างหรือไม่ในการดำเนินการ

.....

- 5.3 ในขั้นตอนการขยายผล ซึ่งเน้นด้านการให้การสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดแหล่งน้ำ
- 5.3.1 ทางจังหวัดได้ดำเนินการอย่างไร
 - 5.3.2 ได้ผลเป็นอย่างไร (มาก ปานกลาง น้อย)
 - 5.3.3 มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง
 - 5.3.4 มีแนวทางแก้ไขอย่างไร ที่จะทำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 5.4 ในด้านปัจจัยการผลิตและเงินทุนสินเชื่อผ่อนปรน
- 5.4.1 จังหวัดมีการดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่
 - 5.4.2 ทางจังหวัดได้ดำเนินการอย่างไร
 - 5.4.3 ได้ผลเป็นอย่างไร (มาก ปานกลาง น้อย)
 - 5.4.4 มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง
 - 5.4.5 มีแนวทางแก้ไขอย่างไร ที่จะทำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 5.5 ในด้านการถ่ายทอดข้อมูลด้านการตลาดและการแปรรูปผลผลิต
- 5.5.1 จังหวัดมีการดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่
 - 5.5.2 ทางจังหวัดได้ดำเนินการอย่างไร
 - 5.5.3 ได้ผลเป็นอย่างไร (มาก ปานกลาง น้อย)
 - 5.5.4 มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง
 - 5.5.5 มีแนวทางแก้ไขอย่างไร ที่จะทำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
 - 5.5.6 มีการติดตามผลประเมินผลโครงการ ในระยะยาวหรือไม่
 - ถ้ามี ขอทราบผลรายงานได้หรือไม่.....

แบบสอบถามเจ้าหน้าที่
โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... ตำแหน่ง

สถานที่ทำงาน..... ถนน ตำบล.....

อำเภอ จังหวัด.....

ให้สัมภาษณ์ วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2542

ชื่อผู้สัมภาษณ์..... นามสกุล..... เวลา.....

1. ในการที่เกษตรกรจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ในส่วนงานที่ท่านรับผิดชอบ ท่านต้องดำเนินการอะไรบ้างหรือไม่ ที่จะทำให้เกษตรกรได้รับทราบ

☐ ไม่ต้อง

☐ ต้อง โปรดระบุสิ่งที่ท่านต้องดำเนินการ

(1)

(2)

(3)

2. ท่านต้องดำเนินการอะไรบ้างหรือไม่ ถึงทราบว่าเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการ มีความต้องการในด้านต่างๆ

☐ ไม่ต้อง

☐ ต้อง ระบุ

3. ในการดำเนินโครงการ ท่านจะต้องทำอะไร หรือให้อะไรกับเกษตรกรหรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี โปรดระบุ (1)

(2)

(3)

4. ท่านคิดว่ามีข้อใดบ้างหรือไม่ที่ควรยกเลิก หรือปรับปรุงแก้ไข

☐ ไม่มี

☐ มี โปรดระบุ (1)

(2)

(3)

5. ในการจัดทำแผนการสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานแก่เกษตรกร ท่านต้องประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆหรือไม่

☐ ต้อง (โปรดระบุหน่วยงานที่ต้องประสาน)

☐ ไม่ต้อง

ประสานงานกับ (1)เรื่อง

(2)เรื่อง

(3)เรื่อง

(4)เรื่อง

6. นอกจากปัจจัยต่างๆ ที่ต้องให้กับเกษตรกรแล้ว ท่านต้องมีการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรพื้นฐานแก่เกษตรกรหรือไม่
- ☐ ไม่ต้อง
- ☐ ต้อง โปรดระบุเรื่องที่ต้องถ่ายทอด
- (1)
- (2)
- (3)
- (4)
7. อยากทราบว่าท่านมีการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) หรือไม่ ถ้ามี มีในลักษณะวิธีใด
- ☐ ไม่มี
- ☐ มี โปรดระบุลักษณะวิธีที่ใช้ในการติดตาม
- (1)
- (2)
- (3)
8. มีวิทยากรที่เป็นเกษตรกรเกิดขึ้นในชุมชน/ท้องถิ่นหรือไม่ ถ้ามี วิทยากรให้ความรู้แก่เพื่อนๆเกษตรกรในเรื่องใดบ้าง
- ☐ มี โปรดระบุเรื่องที่วิทยากรถ่ายทอด ☐ ไม่มี
- ↓
- (1)
- (2)
- (3)
9. มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของเกษตรกรในชุมชน/ท้องถิ่นหรือไม่
- ☐ มี โปรดระบุสิ่งที่มีการแลกเปลี่ยนกัน ☐ ไม่มี
- ↓
- (1)
- (2)
- (3)
10. ท่านได้มีการส่งเสริมและดำเนินการด้านใดมาก่อนหรือไม่ เพื่อให้เกิดกิจกรรมใน 2 ข้อ ข้างต้น
- ☐ มี โปรดระบุ ☐ ไม่มี
- ↓
- (1)
- (2)
- (3)

11. แต่ละขั้นตอนและกิจกรรมการดำเนินโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มีความยากง่ายแตกต่างกันอย่างไรหรือไม่ เพราะเหตุใด ให้ท่านเรียงลำดับจากขั้นตอนที่ยากที่สุดไปหาขั้นตอนและกิจกรรมที่ง่ายที่สุด ถ้าให้ท่านประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนท่านคิดว่าจะได้ร้อยละเท่าใด เพราะเหตุใด แล้วผลลัพธ์ของการดำเนินงานเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน

ขั้นตอนและกิจกรรม	ความยากง่ายและเหตุผล			ประสิทธิภาพ (1)	ประสิทธิผล (2)	ปัญหาและอุปสรรค
	ยาก	ง่าย	เหตุผล			
1.การประชาสัมพันธ์						
2.การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่						
3.การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร						
4.การเตรียมความพร้อมเกษตรกร						
5.การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม						
6.การเตรียมเบิกจ่ายเงิน						
7.เกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่						
8.การตรวจสอบและจ่ายเงินให้เกษตรกร						
9.การรายงานและการติดตาม						
10.						
11.						
12.						

หมายเหตุ: (1) ทำได้แล้วเสร็จตามเป้าหมายหรือไม่ ร้อยละเท่าใด
(2) เป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ ร้อยละเท่าใด

จากประสบการณ์ของท่าน ขั้นตอนใดของการดำเนินงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด.....

12. ถ้าต้องการให้โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ประสบความสำเร็จหรือมีประโยชน์มากกว่านี้ ท่านคิดว่าจะต้องปรับปรุงโครงการอย่างไรบ้าง

- (1)
- (2)
- (3)
- (4)

13. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง อายุ ปี

14. การศึกษา ☐ 1. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/ปวช. ☐ 2. อนุปริญญา/ปวส.
☐ 3. ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

แบบสอบถามประชาชน
โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ.....นามสกุล.....บ้านเลขที่.....
หมู่บ้าน.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ให้สัมภาษณ์ วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2542
ชื่อผู้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....เวลา.....

ส่วนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบและลักษณะโครงการ

ในส่วนที่ 1 นี้ให้พนักงานสัมภาษณ์เป็นผู้กรอกข้อมูลเอง

สถานภาพของผู้ตอบ

โครงการปี 2541	☐ ผู้ร่วมโครงการ	☐ ผู้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ
โครงการปี 2542	☐ ผู้ร่วมโครงการ	☐ ผู้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ

ลักษณะโครงการ

☐ กลุ่มสร้างงานโดยตรง ☐ กลุ่มสร้างงานโดยอ้อม
ไปรกระบุลักษณะโครงการ.....

ส่วนที่ 2 สำหรับโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ

1. ในครัวเรือนของท่านมีสมาชิกกี่คน ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปกี่คน เป็นผู้ว่างงานและผู้ที่มีงานทำกี่คน รวมถึงจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานและกำลังเรียนหนังสือและมีอายุต่ำกว่า 18 ปีและมีทำงาน
- จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน.....คน
 - จำนวนสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป.....คน
 - จำนวนสมาชิกในวัยทำงานที่มีงานทำ/รายได้.....คน
 - จำนวนสมาชิกในวัยทำงานที่ไม่มียานทำ/ว่างงาน.....คน
 - จำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานและกำลังเรียนหนังสืออยู่.....คน
 - จำนวนสมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีและมีงานทำ/รายได้.....คน

2. ตัวท่านเองและสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานมีงานทำหรือไม่ ถ้าไม่มีกรุณาระบุสาเหตุ สำหรับคนที่ว่างงานท่านเป็นคนในพื้นที่หรือกลับมาอยู่ที่ภูมิลำเนาเดิม และถ้าท่านและสมาชิกว่างงานท่านและสมาชิกต้องการที่จะทำงาน/ประกอบอาชีพหรือไม่ ถ้าต้องการท่านและสมาชิกต้องการประกอบอาชีพใด

ตัวท่านเอง	สมาชิก (ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป)
☐ มีงานทำ ☐ ไม่มีงานทำ/ว่างงาน เพราะ ☐ 1. ถูกเลิกจ้าง ☐ 2. ธุรกิจของตนเองล้มเหลว ☐ 3. ทำการเกษตรไม่ได้ผล ☐ 4. ขรา ☐ 5. อื่นๆ ระบุ _____ ☐ 6. ไม่ประสงค์จะทำงาน เพราะ _____	สมาชิกจำนวน _____ คน ☐ มีงานทำ จำนวน _____ คน ☐ ไม่มีงานทำ/ว่างงาน จำนวน _____ คน เพราะ ☐ 1. ถูกเลิกจ้าง _____ คน ☐ 2. ธุรกิจของตนเองล้มเหลว _____ คน ☐ 3. ทำการเกษตรไม่ได้ผล _____ คน ☐ 4. ขรา _____ คน ☐ 5. อื่นๆ ระบุ _____ จำนวน _____ คน ☐ 6. ไม่ประสงค์จะทำงาน เพราะ _____ จำนวน _____ คน
☐ เป็นคนในพื้นที่ ☐ ย้ายมาภูมิลำเนาเดิม ↓	☐ เป็นคนในพื้นที่ ☐ ย้ายมาภูมิลำเนาเดิม ↓
ถ้าว่างงานต้องการที่จะทำงาน/ประกอบอาชีพหรือไม่ ☐ ไม่ต้องการ ☐ ต้องการ โปรดระบุ 1. _____ 2. _____ 3. _____	ถ้าว่างงานต้องการที่จะทำงาน/ประกอบอาชีพหรือไม่ ☐ ไม่ต้องการ ☐ ต้องการ โปรดระบุ 1. _____ 2. _____ 3. _____

3. ท่านรู้จักโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) หรือไม่ ถ้าทราบท่านทราบจากแหล่งใด

- ☐ ไม่ทราบ (ถ้าไม่ทราบให้ข้ามไปถามข้อที่ 17)
- ☐ ทราบ ถ้าทราบท่านทราบจาก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ☐ 1. เจ้าหน้าที่

☐ 2. อบต.

☐ 3. บัณฑิตอาสา

☐ 4. ญาติพี่น้อง

☐ 5. เพื่อนบ้าน

☐ 6. สื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์, วิทยุ, หนังสือพิมพ์, แผ่นพับ, เอกสาร

☐ 7. อื่นๆ ระบุ _____

4. ท่านได้ไปสมัครเพื่อเข้าร่วมโครงการหรือไม่ และท่านได้เข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) หรือไม่ ถ้าท่านเข้าร่วม ท่านเข้าร่วมในปีใด และในกลุ่มใด

4.1 ท่านได้ไปสมัครเพื่อเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริหรือไม่

☐ 1. สมัคร

☐ 2. ไม่ได้สมัคร เพราะ

☐ ไม่มีเจ้าหน้าที่แจ้งให้ทราบเกี่ยวกับการสมัคร

☐ ไม่สมัครเอง เพราะ _____

☐ อื่นๆ ระบุ _____

ถ้าไม่ได้สมัครให้ข้ามไปถามข้อที่ 17

4.2 ท่านได้เข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) หรือไม่ ถ้าท่านเข้าร่วม ท่านเข้าร่วมในปีใด และในกลุ่มใด

☐ 1. เข้าร่วม

☐ 1.1 เข้าร่วมปี 2541

() กลุ่มที่ 1 () กลุ่มที่ 2 () กลุ่มที่ 3

☐ 1.2 เข้าร่วมปี 2542 ในกลุ่มที่

() กลุ่มที่ 1 () กลุ่มที่ 2 () กลุ่มที่ 3

☐ 2. ไม่ได้เข้าร่วม เพราะ

☐ 2.1 ปัญหาที่ดิน ไปครุระบุเหตุผล

☐ ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

☐ มีที่ดินน้อยเกินไป (ท่านมีที่ดิน _____ ไร่)

☐ มีที่ดินมากเกินไป (ท่านมีที่ดิน _____ ไร่)

☐ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ทางที่ดิน

☐ ที่ดินไม่เหมาะสม ระบุ _____

☐ 2.2 ปัญหาเรื่องน้ำ ไปครุระบุเหตุผล

☐ อยู่นอกเขตการใช้น้ำฝน (อยู่ในเขตชลประทาน หรือมีฝนตกชุก)

☐ ไม่สามารถขุดบ่อเก็บกักน้ำได้ เพราะ _____

☐ มีแหล่งน้ำในพื้นที่เพียงพอแล้วหรือมีมากเกินไป (ท่านมีแหล่งน้ำในพื้นที่
ประมาณ _____ ไร่)

☐ 2.3 ปัญหาเรื่องจำนวนสมาชิกภายในบ้าน ไปครุระบุเหตุผล

☐ มีสมาชิกในบ้านมากเกินไป (จำนวน _____ คน)

☐ มีสมาชิกในบ้านน้อยเกินไป (จำนวน _____ คน)

☐ 2.4 ไม่ได้มีฐานะยากจน

☐ 2.5 ในบริเวณใกล้เคียงมีอาชีพหรือแหล่งรายได้อื่นที่ดีกว่า

☐ 2.6 อื่นๆ ระบุ _____

ถ้าไม่ได้เข้าร่วมให้ข้ามไปถามข้อที่ 17

5. ท่านจะได้รับสิ่งใดบ้างในการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

- ☐ 1. ปัจจัยการผลิตในรูปแบบเงินช่วยเหลือจำนวน _____ บาท
- ☐ 2. พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ มูลค่าประมาณ _____ บาท
- ☐ 3. การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำจำนวน _____ ไร่ หรือจำนวน _____ ลูกบาศก์เมตร
มูลค่าประมาณ _____ บาท
- ☐ 4. การอบรมจำนวน _____ ครั้ง
- ☐ 5. อื่นๆ ระบุ 1. _____ 2. _____
3. _____ 4. _____

6. จากข้อที่ 5 ท่านได้รับสิ่งต่างๆ เหล่านั้นครบถ้วนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ครบยังขาดอะไรบ้าง

- ☐ ครบถ้วนแล้ว ☐ ไม่ครบถ้วน

6.1 ถ้าไม่ครบถ้วน ยังขาดอะไรไปอีกบ้าง

- ☐ 1. ปัจจัยการผลิต
- ☐ 2. พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์
- ☐ 3. การจัดสรร/ปรับปรุงแหล่งน้ำ
- ☐ 4. การอบรม
- ☐ 5. อื่นๆ ระบุ 1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

6.2 ท่านคิดว่าทางโครงการจะจัดหาให้ได้หรือไม่ เพราะอะไร

- ☐ จัดหาให้ได้ ☐ จัดหาให้ได้

เพราะ _____

7. สิ่งของที่ท่านได้รับจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตตามรูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) หรือไม่

- ☐ เพียงพอ ☐ ไม่เพียงพอ

ถ้าไม่เพียงพอ ท่านอยากได้อะไรเพิ่มเติมอีก

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

8. ขอให้ท่านให้คะแนนความพึงพอใจในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้ ในแง่ของการได้รับบริการจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) โดยท่านสามารถให้คะแนนได้ตั้งแต่ 0 คะแนนซึ่งหมายถึงท่านไม่พึงพอใจเลยไปจนถึง 10 คะแนนซึ่งหมายความว่าท่านพอใจในเรื่องนั้นมากที่สุด

⇐ ไม่พอใจ						พอใจ ⇐				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0 = ไม่พอใจมากที่สุด						10 = พึงพอใจมากที่สุด				

1. ความสะดวกในการรับบริการ _____ คะแนน
2. ความรวดเร็วในการรับบริการ _____ คะแนน
3. ความครบถ้วน/ทั่วถึงของการให้บริการ _____ คะแนน
4. ความเท่าเทียมของการให้บริการ _____ คะแนน
5. การดูแลติดตามผลการให้บริการ _____ คะแนน
6. การเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ _____ คะแนน

นอกจากทั้ง 6 ด้านที่กล่าวมาแล้ว ท่านคิดว่ายังมีปัญหาหรืออุปสรรคในการรับบริการจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) อีกหรือไม่ ถ้ามีช่วยบรรยายด้วย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

9. ก่อนเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้ว ครอบครัวของท่านสามารถเลี้ยงตัวเอง (แบบพอมีพอกิน) ได้ไหม และหลังโครงการเป็นอย่างไร

ก่อนเข้าโครงการ

- ☐ สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ☐ ไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้

หลังเข้าโครงการ

- ☐ เลี้ยงตัวเองได้น้อยลง ☐ เลี้ยงตัวเองได้เท่าเดิม ☐ เลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น ☐ ไม่ทราบ

- 9.1 ในแง่ของรายได้ รายได้ก่อนเข้าโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อการใช้จ่ายหรือไม่ และหลังโครงการเป็นอย่างไร

ก่อนเข้าโครงการ

- ☐ เพียงพอ ☐ ไม่เพียงพอ

หลังเข้าโครงการ

- ☐ เพียงพอน้อยลง ☐ เพียงพอเท่าเดิม ☐ เพียงพามากขึ้น ☐ ไม่ทราบ

โดยท่านมีรายได้จากโครงการประมาณ _____ บาทต่อ ปี/เดือน/วัน

9.2 ในแง่ของผลผลิต ผลผลิตที่ได้จากโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) เพียงพอต่อการบริโภคหรือไม่

ก่อนเข้าโครงการ

☐ เพียงพอ

☐ ไม่เพียงพอ

หลังเข้าโครงการ

☐ เพียงพอน้อยลง

☐ เพียงพอเท่าเดิม

☐ เพียงพอมากขึ้น

☐ ไม่ทราบ

โดยท่านมีผลผลิตเพิ่มขึ้นประมาณ_____เท่า หรือร้อยละ_____

10. โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) ช่วยลดค่าใช้จ่ายของท่านได้หรือไม่

☐ ได้

☐ ไม่ได้

☐ ไม่ทราบ

ถ้าใช่ ค่าใช้จ่ายของท่านลดลงประมาณ_____บาทต่อ ปี/เดือน/วัน

11. ท่านคิดว่าวิกฤติการณ์เศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในขณะนี้ มีผลต่อการดำรงชีพของท่านหรือไม่ เมื่อท่านดำเนินชีวิตตามแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่

☐ มีผล

☐ ไม่มีผล

เพราะ _____

12. ท่านคิดว่าหลังจากสิ้นสัญญาที่ได้ตกลงกับทางราชการแล้ว ท่านยังจะดำเนินชีวิตตามแบบโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) ต่อไปอีกหรือไม่ เพราะอะไร

☐ ทำต่อไป

☐ ไม่ทำต่อแล้ว

เพราะ _____

13. หลังจากที่ท่านได้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) แล้ว ท่านเคยคิดที่จะเดินทางไปทำงานที่อื่นอีกหรือไม่ ถ้าต้องการที่จะไปทำงานที่อื่น ท่านต้องการที่จะไปทำงานอะไร ที่จังหวัดใด

☐ คิด

☐ ไม่ได้คิด

ถ้าคิด ท่านต้องการไปทำงาน_____ที่จังหวัด_____

14. ท่านคิดว่าโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) สามารถช่วยผู้ตกงานหรือเกษตรกรที่มีรายได้น้อยได้หรือไม่ มาก/น้อยเพียงใด

☐ ได้

☐ ไม่ได้

☐ ได้มาก ☐ ได้ปานกลาง ☐ ได้น้อย

15. ท่านมีความพอใจโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) ในภาพรวมมากน้อยเพียงใด ถ้ามีคะแนนเต็ม 10 (ให้คะแนนได้ตั้งแต่ 0-10) ท่านจะให้ _____ คะแนน
16. ถ้าต้องการให้โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) ประสบความสำเร็จหรือมีประโยชน์มากกว่านี้ ท่านคิดว่าจะต้องปรับปรุงโครงการอย่างไรบ้าง
1. _____
 2. _____
 3. _____
 4. _____

ส่วนที่ 3 สำหรับโครงการมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานในภาพรวม

17. นอกจากโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) แล้ว ท่านทราบหรือไม่ว่ารัฐบาลได้มีโครงการมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงาน ถ้าทราบท่านทราบจากแหล่งใด
- ☐ ไม่ทราบ (ถ้าไม่ทราบให้ข้ามไปถามข้อที่ 19)
- ☐ ทราบ ถ้าทราบท่านทราบจาก
☐ 1. เจ้าหน้าที่	☐ 2. อบต.
☐ 3. บัณฑิตอาสา	☐ 4. ญาติพี่น้อง
☐ 5. เพื่อนบ้าน	
☐ 6. สื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์, วิทยุ, หนังสือพิมพ์, แผ่นพับ, เอกสาร	
☐ 7. อื่นๆ ระบุ _____	

18. ท่านได้เข้าร่วมโครงการมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานหรือไม่ ถ้าท่านเข้าร่วม ท่านเข้าร่วมมาตรการใดบ้าง (สำหรับผู้ที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่แล้ว ท่านหรือคนในครัวเรือนได้เข้าร่วมมาตรการอื่นด้วยหรือไม่ ถ้าเข้าร่วม ร่วมในมาตรการใดบ้าง)

☐ 1. ไม่ได้เข้าร่วม

☐ 2. เข้าร่วม ท่านหรือสมาชิกเข้าร่วมในมาตรการ (ถ้าเป็นสมาชิกให้ระบุความสัมพันธ์กับผู้ตอบ/ผู้ให้ข้อมูล กรณีที่เข้าร่วมโครงการ หากสามารถระบุโครงการตามมาตรการได้ก็ให้ทำเครื่องหมาย ✓ หน้ามาตรการ ถ้าระบุไม่ได้ให้เขียนตามคำบอกเล่า)

1. _____ โครงการ _____
2. _____ โครงการ _____
3. _____ โครงการ _____
4. _____ โครงการ _____
5. _____ โครงการ _____
6. _____ โครงการ _____

☐ 1. มาตรการจ้างงานในชนบท

☐ 2. มาตรการแก้ไขแรงงานต่างด้าว

☐ 3. มาตรการส่งเสริมการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรม

☐ 4. มาตรการส่งแรงงานไทยไปต่างประเทศ

☐ 5. มาตรการโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ฯ

☐ 6. มาตรการประหยัดหรือไทยช่วยไทย

☐ 7. มาตรการทางสว่างแห่งอาชีพ

☐ 8. มาตรการสร้างชุมชน

ในภาวะเศรษฐกิจถดถอย

☐ 9. มาตรการจ้างงานชั่วคราวสำหรับผู้ไม่มีงานทำ

19. ในหมู่บ้านของท่านมีผู้ที่ว่างงานเนื่องจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และได้ย้ายกลับมายังหมู่บ้านบ้างไหม และมีผู้ที่ว่างงานในชุมชนที่ท่านอยู่หรือไม่ ถ้ามี มีจำนวนเท่าใด (สำหรับคนที่ตอบไม่มี ไม่ทราบให้ข้ามไปถามข้อที่ 20)

ผู้ว่างงานที่ย้ายกลับมา

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

ถ้ามี มีจำนวน _____ คน โดยย้ายมาจากจังหวัด _____

ได้งานทำ _____ คน เป็นระยะเวลา _____ วัน/เดือน/ปี

ผู้ว่างงานในพื้นที่

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

ถ้ามี มีจำนวน _____ คน

ได้งานทำ _____ คน เป็นระยะเวลา _____ วัน/เดือน/ปี

20. มีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลเข้ามาในชุมชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยกับชาวบ้านหรือไม่

☐ มี ☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ

ถ้ามี ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมนั้นหรือไม่ ☐ เข้าร่วม ☐ ไม่ได้เข้าร่วม

ผู้มาส่งเสริมเป็นใครระบุ.....

วิธีการดีหรือไม่ ☐ ดี ☐ ไม่ดี ☐ เฉยๆ

เพราะ.....

มีข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง.....

.....

ส่วนที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ/ผู้ให้ข้อมูล

1. อายุ.....ปี

2. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

3. การศึกษา

☐ 1. ไม่ได้รับการศึกษา

☐ 2. ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

☐ 3. ประถมศึกษาปีที่ 6

☐ 4. มัธยมศึกษาปีที่ 3

☐ 5. มัธยมศึกษาปีที่ 6/ปวช.

☐ 6. อนุปริญญา/ปวส.

☐ 7.ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

4. สถานภาพในครัวเรือน

☐ 1. หัวหน้าครอบครัว

☐ 2. คู่สมรส

☐ 3. บุตร

☐ 4. อื่นๆ ระบุ

5. สถานภาพสมรส

☐ 1. โสด

☐ 2. แต่งงานและอยู่ด้วยกัน

☐ 3. แยกกันอยู่

☐ 4. ม่าย/หย่าร้าง

☐ 5. อื่นๆ ระบุ

6. ท่านประกอบอาชีพอะไรเป็นอาชีพหลัก (สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ)

ก่อนเข้าโครงการท่านประกอบอาชีพใดเป็นอาชีพหลัก สำหรับผู้ว่างงานก่อนว่างงานอาชีพหลักของท่านคือ)

☐ 1. เกษตรกร

☐ 2. ค้าขาย

☐ 3. รับจ้าง

☐ 4. อื่นๆ ระบุ

7. ท่านมีที่ดินเป็นของตัวเองหรือไม่

☐ มี

☐ ไม่มี

ถ้ามี มีประมาณ_____ไร่ (ถ้าท่านเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ท่านใช้พื้นที่ในกี่ดำเนินโครงการ_____ไร่)

8. ท่านมีแหล่งน้ำในที่ดินของตัวเองหรือไม่

☐ มี

☐ ไม่มี

ถ้ามี มีประมาณ_____ไร่ (ถ้าท่านเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตามแนวพระราชดำริ) ท่านใช้พื้นที่ในกี่ดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่_____ไร่)

ขอบคุณครับ

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

Achen, Christopher H. Interpreting and Using Regression. 4th print. Quantitative Applications in the Social Sciences, no. 29. California: Sage Pub., 1984.

Ball, Samuel. ed. Assessing and Interpreting Outcomes. New Directions for Program Evaluation, no. 9. San Francisco: Jossey-Bass Inc., 1981.

Berk, Richard A., and Peter H. Rossi. Thinking About Program Evaluation. California: Sage Pub., 1990.

Changrien, Phaibul. Evaluation of Agricultural Development in Thailand (1961-1976). Bangkok: Thai Watana Panich Co., 1972.

Chen, H. T. Theory Driven Evaluation. California: Sage Pub., 1990.

Chen, H. T., and Peter H. Rossi. eds. Using Theory to Improve Program and Policy Evaluations. New York: Greenwood Press, 1992.

Cronbach, Lee J., et al. Toward Reform of Program Evaluation: Aims, Methods, and Institutional Arrangements. 2nd print. San Francisco: Jossey-Bass Pub., 1981.

Miller, Delbert C. Handbook of Research Design and Social Measurement. 2nd ed. New York: David McKay Company, Inc., 1970.

Dunn, W.N. Public Policy Analysis. Pittsburgh, Pa: University of Pittsburgh Press, 1981.

Frey, James H., and Andrea Fontana. "The Group Interview in Social Research", Successful Focus Groups: Advancing the State of the Art. Morgan, David L., ed. California: Sage Pub., 1991.

- Friedman, Sahron, and Stephen Steinberg. Writing & Thinking in the Social Sciences. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1989.
- Guba, Egon G., and Yvona S. Lincoln. Fourth Generation Evaluation. 3rd prnt. California: Sage Pub., 1990.
- Henry, Gary T. Practical Sampling. London: Sage Publications, 1990.
- Hill, Michael R. Archival Strategies and Techniques. Qualitative Research Methods Series, no. 31. California: Sage Pub., 1993.
- Jorgensen, Danny L. Participant Observation: A Methodology of Human Study. California: Sage Pub., 1989.
- Kaplan, A. The Conduct of Inquiry: Methodology for Behavioral Science. San Francisco: Chandler Pub., 1964.
- Kidder, Louise H., Charles M. Judd, and Eliot R. Smith. Research Methods in Social Relation. 5th ed. New York: Holt, Rinehart and Winston. Inc., 1986.
- Morris, Lynn L., and Carol Taylor Fitz-Gibbon, eds. Evaluator's Handbook. 8th prnt. London: Sage Pub., 1981.
- Patton, Michael Q. Creative Evaluation. California: Sage Pub., 1981.
- Patton, Michael Q. How to Use Qualitative Methods in Evaluation. 5th prnt. California: Sage Pub., 1990.
- Prasith-rathsint, Suchart, Manu Srikhajorn, Tawatchai Arthorn-thurasook, and Rungrote Pungpun. The Impact of Agricultural Irrigation Projects of Fertility in Northeastern Thailand. Bangkok: Vichit Hattakorn Press, 1981.
- Raj, Han. Theory and Practice in Social Research. Delhi: Surjeet Pub., 1981.
- Reynolds, Lloyd G. ed. Agriculture in Development Theory. Massachusetts: The Murry Printing Co., 1975.

Silverman, David. Interpreting Qualitative Data: Method For Analysing Talk, Text, and Interaction. California: Sage Pub., 1993.

Suchman, E.A. Evaluation Research. Russell Sage., 1967.

Webber, Robert Philip. Basic Content Analysis. Quantitative Applications in the Social Sciences, no. 49. California: Sage Pub., 1990.

ภาษาไทย

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ. (เอกสารอัครำเนา), 2541.

_____. คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ ปี 2542. (เอกสารอัครำเนา), 2542.

กองแผนงานและโครงการพิเศษ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรอบแนวทางการดำเนินงานโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ ปีงบประมาณ 2543. (เอกสารอัครำเนา), 2543.

คณะบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. “แนวคิดทฤษฎีใหม่: การประยุกต์ของทฤษฎีการเงินยุคใหม่สู่สังคมเกษตรกรรม” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการศึกษาทฤษฎีใหม่ในแงุ่มการพัฒนา, 20 มกราคม 2542 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2542.

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. “ทฤษฎีใหม่ในแงุ่มพัฒนาการเศรษฐกิจ” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการศึกษาทฤษฎีใหม่ในแงุ่มการพัฒนา, 20 มกราคม 2542 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2542.

คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. “ทฤษฎีใหม่: บทวิเคราะห์ในแง่การพัฒนาสังคม” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการศึกษาทฤษฎีใหม่ในแงุ่มการพัฒนา, 20 มกราคม 2542 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2542.

คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. “การวิเคราะห์ทฤษฎีใหม่ในแงุ่มของคณะสถิติประยุกต์” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการศึกษาทฤษฎีใหม่ในแงุ่มการพัฒนา, 20 มกราคม 2542 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2542.

โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. “ทฤษฎีใหม่: บทวิเคราะห์ในแง่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการศึกษาทฤษฎีใหม่ในแง่มุมการพัฒนา, 20 มกราคม 2542 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2542.

เจริญ สุขนันทพงศ์. “แนวทางการพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยในภาวะที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตร.” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2538.

นาค พันธุมนาวิน. “บทความพิเศษ แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” วารสารเกษตรก้าวหน้า, ปีที่ 13 ,ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2541.

พระราชดำรัสพระราชนานเมื่อ 4 ธ.ค. 2540 คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับประชาชน ปี 2541 และทฤษฎีใหม่. (เอกสารอัดสำเนา), 2540.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. “เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง: ปรัชญา ฐานะ และอนาคต”. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2541a.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. “เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองฉบับมหาดไทย: ประเทศยากจน ประชาชนมั่งคั่ง”. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2541b.

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายบรรเทาปัญหาการว่างงานแห่งชาติ. แผนปฏิบัติการบรรเทาปัญหาการว่างงานเฉพาะส่วนมาตรการ “โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ”. (เอกสารอัดสำเนา), 2541.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. การสร้างมาตรวัดในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2537.

_____. “ทฤษฎีใหม่” ว่าด้วยการพัฒนา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, 2540a.

_____. เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, 2540b.

_____. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, 2540c.

..... . การประเมินผลโครงการ: หลักการและการประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เลียงเชียง, 2541.

..... . สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพ็ญฟ้า พรินต์
จำกัด, 2543.

Web site

www.nso.go.th/thai/stat/sociohs/table1.htm

www.nso.go.th/thai/stat/sociohs/table2.htm

www.nso.go.th/thai/stat/sociohs/table3.htm

www.nso.go.th/thai/stat/sociohs/table4.htm

www.nso.go.th/thai/stat/sociohs/table5.htm

ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์

ชื่อ-สกุล: นายประพันธ์ศักดิ์ รักษ์ไชยวรรณ
วัน เดือน ปีเกิด: 7 พฤศจิกายน 2517
สถานที่เกิด: จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา: สด.บ. (เกียรตินิยม อันดับ 2)
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ
2540
ประสบการณ์: ผู้ร่วมวิจัยโครงการติดตามและประเมินผลโครงการมาตรการบรรเทาปัญหา
การว่างงาน (สำนักงานรัฐมนตรี)
ผู้เสนอผลงานวิจัยการประชุมวิชาการ สถิติประยุกต์ ภาคเหนือครั้งที่ 3
25-26 พฤษภาคม 2543 ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ จ. เชียงใหม่